Guy de Maupassant

O viață

roman

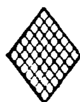
editura eminescu

Guy de Maupassant

O viață

Coperta colecţiei: Val Munteanu
Ilustraţia copertei: Albin Stănescu

Bucureşti, 1970

Guy
de Maupassant

O viaţă

roman

Traducere de
Otilia Cazimir

Editura Eminescu

I

DUPĂ CE-ŞI FĂCU GEAMANTANELE, Jeanne se apropie de fereastră. Dar ploaia nu mai contenea.

Bătuse toată noaptea în geamuri şi pe acoperişuri. Cerul, coborît şi încărcat cu apă, parcă plesnise şi se deşerta pe pămînt, muindu-l ca pe o cocă, topindu-l cum se topeşte zahărul. Se iscau răbufniri de vînt, pline de o căldură apăsătoare. Clipocitul pîrăiaşelor revărsate umplea străzile pustii, de-a lungul cărora casele sugeau, ca nişte bureţi, umezeala ce le pătrundea şi făcea să asude pereţii de la pivniţă pînă la pod.

Ieşită în ajun de la călugăriţe, liberă, în sfîrşit, pentru totdeauna, gata să prindă din zbor toate bucuriile vieţii, la care visa de-atîta timp, Jeanne se temea că tatăl ei va şovăi să plece, dacă nu s-o limpezi vremea. Şi, pentru a suta oară în dimineaţa aceea, cercetă zările.

Apoi își aduse aminte că uitase să-și pună calendarul în sacul de călătorie. Luă de pe perete cartonașul împărțit pe luni, care purta, în mijlocul unui desen, data anului în curs, 1819, scrisă cu cifre de aur. Apoi șterse apăsat cu creionul primele patru coloane, tăind fiecare nume de sfînt pînă la 2 mai, ziua cînd ieșise de la călugărițe.

Un glas strigă, dincolo de ușă :

— Jeannette !

Jeanne răspunse :

— Intră, papa.

Și tatăl ei intră.

Baronul Simon-Jacques Le Perthuis de Vauds era un gentilom din veacul trecut, maniac și bun. Discipol entuziast al lui J.-J. Rousseau, avea gingășii de îndrăgostit față de natură, de cîmpii, de păduri și de animale.

Aristocrat prin naștere, detesta din instinct anul nouăzeci și trei. Dar, filozof prin temperament și liberal prin educație, ura de moarte tirania, cu o ură inofensivă și declamatorie.

Puterea lui cea mare și marea lui slăbiciune era bunătatea, o bunătate care n-avea destule brațe să mîngîie, să dăruiască, să îmbrățișeze — o bunătate de creator, risipită, lipsită de împotrivire, ca amorțirea unui nerv al voinței, ca o lacună în energie, aproape ca un viciu.

Om al teoriei, chibzuia un întreg plan de educație pentru fiica lui, dorind s-o facă fericită, bună, dreaptă și iubitoare.

Pînă la doisprezece ani, o păstrase acasă, apoi, cu toate lacrimile mamei, o dăduse la Sacré-Coeur.

O ținuse acolo, închisă cu asprime între ziduri de mănăstire, neștiută și neștiutoare de cele omenești. Dorea s-o primească îndărăt, la șaptesprezece ani, castă, s-o călească el însuși într-un fel de baie de poezie înțeleaptă ; ca apoi pe cîmpii, în mijlocul naturii fecundate, să-i deschidă sufletul și

să-i dezmorţească ignoranţa în faţa iubirii naive, a dezmierdărilor nemeşteşugite ale animalelor, a legilor senine ale vieţii.

Ieşea acum din mănăstire strălucitoare, plină de viaţă şi dornică de fericire, gata pentru toate bucuriile, pentru toate aventurile fermecătoare pe care le şi străbătuse cu imaginaţia în lenea zilelor, în nopţile fără sfîrşit şi în singurătatea nădejdilor ei.

Părea un tablou de Veronese cu părul ei de un blond strălucitor, care parcă-şi lăsase ceva din culoare şi asupra cărnii ei, o carne de aristocrată, abia bătînd în trandafiriu şi umbrită de un puf uşor, de un fel de catifea palidă, pe care aproape că n-o observai decît atunci cînd o mîngîia soarele. Ochii îi erau albaştri, de acel albastru opac al păpuşilor din faianţă de Olanda.

Avea o aluniţă mică pe aripa nării stîngi şi alta în dreapta, pe bărbie, unde i se încreţeau cîteva firişoare de păr, atît de asemănătoare cu pielea încît abia se desluşeau. Era înaltă, cu pieptul împlinit, cu mijlocul mlădios. Glasul ei limpede părea uneori prea ascuţit, dar rîsul deschis răspîndea veselie în jurul ei. Adesea îşi ducea amîndouă mîinile la tîmple, cu o mişcare familiară, ca pentru a-şi netezi părul.

Alergă înaintea tatălui ei şi-l sărută, îmbrăţişîndu-l.

— Ce zici, plecăm ?

El zîmbi, îşi scutură părul de pe-acum albit, pe care-l purta destul de lung, şi, întinzînd mîna spre fereastră, spuse :

— Cum vrei să călătoreşti pe o vreme ca asta ?

Dar ea îl rugă, alintată şi dezmierdătoare :

— O, papa, să plecăm ! Te rog din suflet ! După-amiază o să fie frumos.

— Mama ta n-o să vrea cu nici un preţ.

— Ba da, ai să vezi, lasă totul în grija mea.

— Dacă izbuteşti s-o înduplеci pe mama, eu n-am nimic împotrivă.

Jeanne se repezi numaidecît spre odaia baroanei ; așteptase ziua aceasta, a plecării, cu o nerăbdare tot mai aprinsă. De cînd intrase la călugărițe, nu mai ieșise din Rouen, tatăl ei neîngăduindu-i nici o distracție înaintea vîrstei pe care o hotărîse el. O dusese de două ori, pe cîte cincisprezece zile, la Paris, dar Parisul era tot oraș, iar ea nu visa decît să meargă la țară.

Acum avea să-și petreacă vara la proprietatea lor, la Peuples, vechi castel de familie zidit pe faleză, aproape de Yport, și își promitea o fericire nesfîrșită în viața aceea liberă, pe malul mării. Apoi, era un lucru știut că părinții îi vor dărui ei castelul și că tot acolo va locui după ce se va mărita.

Și ploaia, care cădea fără întrerupere de aseară, era cea dintîi mare supărare din viața ei.

Dar după trei minute, ieși din odaia mamei, alergînd și strigînd prin toată casa :

— Papa, papa ! Spune să înhame, mama se învoiește !

Însă potopul nu se potolea. Ai fi zis chiar că se întețește cînd caleașca fu trasă în fața ușii.

Jeanne era gata să se urce, cînd baroana coborî scările, sprijinită de o parte de bărbatul ei și de cealaltă de o fată din casă, voinică și înaltă, clădită ca un băiat. Normandă din Caux, fata părea să aibă cel puțin douăzeci de ani, cu toate că nu avea decît cel mult optsprezece. Ai casei o socoteau oarecum ca pe a doua fiică a lor, deoarece fusese sora de lapte a Jeannei. O chema Rosalie.

Sarcina ei principală era să-și ajute stăpîna la mers, deoarece, de cîțiva ani, baroana se îngrășase neobișnuit de mult, din pricina unei hipertrofii a inimii, de care se plîngea tot timpul.

Gîfîind greu, baroana ajunse la peronul palatului vechi, se opri, se uită la curtea prin care curgeau șiroaie de apă și murmură :

— Într-adevăr, nu-i de loc înțelept ceea ce facem.

Continuînd să zîmbească, baronul îi răspunse :

— Tu singură ai vrut-o, doamnă Adélaide !

Cum pe baroană o chema, pompos, Adélaïde, el îi punea totdeauna, înaintea numelui, cuvîntul „doamnă“, cu un anumit aer de respect uşor ironic.

Apoi baroana mai făcu cîţiva paşi şi se urcă anevoie în trăsura ale cărei arcuri se îndoiră. Baronul se aşeză alături de ea, iar Jeanne şi Rosalie pe bancheta din faţă.

Bucătăreasa Ludivine le aduse maldăre întregi de haine groase, ca să-şi acopere genunchii, şi două panere pe care le dosiră sub picioare. La urmă, se urcă şi ea pe capră, alături de moş Simon, înfăşurîndu-se pînă peste cap într-o pătură mare. Portarul şi nevasta lui veniră să-şi salute stăpînii, să închidă portiera şi să primească cele din urmă dispoziţii cu privire la bagajele ce trebuiau să plece în urmă, cu o căruţă. Şi trăsura porni.

Moş Simon, vizitiul, cu capul în piept şi cu spinarea îndoită sub ploaie, dispărea cu totul în mantaua lui cu trei gulere. Învăluită de vînt, ploaia gemea, bătea în geamuri şi inunda şoseaua.

În goana celor doi cai, berlina coborî la vale pe chei, trecu de-a lungul şirului de vapoare mari, ale căror catarge, vîntrele şi odgoane se înălţau triste spre cerul revărsat, ca nişte copaci despuiaţi, apoi o luă pe bulevardul lung de pe colina Riboudet.

Străbătură curînd păşunile. Din cînd în cînd, o salcie înecată, cu crengile căzute într-o nepăsare de moarte, se zugrăvea nedesluşit, printr-o pîclă de apă. Potcoavele cailor plescăiau şi cele patru roţi împroşcau sori de noroi.

Tăceau. Pînă şi mintea lor părea muiată, ca şi pămîntul. Lăsîndu-se pe spate, măicuţa îşi sprijini capul şi închise ochii. Baronul se uita, posomorît, la cîmpiile monotone şi pline de apă. Rosalie, cu un pachet pe genunchi, visa, cu acea visare senină a oamenilor din popor. Şi sub revărsarea călduţă a

ploii, Jeanne se simțea trăind, ca o plantă închisă în casă, pe care o scoți din nou la aer, și, întocmai ca frunzișul, preaplinul fericirii îi apăra inima de tristețe. Nu spunea nimic, dar îi venea să cînte, să-și scoată mîna afară, s-o umple cu apă și să bea. Se bucura simțindu-se purtată în goana cailor, se bucura la vederea priveliștilor dezolante, pentru că se știa la adăpost în mijlocul potopului aceluia.

Sub ploaia necruțătoare, din crupele lucioase ale celor doi cai se ridicau aburi fierbinți.

Încetul cu încetul, baroana ațipi. Fața ei, încadrată de cei șase cîrnăciori de păr ce-i atîrnau simetric, se lăsă încet, încet, sprijinită moale de cele trei valuri largi ale bărbiei, a cărei ultimă unduire se pierdea în marea îmbelșugată a pieptului. Capul, ridicat de cîte ori aspira, îi cădea apoi din nou, și obrajii i se umflau, în timp ce printre buzele întredeschise i se strecura un sforăit răsunător. Baronul se aplecă spre ea și-i puse încetișor, în mîinile încrucișate peste pîntecele uriaș, un mic portofel de piele.

Această atingere o trezi. Se uită la obiectul acela cu privirea apoasă a omului deșteptat din somn. Portofelul căzu și se deschise, și în caleașcă se risipiră monede de aur și bancnote. Baroana se trezi de-a binelea, iar rîsul vesel al Jeannei izbucni ca un foc de artificii.

Baronul adună banii de pe jos și, punîndu-i pe genunchii nevestei sale, zise :

— Uite, draga mea, tot ce mi-a mai rămas din ferma de la Eletot. Am vîndut-o ca să repar castelul de la Peuples, unde o să stăm tot mai des de aci înainte.

Baroana numără șase mii patru sute de franci, pe care-i vîrî liniștită în buzunar.

Era a noua fermă vîndută în felul acesta, din cele treizeci și una moștenite de la părinți. Le rămînea, totuși, o rentă de aproape încă douăzeci de mii de livre în proprietăți care,

bine administrate, le-ar fi adus cu uşurinţă treizeci de mii de franci pe an.

Cum duceau o viaţă simplă, acest venit le-ar fi fost de ajuns, dacă n-ar fi avut în casă o gaură fără fund, mereu deschisă : bunătatea. Bunătatea făcea să se evapore banii în mîinile lor, aşa cum usucă soarele apa bălţilor. Lunecau, curgeau, dispăreau. Cum ? Nimeni nu-şi dădea seama. Cînd îi căutai, unul din ei zicea :

— Nu ştiu cum s-a făcut, dar am cheltuit azi o sută de franci, fără să fi cumpărat nimic de seamă.

De altfel, uşurinţa de a da era una din marile bucurii ale vieţii lor, şi în această privinţă se înţelegeau într-un chip desăvîrşit şi înduioşător.

Jeanne întrebă :

— Şi e frumos castelul meu acum ?

Baronul răspunse, vesel :

— Ai să vezi, fetiţo.

Încetul cu încetul, înverşunarea ploii scăzu. Apoi nu mai rămase decît un fel de ceaţă, un praf mărunt de apă care plutea. Bolta norilor părea că se înalţă, se înălbeşte, şi deodată, printr-o spărtură nevăzută, o rază lungă de soare coborî pieziş peste păşuni.

Şi atunci, printre norii ce se destrămau, apăru adîncul albastru al bolţii. Apoi spărtura se lărgi ca un văl ce se rupe, şi un cer frumos şi curat, de un albastru limpede şi adînc, se desfăşură peste lume.

Simţiră, după aceea, o suflare proaspătă şi dulce, ca un suspin de fericire al pămîntului, şi cînd treceau de-a lungul grădinilor sau al pădurilor, auzeau uneori cîntecul vioi al vreunei păsărele ce-şi usca penele.

Se apropia seara. Afară de Jeanne, toată lumea dormea acum în trăsură. De două ori opriră la cîte un han, să mai răsufle caii şi să le dea cîte puţin ovăz cu apă.

Soarele apusese. Se auzeau, departe, clopote. Într-un sătuc, aprinseră felinarele la caleașcă ; cerul se lumină și el cu un furnicar de stele. Ici și colo, ferestre luminate străpungeau bezna cu puncte de foc. Și, dintr-o dată, de după o coastă, luna se ivi și ea printre crengi de brad, enormă, roșie și parcă toropită de somn.

Era atît de plăcut, încît lăsară geamurile coborîte. Istovită de visuri, sătulă de vedenii fericite, Jeanne se odihnea și ea. Uneori, amorțită de a fi stat prea mult în aceeași poziție, deschidea ochii, se uita afară, vedea trecînd, în noaptea luminată, copacii unei ferme sau, ici și colo, cîteva vaci culcate ridicîndu-și capetele. Apoi căuta să se așeze în altă poziție, încercînd să-și reia un vis abia început. Dar uruitul neîntrerupt al roților îi umplea urechile, îi obosea gîndul, și închidea atunci ochii, simțindu-și mintea tot atît de frîntă ca și trupul.

În sfîrșit, se opriră. În fața portierelor, stăteau in picioare bărbați și femei cu felinare în mîini. Ajunseseră. Trezită fără veste, Jeanne sări repede jos. Un fermier lumină trăsura. Baronul și Rosalie o luară aproape pe sus pe baroană. Era cu totul sfîrșită, gemea cu deznădejde și repeta mereu, cu voce stinsă :

— O, doamne ! Sărmanii mei copii !

Refuză să bea sau să mănînce ceva ; se culcă și adormi îndată.

Jeanne și tatăl ei se așezară singuri la cină.

Se uitau unul la altul, își zîmbeau și se luau de mînă peste masă. Apoi, cuprinși amîndoi de o bucurie copilărească, se duseră să viziteze castelul reparat.

Era o așezare normandă înaltă și spațioasă, în același timp fermă și castel, zidită din piatră albă, devenită cu vremea cenușie, și încăpătoare de-ar fi putut adăposti o generație.

O sală imensă despărțea casa în două, străbătînd-o de la un capăt la celălalt, deschizîndu-și ușile mari pe amîndouă

părţile. O scară dublă părea a păşi peste sală, lăsîndu-l mijlocul gol şi împreunîndu-şi treptele la primul etaj, în chip de pod.

Jos, la dreapta, intrai în salonul nesfîrşit, îmbrăcat în tapete cu frunziş, pe care se plimbau păsări. Întreaga tapiserie a mobilelor, lucrată în puncte mici, era ilustrarea *Fabulelor* lui La Fontaine. Şi Jeanne tresări de plăcere, regăsind un scaun la care ţinea mult cînd era mică şi care reprezenta povestea cu vulpea şi barza.

Din salon dădeai în biblioteca plină cu cărţi vechi şi în alte două odăi fără întrebuinţare. La stînga era sufrageria cu lemnăria înnoită, odaia pentru rufe, cămara, bucătăria şi un apartament mic, cu o baie.

Un coridor tăia în lung tot etajul întîi. Pe această alee, se aliniau cele zece uşi ale celor zece odăi. În fund de tot, la dreapta, se afla apartamentul Jeannei. Intrară. Baronul îl reînnoise, întrebuinţînd, pur şi simplu, stofele şi mobilele rămase nefolosite prin poduri.

Tapiserii flamande, foarte vechi, populau odaia cu personaje ciudate.

Zărindu-şi patul, Jeanne nu-şi putu opri un strigăt de bucurie. La cele patru colţuri, patru păsări mari de stejar, cu totul negre şi lustruite cu ceară, susţineau culcuşul, părînd a-i sluji drept paznici. Laturile patului închipuiau două mari ghirlande de flori şi de fructe sculptate, iar patru coloane, săpate delicat în dungi şi încununate cu capiteluri corintiene, susţineau o cornişă de trandafiri şi amoraşi înlănţuiţi.

Patul se înălţa monumental, şi totuşi nespus de graţios, cu toată severitatea lemnului înnegrit de vreme.

Acoperitoarea patului şi baldachinul sclipeau ca două bolţi cereşti. Erau făcute dintr-o mătase străveche, de un albastru-închis, pe care o înstelau ici şi colo crini mari, brodaţi cu aur.

După ce se sătură admirînd patul, Jeanne înălţă luminarea şi cercetă tapetele, să vadă ce reprezentau.

Un tînăr senior şi o tînără doamnă, îmbrăcaţi, cît se poate de ciudat, în verde, în roşu şi în galben, stăteau de vorbă sub un copac albastru pe care se coceau fructe albe, iar un iepure mare de casă, de asemenea alb, rodea un smoc de iarbă cenuşie.

Chiar deasupra acestor personaje, la o depărtare convenţională, se zăreau cinci căsuţe rotunde cu acoperişurile ţuguiate, iar sus de tot, aproape în cer, o moară de vînt roşie. Şi, printre toate acestea, erau risipite crengi mari, închipuind flori.

Celelalte două panouri semănau mult cu cel dintîi, doar că din case ieşeau patru omuleţi îmbrăcaţi ca nişte flamanzi, care-şi ridicau braţele spre cer în semn de nemaipomenită mirare şi mînie.

Cel din urmă tapet, însă, reprezenta o dramă. Întins lîngă iepurele care rodea mereu iarba, tînărul senior părea mort. Privindu-l, tînăra doamnă îşi străpungea sînul cu o sabie, iar fructele copacului se înnegriseră.

Jeanne renunţase să mai înţeleagă ceva, cînd descoperi, într-un colţ, o gînganie microscopică pe care iepurele, dacă ar fi fost viu, ar fi ronţăit-o ca pe un fir de iarbă. Şi totuşi, era un leu.

Atunci, Jeanne recunoscu nenorocirile lui Pyram şi ale Thisbeei. Şi cu toate că zîmbi în faţa simplităţii desenelor, se simţi fericită de a fi înconjurată de această poveste de dragoste, care-i va aminti tot timpul nădejdile ei scumpe şi va face să plutească peste somnul ei, în fiecare noapte, această dragoste străveche şi legendară.

Tot restul mobilierului îmbina laolaltă cele mai diferite stiluri. Erau mobile pe care fiecare generaţie le lasă în familie şi care fac din casele vechi un fel de muzee, unde totul se amestecă. Un minunat scrin Ludovic al XIV-lea, legat în

alămuri strălucitoare, era așezat între două fotolii Ludovic al XV-lea, îmbrăcate încă în mătasea lor cu buchete. O masă de scris din lemn de trandafir stătea în fața căminului, pe tăblia căruia, sub un glob rotund, se afla o pendulă din timpul imperiului.

Înfățișa un stup de bronz, susținut de patru coloane de marmură, deasupra unei grădini cu flori aurite. O limbă subțire, ieșind din stup printr-o tăietură prelungă, plimba la infinit, pe deasupra grădiniței, o albină mică, cu aripi de smalț.

Cadranul de faianță pictată era montat în pîntecele stupului.

Pendula începu să bată. Era ora unsprezece. Baronul își sărută fiica și se retrase în odaia lui.

Atunci, cu părere de rău, Jeanne se culcă.

Mai aruncă o ultimă privire în jurul ei, apoi stinse lumînarea. La stînga patului sprijinit numai cu capul de perete, se afla o fereastră prin care năvălea un șuvoi de lună, răspîndind pe podea o baltă de lumină.

Pe pereți jucau reflexe palide, mîngîind ușor dragostele încremenite ale lui Pyram și Thisbeea.

Prin cealaltă fereastră, cea din fața patului, Jeanne vedea un copac înalt, scăldat într-o lumină dulce. Se întoarse pe o parte, închise ochii, dar peste puțin îi deschise din nou.

I se părea că simte încă hurducăturile trăsurii, al cărei uruit îi tot stăruia în cap. Rămase întîi nemișcată, nădăjduind că odihna o va face să adoarmă pînă la urmă. Dar nerăbdarea din suflet îi năpădi curînd trupul.

Avea tresăriri în picioare și se simțea cuprinsă de o febră care creștea. Atunci se ridică din pat și, cu picioarele goale, cu brațele goale, în cămașa lungă ce-o făcea să semene cu o nălucă, trecu prin balta de lumină revărsată pe podea, deschise fereastra și se uită afară.

Noaptea era atît de luminoasă, că se vedea ca ziua și Jeanne recunoscu tot ținutul îndrăgit în prima ei copilărie.

În fața ei se întindea întîi o pajiște largă, galbenă ca untul, sub lumina nopții. Doi copaci uriași se înălțau la marginile castelului: un platan la miazănoapte, un tei la miazăzi.

Tocmai la capătul întinderii de iarbă, o pădurice ca un boschet încheia domeniul, ocrotit împotriva furtunilor din larg de cinci șiruri de ulmi străvechi, răsuciți, roși, retezați în pantă, ca un acoperiș, de vîntul mării pururi dezlănțuit.

Acest soi de parc era mărginit la dreapta și la stînga de două alei cu plopi peste măsură de înalți, din soiul celor cărora în Normandia li se zice *peuples*, și care despărțeau casa stăpînilor de cele două ferme învecinate: într-una locuia familia Couillard, în cealaltă familia Martin.

Acești *peuples* dăduseră numele castelului. Dincolo de acest domeniu, se întindea o vastă cîmpie stearpă, presărată cu tufe de măceși, peste care vîntul mării sufla și alerga zi și noapte. Apoi, deodată, coasta se prăbușea într-o faleză înaltă de o sută de metri, dreaptă și albă, care-și scălda picioarele în valuri.

Jeanne se uita în depărtare, la întinderea nesfîrșită a valurilor cu reflexe unduitoare, ce păreau a dormi sub stele.

În tihna aceea fără soare, se răspîndeau toate miresmele pămîntului. O tufă de iasomie, agățată în jurul ferestrelor de jos, își revărsa neîntrerupt răsuflarea ei pătrunzătoare, la care se adăuga parfumul ușor al frunzelor abia desfăcute. Treceau unde domoale de vînt, aducînd gust tare de aer sărat și de sudoare vîscoasă, de la ierburile de mare.

La început, Jeanne se lăsă în voia fericirii de a respira; și, încet, tihna vieții de țară o liniști ca o baie răcoroasă.

Toate vietățile care se trezesc cînd vine seara, care-și ascund viața lor obscură în pacea nopților, umpleau semiîntunericul cu o forfotă mută. Păsări mari și fără glas treceau prin văzduh ca niște pete, ca niște umbre. Bîzîitul gîzelor nevăzute abia atingea urechea, și cîte o goană tăcută străbătea iarba plină de rouă sau nisipul cărărilor pustii.

Doar cîteva broaşte melancolice aruncau spre lună nota lor scurtă şi monotonă.

Jeannei i se părea că inima i se lărgeşte, plină de şoapte ca şi seara aceea limpede, tulburată deodată de nenumărate dorinţe, care-i dădeau tîrcoale ca şi vietăţile mărunte al căror freamăt o înconjura. Se lăsă pradă acelei poezii vii, şi, în lumina molatică a nopţii, simţea trecînd fiori supraomeneşti, simţea palpitînd nădejdi nelămurite, ceva ca o adiere de fericire.

Şi începu să viseze visuri de iubire.

Iubirea ! De doi ani o simţea apropiindu-se, cu o nelinişte mereu sporită. Acum era liberă să iubească. Nu-i mai rămînea decît să-l întîlnească pe el !

Cum va fi el ? Nu prea ştia, şi nici măcar nu se întreba. Va fi *el*, şi atît.

Ştia doar că-l va adora din tot sufletul şi că el o va iubi din toate puterile lui. Se vor plimba în seri ca aceasta, sub pulberea luminoasă cernută din stele. Vor merge mînă în mînă, strînşi unul lîngă altul, ascultîndu-şi bătăile inimilor, simţindu-şi căldura umerilor, topindu-şi iubirea în limpezimea suavă a nopţilor de vară, atît de uniţi, încît îşi vor afla uşor, doar prin simpla putere a dragostei, pînă şi cele mai nemărturisite gînduri.

Şi asta va dura la nesfîrşit, în seninătatea unei iubiri fără de moarte.

Şi, dintr-o dată, i se păru că-l simte acolo, lîngă ea, şi un vag fior de senzualitate o străbătu din cap pînă-n picioare. Îşi strînse braţele peste piept cu o mişcare inconştientă, ca şi cum şi-ar fi îmbrăţişat visul, şi peste gura ei întinsă spre necunoscut trecu ceva ce o făcu să-şi piardă aproape cunoştinţa, de parcă suflarea primăverii i-ar fi dat o sărutare de dragoste.

Deodată, departe, în spatele castelului, auzi în noapte paşi pe drum. Şi, într-un avînt al sufletului ei înnebunit, într-o

pornire de a crede în ceea ce nu se poate, în întîmplările providențiale, în presimțirile divine, în combinațiile romantice ale destinului, Jeanne se gîndi : „Dacă o fi el ?..." Ascultă cu inima strînsă pasul ritmic al călătorului, încredințată că avea să se oprească la poartă și să ceară adăpost.

După ce omul trecu, Jeanne se simți tristă ca după o dezamăgire. Dar își dădu seama de nebunia acelei nădejdi și zîmbi de propria ei nesocotință.

Atunci, mai liniștită, își lăsă gîndul să plutească pe drumul unei visări mai cuminți, încercînd să pătrundă viitorul, să-și clădească viața.

Cu el avea să trăiască aci, în castelul acesta liniștit, care domina marea. O să aibă, fără îndoială, doi copii : un băiat pentru el, o fată pentru ea. Și Jeanne îi și vedea alergînd prin iarbă, între platan și tei, în timp ce ei, părinții, îi urmăreau cu încîntare, schimbînd, peste capetele lor, priviri pătimașe.

Rămase multă, multă vreme visînd așa, în timp ce luna, încheindu-și drumul de-a curmezișul cerului, era gata să dispară în mare. Se făcea din ce în ce mai răcoare. Spre răsărit, stelele păleau. Un cocoș cîntă la ferma din dreapta, alții îi răspunseră de la cea din stînga. Glasurile lor răgușite păreau a veni de foarte departe, prin scîndura poieților. Și pe bolta uriașă, ce se albea pe nesimțite, stelele dispăreau.

Un strigăt mic de păsărică se trezi pe undeva. Ciripituri, sfioase la început, ieșiră din frunziș, apoi prinseră curaj și, răsunătoare și vesele, porniră din creangă în creangă, din copac în copac.

Deodată, Jeanne se simți învăluită într-o lumină și, ridicîndu-și capul pe care și-l ascunsese în mîini, închise ochii, orbită de strălucirea aurorei.

Un munte de nori purpurii, ascunși în parte după aleea cea mare de plopi, arunca sclipiri de sînge pe pămîntul trezit din somn.

Şi, încet, spărgînd grămada aprinsă a norilor, împroşcînd cu foc copacii, cîmpiile, oceanul şi întreg orizontul, se ivi, arzînd, globul uriaş al soarelui.

Jeanne se simţi nebună de fericire. O bucurie delirantă, o nesfîrşită înduioşare în faţa splendorilor firii îi îneca inima sfîrşită de emoţii. Era soarele ei ! Aurora ei ! Începutul vieţii ei ! Răsăritul nădejdilor ei ! Întinse braţele către spaţiul strălucitor, ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze soarele. Încercă să spună, să strige ceva, ceva dumnezeiesc, ca şi această înflorire a zilei, dar rămase ca paralizată, într-o pornire neputincioasă. Atunci, lăsîndu-şi capul în mîini, îşi simţi ochii plini de lacrimi. Şi plînse, cu desfătare.

Cînd îşi ridică fruntea, decorul neasemuit al începutului de zi dispăruse. Şi se simţi ea însăşi liniştită, puţin obosită, cu avîntul potolit. Fără să mai închidă fereastra, se duse să se întindă în pat, mai visă cîteva clipe, apoi adormi atît de adînc, încît la orele opt nu auzi cînd o strigă tatăl ei şi nu se trezi decît atunci cînd el intră în odaie.

Baronul voia să-i arate cum înfrumuseţase castelul, castelul *ei.*

Faţada, care dădea spre interiorul domeniului, era despărţită de drum printr-o curte largă, plantată cu meri. Drumul acela, zis vicinal, trecea printre curţile ţăranilor, unindu-se peste o jumătate de leghe cu şoseaua cea mare, ce ducea de la Hâvre la Fécamp.

O alee dreaptă ducea de la bariera de lemn pînă la peron. Dependinţele, căsuţe făcute din bolovani de mare şi acoperite cu paie, se înşirau pe amîndouă părţile curţii, de-a lungul şanţurilor celor două ferme.

Acoperişurile fuseseră înnoite, toată lemnăria reparată, pereţii tencuiţi, odăile tapisate din nou şi tot interiorul proaspăt zugrăvit. Şi vechiul castel mohorît îşi purta ca pe nişte pete obloanele strălucitoare, de un alb argintiu, şi tencuiala de ipsos cu care se cîrpise de curînd faţada cea mare, cenuşie.

Cealaltă fațadă, în care se deschidea una din ferestrele de la odaia Jeannei, privea departe spre mare, pe deasupra păduricii și a zidului de ulmi retezați de vînt.

Braț la braț, Jeanne și baronul cercetară totul, nelăsînd la o parte nici un colțișor, apoi se plimbară încet pe aleile lungi de plopi, care închideau ceea ce numeau ei parcul. Iarba crescuse pe sub copaci, întinzîndu-și covorul ei verde. La capăt de tot, păduricea era încîntătoare, încîlcindu-și cărăruile întortocheate, despărțite între ele prin ziduri de frunziș. Un iepure țîșni fără veste, speriind-o pe Jeanne, apoi sări peste povîrniș și o luă în goană la vale, printre trestiile de mare, spre faleză.

După dejun, cum doamna Adélaïde, încă istovită de drum, declară că se duce să se odihnească, baronul îi propuse Jeannei să coboare pînă la Yport.

Plecară, traversînd întîi cătunul Etouvent, din care făcea parte și castelul. Trei țărani îi salutară ca și cum i-ar fi cunoscut de cînd lumea.

Intrară apoi în pădurea de pe coastă, ce cobora pînă la malul mării, urmînd o vale ocolită.

În curînd, apăru și satul Yport. Femeile, care stăteau pe pragul caselor cîrpindu-și boarfele, îi priveau cum trec. Strada în pantă, cu o gîrlă în mijloc și cu grămezi de gunoaie zăcînd în fața ușilor, răspîndea un iz puternic de saramură. Plase cafenii, pe care mai rămăseseră ici colo solzi sclipitori, ca niște bănuți de argint, se uscau sprijinite de ușile cocioabelor, pe unde ieșeau mirosuri grele, de familii numeroase, viermuind într-o singură încăpere.

Cîțiva porumbei se plimbau pe marginea gîrlei, căutîndu-și hrana.

Jeanne se uita la toate astea, și toate i se păreau ciudate și noi, ca într-un decor de teatru.

Și, dintr-o dată, la o cotitură, zări marea de un albastru opac și neted, întinzîndu-se cît vedeai cu ochii.

Se opriră în fața plajei, să privească. În larg treceau pînze, albe ca aripile unor păsări. La dreapta ca și la stînga, se înălța faleza uriașă. Într-o parte, un fel de cap îți oprea în loc privirea, în timp ce în cealaltă parte linia coastelor se prelungea la nesfîrșit, pînă nu se mai vedea decît ca o dungă nelămurită.

Într-una din spărturile apropiate ale coastei, se vedeau un loc de debarcare și cîteva case. Valuri mărunte, care împodobeau marea cu ciucuri de spumă, se rostogoleau pe pietre cu foșnet ușor.

Bărcile de prin împrejurimi, trase pe povîrnișul cu pietre rotunjite, se odihneau pe-o coastă, întinzîndu-și la soare obrajii umflați, lăcuiți cu gudron. Cîțiva pescari le pregăteau pentru fluxul de seară.

Unul din ei se apropie să le ofere pește. Jeanne cumpără o mreană, pe care ținu s-o ducă singură la castel.

Atunci, omul își propuse serviciile pentru plimbări pe mare, repetîndu-și numele de mai multe ori în șir, ca să le intre bine în minte :

— Lastique, Joséphin Lastique.

Baronul îi promise că n-o să-l uite.

Se întoarseră spre castel.

Cum peștele, greu, o obosea, Jeanne îi petrecu prin urechi bastonul tatălui ei, pe care-l apucară fiecare de cîte un capăt. Mergeau veseli, urcînd coasta, flecărind ca doi copii, cu fruntea în vînt și cu ochii sclipitori, în timp ce mreana, care le obosea cu încetul brațele, mătura iarba cu coada ei grasă.

II

ÎNCEPU APOI, PENTRU JEANNE, O viață liberă și încîntătoare. Citea, visa și hoinărea, singură-singurică, prin împrejurimi. Rătăcea cu pas domol de-a lungul drumurilor, pierdută în visuri, sau cobora în salturi văile

mici și întortocheate, ale căror spinări purtau de o parte și de alta, ca pe o mantie de aur, o blană de flori de măceș. Mireasma lor puternică și dulce, întărită de căldură, o îmbăta ca un vin parfumat. Și, la auzul vuietului îndepărtat al valurilor rostogolite pe plajă, părea că o furtună îi legăna sufletul.

O moleșeală o făcea să se întindă, uneori, pe iarba deasă a unui povîrniș. Sau, alteori, cînd zărea fără veste, la o cotitură a văii, într-o pîlnie de verdeață, un triunghi albastru de mare sclipind în soare și cu o pînză la orizont, o năpădeau bucurii nesăbuite, ca la apropierea tainică a unei fericiri ce ar fi plutit deasupra ei.

O dragoste de singurătate o cuprindea în liniștea acestui ținut răcoros și, în pacea zărilor rotunjite, rămînea atît de mult nemișcată pe vîrful colinelor, încît iepurașii sălbatici treceau sărind pe la picioarele ei.

Adeseori alerga pe faleză, biciuită de aerul ușor al coastelor, cu trupul fremătînd de neasemuita fericire de a se mișca fără oboseală, ca peștii în apă sau ca rîndunelele în văzduh.

Arunca pretutindeni amintiri, așa cum arunci semințe în pămînt, amintiri din acelea ale căror rădăcini nu pier pînă la moarte. Și i se părea că, în fiecare din făgașurile acelor văi, semăna cîte ceva din inima ei.

Începu să se scalde în mare, cu patimă. Înota pînă nu se mai zărea de pe țărm, simțindu-se puternică, îndrăzneață și nefiindu-i frică. Se simțea bine în apa aceea rece, limpede și albastră, care o purta legănînd-o. Cînd ajungea departe, în larg, se întindea pe spate, cu brațele încrucișate pe piept, cu ochii pierduți în azurul adînc al cerului, străbătut de zborul iute al unei rîndunele sau de umbra albă a unei păsări de mare. Nu se mai auzea nimic, decît murmurul îndepărtat al talazurilor ce se izbeau de mal și șoapta nedeslușită a pămîntului, lunecînd, încă peste unduirea valurilor, dar vag, aproape imperceptibil. Apoi Jeanne se răsucea în apă și, înnebunită de

bucurie, începea să ţipe ascuţit, bătînd unda cu amîndouă mîinile.

Uneori, cînd se aventura prea departe, venea o barcă s-o caute.

Se întorcea la castel hămesită de foame, însă uşoară, sprintenă, cu zîmbetul pe buze şi cu ochii plini de fericire.

Cît despre baron, el se gîndea la mari întreprinderi agricole. Voia să facă încercări, să aducă progresul, să experimenteze maşini noi, să aclimatizeze rase străine, şi-şi petrecea o mare parte din timp discutînd cu ţăranii, care clătinau din cap, neîncrezători în proiectele lui.

Pleca apoi, adeseori, pe mare cu pescarii din Yport. După ce cerceta toate grotele, izvoarele şi stîncile ascuţite din vecinătate, voi să pescuiască şi el ca un simplu pescar.

În zilele cu vînt lin, cînd pînzele umflate făceau să lunece, pe spinarea valurilor, găoacea pîntecoasă a bărcilor, şi cînd de la fiecare bord atîrna, pînă-n fundul mării, undiţa lungă şi şerpuitoare, urmărită de bancurile de scrumbii, baronul ţinea în mîna tremurătoare de emoţie frînghia scurtă, pe care o simţea vibrînd îndată ce se zbătea un peşte prins.

Pleca la lumina lunei, să ridice plasele aşezate în ajun. Îi plăcea să audă catargul trosnind, să tragă în piept răbufnirile şuierătoare şi reci ale nopţii. Şi, după ce ocolea îndelung ca să-şi găsească semnele plutitoare, călăuzindu-se după vreo creastă de stîncă, după vreo clopotniţă sau după farul de la Fécamp, se simţea fericit să stea nemişcat sub primele raze ale soarelui, care făceau să strălucească pe puntea bărcii spinarea vîscoasă a vulpilor de mare, în chip de evantai, şi pîntecele gras al calcanilor.

La fiecare masă, baronul povestea cu încîntare pe unde umblase. La rîndul ei, măicuţa îi spunea de cîte ori străbătuse aleea cea mare de plopi, aceea din dreapta, de lîngă ferma Couillard, cealaltă neavînd destul soare.

Cum i se recomandase să „facă mişcare", se încăpăţîna să umble. Îndată ce se risipea răcoarea nopţii, cobora, sprijinindu-se de braţul Rosaliei, înfăşurată într-o pelerină şi în două şaluri şi cu capul înfofolit într-o capelină neagră, acoperită, la rîndul ei, cu o împletitură roşie.

Apoi, tîrîndu-şi piciorul stîng, ceva mai greu decît celălalt, cu care săpase în tot lungul drumului, una la dus şi alta la întors, două dîre prăfuite din care iarba pierise, baroana relua la nesfîrşit aceeaşi călătorie în linie dreaptă, de la colţul castelului pînă la primii arbuşti ai păduricii. Ceruse să i se aşeze cîte o bancă la fiecare capăt al acestui drum, şi la fiecare cinci minute se oprea, spunîndu-i răbdătoarei bone, care o susţinea :

— Să stăm puţin, fata mea, mă simt cam obosită.

Şi, la fiecare popas, lăsa pe cîte una din bănci cînd împletitura de pe cap, cînd un şal, apoi capelina, apoi celălalt şal, apoi pelerina. Şi toate acestea alcătuiau, la cele două capete ale aleii, două grămezi mari de haine, pe care Rosalie le ducea pe braţul cel liber cînd se întorceau în casă, la prînz.

După-amiază, baroana se plimba din nou, dar cu un mers mai domol, cu popasuri mai lungi, aţipind chiar din cînd în cînd, cîte o oră, pe fotoliul ce i se aducea din casă.

Această plimbare, ea o numea „exerciţiul meu", aşa cum zicea „hipertrofia mea".

Un medic, consultat cu zece ani în urmă, cînd baroana se sufoca, vorbise de hipertrofie. Cuvîntul acesta, pe care nu-l înţelegea, îi intrase de atunci în minte. Îi punea cu încăpăţînare pe baron, pe Jeanne şi pe Rosalie, să-i pipăie inima, pe care nimeni nu i-o mai simţea, îngropată în grăsime cum era, dar se împotrivea cu toată energia s-o mai cerceteze şi alt medic, de frică să nu i se mai găsească şi alte maladii. Şi vorbea de „hipertrofia ei" cu orice prilej, şi atît de des, încît ai fi zis că această boală era numai a ei, că-i aparţinea ca ceva unic, asupra căruia nimeni nu mai avea nici un drept.

Baronul zicea şi el „hipertrofia nevestei mele" şi Jeanne „hipertrofia mamei", aşa cum ar fi spus „rochia", „pălăria" sau „umbrela" ei.

În tinereţe fusese foarte drăguţă şi subţire ca o trestie. După ce valsase în braţele tuturor uniformelor imperiului, citise *Corinne*, care o făcuse să plîngă, şi de atunci acest roman îi rămăsese puternic întipărit în minte.

Pe măsură ce se îngrăşase, sufletul ei căpătase avînturi tot mai poetice. Şi cînd obezitatea o ţintui într-un fotoliu, mintea ei rătăci prin numeroase aventuri de dragoste, a căror eroină se credea. Unele îi erau cu deosebire dragi şi le rechema mereu în visurile ei, aşa cum o flaşnetă repetă la nesfîrşit aceeaşi melodie, dacă-i învîrţi manivela. Toate romanele languroase, în care era vorba de femei captive şi de rîndunele, îi aduceau negreşit lacrimi în ochi. Îi plăceau chiar şi cîteva cîntece mai deocheate de Béranger, de dragul regretelor pe care i le trezeau.

Rămînea adeseori ceasuri întregi nemişcată, pierdută în visările ei. Domeniul de la Peuples îi plăcea nespus, deoarece împrumuta un decor romanelor sufletului ei, amintindu-i, şi prin pădurile din jur, şi prin cîmpia stearpă, şi prin vecinătatea mării, romanele lui Walter Scott, pe care le citea de cîteva luni.

În zilele cînd ploua, stătea închisă în casă, cercetînd ceea ce numea „moaştele" ei. Aceste „moaşte" erau toate scrisorile ei vechi, ale tatălui şi mamei ei, ale baronului, din vremea logodnei lor, şi altele. Le ţinea încuiate într-un scrin de mahon, împodobit la colţuri cu sfinci de aramă, şi, din cînd în cînd, zicea cu un anume glas :

— Rosalie, fata mea, adu-mi sertarul cu *amintiri*.

Fata deschidea scrinul, trăgea sertarul şi-l aşeza pe un scaun lîngă stăpîna ei, care începea să citească scrisorile încet, una cîte una, lăsînd să cadă peste ele, cînd şi cînd, cîte o lacrimă.

Uneori, Jeanne o înlocuia pe Rosalie, plimbînd-o pe măicuţa, care-i povestea amintiri din copilărie. Şi se regăsea în acele întîmplări de altădată, mirîndu-se de potrivirea gîndu-

rilor și a dorințelor lor, pentru că fiecare inimă își închipuie că ea a tresărit întîi în fața nenumăratelor senzații care au făcut să bată inimile primilor oameni, și le vor mai face să bată și pe ale ultimilor bărbați și femei.

Mersul lor domol urma încetineala povestirii domoale, întreruptă deseori de sufocările baroanei. Și atunci, gîndul Jeannei, sărind peste povestea începută, se avînta spre viitorul plin de bucurii, scăldîndu-se în nădejdi.

Într-o după-amiază, pe cînd se odihneau pe banca din fund, văzură deodată la capătul aleii, îndreptîndu-se spre ele, un preot pîntecos.

Salută de departe, își luă un aer surîzător, le mai salută o dată, de la trei pași și strigă :

— Ei, doamnă baroană, cum o mai ducem ?

Era preotul satului.

Născută în veacul filozofilor, crescută în vremea revoluției de un tată prea puțin credincios, nu se ducea niciodată la biserică, deși iubea preoții, dintr-un fel de instinct religios de femeie.

Uitase cu totul de abatele Picot, preotul ei, și, cînd îl văzu, se înroși. Își ceru iertare că nu se dusese ea să-l vadă întîi. Însă el nu părea de loc supărat. Se uită la Jeanne, o felicită că arăta așa de bine, se așeză, își puse tricornul pe genunchi și-și șterse fruntea. Era foarte gras, foarte roșu și asuda cumplit. În fiecare clipă scotea din buzunar o batistă mare în pătrățele, îmbibată de sudoare, și-și ștergea obrazul și gîtul. Dar nu-și vîra bine batista udă în adîncurile negre ale buzunarelor, că alte picături îi ieșeau pe obraz și, căzînd pe sutana întinsă pe pîntec, fixau în pete mici și rotunde praful călător al drumurilor.

Era vesel, adevărat preot de țară, îngăduitor, bun de gură și cumsecade. Povesti tot felul de întîmplări, vorbi despre oamenii din sat și nu arătă a fi observat că cele două enoriașe nu dăduseră încă pe la biserică, indolența baroanei împă-

cîndu-se de minune cu credința ei șovăielnică, iar Jeanne fiind prea fericită că scăpase de la călugărițe, unde se săturase pînă-n gît de ceremonii religioase.

Veni și baronul. Religia lui panteistă îl lăsa indiferent în privința dogmelor. Se purtă drăguț cu abatele, pe care-l cunoștea din vedere, și-l opri la masă.

Preotul izbuti să placă, datorită acelei viclenii inconștiente pe care mînuirea sufletelor o dă oamenilor celor mai obișnuiți cînd sînt chemați, prin voia împrejurărilor, să exercite o putere asupra semenilor lor.

Baroana îl răsfăță, atrasă poate, spre el, printr-una din acele afinități care-i apropie pe cei ce se aseamănă, fața lui ca sîngele și respirația lui scurtă plăcînd obezității ei gîfîitoare.

La desert, abatele căpătă o vervă de popă chefliu — îngăduința aceea familiară de la sfîrșitul meselor vesele.

Și deodată strigă, ca și cum chiar atunci i-ar fi trecut prin minte o idee fericită :

— Dar știți că am un enoriaș nou, pe care trebuie să vi-l prezint ? Domnul viconte de Lamare.

Baroana, care cunoștea pe degete toate blazoanele din ținut, întrebă :

— O fi din familia de Lamare din Eure ?

Preotul încuviință :

— Da, doamnă, e fiul vicontelui Jean de Lamare, care a murit anul trecut.

Atunci doamna Adélaïde, care ținea la noblețe mai mult ca la orice, începu să-i pună o mulțime de întrebări. Și așa află că tînărul, după ce plătise datoriile tatălui său, vînzînd castelul familiei, se statornicise deocamdată într-una din cele trei ferme pe care le mai avea în Etouvent. Acestea îi aduceau, în total, o rentă de vreo cinci, șase mii de livre. Însă vicontele era econom și chibzuit. Se gîndea să trăiască simplu doi sau trei ani, în pavilionul acela modest, și să pună la o parte bani

cu care să poată ieși în lume și să se poată însura convenabil, fără să intre în datorii sau să-și ipotecheze fermele.

Și preotul adăugă :

— E un băiat foarte drăguț. Și așa de gospodar, așa de liniștit... Numai că i se urăște grozav prin părțile noastre.

Baronul zise :

— Aduceți-l pe la noi, domnule abate. Poate că asta i-ar face plăcere din cînd în cînd.

Apoi schimbară vorba.

După ce trecură în salon și-și băură cafeaua, preotul ceru îngăduința să se plimbe puțin prin grădină, obișnuind să facă mișcare după fiecare masă. Baronul îl însoți. Se plimbară încet, de-a lungul fațadei albe a castelului, ducîndu-se și întorcîndu-se. Umbrele lor, una subțire și cealaltă rotundă, cu o ciupercă pe cap, se depărtau și se apropiau cînd înaintea, cînd în urma lor, după cum mergeau cu fața sau cu spatele spre lună. Preotul, care molfăia un fel de țigaretă scoasă din buzunar, îi explică baronului rostul ei, vorbind pe șleau, ca oamenii de la țară :

— Știți, asta mă ajută să rîgîi, că eu am digestia cam grea.

Apoi, fără veste, uitîndu-se la cerul pe care aluneca luna luminoasă, adăugă :

— Nu te mai saturi niciodată de o priveliște ca asta.

Și se întoarse în casă, să-și ia rămas bun de la doamne.

III

DUMINICA URMĂTOARE, BAROANA și Jeanne se duseră la biserică, mînate de un delicat sentiment de respect față de parohul lor.

Îl așteptară după slujbă, să-l invite pe joi la prînz. Preotul ieși din altar, însoțit de un tînăr înalt și elegant, care-l ținea prietenește de braț.

Îndată ce le zări pe cele două femei, făcu o mişcare de fericită surpriză şi strigă :

— Ia te uită, cum s-a nimerit ! Daţi-mi voie, doamnă baroană şi domnişoară Jeanne, să vă prezint pe vecinul dumneavoastră, domnul viconte de Lamare.

Vicontele se înclină, mărturisi că de mult dorea să le cunoască pe aceste două doamne, apoi începu să discute cu uşurinţă, ca un om de lume care ştie să se poarte. Avea una din acele figuri fericit alcătuite, la care visează femeile, dar displac tuturor bărbaţilor. Părul negru şi creţ îi umbrea fruntea netedă, iar sprîncenele mari şi regulate, de parcă erau artificiale, dădeau un aer adînc şi mîngîietor ochilor întunecaţi, cu albul bătînd uşor în albastru.

Genele lungi şi dese împrumutau privirii acea elocvenţă pătimaşă, care tulbură în saloane femeile frumoase şi mîndre, făcînd să se întoarcă, pe stradă, fata cu bonetă şi cu panerul pe braţ.

Farmecul languros al acestor ochi te îndreptăţea să crezi în adîncimea cugetării lor şi dădea importanţă celor mai neînsemnate vorbe ale lui.

Barba deasă, lucitoare şi fină îi ascundea maxilarele cam prea puternice.

Se despărţiră, după multe salutări.

Peste două zile, domnul de Lamare le făcu prima vizită. Sosi tocmai cînd încercau o bancă rustică, aşezată chiar în aceeaşi dimineaţă sub platanul cel mare din faţa ferestrelor salonului. Baronul ar fi vrut să mai aşeze una sub tei, ca să fie pereche, dar soţia sa, duşmană a oricărei simetrii, se împotrivea. Întrebat, vicontele îi dădu dreptate baroanei.

Vorbi apoi despre ţinutul acela, pe care-l găsea foarte „pitoresc", deoarece în plimbările lui singuratice descoperise multe „poziţii" încîntătoare. Uneori, ochii lui întîlneau, ca din întîmplare, ochii Jeannei. Şi sub privirea aceea bruscă, repede în-

toarsă în altă parte, în care străbăteau o admirație mîngîietoare și o caldă simpatie, fata încerca o impresie ciudată.

D. de Lamare-tatăl, mort cu un an urmă, cunoscuse un prieten intim al domnului des Cultaux, tatăl măicuței. Și descoperirea acestei cunoștințe dădu naștere unei conversații despre alianțe, întîmplări și nesfîrșite rubedenii. Baroana făcea adevărate eforturi de memorie, stabilind ascendențele și descendențele altor familii și circulînd, fără să se rătăcească o clipă, prin labirintul complicat al genealogiilor.

— Spuneți-mi, viconte, ați auzit vorbindu-se de familia Saunoy de Varfleur, al cărui fiu mai mare, Gontran, s-a căsătorit cu o domnișoară de Coursil, o Coursil-Courville, iar cel mai mic cu una din verișoarele mele, domnișoara de la Roche-Aubert, înrudită cu familia Crisange ? Domnul de Crisange a fost prietenul intim al tatălui meu și trebuie să-l fi cunoscut și pe tatăl dumneavoastră.

— Da, doamnă. Nu e acel domn de Crisange care a emigrat și al cărui fiu s-a ruinat ?

— Chiar el. A cerut-o în căsătorie pe mătușa mea după moartea soțului ei, contele d'Eretry. Dar ea nu l-a luat, pentru că trăgea tabac. Relativ la aceasta, poate că știți ce s-a mai întîmplat cu familia Viloise ? Au plecat din Touraine pe la 1818, după ce sărăciseră, ca să se stabilească în Auvergne, și n-am mai auzit vorbindu-se de ei.

— Mi se pare, doamnă, că bătrînul marchiz a murit căzînd de pe cal. A lăsat o fiică măritată cu un englez, și pe cealaltă cu un oarecare Bassolle, comerciant, bogat pe cît se zice, care o sedusese.

Și mereu reveneau nume auzite și reținute încă din copilărie, din conversațiile rudelor bătrîne. Și căsătoriile dintre aceste familii egale ca rang luau în mintea lor proporțiile unor mari evenimente publice. Vorbeau despre oameni pe care nu-i văzuseră niciodată ca și cum i-ar fi cunoscut îndeaproape, iar oamenii aceia, pe alte meleaguri, vorbeau tot așa despre ei.

Şi se simţeau de departe intimi, aproape prieteni, aproape rude, doar pentru simplul motiv că aparţineau aceleiaşi clase, aceleiaşi caste, şi că în vinele lor curgea un sînge deopotrivă de nobil.

Baronul, destul de sălbatic din fire şi cu o educaţie care nu se împăca de loc cu credinţele şi cu prejudecăţile oamenilor din lumea lui, necunoscînd familiile din împrejurimi, îi ceru vicontelui informaţii asupra lor.

Domnul de Lamare îi răspunse :

— O, nu prea sînt nobili prin părţile noastre — cu tonul cu care ar fi declarat că nu prea erau iepuri pe dealuri, şi-i dădu amănunte.

Pe o rază mai apropiată, nu se găseau decît trei familii : marchizul de Coutelier, un fel de şef al aristocraţiei normande, vicontele şi vicontesa de Briseville, dintr-o familie excelentă dar trăind destul de retraşi, şi, în sfîrşit, contele de Fourville, un fel de sperietoare, despre care se spunea că-şi lăsa nevasta să moară de tristeţe şi că ducea o viaţă de vînător, în castelul său la Vrillette, ridicat pe malul unui iaz.

Mai erau şi cîţiva parveniţi, care trăiau într-un cerc al lor şi care cumpăraseră ici şi colo moşii. Dar vicontele nu-i cunoştea.

Apoi vicontele plecă, şi cea din urmă privire şi-o îndreptă spre Jeanne ca şi cum i-ar fi trimis un *rămas bun* special, mai prietenos şi mai cald.

Baroana îl găsi încîntător şi, mai ales, foarte la locul lui. Iar baronul încuviinţă :

— Într-adevăr, e un băiat foarte bine crescut.

Săptămîna următoare îl invitară la masă, şi de atunci vicontele veni mereu.

De cele mai multe ori, ajungea pe la patru după-amiază, o găsea pe măicuţa pe „aleea ei" şi-i oferea braţul să-şi facă „exerciţiul ei". Cînd era acasă, Jeanne o sprijinea pe baroană de cealaltă parte şi mergeau aşa toţi trei, încet, de la un capăt la altul al drumului larg şi drept, la nesfîrşit. Vicontele nu

vorbea nimic cu Jeanne. Dar ochii lui, care păreau de catifea neagră, întîlneau adeseori ochii ei, semănînd cu agata albastră.

De mai multe ori, coborîră amîndoi la Yport, împreună cu baronul.

Aflîndu-se într-o seară pe plajă, moş Lastique se apropie de ei şi, fără să-şi scoată din gură pipa, a cărei lipsă ar fi mirat pe oricine, poate mai mult decît dacă i-ar fi lipsit nasul, le spuse :

— Cu un vînt ca ăsta, domnule baron, gîndesc că ne-am putea duce mîine pîn' la Etretat şi-napoi, fără multă bătaie de cap.

Jeanne îşi împreună mîinile :

— O, papa, dacă ai vrea !

Baronul se întoarse spre domnul de Lamare, întrebîndu-l :

— Veniţi cu noi, viconte ? Am prînzi acolo.

Şi plimbarea se hotărî într-o clipă.

Jeanne sări din pat în zorii zilei. Îl aşteptă pe tatăl ei, care se îmbrăca mai încet, apoi plecară amîndoi prin rouă, străbătînd întîi cîmpia, apoi pădurea care răsuna de cîntecul păsărilor. Vicontele şi moş Lastique stăteau pe un scripete.

Alţi doi pescari le dădură o mînă de ajutor la plecare. Cu umerii sprijiniţi de marginea bărcii, bărbaţii împingeau din toate puterile. Barca înainta cu greu pe pietriş. Lastique îi strecura sub fund suluri de lemn unse, apoi, întorcîndu-se la locul lui, relua cu glas tărăgănat nesfîrşitul : „Hei, hop !", care trebuia să cumpănească efortul comun.

Dar cînd ajunseră la povîrniş, barca o luă la vale fără veste, coborînd pe pietrele rotunde cu zgomot mare de pînză sfîşiată. Se opri scurt lîngă dîra de spumă lăsată de valurile mici şi toată lumea se aşeză pe bănci. Apoi, cei doi oameni de pe mal o împinseră în apă.

Venind din larg, o briză neîntreruptă şi uşoară atingea şi încreţea faţa mării. Înălţară pînza, care se umflă puţin, şi barca porni domol, abia legănată de valuri.

La început, se depărtară. Spre orizont, coborîndu-se, cerul se făcea una cu oceanul. În urma lor, faleza înaltă și dreaptă își arunca la picioare umbra uriașă ; povîrnișuri cu iarbă, pline de soare, o despicau ici și colo. Pînze cafenii ieșeau de după digul alb de la Fécamp și, departe, înaintea lor, o stîncă de o formă ciudată, rotunjită și găurită dintr-o parte pînă în cealaltă, aducea oarecum cu un elefant enorm ce-și muia trompa în valuri. Era poarta cea mică de la Etretat.

Ținîndu-se cu mîna de marginea bărcii, ușor amețită de legănarea valurilor, Jeanne se uita în depărtare. Și i se părea că numai trei lucruri erau într-adevăr frumoase pe lume : lumina, spațiul și apa.

Nimeni nu vorbea. Moș Lastique, care ținea cîrma și funia pînzei, trăgea din cînd în cînd cîte-o dușcă din sticla ascunsă sub bancă și fuma fără întrerupere din ciotul lui de pipă, care părea că n-o să se stingă niciodată. Scotea mereu un fir subțire de fum albastru, în timp ce altul, exact la fel, îi ieșea pe la colțul gurii. Niciodată nu-l vedeai aprinzîndu-și luleaua de pămînt, mai neagră ca abanosul, sau umplîndu-și-o cu tutun. Doar uneori o apuca într-o mînă, o scotea din gură și, prin același colț al gurii pe unde ieșea fumul, slobozea în mare o țîșnitură lungă de scuipat cafeniu.

Stînd pe banca din față, baronul supraveghea pînza, ținînd locul unui om de ajutor. Jeanne și vicontele stăteau alături, ușor tulburați amîndoi. O putere necunoscută făcea să li se întîlnească privirile, pe care și le ridicau în aceeași clipă, de parcă le dădea cineva de veste, căci între ei începuse să plutească duioșia nelămurită și subtilă ce se naște atît de repede între doi tineri, atunci cînd băiatul nu-i urît și cînd fata e frumoasă. Și se simțeau fericiți unul lîngă altul, poate pentru că se gîndeau unul la altul.

Soarele se înălța, să privească parcă mai de sus marea nesfîrșită, întinsă sub el. Dar ea, cochetă, se învălui într-o ceață ușoară, pentru a se ascunde de razele lui. Era o ceață trans-

parentă, aurie, plutind aproape de fața apei, care fără să ascundă nimic, doar îndulcea depărtările. Soarele îi arunca săgeți de flăcări, topindu-i aburul strălucitor și, cînd ajunse în toată puterea, aburul se împrăștie și pieri. Iar marea, netedă ca oglinda, începu să sclipească în lumină.

Jeanne șopti, mișcată :

— Cît e de frumos !

Vicontele îi răspunse :

— O, da, e frumos !

Lumina limpede a dimineții trezea parcă un ecou în inimile lor.

Și, deodată, descoperiră arcadele cele mari de la Etretat, ca două picioare ale falezei pășind în mare, înalte de puteau trece corăbiile pe sub ele, în timp ce un colț de stîncă albă și ascuțită se ridica în fața celei dintîi.

Atinseră țărmul și, pe cînd baronul, coborît înaintea celorlalți, ținea barca lîngă mal, trăgînd de o frînghie, vicontele o luă pe Jeanne în brațe, ca s-o ducă pe uscat fără să-și ude picioarele. Urcară apoi, unul lîngă altul, grămada de bolovani a zăgazului, emoționați de scurta lor îmbrățișare, și-l auziră deodată pe moș Lastique spunîndu-i baronului :

— Gîndesc că strașnică pereche ar face amîndoi !

Prînzul pe care-l luară într-un han mic, aproape de plajă, fu încîntător. Amorțindu-le glasul și gîndurile, oceanul îi lăsase taciturni. Dar masa îi făcu flecari, flecari ca niște copii în vacanță.

Lucrurile cele mai simple le stîrneau veselii fără sfîrșit.

Cînd se așeză la masă, moș Lastique își vîrî în beretă pipa, care scotea încă fum. Și toată lumea rîse. O muscă, atrasă fără îndoială de nasul lui stacojiu, i se așeză deasupra de cîteva ori. După ce o alunga cu o mișcare a mîinii, prea înceată ca s-o prindă, musca se așeza pe o perdea de muselină, pe care nenumărate surori de-ale ei o murdăriseră de mult,

și părea că pîndește, lacomă, nasul aprins al pescarului, deoarece curînd își lua din nou zborul, ca să se întoarcă la loc.

La fiecare zbor al gîzei, izbucnea un rîs nebun. Iar cînd bătrînul, plictisit de cît îl gîdilase, bombăni : „E-a naibii de-ncăpățînată !" — Jeanne și vicontele începură să rîdă cu lacrimi, răsucindu-se, apăsîndu-și șervetele pe gură ca să nu țipe.

După cafea, Jeanne zise :

— Ce-ar fi să ne plimbăm puțin ? Vicontele se ridică, dar baronul era mai bucuros să stea întins la soare, pe pietre, ca o șopîrlă.

— Duceți-vă singuri, copii, le spuse el. Mă găsiți aici peste o oră.

Trecură în linie dreaptă, printre cele cîteva cocioabe ale satului, și, după ce lăsară în urmă un castel mic, care părea o fermă mare, ieșiră într-o vale descoperită ce se întindea înaintea lor. Legănarea mării îi moleșise, tulburîndu-le echilibrul obișnuit, aerul liber și sărat îi înfometase, prînzul îi amețise și veselia îi iritase. Se simțeau puțin nebuni și le venea să alerge în neștire pe cîmp. Jeanne își auzea urechile vîjîind, tulburată de senzații noi și repezi.

Soarele cădea peste ei, mistuitor. De o parte și de alta a drumului, grînele coapte se aplecau, frînte de căldură. Cosașii țîrîiau îndelung și puternic, nenumărați ca firele de iarbă, aruncînd peste tot, în grîu, în secară, în trestia de mare de pe coastă, strigătul lor subțire și asurzitor.

Nici un glas nu se mai înălța sub cerul fierbinte, de un albastru sclipitor și îngălbenit de parcă stătea să se înroșească deodată, ca metalele cînd le apropii prea mult de cărbunii încinși.

Zărind spre dreapta o pădurice, o luară într-acolo.

Strînsă între două povîrnișuri, o alee îngustă înainta pe sub copacii înalți, prin al căror frunziș nu pătrundea soarele. De la început, îi prinse un fel de răcoare mucedă, acea ume-

zeală care face să-ţi treacă fiori prin piele şi-ţi intră adînc în plămîni. Iarba dispăruse din lipsă de lumină şi de aer, dar pămîntul era acoperit cu muşchi.

Înaintară.

— Uite, acolo o să ne putem aşeza puţin, spuse Jeanne.

Doi copaci bătrîni se uscaseră şi, profitînd de spărtura făcută în bolta de frunziş, o ploaie de lumină se revărsa, încălzind pămîntul, trezind la viaţă germenii ierbii, ai păpădiilor şi lianelor, şi deschizînd o puzderie de flori mici şi albe, uşoare ca un abur, şi digitalele ca nişte focuri de artificii. Fluturi, albine, bondari îndesaţi, ţînţari peste măsură de mari, ca nişte schelete de muscă, mii de gîze zburătoare, vacile-domnului, roşii şi pătate cu negru, gîndacii-dracului cu reflexe verzui şi alţii negri şi cu coarne umpleau fîntîna aceasta luminoasă şi caldă, săpată în umbra îngheţată a frunzişului greu.

Se aşezară cu capul în umbră, cu picioarele la căldură. Se uitau la toată viaţa aceea măruntă, care mişuna scoasă la iveală de o rază de soare, şi Jeanne repeta înduioşată :

— Ce bine-i aici ! Ce bine e la ţară ! Uneori aş vrea să fiu o muscă, sau un fluture, să mă pot ascunde în flori...

Apoi, pe un ton mai coborît, mai apropiat, de mărturisire, vorbiră de ei, de obişnuinţele şi gusturile lor. El pretindea a fi de pe acum dezgustat de lume, obosit de viaţa lui uşuratică : mereu acelaşi şi acelaşi lucru, fără să găseşti în ea nimic adevărat, nimic sincer.

Lumea ! Cum ar fi vrut s-o cunoască şi ea ! Dar era încredinţată de mai înainte că nu preţuia cît viaţa de la ţară.

Şi cu cît inimile lor se apropiau, cu atît îşi spuneau mai ceremonios „domnule“ şi „domnişoară“ şi cu atît privirile lor îşi surîdeau, contopindu-se. Şi li se părea că un simţămînt de bunătate, necunoscută pînă atunci, pătrundea în ei, o duioşie mai cuprinzătoare, un interes pentru nenumărate lucruri cu care nu-şi bătuseră capul niciodată pînă atunci.

Se întoarseră la han. Dar baronul plecase pe jos pînă la Chambreaux-Demoiselles, o grotă săpată într-o ridicătură a falezei, şi ei îl aşteptară.

Nu se arătă decît la ora cinci seara, după o lungă plimbare pe ţărm.

Se urcară din nou în barcă. Şi barca o luă domol, cu vîntul în spate, fără smucituri, fără a părea că înaintează. Briza aducea răbufniri uşoare şi călduţe, care întindeau pînza o clipă, apoi o lăsau să cadă, moale, de-a lungul catargului. Apa opacă părea moartă, iar soarele, istovit de arşiţă, cobora spre ea pe nesimţite, urmîndu-şi drumul lui circular.

Marea îi toropea, silindu-i din nou să tacă.

În sfîrşit, Jeanne zise :

— Ce mult mi-ar plăcea să călătoresc !

Vicontele răspunse :

— Da, dar e aşa de trist să călătoreşti de unul singur ! Trebuie să mai fii cu cineva, să ai cui împărtăşi impresiile.

Ea se gîndi.

— Adevărat... totuşi, îmi place să mă plimb singură... şi ce bine te simţi cînd visezi singură, singură de tot...

El o privi lung.

— Se poate visa şi în doi.

Jeanne îşi plecă ochii. Era o aluzie ? Poate. Cercetă orizontul, ca pentru a-l descoperi şi mai departe, apoi răspunse cu glas scăzut :

— Aş vrea să mă duc în Italia... şi în Grecia... o, da, în Grecia... şi în Corsica ! Trebuie să fie aşa de sălbatic şi de frumos acolo !

El prefera Elveţia, pentru căsuţele ei de lemn şi pentru lacurile ei.

Ea zise :

— Nu, mie mi-ar plăcea ţările încă noi, cum e Corsica, sau cele foarte vechi şi pline de amintiri, ca Grecia. Trebuie să fie aşa de plăcut să regăseşti popoarele a căror istorie o

cunoşti din copilărie, să vezi locurile unde s-au petrecut atîtea lucruri mari...

Mai puţin entuziasmat, vicontele declară :

— Pe mine Anglia mă atrage. E o ţară foarte instructivă.

Şi începură să colinde tot pămîntul, cîntărind atracţiile fiecărei ţări, de la poli pînă la ecuator, extaziindu-se în faţa peisajelor imaginare şi a obiceiurilor de necrezut ale unor popoare ca laponii sau chinezii, ajungînd însă la concluzia că cea mai frumoasă ţară din lume tot Franţa era, cu clima ei temperată, răcoroasă vara şi blîndă iarna, cu cîmpiile ei bogate, cu pădurile ei verzi, cu fluviile largi şi liniştite şi cu acel cult al artelor care, de la marile secole ale Atenei, n-a mai existat nicăieri.

Apoi tăcură.

Tot mai coborît, soarele parcă sîngera. Şi o trenă largă de lumină, o cărare orbitoare alerga pe faţa apei, de la capătul oceanului pînă la dîra lăsată de barcă.

Cele din urmă adieri de vînt conteniră, orice încreţitură se netezi, şi pînza, nemişcată, se înroşi. O linişte fără sfîrşit parcă amorţi spaţiul şi se aşternu în jurul acestei întîlniri a elementelor, în timp ce, arcuindu-şi sub cer pîntecele lucitor şi lichid, marea, logodnică monstruoasă, îşi aştepta iubitul de foc ce cobora spre ea. Iar el se grăbea să cadă, împurpurat parcă de dorinţa îmbrăţişării lor. O atinse şi, puţin cîte puţin, marea îl înghiţi.

Atunci, o răcoare alergă de la orizont. Un fior încreţi sînul mişcător al apei, ca şi cum astrul dispărut ar fi aruncat peste lume un suspin de uşurare.

Înserarea nu ţinu mult şi noaptea se lăsă, ciuruită de stele. Moş Lastique puse mîna pe lopeţi, şi atunci văzură că apa era fosforescentă. Unul lîngă altul, Jeanne şi vicontele priveau sclipirile tremurătoare pe care barca le lăsa în urma ei. Aproape că nu se mai gîndeau la nimic, contemplînd vag, aspirînd înserarea într-o fermecătoare tihnă. Şi cum Jeanne

își sprijinea o mînă de barcă, un deget de-al lui se apropia ca din întîmplare, lipindu-se de pielea ei. Și ea nu se feri, surprinsă, fericită și rușinată de această atingere atît de fină.

Seara, cînd se întoarse în odaia ei, se simți ciudat de emoționată și atît de înduioșată, încît îi venea mereu să plîngă. Se uită la pendulă, se gîndi că albina cea mică bătea ca o inimă, ca o inimă prietenă, și că va fi martora întregii sale vieți, că va fi alături de ea, cu tictacul ei viu și regulat, în toate bucuriile și necazurile. Opri o clipă zburătoarea aurie, s-o sărute pe aripi. Ar fi sărutat orice. Își aminti că ascunsese în fundul unui sertar o păpușă veche, de pe vremuri. O căută, o regăsi cu bucuria pe care o simți cînd îți regăsești prietenele iubite și, strîngînd-o la piept, acoperi cu sărutări fierbinți obrajii vopsiți și fuiorul de păr creț al jucăriei.

Apoi, ținînd-o în brațe, se gîndi.

Oare, *El* să fie soțul promis de nenumărate glasuri tainice, pe care o providență infinit de bună îl aruncase, așa, în calea ei ? Oare, el era, într-adevăr, ființa aceea creată anume pentru ea, căreia o să-i închine întreaga viață ? Oare, ei erau cei doi ursiți ale căror dorințe, întîlnindu-se, aveau să se amestece, să se contopească pînă-ntr-atît încît să dea naștere *Iubirii ?*

Nu simțea încă acele avînturi nestăpînite ale întregii ființe, acele înflăcărări nebune, acea adîncă răscolire care își închipuia ea că e pasiunea. Totuși, i se părea că începuse să-l iubească, pentru că atunci cînd se gîndea la el, și se gîndea mereu, i se părea uneori că se pierde. Prezența lui o tulbura ; se înroșea și pălea cînd îi întîlnea privirea, se înfiora cînd îi auzea glasul.

În noaptea aceea, dormi puțin.

Apoi, zi după zi, o cuprinse tot mai năvalnic dorința tulburătoare de a iubi. Și se întreba mereu, și întreba și florile de mărgărită, și norii, și bănuții pe care-i arunca în aer.

Într-o seară, tatăl ei îi zise :

— Să te găteşti frumos mîine dimineaţă.

Ea se miră :

— De ce, papa ?

Şi el îi răspunse :

— E secret.

Cînd coborî, a doua zi, din odaia ei, fragedă, într-o rochie de culoare deschisă, găsi masa din salon încărcată cu cutii de bomboane, iar pe un scaun, un buchet uriaş.

În curte intră un cărucior pe două roţi, pe care scria : *Lerat, cofetar. Fécamp. Mese pentru nunţi.* Şi Ludivine, ajutată de un ucenic bucătar, scotea pe la spatele căruciorului o mulţime de panere joase, care miroseau ademenitor.

Atunci apăru şi vicontele de Lamare. Pantalonii bine întinşi, prinşi cu o cureluşă sub ghetele de lac, îi scoteau în evidenţă micimea piciorului. Redingota, lungă şi strînsă pe talie, lăsa să i se reverse pe piept, prin scobitura largă, dantela jaboului, iar cravata fină, înfăşurată de mai multe ori în jurul gîtului, îl silea să-şi ţină sus capul brun şi frumos, pe care era întipărită o distincţie gravă. Avea alt aer ca de obicei, o înfăţişare deosebită, pe care eleganţa o dă pe neaşteptate figurilor celor mai cunoscute. Jeanne se uita la el încremenită, ca şi cum nu l-ar mai fi văzut niciodată. Îl găsea gentilom desăvîrşit, nobil din cap pînă-n picioare.

Vicontele se înclină, zîmbind :

— Ei, năşico, sînteţi gata ?

Ea îngăimă :

— Dar ce e ? Ce s-a întîmplat ?

— Ai să afli curînd, zise baronul.

Caleaşca înhămată trase la scară şi doamna Adélaïde coborî cu mare pompă din odaia ei, la braţul Rosaliei, care păru atît de impresionată de eleganţa domnului de Lamare, încît tăicuţul îi şopti oaspetelui :

— Ascultă, viconte, mi se pare că bona noastră te cam place !

Vicontele se înroşi pînă în vîrful urechilor se făcu a nu auzi şi, luînd buchetul cel mare, i-l oferi Jeannei. Ea îl primi, şi mai nedumerită. Apoi, toţi patru se urcară în trăsură, iar bucătăreasa Ludivine, care-i aducea baroanei nişte supă rece, ca s-o mai întremeze, declară :

— Adevărat, doamnă, ai zice că-i o nuntă !

Coborîră din trăsură la intrarea în Yport. Şi pe măsură ce înaintau de-a lungul satului, pescarii în hainele lor noi, dar mototolite, ieşeau de prin case, salutau, strîngeau mîna baronului şi porneau în urma lor ca după o procesiune.

Vicontele îi oferise braţul Jeannei şi mergeau amîndoi înaintea tuturor.

Cînd ajunseră în faţa bisericii, se opriră. Şi crucea mare de argint se ivi, dreaptă, ţinută sus de un copil de cor, în urma căruia venea alt copil, îmbrăcat în roşu şi alb, care ducea vasul cu agheasmă, cu sfeştocul în el.

Trecură apoi trei cîntăreţi bătrîni, dintre care unul şchiopăta, apoi omul cu „şarpele" [1], apoi preotul, pe al cărui pîntec ascuţit se ridica, încrucişată, stola aurie. Salută cu un zîmbet şi cu un semn din cap, apoi, cu ochii pe jumătate închişi, cu buzele molfăind o rugăciune şi cu bareta înfundată pînă peste nas, îi urmă pe ceilalţi preoţi, înveşmîntaţi în manteluţe albe, îndreptîndu-se spre mare.

Pe plajă aştepta o mulţime de oameni, în jurul unei bărci noi, împodobită cu ghirlande. Catargul, pînza şi frînghiile ei erau legate cu panglici lungi ce fluturau în vîntul uşor, iar numele bărcii, JEANNE, era scris la spate cu litere de aur.

Moş Lastique, patronul acestei bărci construite cu banii baronului, ieşi în întîmpinarea cortegiului. Dintr-o singură mişcare, toţi bărbaţii se descoperiră, şi un şir de femei înfăşurate în mantii largi şi negre, ce le cădeau în falduri mari din umeri, îngenuncheară de jur împrejur la vederea crucii.

[1] *Şarpele :* vechi instrument muzical de suflat, în formă de şarpe.

Străjuit de cei doi copii din cor, preotul se îndreptă spre un capăt al bărcii, în timp ce, la celălalt capăt, cei trei cîntăreți bătrîni, jegoși în veșmîntul lor alb, cu bărbiile păroase, cu aerul grav și cu ochii pe cartea de cîntări, urlau cît îi ținea gura, în dimineața limpede.

De cîte ori se opreau să răsufle, omul cu „șarpele" rămînea să mugească singur. Ochii mici și cenușii ai omului dispăreau cu totul în umflătura obrajilor plini cu aer, iar pielea frunții și a gîtului părea dezlipită de carne, într-atît era de umflată.

Marea, nemișcată și transparentă, parcă asista cu reculegere la botezul luntrișoarei ei, rostogolind abia, cu foșnet ușor de greblă care zgîrie pietrișul, valuri mici, înalte doar cît degetul. Pescărușii mari și albi treceau cu aripile desfăcute, descriind linii curbe pe cerul albastru, depărtîndu-se și întorcîndu-se în zbor rotat pe deasupra mulțimii îngenuncheate, ca și cum ar fi vrut să vadă și ei ce se petrece acolo.

Dar, după un *amen* urlat timp de cinci minute, cîntările se opriră și preotul croncăni cu glas încleiat cîteva cuvinte latinești, din care nu se auziră decît terminațiile sonore.

Făcu înconjurul bărcii, stropind-o cu agheasmă, apoi începu să îngîne rugăciuni, oprindu-se lîngă una din marginile ei, în fața nașului și a nașei, care stăteau mînă în mînă, nemișcați.

Vicontele își păstra chipul grav de bărbat frumos, dar Jeanne, sugrumată de o emoție bruscă, gata să-și piardă cunoștința, tremura atît de tare, încît îi clănțăneau dinții. Visul, care o urmărea de cîtva timp, luase dintr-o dată, ca într-un fel de halucinație, o aparență de realitate. Auzise vorbindu-se de nuntă, un preot era acolo și binecuvînta, iar oameni în veșminte albe psalmodiau rugăciuni. Oare, nu era nunta ei ?

Avuseseră, oare, degetele ei o tresărire nervoasă, sau poate că frămîntarea din inimă i se strecurase de-a lungul vinelor, pînă în inima vecinului ei ? Iar el, înțelegînd, ghicise

oare, simțindu-se cuprins de aceeași beție de dragoste? Sau știa numai, din experiență, că nici o femeie nu i se putea împotrivi? Jeanne își dădu seama deodată că el o strîngea de mînă, la început ușor, apoi mai tare, mai tare, să i-o frîngă. Și fără ca vreun mușchi să-i tresară pe față, fără ca nimeni să observe, vicontele îi șopti, da, într-adevăr, îi șopti cît se poate de deslușit:

— O, Jeanne, dacă ai vrea, asta ar fi logodna noastră.

Ea își lăsă capul în jos, încet, cu o mișcare domolă, ce voia să însemne, poate, „da". Și preotul, care stropea încă mulțimea cu agheasmă, le aruncă și lor cîțiva stropi pe degete.

Se terminase. Femeile îngenuncheate se ridicară. Întoarcerea se făcu în neorînduială. Purtată de unul dintre copiii din cor, crucea își pierduse orice demnitate: fugea în goană, legănîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, ori aplecîndu-se înainte, gata să cadă în nas. Preotul, care terminase cu rugăciunile, alerga în galop după ea. Cîntăreții și omul cu „șarpele" se făcuseră nevăzuți pe o ulicioară, ca să se dezbrace mai repede, iar pescarii se grăbeau și ei, grupuri-grupuri. Același gînd, care li se urca la cap ca un miros de bucătărie, parcă îi făcea să-și lungească pașii, să le lase gura apă și, coborîndu-li-se pînă în adîncul pîntecului, să le ghiorăie mațele.

Un prînz bun îi aștepta la Peuples.

Masa cea mare era întinsă în curte, sub meri. În jurul ei, se așezară șaizeci de oameni, pescari și țărani. Stînd la mijlocul mesei, baroana avea, de o parte și de alta, pe cei doi preoți, cel din Yport și cel din Peuples. În fața ei, baronul stătea între primar și nevasta lui, o țărancă slabă și îmbătrînită, care dădea binețe la toți de primprejur. Avea o față îngustă, strînsă în boneta mare, normandă, un adevărat cap de găină cu cucui alb, cu ochi foarte rotunzi și veșnic mirați.

Mînca repede, cu înghițituri mărunte, de parcă-și ciugulea cu nasul mîncarea din farfurie.

Jeanne, alături de naș, plutea în plină fericire. Nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic, nu mai știa nimic, și tăcea, amețită de bucurie.

Îl întrebă :

— Care ți-e numele de botez ?

El răspunse :

— Julien. N-ai știut pînă acum ?

Dar ea nu-i răspunse. Se gîndea : „Ce des o să repet numele acesta !"

După ce se termină masa, lăsară curtea pentru oaspeți și trecură de cealaltă parte a castelului. Baroana începu să-și facă exercițiul, sprijinită de baron și însoțită de cei doi preoți. Iar Jeanne și Julien se îndreptară spre pădurice, luînd-o pe cărăruile ei stufoase. Și deodată, el îi luă miinile într-ale lui și o întrebă :

— Spune-mi, vrei să fii soția mea ?

Ea își lăsă și mai mult capul în jos. Și cum el îngăima : „Răspunde-mi, te rog !" ea ridică încet ochii spre el.

Și el îi citi răspunsul în ochi.

IV

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ, BARONUL INtră în odaia Jeannei, înainte ca ea să se fi sculat și, așezîndu-s la picioarele patului, îi spuse :

— Domnul viconte de Lamare ți-a cerut mîna.

Jeannei îi veni să-și ascundă fața în pernă.

Baronul urmă :

— I-am spus că o să-i dăm răspunsul curînd...

Jeanne gîfîia, sugrumată de emoție.

După o clipă, baronul adăugă, zîmbind :

— N-am vrut să hotărîm nimic fără să-ţi spunem şi ţie. Mama ta şi cu mine nu sîntem împotriva acestei căsătorii, totuşi, n-avem pretenţia să ţi-o impunem. Tu eşti mult mai bogată decît el, dar cînd e vorba de fericirea unei vieţi întregi, nu trebuie să te gîndeşti la avere. El nu mai are pe nimeni dintre ai lui. Prin urmare, dacă l-ai lua, familia noastră ar cîştiga un fiu, pe cînd cu altul, tu, fiica noastră, te-ai duce la străini. Nouă, băiatul ne place. Ţie... ţi-ar plăcea ?

Ea îngăimă, înroşindu-se pînă la rădăcina părului :

— O, da, papa !

Şi tatăl ei, privind-o în adîncul ochilor şi zîmbind mereu, şopti :

— Cam bănuiam eu ceva, domnişoară !

Pînă seara, Jeanne fu ca beată, neştiind ce face, punînd mîna în neştire pe un lucru în locul altuia şi simţindu-şi picioarele istovite de oboseală, fără să fi umblat măcar.

Pe la orele şase, cum stătea cu baroana sub platan, vicontele apăru.

Jeannei începu să-i bată inima nebuneşte. Tînărul se apropie, fără să pară mişcat. Cînd ajunse aproape de tot, sărută degetele baroanei, apoi, ridicînd mîna tremurătoare a fetei, o sărută cu toată gura, o sărutare lungă, plină de duioşie şi de recunoştinţă.

Şi anotimpul luminos al logodnei începu. Stăteau de vorbă singuri, prin colţurile salonului sau aşezaţi pe povîrnişul din marginea pădurii, în faţa cîmpiei sălbatice. Uneori se plimbau pe aleea baroanei, el vorbind de viitor, ea cu ochii plecaţi, privind urma prăfuită a piciorului mamei ei.

O dată lucrul hotărît, căutară să apropie sfîrşitul. Se înţeleseră, prin urmare, să fixeze ceremonia peste şase săptămîni, la 15 august, iar tinerii căsătoriţi să plece imediat în călătoria de nuntă. Întrebată asupra ţării pe care dorea s-o

cunoască, Jeanne alese Corsica, unde aveau să fie mai singuri decît în orașele Italiei.

Așteptau clipa hotărîtă pentru unirea lor fără o nerăbdare prea vie, dar învăluiți și legănați de o duioșie încîntătoare, gustînd farmecul delicat al celor mai neînsemnate mîngîieri, al strîngerilor de mînă, al privirilor pătimașe, atît de lungi încît sufletele lor păreau că se contopesc, tulburați de dorința nehotărîtă a marilor îmbrățișări.

Se înțeleseră să nu invite la nuntă pe nimeni, afară de mătușica Lison, sora baroanei, care stătea în pensiune la o mănăstire de la Versailles.

După ce murise tatăl lor, baroana dorise să-și țină sora pe lîngă ea. Dar fata bătrînă, urmărită de gîndul că încurca și plictisea pe toată lumea și că nu folosea nimănui la nimic, se retrăsese într-unul din acele așezăminte mănăstirești care închiriază apartamente oamenilor triști și singuri pe lume. Din cînd în cînd, venea să stea o lună sau două printre ai săi.

Era o femeie măruntică, vorbea puțin și se ținea mereu în umbră ; se arăta numai la ora meselor și se urca apoi în odaia ei, unde stătea închisă tot timpul.

Avea un aer blajin și bătrînesc (deși nu împlinise decît patruzeci și doi de ani) și o privire blîndă și tristă ; nu însemnase niciodată nimic în familie. Cît fusese mică de tot, cum nu era nici drăguță, nici zburdalnică, nimeni n-o săruta, și ea stătea liniștită și cuminte prin colțuri. De atunci, fusese totdeauna sacrificată. Fată tînără, nimeni n-o luase în seamă.

Era asemenea unei umbre sau unui obiect familiar, o mobilă vie pe care te deprinzi s-o vezi în fiecare zi, dar cu care nu-ți bați capul niciodată.

Sora ei, după obiceiul din casa părintească, o considera ca pe o ființă nereușită, lipsită de orice importanță. Și toți se purtau față de ea cu o familiaritate plină de nepăsare, ce ascundea un fel de bunătate disprețuitoare. O chema Lise

și părea stingherită de numele acesta tînăr și cochet. Cînd văzură că nu se căsătorește și că, fără îndoială, n-avea să se mai căsătorească niciodată, ai săi făcură din Lise, Lison. Iar de la nașterea Jeannei, nu mai era decît „mătușica Lison“, o rudă umilă, curățică și înspăimîntător de timidă, chiar față de sora și de cumnatul ei, care o iubeau totuși, dar cu o afecțiune vagă, în care intra o dragoste nepăsătoare, o milă inconștientă și o bunăvoință firească.

Uneori, cînd baroana vorbea despre întîmplările îndepărtate ale tinereții ei și voia să precizeze o dată oarecare, zicea: „Asta a fost cînd cu trăsnaia lui Lison“.

Nimeni nu spunea niciodată mai mult. Și „trăsnaia“ aceea rămînea ca învăluită în ceață.

Într-o seară, Lise, care avea pe atunci douăzeci de ani, se aruncase în mare, fără să se știe de ce. Nimic în viața ei, sau în purtarea ei, n-ar fi lăsat să se bănuiască această nebunie. O scoseseră din apă pe jumătate moartă, și părinții, înălțînd brațele la cer, cu indignare, în loc să se cerceteze pricina tainică a acestei fapte, se mulțumiseră să vorbească de „trăsnaia“ ei, așa cum vorbeau de accidentul calului „Coco“, cel care cu puțin înainte își rupsese piciorul într-un făgaș de drum și fuseseră nevoiți să-l ucidă.

De atunci, Lise, curînd Lison, fusese considerată ca nefiind în toate mințile și disprețul blajin pe care-l inspira familiei pătrunsese cu încetul în inima tuturor celor care o înconjurau. Pînă și mica Jeanne, cu darul ei de a ghici, specific copiilor, n-o lua în seamă, nu se urca niciodată în patul ei s-o sărute și nu-i intra niciodată în odaie. Rosalie, fata din casă, care-i făcea curat uneori, părea a fi singura ființă care știa unde se afla această odaie.

Cînd mătușica Lison intra la prînz în sufragerie, „Mititica“ se apropia de ea și-i întindea fruntea, din obișnuință. Nimic mai mult.

Cînd cineva voia să-i vorbească, trimitea un servitor s-o cheme. Iar cînd nu era cu ei, nimeni nu se interesa de ea, nimeni nu se gîndea la ea și nimănui nu-i trecea vreodată prin minte să se îngrijoreze și să spună : „Ia te uită, n-am văzut-o pe Lison în dimineața asta !"

Nu ocupa nici un loc pe lume. Era una dintre acele ființe care rămîn neștiute chiar și de cei apropiați, fiind ca și necunoscute, a căror moarte nu lasă în casă nici lipsă, nici gol, una din acele ființe care nu știu să pătrundă nici în viața, nici în obiceiurile, nici în dragostea celor ce trăiesc alături de ele.

Cînd cineva spunea „mătușica Lison", cuvintele acestea două nu trezeau nici un sentiment în sufletul nimănui, ca și cum ar fi spus „ibricul de cafea" sau „zaharnița".

Mergea totdeauna cu pași mici, grăbiți și muți. Nu făcea niciodată zgomot, nu se lovea niciodată de nimic, parcă împrumuta pînă și obiectelor darul de a nu scoate nici un sunet. Mîinile ei păreau făcute dintr-un fel de vată, atît de ușor și delicat mînuiau tot ce atingeau.

Sosi pe la mijlocul lui iulie, nespus de tulburată la gîndul acestei căsătorii. Aduse nenumărate daruri, care, pentru că veneau de la ea, trecură aproape neobservate.

Și chiar de a doua zi după sosire, nimeni nu se mai gîndi că era acolo.

Dar în sufletul ei se plămădea o tulburare fără seamăn și nu-i pierdea din ochi o clipă pe cei doi logodnici. Se ocupa de trusou cu o energie ciudată, cu o putere de muncă plină de înfrigurare, lucrînd ca o simplă croitoreasă în odaia ei, unde nimeni nu venea s-o vadă.

În fiecare clipă îi arăta baroanei batiste pe care le tivise cu mîna ei, șervete pe care brodase monograme, și o întreba :

— E bine așa, Adélaïde ?

Și măicuța, uitîndu-se alene, îi răspundea :

— Da, nu te mai osteni atîta, biata mea Lison !

Într-o seară, spre sfîrşitul lunii, după o zi de căldură apăsătoare, luna răsări într-una din acele nopţi limpezi şi călduţe care tulbură, înduioşează, entuziasmează şi par a trezi toată poezia tainică a sufletului. Adierea dulce a cîmpiilor pătrundea în salonul liniştit. Baroana şi bărbatul ei jucau alene o partidă de cărţi, în pata rotundă de lumină pe care abajurul lămpii o zugrăvea pe masă. Între ei, mătuşica Lison împletea, iar cei doi tineri, cu coatele pe tăblia ferestrei deschise, priveau grădina plină de lumină.

Teiul şi platanul îşi împrăştiau umbra pe pajiştea întinsă ce se aşternea apoi, palidă şi strălucitoare, pînă la păduricea neagră.

Atrasă fără putinţă de împotrivire de farmecul dulce al acelei nopţi, de lumina vaporoasă ce scălda copacii şi tufişurile, Jeanne se întoarse spre părinţii ei, spunînd :

— Tăicuţule, ne ducem să ne plimbăm puţin, aici, pe iarbă, prin faţa castelului.

Baronul îi răspunse, fără să-şi întrerupă partida :

— Duceţi-vă, copii !

Şi-şi căută înainte de joc.

Ieşiră şi o luară încet pe pajiştea întinsă şi albă, pînă la păduricea din fund.

Timpul trecea şi ei nici nu se gîndeau să se întoarcă. Obosită, baroana ar fi vrut să urce în odaia ei.

— Ar trebui să-i chemăm în casă pe îndrăgostiţii noştri, zise ea.

Dintr-o privire, baronul cercetă grădina largă şi luminoasă, prin care cele două umbre rătăceau domol.

— Lasă-i, răspunse el. E aşa de frumos afară ! O să-i aştepte Lison. Nu-i aşa, Lison ?

Fata bătrînă îşi ridică ochii neliniştiţi şi răspunse cu glasul ei timid :

— Desigur că-i aştept.

Baronul își sprijini soția și, ostenit și el de căldura zilei, zise :

— Mă duc și eu să mă culc.

Și ieșiră amîndoi.

Atunci, mătușica Lison se ridică la rîndul ei, și, lăsîndu-și pe brațul fotoliului lucrul început, lîna și iglița, se duse să se sprijine cu coatele de fereastră și contemplă noaptea fermecătoare.

Cei doi logodnici se plimbau într-una pe iarbă, de la pădurice la peron și de la peron la pădurice. Își strîngeau mîinile și nu-și mai spuneau nimic, ca și cum nu și-ar mai fi aparținut lor înșiși, contopiți în poezia ce în chip vădit se răspîndea din pămînt.

Deodată, Jeanne zări în cadrul ferestrei umbra fetei bătrîne, conturată de lumina lămpii.

— Uite, zise ea, mătușica Lison privește spre noi.

Vicontele înălță capul și repetă, cu glasul nepăsător al omului care vorbește fără gînd :

— Da, mătușica Lison se uită la noi.

Și continuară să se plimbe, să viseze și să se iubească.

Dar iarba era plină de rouă și simțiră o ușoară înfiorare de frig.

— Să ne întoarcem, spuse Jeanne.

Și se întoarseră.

Cînd intrară în salon, mătușica Lison se apucase din nou de lucru. Stătea aplecată asupra împletiturii și degetele ei subțiri tremurau puțin, ca și cum ar fi fost foarte obosite.

Jeanne se apropie de ea :

— Să ne culcăm acum, mătușică.

Fata bătrînă își feri ochii : erau roșii de parcă plînsese. Îndrăgostiții n-o luară în seamă. Dar deodată, tînărul dădu cu ochii de pantofiorii subțiri ai fetei, uzi de rouă și, îngrijorat, o întrebă cu duioșie :

— Nu ți-e frig la piciorușele tale dragi ?

Atunci, fără veste, degetele mătușicăi începură să tremure atît de tare, încît scăpară împletitura. Ghemul de lînă se rostogoli cine știe unde pe parchet și, ascunzîndu-și dintr-o dată fața în mîini, mătușica Lison izbucni în hohote mari de plîns cu sughițuri.

Cei doi logodnici se uitau la ea încremeniți de uimire. Deodată, Jeanne se lăsă la genunchii ei și-și desfăcu brațele, repetînd tulburată :

— Dar ce-i cu tine, ce-i cu tine, mătușică Lison ?

Și biata femeie, gîngăvind, cu glasul înecat în lacrimi și cu trupul închircit de suferință, răspunse :

— Cînd te-a întrebat... Nu ți-e frig la... la... la picioruşele tale dragi ?... Asemenea cuvinte... mie... mie nu mi le-a spus nimeni... niciodată... niciodată.

Surprinsă, înduioșată, Jeannei îi veni totuși să rîdă la gîndul unui îndrăgostit care i-ar fi spus vorbe dulci mătușicăi Lison. Iar vicontele se întoarse cu spatele, ca să-și ascundă veselia.

Dar mătușica Lison se ridică brusc, își lăsă ghemul de lînă pe jos și împletitura pe fotoliu și fugi pe scara neluminată, căutîndu-și odaia pe dibuite.

Rămași singuri, cei doi tineri se priviră înveseliți și înduioșați. Jeanne șopti :

— Biata mătușică !...

Julien adăugă :

— Cred că e cam nebună, astă-seară.

Se țineau de mîini fără să se poată despărți și, încet, încet de tot, își dădură cea dintîi sărutare, în fața scaunului gol, pe care, cu o clipă înainte, îl părăsise mătușica Lison.

Iar a doua zi, nici nu se mai gîndeau la lacrimile ei.

În cele două săptămîni dinaintea nunții, Jeanne fu destul de calmă și liniștită, de parcă ar fi obosit-o farmecul emoțiilor ce le încerca.

Nu avu timp să se gîndească la nimic, nici măcar în dimineața zilei hotărîtoare. Simțea doar un mare gol în tot trupul, ca și cum carnea, sîngele și oasele i se topiseră sub piele. Și cînd atingea ceva, își dădea seama cît de tare-i tremurau degetele.

Nu-și veni în fire decît în biserică, în timpul slujbei.

Căsătorită ! Așadar, era căsătorită. Șirul neîntrerupt de preocupări, de treburi, de întîmplări petrecute din zorii zilei și pînă atunci îi părea un vis, un adevărat vis. Sînt clipe cînd totul se arată schimbat în jurul nostru, pînă și gesturile au alt înțeles, pînă și orele nu mai par a fi la locul lor obișnuit.

Jeanne se simțea aiurită, mai ales mirată. Ieri încă nu se schimbase nimic în felul ei de trai ; nădejdile întregii ei vieți de pînă atunci nu mai aveau mult pînă să se prefacă în faptă. Adormise fată, acum era femeie.

Trecuse, așadar, peste acea barieră ce părea a-i ascunde viitorul cu toate bucuriile lui, cu toate fericirile visate. Simțea că în fața ei s-a deschis o poartă, pe care avea să intre în împărăția mult așteptată.

Ceremonia era pe sfîrșite. Trecură în paraclisul aproape gol, deoarece nu invitaseră pe nimeni, apoi ieșiră.

Cînd se arătară în ușa bisericii, un trosnet năprasnic o făcu pe mireasă să dea un pas îndărăt, iar pe baroană să țipe : țăranii trăgeau salve de armă. Și bubuiturile nu mai conteniră pînă ajunseră la Peuples.

Se pregătise o gustare pentru familie, pentru preotul castelului și pentru cel din Yport, pentru primar și pentru martorii aleși dintre marii cultivatori din împrejurimi.

Apoi, în așteptarea mesei, dădură o raită prin grădină. Părinții, mătușica Lison, primarul și abatele Picot o luară pe aleea măicuței, în timp ce, pe aleea din față, celălalt preot se plimba cu pași mari, citind din cartea de rugăciuni.

Din cealaltă parte a castelului, răzbea veselia zgomotoasă a ţăranilor care, aşezaţi sub meri, beau cidru. Tot satul, gătit de sărbătoare, umplea curtea. Fetele şi băieţii se hîrjoneau.

Jeanne şi Julien traversară păduricea, apoi urcară povirnişul şi, tăcuţi, începură să contemple marea. Deşi se aflau la mijlocul lui august, era destul de răcoare. Vîntul bătea dinspre nord şi soarele strălucea fără prietenie pe cerul nespus de albastru.

Ca să-şi afle un adăpost, tinerii străbătură cîmpia stearpă şi o luară la dreapta, spre valea unduitoare şi împădurită ce cobora spre Yport. De cum intrară în desiş, nu-i mai ajunse nici o adiere de vînt. Părăsiră drumul şi porniră pe o cărăruie îngustă, pierdută sub frunze. Abia puteau să meargă alături, şi Jeanne simţi atunci un braţ strecurîndu-i-se încet pe după mijloc. Nu zise nimic, gîfîind, cu inima bătîndu-i grăbit şi cu răsuflarea tăiată. Crengile joase le mîngîiau părul. Se apleeau adesea să treacă pe dedesubtul lor. Jeanne rupse o frunză. Sub ea stăteau ghemuite două vacile-domnului, ca două scoici fragile şi roşii.

Atunci ea zise, neştiutoare, prinzînd puţin curaj :

— Ia te uită, o pereche !

Julien îi întinse urechea cu gura, zicîndu-i :

— În seara asta ai să fii soţia mea.

Cu toate că aflase multe de cînd stătea la ţară, Jeanne nu se gîndea încă decît la poezia dragostei, aşa că rămase nedumerită. Soţia lui ? Dar parcă nu era ?

Atunci el începu s-o acopere cu sărutări mărunte şi grăbite pe tîmplă şi pe gît, acolo unde se încreţeau cele dintîi fire de păr. Înfiorată la fiecare din aceste sărutări de bărbat, cu care nu era obişnuită, ea îşi apleca instinctiv capul în cealaltă parte, ferindu-se de mîngîierile acelea care, totuşi, o încîntau.

Curînd, ajunseră în marginea pădurii. Ea se opri, speriată de a fi ajuns atît de departe. Ce vor crede ceilalţi ?

— Să ne întoarcem, spuse atunci.

El își trase brațul cu care-i strîngea mijlocul. Și cînd se întoarseră amîndoi, se găsiră față în față, atît de aproape încît își simțeau respirația pe obraji ; și se uitară unul la altul. Se uitară cu una din acele priviri fixe, ascuțite și pătrunzătoare, în care două suflete cred că se contopesc. Se căutară în ochi, dincolo de ochi, în acel necunoscut nepătruns al ființei, cercetîndu-se cu o întrebare mută și stăruitoare. Ce vor fi unul pentru altul ? Ce va fi viața pe care o începeau împreună ? Ce bucurii, ce fericiri sau ce dezamăgiri își rezervau unul altuia în această lungă și indisolubilă singurătate a căsătoriei ? Și li se păru, la amîndoi, că nu se văzuseră încă pînă atunci.

Și deodată, punîndu-și amîndouă mîinile pe umerii femeii sale, Julien o sărută pe gură, apăsat, cum ea nu mai fusese niciodată sărutată. Și sărutarea aceea îi pătrunse în vine și în măduva oaselor, și simți o zguduire atît de tainică, încît îl împinse pe Julien cu amîndouă brațele, ca o nebună, și fu cît pe ce să cadă pe spate.

— Să plecăm, să plecăm ! îngînă ea.

El nu-i răspunse, dar îi luă mîinile, și le păstră într-ale lui.

Nu-și mai spuseră nimic pînă acasă. Restul după-amiezii li se păru nespus de lung.

Se așezară la masă cînd se înnoptă.

În ciuda obiceiurilor normande, masa fu simplă și destul de scurtă. Un fel de sfială paraliza comesenii. Doar cei doi preoți, primarul și cei patru fermieri invitați, mai scoaseră la iveală cîte ceva din veselia cam grosolană ce însoțește de obicei nunțile.

Rîsul parcă murise ; dar un cuvînt de-al primarului îl trezi la viață. Era aproape de ora nouă. Așteptau să-și bea cafeaua. Afară, sub merii curții de la intrare, începea balul

cîmpenesc. Prin fereastra deschisă, se vedea toată petrecerea. Capete de lumînări, spînzurate de crengi, dădeau frunzelor o nuanță de coclează. Țărani și țărance săltau în cerc, urlînd un cîntec de joc, pe care îl acompaniau abia auzit doi viorişti şi un clarinetist, cocoțat pe o masă mare de bucătărie, ca pe o estradă. Cîntecul furtunos al oamenilor acoperea uneori cu totul pe cel al instrumentelor. Şi muzica firavă, sfîşiată de glasurile dezlănțuite, părea a cădea din cer în fîşii, în bucățele mici, alcătuite din cîteva note risipite.

Din două butoaie mari, înconjurate de torțe aprinse, se dădea mulțimii de băut. Două dintre slujnice nu aveau altă treabă decît să clătească mereu, într-un hîrdău, paharele şi cănile, ca să le pună apoi, cu apa încă şiroind pe ele, sub robinetele din care curgea un firişor roşu de vin sau un firişor auriu de cidru curat. Dănțuitori însetați, bătrîni potoliți, fete asudate se înghesuiau şi întindeau brațele să apuce cîte un vas şi să-şi arunce pe gît, valuri-valuri, dîndu-şi capul pe spate, băutura ce le plăcea.

Pe o masă se aflau pîine, unt, brînză şi cîrnați. Fiecare lua, din cînd în cînd, cîte o îmbucătură. Petrecerea sănătoasă şi violentă, de sub acoperişul de frunze luminat, le dădea gust comesenilor posomorîți din sufragerie să dănțuiască şi ei, să bea din pîntecele celor două butoaie mari, mîncînd o felie de pîine cu unt şi o ceapă crudă.

Primarul, care bătea tactul cu cuțitul, strigă :

— Ei, drace ! Merge bine treaba. Ai zice că sîntem la nunta din Ganache !

Un fior de rîs înăbuşit trecu printre oaspeți. Dar abatele Picot, duşman înnăscut al autorității civile, nu-l iertă :

— Poate că vrei să spui, nunta din Cana.

Celălalt, însă, nu primi observația :

— Ba să mă ierți, părinte, că mai ştiu şi eu cîte ceva. Cînd zic Ganache, e Ganache, şi pace !

Se ridicară și trecură în salon, apoi coborîră să se amestece puțin printre oamenii puși pe chefuit. După aceea, invitații se retraseră.

Între baron și baroană se iscă atunci, cu glas scăzut, un fel de ceartă. Gîfîind mai greu ca oricînd, doamna Adélaïde părea că refuză ceea ce-i cerea bărbatul ei. La urmă îi zise, aproape tare :

— Nu, dragul meu, nu pot, nu m-aș pricepe.

Atunci, plecînd brusc de lîngă ea, tăicuțul se îndreptă spre Jeanne.

— N-ai vrea să ne plimbăm puțin amîndoi, fetița mea ? o întrebă el.

Ea îi răspunse, emoționată :

— Cum vrei, papa !

Și plecară.

Cum ieșiră în fața ușii ce dădea spre mare, îi întîmpină un vînt subțire și aspru, unul din vînturile reci de vară, care amintesc vînturile toamnei.

Pe cer goneau nori, cînd acoperind, cînd descoperind stelele.

Baronul stringea brațul Jeannei la piept, mîngîindu-i mîna cu duioșie. Merseră așa cîteva minute. Părea tulburat, nehotărît. În sfîrșit, se decise :

— Micuțo, am de îndeplinit o datorie grea, pe care s-ar fi cuvenit s-o îndeplinească mama ta. Dar pentru că ea nu vrea, sînt nevoit s-o fac eu în locul ei. Nu știu ce cunoști tu din ale vieții. Sînt taine pe care le ascundem cu grijă copiilor, mai ales fetelor, care trebuie să rămînă curate sufletește, curate fără greș pînă în clipa cînd le încredințăm bărbatului care va avea grijă de fericirea lor. E datoria lui să ridice vălul pe care-l aruncăm noi peste taina cea dulce a vieții. Dar ele, dacă nu le-a atins încă nici o bănuială, se răzvrătesc adeseori împotriva realității cam brutale ce se ascunde în umbra visurilor. Rănite în sufletul lor, rănite chiar și în trupul lor,

ele îi refuză bărbatului ceea ce legea, și legea omenească și legea firii, îi recunosc ca un drept absolut. Nu-ți pot spune mai mult, draga mea. Dar să nu uiți atît, măcar atît: că ești întreagă a bărbatului tău.

Ce știa ea, la drept vorbind? Ce bănuia? Începu să tremure, copleșită de o melancolie apăsătoare și dureroasă ca o presimțire.

Se întoarseră în casă. O priveliște neașteptată îi făcu să se oprească în ușa salonului. Doamna Adélaïde plîngea la pieptul lui Julien. Plînsul ei, plîns zgomotos, ca pornit din niște foale de fierărie, părea că-i iese în același timp și din nas, și din gură, și din ochi. Și tînărul, nedumerit, o susținea cu stîngăcie pe femeia aceea enormă, care i se aruncase în brațe spre a i-o încredința pe scumpa, mititica și adorata ei fetiță.

Baronul se repezi spre ea:

— O, fără scene, fără înduioșări, te rog!

Și luîndu-și nevasta, o așeză într-un fotoliu, în timp ce ea își ștergea obrazul de lacrimi. Apoi se întoarse spre Jeanne:

— Haide, fetițo, sărut-o repede pe mama și du-te la culcare.

Gata să plîngă și ea, Jeanne își sărută repede părinții și dispăru.

Mătușica Lison urcase mai de mult în odaia ei. Baronul și baroana rămaseră singuri cu Julien. Și erau atît de stingheriți toți trei — bărbații în picioare în ținută de seară, cu ochii pierduți, doamna Adélaïde prăbușită în fotoliul ei, cu resturi de plîns în gîtlej — încît nu găseau nici un cuvînt de spus. Ca să iasă din încurcătura aceea insuportabilă, baronul începu să vorbească de călătoria în care tinerii trebuiau să plece peste cîteva zile.

În odaia ei, Jeanne se lăsă dezbrăcată de Rosalie, care vărsa șiroaie de lacrimi. Mîinile ei rătăceau la întîmplare, nu mai

găseau nici șnururile, nici acele, și bona părea, într-adevăr, mai emoționată chiar decît stăpîna sa. Dar Jeanne nici nu se gîndea la lacrimile fetei. I se părea că intrase în altă lume, că pășise pe alt tărîm, despărțită de tot ce cunoscuse, de tot ce iubise pînă atunci. Avea impresia că totul se răsturnase în viața și în gîndurile ei, și-i veni chiar o idee ciudată : „Oare își iubea bărbatul ?“ Și iată că, dintr-o dată, Julien îi apăru ca un străin pe care abia îl cunoștea. Acum trei luni, nici nu știa măcar de existența lui, și acum îi era soție. De ce toate acestea ? De ce să te prăbușești așa de repede în căsătorie, ca într-o groapă deschisă sub picioarele tale ?

După ce se îmbrăcă pentru noapte, se strecură în pat. Așternutul cam rece o făcu să se înfioare, sporindu-i senzația aceea de frig, de singurătate și de melancolie, care de două ore îi apăsa sufletul.

Rosalie ieși repede, plîngînd mereu. Și Jeanne așteptă. Așteptă cu neliniște, cu inima strînsă de acel nu știu ce, abia bănuit, pe care i-l anunțase tatăl ei în vorbe nedeslușite, acea revelație misterioasă care e marea taină a dragostei.

Fără să fi simțit pe cineva urcînd scara, Jeanne auzi trei bătăi ușoare în ușă. Tresări îngrozită și nu răspunse. Auzi apoi bătînd din nou, și încuietoarea scrîșni. Atunci își ascunse capul sub cuverturi, ca și cum ar fi intrat un hoț în odaie. Auzi niște ghete scîrțîind încetișor pe parchet, și deodată cineva atinse patul.

Jeanne avu o tresărire nervoasă și țipă ușurel. Și descoperindu-și capul, îl văzu înaintea ei pe Julien, care o privea zîmbind.

— Vai cum m-ai speriat ! zise ea.

El o întrebă :

— Nu mă așteptai chiar de loc ?

Jeanne nu-i răspunse. Julien era în ținută de seară, cu chipul lui grav de băiat frumos, și ea se simți înspăimîn-

tător de ruşinată că stătea aşa, culcată, în faţa unui bărbat atît de corect.

Nu mai ştiau ce să spună şi ce să facă, şi nu îndrăzneau măcar să se uite unul la altul în ceasul acela solemn şi hotărîtor, de care atîrna fericirea intimă a întregii vieţi.

Poate că el simţea, vag, cît de primejdioasă e această luptă şi ce mlădioasă stăpînire de sine, ce vicleană duioşie e necesară ca să nu atingi nici una din pudorile delicate, din infinitele gingăşii ale unui suflet feciorelnic, hrănit cu visuri.

Atunci, blînd, ei îi luă mîna şi i-o sărută apoi, îngenunchind lîngă pat ca în faţa unui altar, şopti cu un glas uşor ca o suflare :

— Vrei să mă iubeşti ?

Dintr-o dată liniştită, ea îşi ridică pe pernă capul învăluit într-un nor de dantele şi zîmbi :

— Dar eu te iubesc, dragul meu.

El îşi vîrî în gură degetele ei mici şi delicate şi, cu glasul schimbat din pricina acelui căluş de carne, întrebă :

— Atunci, vrei să mi-o dovedeşti ?

Ea îi răspunse din nou tulburată, fără să-şi dea bine seama ce spune, cu gîndul la vorbele tatălui ei :

— Sînt a ta, dragul meu.

El îi acoperi încheietura mîinii cu sărutări umede, apoi, ridicîndu-se încet, se apropie de faţa ei, pe care ea încerca din nou să şi-o ascundă.

Deodată, aruncîndu-şi un braţ pe deasupra patului, o cuprinse peste cearşafuri, în timp ce, strecurîndu-şi celălalt braţ pe dedesubt, ridică perna cu capul ei cu tot. Şi încet-încet, o întrebă :

— Atunci vrei să-mi faci un locşor alături de tine ?

Ei îi fu frică, o frică instinctivă, şi îngăimă :

— O, încă nu, te rog !

El păru dezamăgit, uşor jignit, şi reluă pe acelaşi ton rugător, însă mai răstit puţin :

— De ce să mai întîrziem, cînd tot acolo o să ajungem ?

Ea se simți atinsă de acele vorbe. Totuși, resemnată și supusă, repetă pentru a doua oară :

— Sînt a ta, dragul meu.

Atunci el dispăru grăbit în odaia de toaletă și ea îi auzi desluşit mișcările : foșnetul hainelor aruncate, clinchetul banilor din buzunar și căderea, una după alta, a ghetelor.

Și deodată traversă repede odaia, în indispensabili și ciorapi, să-și pună ceasornicul pe cămin. Apoi se întoarse fugind în cămăruța de alături, unde se mai învîrti un timp. Și cînd îl simți că vine, Jeanne se întoarse repede pe cealaltă parte, închizînd ochii.

Zvîcni, ca și cum ar fi vrut să sară din pat, cînd un picior rece și păros îi alunecă de-a lungul piciorului. Și, cu fața în mîini, înnebunită, gata să țipe de spaimă, se ghemui tocmai în fundul patului.

El o luă îndată în brațe și, cu toate că stătea cu spatele la el, îi sărută cu lăcomie gîtul, dantelele fluturătoare ale bonetei de noapte și gulerul brodat al cămășii.

Ea nu se mișca, înțepenită într-o spaimă înfricoșătoare, simțind cum o mînă puternică îi căuta sînul pe care și-l apăra cu coatele. Gîfîia, tulburată, sub atingerea aceea brutală, și mai ales îi venea să sară din pat, să fugă unde o vedea cu ochii și să se încuie undeva, departe de omul acela.

Acum nu se mai mișca nici el. Îi simțea doar căldura în spate. Atunci spaima ei se potoli din nou și, fără veste, se gîndi că n-ar avea decît să se întoarcă și să-l sărute.

La urmă, el păru a-și pierde răbdarea și zise, trist :

— Așadar nu vrei de loc să fii nevestica mea ?

Ea șopti, printre degete :

— Dar parcă nu sînt ?

Atunci el îi răspunse, ușor înciudat :

— Ei lasă, dragă, nu-ți mai bate joc de mine !

Ea se simți tulburată de nemulțumirea din glasul lui și se întoarse deodată spre el să-i ceară iertare.

El o cuprinse strîns, ca un turbat, de parcă-i era foame de ea, și-i acoperi cu sărutări grăbite, cu sărutări care mușcau, cu sărutări nebune, toată fața și partea de sus a pieptului, ametind-o cu mîngîieri. Ea își desfăcu brațele și stătea nemișcată sub încercările lui, nemaiștiind ce făcea ea, ce făcea el, într-o tulburare a gîndurilor care nu-i îngăduia să mai înțeleagă nimic. Dar o durere ascuțită o sfîșie fără veste, și ea începu să geamă, frîntă în brațele lui, în timp ce el o poseda sălbatic.

Ce se mai petrecuse după aceea ? Ea nu-și mai aducea aminte de nimic, căci își pierduse capul. I se păru doar că el îi strivise buzele cu o grindină de mici sărutări recunoscătoare.

Apoi îi vorbi, și ea trebui să-i răspundă. El mai încercă de cîteva ori să se apropie, dar ea se împotrivi îngrozită. Și, în timp ce se zbătea, întîlni pe pieptul lui același păr des pe care-l simțise mai înainte pe picior, și se trase îndărăt scîrbită.

În sfîrșit, obosit de a o tot ruga zadarnic, el rămase întins pe spate, nemișcat.

Atunci, ea începu să se gîndească. Și își zise, deznădăjduită pînă în fundul sufletului, dezamăgită de această beție pe care o visase cu totul altfel, de dulcea ei așteptare distrusă, de fericirea ei moartă : „Prin urmare, iată ce numește el a fi nevasta lui ! Asta e, asta !"

Și rămase mult timp așa, desperată, cu privirile pierdute rătăcind pe tapiseria pereților, pe vechea poveste de dragoste care-i învăluia odaia.

Dar, cum Julien tăcea și nu se mai mișca, își întoarse încet ochii spre el și-și dădu seama că dormea. Dormea cu gura întredeschisă, cu fața liniștită ! Dormea !

Nu-i venea a crede, și, mai adînc insultată de somnul acela decît de brutalitatea lui, se simțea considerată ca una de pe stradă. Cum putea el să doarmă într-o noapte ca asta ? Prin urmare, tot ce se petrecuse între ei n-avea, pentru el,

nimic deosebit ? O ! Ar fi preferat s-o bată, s-o siluiască din nou, s-o strivească sub mîngîierile lui odioase, pînă și-o pierde cunoștința !

Rămase nemișcată, sprijinindu-se într-un cot, aplecată deasupra lui, ascultînd cum i se strecura printre buze un suflu ușor care, uneori, părea un sforăit.

Se lumină de zi, o zi la început spălăcită, apoi limpede, apoi trandafirie, apoi strălucitoare. Julien deschise ochii, căscă, se întinse, se uită la ea, zîmbi și o întrebă :

— Tu ai dormit bine, draga mea ?

Ea observă că el îi spunea acum în mod obișnuit *tu* și-i răspunse, încremenită :

— Da. Și... dumneata ?

El făcu :

— O, eu, minunat !

Și, întorcîndu-se spre ea, o sărută, apoi începu să vorbească liniștit. Îi expunea planuri de viață cu idei de economie. Și cuvîntul acesta, repetat de cîteva ori, o miră. Îl asculta fără să prindă tocmai bine înțelesul vorbelor lui și se uita la el gîndindu-se la nenumărate lucruri fugare care treceau, abia atingîndu-i mintea.

Pendula bătu ora opt.

— Haide, trebuie să ne sculăm. Am părea caraghioși dacă am zăbovi în pat, zise el, și coborî cel dintîi. După ce se îmbrăcă, o ajută, foarte drăguț, în toate micile amănunte ale toaletei, fără să-i dea voie s-o cheme pe Rosalie.

În clipa cînd voi să iasă, se opri.

— Știi, între noi, putem să ne tutuim acum, dar în fața părinților tăi, e bine să mai așteptăm. Asta o să pară foarte natural cînd o să ne întoarcem din călătoria de nuntă.

Jeanne nu se arătă decît la ora prînzului. Și ziua trecu așa, ca de obicei, ca și cum nu se întîmplase nimic nou. Atîta doar, că era un bărbat mai mult în casă.

V

PESTE PATRU ZILE SOSI TRASURA care trebuia să-i ducă la Marsilia.

După spaima primei nopți, Jeanne se deprinsese cu Julien, cu sărutările și cu mîngîierile lui pline de dragoste, cu toate că, în ce privește relațiile lor mai intime, sila îi rămăsese aceeași.

Îl găsea frumos, îl iubea și se simțea din nou fericită și veselă.

Se despărți de ai săi repede și fără tristețe. Numai baroana păru emoționată și, în clipa cînd trăsura era gata să pornească, puse în mîna fiicei ei o pungă mare, grea ca plumbul, zicîndu-i :

— Pentru micile tale cheltuieli de femeie tînără.

Jeanne își vîrî punga în buzunar și caii o luară la goană.

Spre seară, Julien o întrebă :

— Cît ți-a dat mama ta în punga aceea ?

Și Jeanne, care nu se mai gîndea la pungă, și-o deșertă pe genunchi. O grămadă de aur se răspîndi : două mii de franci. Jeanne bătu din palme.

— O să fac nebunii, zise, adunîndu-și banii.

După opt zile de drum, pe o căldură cumplită, ajunseră la Marsilia.

A doua zi, *Regele Ludovic,* un vaporaș de pasageri, care pleca la Neapole trecînd prin Ajaccio, îi ducea spre Corsica.

Corsica ! Tufișurile ei sălbatice ! Bandiții ! Munții ! Patria lui Napoleon ! Jeannei i se părea că iese din realitate ca să pătrundă, trează, într-un nou vis.

Stînd unul lîngă altul pe puntea vaporului, priveau cum fug în urmă stîncile Provenței. Marea nemișcată, de un azur puternic, încremenită parcă în lumina arzătoare ce se revărsa din soare, se întindea sub cerul nesfîrșit, de un albastru aproape exagerat.

Ea întrebă :

— Îţi aduci aminte de plimbarea noastră în barca lui moş Lastique ?

În loc să-i răspundă, Julien o sărută repede pe ureche.

Roţile vaporaşului băteau apa, tulburîndu-i somnul adînc. Şi, în spate, o dîră lungă şi înspumată, o nesfîrşită dungă palidă, în care unda răscolită făcea spume ca şampania, prelungea cît vedeai cu ochii urma perfect dreaptă a vaporului.

Deodată, spre partea din faţă, doar la cîţiva metri de ei, un peşte uriaş, un delfin, sări din apă, apoi se cufundă din nou cu capul înainte şi dispăru.

Surprinsă, Jeanne se sperie, ţipă şi se aruncă la pieptul lui Julien. Apoi începu să rîdă singură de spaima ei şi se uită, îngrijorată, să vadă dacă nu se mai zăreşte nimic. După cîteva secunde, delfinul zvîcni iarăşi, ca o uriaşă jucărie mecanică. Apoi se cufundă din nou şi din nou ieşi, apoi ieşiră doi, apoi trei, apoi şase ce păreau a se zbengui în jurul vaporului greu, escortîndu-şi fratele monstruos, peştele de lemn cu aripioare de fier. Treceau la stînga vaporului, se întorceau la dreapta şi, cînd laolaltă, cînd unul după altul, ca într-un joc, ca într-o întrecere veselă, se aruncau în sus cu salturi largi, înscriind curbe în aer, apoi se cufundau unul cîte unul.

Jeanne tresărea şi bătea din palme, încîntată, la fiecare apariţie a înotătorilor enormi şi mlădioşi. Inima îi sărea o dată cu ei, într-o bucurie nebună şi copilărească.

Fără veste, delfinii se făcură nevăzuţi. Se mai arătară încă, foarte departe, spre largul mării, apoi dispărură cu totul, şi cîteva secunde Jeanne se simţi întristată de plecarea lor.

Se apropia seara, o seară liniştită, blîndă, strălucitoare, plină de lumină şi de fericită pace. Nici o înfiorare în aer sau pe apă. Şi tihna aceea neţărmurită a mării şi a cerului pătrundea şi în sufletele amorţite, peste care, de asemenea, nu trecea nici o înfiorare.

Soarele uriaş cobora încet, departe, spre Africa nevăzută, spre Africa, ţinutul fierbinte, a cărui dogoare parcă o şi

simţeau. Dar ceva ca o mîngîiere răcoroasă, ceva ce nu era totuşi nici măcar o adiere de vînt, le atinse obrajii cînd soarele dispăru.

Refuzară să se întoarcă în cabina lor, unde, ca pe toate vapoarele, pluteau mirosuri groaznice, şi se întinseră amîndoi alături, pe punte, umăr lîngă umăr, înfăşuraţi în mantalele lor de drum. Julien adormi pe loc, dar Jeanne rămase cu ochii deschişi, tulburată de necunoscutul călătoriei lor. Bătaia monotonă a roţilor o legăna, şi ea se uita deasupra ei, la puzderia de stele limpezi, cu lumini ascuţite, sclipitoare şi parcă umede pe cerul acela curat al Sudului.

Spre ziuă, totuşi, aţipi. O treziră zgomote şi glasuri. Marinarii făceau curăţenie pe vapor, cîntînd. Îl scutură pe Julien, încremenit în somn, şi se ridicară amîndoi.

Jeanne sorbea cu încîntare gustul sărat al ceţii, care o pătrundea pînă în vîrful degetelor. Pretutindeni, marea. Totuşi în faţă, ceva cenuşiu, încă nelămurit în faptul zilei, un fel de îngrămădire de nori ciudaţi, ascuţiţi şi frînţi, părea aşezat pe valuri.

Apoi totul începu să se desluşească. Formele se tăiară mai limpede pe cerul luminat şi ieşi la iveală o mare linie de munţi colţuroşi, bizari : era Corsica, învăluită într-un fel de văl străveziu.

Soarele se ridică în spatele ei, zugrăvind în umbre negre toate ascuţişurile crestelor. Toate piscurile se aprinseră, în timp ce restul insulei rămînea înceţoşat în aburi.

Căpitanul, un bătrînel uscat, mic de statură, pe care vînturile aspre şi sărate îl zbîrciseră, părînd a-i împuţina parcă şi trupul, ieşi pe punte şi, cu glasul răguşit de comenzile pe care le dăduse timp de treizeci de ani şi tocit de-atîtea strigăte urlate în furtună, îi spuse Jeannei :

— O simţiţi cum miroase, afurisita ?

Într-adevăr, Jeanne simţea un miros puternic şi ciudat de plante, de arome sălbatice.

Căpitanul urmă :

— Corsica miroase aşa, doamnă. Acesta e parfumul ei de femeie frumoasă. După douăzeci de ani de lipsă, l-aş recunoaşte de la cinci leghe în larg. Sînt de-aici. Acolo, la Sfînta Elena, „el" vorbeşte mereu, pe cît se spune, de parfumul ţării lui. E din familia mea. Şi scoţîndu-şi pălăria, căpitanul salută Corsica, iar departe, peste ocean, îl salută pe marele împărat prizonier, „care era din familia lui".

Jeanne se simţea atît de mişcată, încît îi venea să plîngă.

Marinarul întinse braţul spre orizont :

— Stîncile Sîngeroase ! arătă el.

În picioare, lîngă soţia lui, Julien o ţinea de mijloc şi se uitau amîndoi în depărtare, încercînd să descopere punctul arătat.

În sfîrşit, zăriră cîteva stînci în chip de piramidă, pe care vaporul le ocoli curînd, ca să intre într-un golf larg şi liniştit, înconjurat de nenumărate piscuri înalte, ale căror povîrnişuri scunde păreau acoperite cu muşchi.

Căpitanul arătă spre verdeaţa aceea, zicînd :

— Tufărişul !

Pe măsură ce înaintau, cercul munţilor părea că se închide în urma vaporului, care plutea acum încet într-un lac de azur, atît de transparent, încît uneori i se vedea fundul.

Şi oraşul se ivi deodată, alb în adîncul golfului, la marginea valurilor, la poalele munţilor.

În port erau ancorate cîteva mici vapoare italiene. Patru sau cinci bărci începură să dea tîrcoale *Regelui Ludovic* în căutarea călătorilor.

Julien, care aduna la un loc bagajele, o întrebă încet pe Jeanne :

— Nu-i aşa că-i destul să-i dăm un franc bacşiş hamalului ?

De opt zile îi punea mereu aceeaşi întrebare, care de fiecare dată o făcea să sufere. Îi răspunse, puţin iritată :

— Cînd nu eşti sigur că dai de ajuns, dă mai mult !

Se tîrguia mereu cu hotelierii şi cu chelnerii, cu birjarii şi cu toţi vînzătorii de orice fel. Şi cînd, după multe vicleşuguri, obţinea vreo reducere de preţ, îi spunea Jeannei, frecîndu-şi mîinile :

— Nu-mi place să mă fure nimeni !

Ea tremura ori de cîte ori li se aduceau notele de plată, sigură dinainte de observaţiile pe care avea să le facă el la fiecare articol, umilită de toate aceste tocmeli, înroşindu-se pînă la rădăcina părului sub privirea dispreţuitoare a servitorilor care se uitau după bărbatul ei, ţinînd în palmă bacşişul lui meschin.

Julien avu şi de astă dată o discuţie cu barcagiul care-l duse la mal.

Cel dintîi copac pe care-l văzu Jeanne fu un palmier.

Traseră la un hotel mare şi gol, la colţul unei pieţe întinse şi cerură să li se aducă prînzul.

După ce terminară desertul, în clipa cînd Jeanne se ridica să plece să hoinărească prin oraş, Julien o luă în braţe şi-i şopti la ureche, dezmierdător :

— Dacă ne-am culca puţin, pisicuţo ? Ce zici ?

Jeanne rămase nedumerită :

— Să ne culcăm ? Dar nu mă simt obosită.

El o strînse mai tare :

— Mi-a venit gust de tine. Înţelegi ? De două zile de cînd...

Ea se înroşi, îngăimînd ruşinată :

— O, acum ? Dar ce-or să zică oamenii ? Ce-or să creadă ? Cum ai îndrăznit tu să ceri o cameră ziua-n amiaza mare ? O Julien, te rog !

El o întrerupse :

— Prea puţin îmi pasă de ce-or să spună şi or să creadă nişte servitori de hotel. Ai să vezi tu cît mă sinchisesc eu de asta !

Şi sună.

Ea nu mai adăugă nimic, cu ochii plecați, veșnic răzvrătită în sufletul și în carnea ei împotriva acestei dorințe nepotolite a bărbatului, nesupunîndu-se decît cu scîrbă, resemnată dar umilită, văzînd în lucrul acesta ceva bestial, înjositor, în sfîrșit, o murdărie.

Simțurile ei dormeau încă, iar Julien se purta în așa fel, de parcă și ea i-ar fi împărtășit patima.

Cînd veni chelnerul, Julien îi ceru să-i ducă în odaia lor. Omul, un adevărat corsican păros pînă în ochi, nu înțelese și-l asigură că apartamentul lor va fi gata pentru la noapte.

Julien îi explică, iritat :

— Nu, imediat ! Sîntem obosiți de drum și vrem să ne odihnim.

Atunci, un zîmbet flutură pe buzele chelnerului, și Jeannei îi veni să-și ia lumea în cap.

Peste o oră, cînd coborîră, ea nu mai îndrăznea să treacă pe dinaintea oamenilor pe care-i întîlnea, încredințată că toți vor rîde și vor șușoti în urma lor. Și, în sufletul ei, îi era necaz pe Julien că nu-și dădea seama de lucrul acesta, că nu avea nici un pic de rușine, de delicatețe instinctivă. Și simțea între ei un văl, ca un obstacol, înțelegînd pentru întîia oară că două făpturi nu se pătrund niciodată pînă în suflet, pînă în adîncul gîndurilor, că merg alături una de alta, îmbrățișate uneori dar niciodată contopite, și că ființa morală a fiecăruia dintre noi rămîne veșnic singură în viață.

Rămaseră trei zile în orășelul acela ascuns în fundul golfului său albastru, fierbinte ca un cuptor încins după perdeaua lui de munți, care nu lasă niciodată vîntul să bată pînă la el.

Alcătuiră apoi un itinerar al călătoriei, și, ca să nu dea îndărăt în fața nici unei greutăți, hotărîră să închirieze cai. Așa că luară doi armăsari mici, corsicani, cu ochi furioși, slabi și neobosiți, și într-o dimineață, la răsăritul soarelui, plecară la drum. O călăuză călare pe o catîrcă îi însoțea și le ducea pro-

vîziile, deoarece, prin acele locuri sălbatice, hanurile erau necunoscute.

Drumul o lua la început de-a lungul golfului, ca să se înfunde curînd într-o vale puţin adîncă, ce ducea spre munţii cei mari. Treceau adesea peste torente aproape secate. Un fir subţire de apă tresărea încă pe sub pietre, ca o vietate ascunsă, gîlgîind sfios.

Ţinutul necultivat părea cu totul pustiu. Coastele erau acoperite cu ierburi înalte, galbene acum, în anotimpul călduros. Întîlneau uneori cîte un muntean, fie pe jos, fie pe căluţul lui, fie pe cîte un măgăruş mare cît un cîine. Şi toţi aveau în spate cîte o puşcă încărcată, arme vechi şi ruginite, cumplite în mîinile lor.

Parfumul înţepător al plantelor aromatice care acopereau insula părea că îngroaşă aerul. Şi drumul mergea urcînd domol în mijlocul faldurilor lungi ale munţilor.

Piscurile de granit trandafiriu sau albastru dădeau priveliştii vaste nuanţe de feerie. Pe povîrnişurile mai joase, păduri întregi de castani uriaşi păreau doar nişte tufişuri, atît de imense erau, în ţinutul acela, valurile pămîntului răscolit.

Uneori, ridicînd mîna spre înălţimile prăpăstioase, călăuza arunca un nume. Jeanne şi Julien se uitau, nu vedeau nimic, apoi descopereau, în sfîrşit, ceva cenuşiu, ca o îngrămădire de bolovani căzuţi din vîrf. Era un sat, un mic cătun de granit agăţat acolo, cramponat ca un adevărat cuib de pasăre, aproape invizibil pe muntele uriaş.

Drumul acela lung, străbătut la pas, o scotea din fire pe Jeanne.

— Să alergăm puţin ! zise ea şi dădu vînt calului.

Apoi, cum nu-l auzea pe Julien galopînd în urma ei, se întoarse şi începu să rîdă nebuneşte văzîndu-l cum venea, palid ţinîndu-se de coama calului şi săltînd ciudat. Pînă şi frumuseţea lui, chipul lui de călăreţ arătos, făceau să-i pară şi mai vrednice de rîs stîngăcia şi frica.

O luară apoi încet, la trap. Drumul se întindea acum între două crînguri nesfîrşite, ce îmbrăcau ca o mantie toată coasta.

Era tufărişul, tufărişul de nepătruns, alcătuit din stejari pitici, ienuperi, pomişori de munte, mastici, alaterni, bălării, dafini, mirt şi cimişir, pe care-i legau laolaltă, împletindu-i ca pe nişte plete, clematite agăţătoare, ferigi monstruoase, caprifolii, dobriţe, rozmarin, levănţică şi mărăcini, aruncînd pe spinările munţilor o blană deasă şi încîlcită.

Le era foame. Călăuza îi ajunse din urmă şi-i duse lîngă unul din acele izvoare încîntătoare, atît de dese prin ţinuturile prăpăstioase — un fir subţire şi rotund de apă rece ca gheaţa, ieşind din stîncă printr-o găurice şi curgînd pe vîrful unei frunze de castan, aşezată acolo de un trecător ca să aducă şuviţa mică pînă la gură.

Jeanne se simţea atît de fericită, încît abia se putea stăpîni să nu strige de bucurie.

Plecară apoi din nou şi începură să coboare, ocolind golful Sagona.

Spre seară, trecură prin Cargese, satul grecesc ridicat acolo, pe vremuri, de o colonie de fugari alungaţi din ţara lor. Lîngă fîntînă, stătea un grup de fete înalte şi frumoase, cu şolduri elegante, cu mîinile lungi, cu mijlocul subţire, neaşteptat de graţios. Cînd Julien le strigă „bună seara", ele îi răspunseră cu glas cîntător, în limba armonioasă a patriei părăsite.

Ajungînd la Piana, se văzură nevoiţi să ceară adăpost, ca pe vremurile vechi, în ţinuturile necunoscute. Jeanne se înfiora de bucurie aşteptînd să se deschidă uşa la care bătuse Julien. Da, iată o călătorie, cu tot neprevăzutul drumurilor neumblate !

Nimeriseră tocmai la o tînără pereche, care-i primi aşa cum trebuie să fi primit patriarhii oaspetele trimis de Dumnezeu. Dormiră pe o rogojină împletită din frunze de porumb, într-o casă veche şi putredă, a cărei cherestea roasă de cari şi străbătută de moluşte lungi, mîncătoare de grinzi, foşnea, părînd că trăieşte şi suspină.

Plecară la răsăritul soarelui şi curînd se opriră în faţa unei păduri, o adevărată pădure de granit purpuriu. Erau piscuri, coloane, clopotniţe mici şi figuri surprinzătoare, modelate de vreme, de vînt şi de ceaţa mării.

Înalte pînă la trei sute de metri, subţiri, rotunde, răsucite, strîmbe, diforme, cu înfăţişări din cele mai neprevăzute şi fantastice, stîncile acela surprinzătoare păreau a fi copaci, plante, animale, monumente, oameni, călugări în rase, diavoli cu coarne, păsări nemăsurat de mari, un întreg popor monstruos, o menajerie ca de coşmar, împietrită prin voia nu ştiu cărui Dumnezeu nebun.

Jeanne nu spuse un cuvînt. Cu inima strînsă, îl luă de mînă pe Julien, cuprinsă, în faţa acelei frumuseţi, de o mare nevoie de a iubi.

Şi deodată, ieşind din haosul acela, descoperiră alt golf, încins de jur împrejur ca un zid însîngerat de granit roşu. Şi stîncile stacojii se oglindeau în marea albastră.

Jeanne îngînă :

— O, Julien ! fără să mai găsească alte cuvinte, înduioşată de admiraţie, sugrumată.

Şi două lacrimi îi lunecară pe obraz.

El o privi nedumerit :

— Dar ce-i cu tine, pisicuţo ?

Ea îşi şterse obrazul, zîmbi şi-i răspunse cu un glas care tremura puţin.

— Nu-i nimic... ceva nervos... Nu ştiu... Mi-a venit, aşa... Sînt atît de fericită, încît cel mai mic lucru îmi tulbură inima.

El nu înţelegea aceste enervări de femeie, zguduirile acestor fiinţe care vibrează, înnebunite dintr-un nimic, pe care un entuziasm le tulbură ca o catastrofă şi o senzaţie abia desluşită le răscoleşte, le înnebuneşte de fericire sau le aruncă în deznădejde.

Lacrimile ei îi păreau ridicole, şi, preocupat numai de drumul rău, îi zise :

— Ai face mai bine să-ți supraveghezi calul.

Coborîră pînă în fundul golfului pe un drum aproape impracticabil, apoi o luară la dreapta ca să urce vîlceaua Ota, îngustă și întunecată.

Dar poteca părea înspăimîntătoare. Julien propuse :

— Ce-ar fi să urcăm pe jos ?

Jeanne atîta aștepta, încîntată să meargă pe jos, să fie singură cu el după emoția de adineauri.

Călăuza o luă înainte cu catîrca și cu caii, și ei o urmară cu pași măsurați.

Muntele, crăpat de sus pînă jos, se deschidea parcă. O cărare se înfunda în această despicătură, mergînd pe fundul ei, între două ziduri uluitor de înalte. Un torent puternic străbătea valea îngustă. Aerul era înghețat, granitul părea negru și, sus de tot, vederea cerului albastru te uimea și te amețea.

Un zgomot neașteptat o făcu pe Jeanne să tresară. Ridică ochii. O pasăre uriașă își lua zborul dintr-o crăpătură : era un vultur ale cărui aripi larg desfăcute păreau că ating cei doi pereți ai prăpastiei. Se înălță pînă în azur, unde dispăru.

Mai departe, spărtura muntelui se desfăcea în două și cărarea urca, în cotituri repezi, între două rîpe. Ușoară și nebună, Jeanne o lua într-una înainte, rostogolind pietrele sub picioare și aplecîndu-se, cutezătoare, peste rîpe. Julien venea mai în urmă, gîfîind ușor, cu ochii în pămînt, de frică să nu amețească.

Dintr-o dată, îi năpădi soarele. Li se păru că ieșiseră din infern. Li se făcuse sete. O dîră umedă îi călăuzi printre pietroaie pînă la un izvor mic, adunat într-un băț gol pe dinăuntru, ca să poată bea păstorii de capre. Un covor de mușchi acoperea pămîntul dimprejur. Jeanne îngenunche să bea și Julien făcu la fel.

În timp ce ea se bucura de răcoarea apei, el o prinse de mijloc și încercă să-i fure locul la capătul țevii de lemn. Ea se împotrivi. Buzele lor se luptau, întîlnindu-se, respingîn-

du-se. În focul luptei, prindeau pe rînd țeava subțire, mușcînd-o să n-o scape. Și firișorul de apă rece, mereu prins și mereu scăpat, se rupea și se înnoda la loc, le stropea obrajii, gîtul, hainele, mîinile. Picături mici ca niște mărgăritare le străluceau în păr. Și apa le ducea la vale sărutările.

Deodată, Jeannei îi veni un gînd de îndrăgostită. Își umplu gura cu apă limpede, și, cu obrajii umflați ca niște burdufuri, îi dădu a înțelege lui Julien că voia să-i potolească setea de la gură la gură.

El întinse gîtul, surîzător, cu capul dat pe spate, cu brațele desfăcute, și bău pe nerăsuflate din izvorul acela de carne vie, care-i turnă în simțuri o dorință arzătoare.

Jeanne se sprijini de el cu o duioșie neobișnuită. Inima îi bătea, sînii i se ridicau și ochii i se moleșeau, umezi. Zise, abia șoptit :

— Julien... te iubesc !

Și, trăgîndu-l după ea, se lăsă pe spate, ascunzîndu-și în mîini fața împurpurată de rușine.

El se aruncă asupra ei, îmbrățișînd-o sălbatic. Ea gîfîia, într-o așteptare înfrigurată. Și deodată, scoase un strigăt, lovită ca de trăsnet de senzația pe care o dorise.

Le trebui mult pînă să ajungă la capătul urcușului, atît de tare-i bătea Jeannei inima și atît era de frîntă, încît nu sosiră la Evisa decît seara, la o rudă a călăuzei lor, Paoli Palabretti.

Era un bărbat înalt, ușor adus de spate, cu o înfățișare posomorîtă de tuberculos. Îi duse în odaia lor, o încăpere tristă de piatră goală, frumoasă totuși pentru ținutul acela, unde orice eleganță era necunoscută. Tocmai le spunea în limba lui corsicană, amestec de franceză și italiană, ce fericit era să-i primească la el, cînd un glas limpede îl întrerupse. O femeiușcă brună, cu ochii mari și negri, cu pielea arsă de soare, cu mijlocul subțire, arătîndu-și mereu dinții într-un rîs neîntrerupt, se repezi, o sărută pe Jeanne și-i scutură mîna lui Julien, repetînd :

— Bună ziua, doamnă, bună ziua, domnule, mă bucur!

Le luă pălăriile și șalurile și le așeză la locul lor cu o singură mînă, cealaltă fiindu-i legată de gît, apoi îi dădu afară pe toți, spunîndu-i bărbatului ei:

— Du-te de-i plimbă pînă la vremea mesei.

Palabretti se supuse numaidecît. Însoțit de cei doi tineri, unul la stînga, celălalt la dreapta lui, plecă să le arate satul. Își tîra și picioarele, și cuvintele, tușind mereu și repetînd după fiecare acces de tuse:

— De vină-i aerul văii, că-i rece și mi-a căzut la piept.

Îi duse, pe un drumeag prăpădit, sub niște castani peste măsură de mari. Deodată se opri și zise, cu accentul lui monoton:

— Aici l-a ucis Mathieu Lori pe văru-meu, Jean Rinaldi. Eu eram acolo, lîngă Jean, cînd ne-am pomenit cu Mathieu la zece pași de noi. „Jean, a strigat el, nu te duce la Albertacce! Nu te duce, Jean, că te ucid, ți-o spun!" Eu l-am apucat pe Jean de braț și i-am zis: „Nu te duce, Jean, că așa o să facă!" Toate astea pentru o fată, Paulina Sinacupi, după care umblau amîndoi. Dar Jean a început să strige: „Ba am să mă duc, Mathieu, că doar n-ai să mă oprești tu!" Atunci Mathieu și-a aplecat pușca și, înainte ca eu să fi avut cînd s-o potrivesc pe a mea, a tras. Jean a sărit în sus cu amîndouă picioarele deodată, ca un copil care sare coarda, da, domnule, și a căzut de-a dreptul peste mine, în așa fel încît pușca mi-a scăpat din mîini și s-a rostogolit pînă la castanul cel gros, de colo. Jean era cu gura deschisă, dar n-a spus un cuvînt. Murise.

Tinerii se uitau încremeniți la martorul liniștit al acestei crime. Jeanne întrebă:

— Și ucigașul?

Paoli Palabretti tuși mult, apoi răspunse:

— A fugit în munți. Peste un an, l-a ucis fratele meu. Știți, fratele meu, Philippi Palabretti, banditul.

Jeanne se înfioră :

— Fratele dumitale... e bandit ?

În ochii blajinului corsican se aprinse un fulger de mîndrie.

— Da, doamnă, fratele meu a fost un bandit vestit ! A împuşcat şase jandarmi. A murit o dată cu Nicolas Morali, încercuiţi în Niolo, după şase zile de luptă, cînd erau gata să piară de foame. Apoi adăugă, resemnat : „Aşa-i obiceiul pămîntului" — cu acelaşi ton pe care şi-l lua ca să spună : „De vină-i aerul văii, că-i rece..."

Se întoarseră apoi la masă, şi corsicana cea mică se purtă cu ei ca şi cum i-ar fi cunoscut de douăzeci de ani.

Dar pe Jeanne o chinuia o îndoială. Va mai găsi ea oare, în braţele lui Julien, acea ciudată şi năvalnică dezlănţuire a simţurilor, pe care o avusese pe muşchiul de lîngă izvor ?

Cînd rămase singură cu el în odaie, tremură de frică să nu rămînă iarăşi rece la sărutările lui. Dar se linişti curînd. Şi noaptea aceea a fost prima ei noapte de dragoste.

A doua zi, la plecare, nu se îndura să părăsească acea căsuţă umilă, în care i se părea că începuse pentru ea o nouă fericire.

O chemă în odaie pe micuţa nevastă a gazdei şi, căutînd s-o asigure că nu voia să-i facă un dar, stărui, ba chiar se supără, spunînd că-i va trimite de la Paris, îndată ce se va întoarce acolo, o amintire, o amintire de care o lega un gînd aproape superstiţios.

Tînăra corsicană se împotrivi mult timp, nevrînd să primească nimic. În sfîrşit, se înduplecă.

— Bine, zise, atunci trimite-ţi-mi un pistol mic, unul mic de tot.

Jeanne făcu ochii mari. Atunci femeia îi spuse încet, la ureche, aşa cum ai încredinţa o taină dulce şi nemărturisită :

— Vreau să-l ucid pe cumnatul meu. Şi, zîmbind, desfăcu repede fîşiile de pe braţul de care nu se folosea, arătîndu-i o cicatrice în carnea rotundă şi albă, ce fusese străbătută din-

tr-o parte în alta de o lovitură de stilet. Dacă n-aş fi fost cît şi el de voinică, m-ar fi ucis. Bărbatul meu nu-i gelos, el mă cunoaşte, şi pe urmă e bolnav, ştiţi, şi asta îi potoleşte sîngele. De altminteri, sînt o femeie cinstită, doamnă, însă cumnatul meu crede tot ce i se spune. E gelos pentru bărbatul meu şi nici vorbă că o să înceapă iar. Pe cînd aşa, dacă o să am un pistol mic, o să fiu liniştită şi sigură că mă răzbun.

Jeanne promise că-i va trimite pistolul, îşi sărută cu duioşie noua prietenă şi plecă.

Restul călătoriei nu fu pentru ea decît un vis, o îmbrăţişare fără sfîrşit, o beţie de dragoste. Nu mai văzu nimic, nici priveliştile, nici oamenii, nici locurile unde se opreau. Nu se mai uita decît la Julien.

Începu atunci intimitatea copilărească şi fermecătoare a nimicurilor dragostei, a cuvintelor prostuţe şi dulci ce dădeau nume de răsfăţ tuturor rotunjimilor, formelor şi îndoiturilor trupului, pe unde gurile lor întîrziau cu plăcere.

Cum Jeanne dormea pe partea dreaptă, se trezea de multe ori cu sînul stîng dezgolit. Observînd acest lucru, Julien îl numi Domnul „doarme afară", iar pe celălalt „Domnul îndrăgostit", pentru că floarea trandafirie de pe vîrf părea mai sensibilă la sărutări.

Drumul adînc dintre sîni se numea acum „Aleea măicuţei", pentru că Julien se plimba mereu pe acolo, iar alt drum, mai tainic, „Drumul spre Damasc", în amintirea văii Ota.

Ajungînd la Bastia, îşi plătiră călăuza. Julien se căută prin buzunare, dar negăsind ce-i trebuia, îi spuse Jeannei :

— Tot nu faci tu nimic cu cei două mii de franci de la mama, dă-mi-i să-i ţin eu. Or să fie mai în siguranţă la mine şi asta o să mă scutească de a-mi face mereu mărunţiş.

Şi Jeanne îi întinse punga.

Ajunseră la Livorno, vizitară Florenţa, Genua, toată Cornişa.

Într-o dimineață în care sufla mistralul, ajunseră din nou la Marsilia.

Trecuseră două luni de la plecarea lor din Peuples. Era în 15 octombrie.

Pătrunsă de vîntul puternic și rece care părea că vine dintr-acolo, din îndepărtata Normandie. Jeanne se simți tristă. De cîtva timp, Julien părea schimbat, obosit, indiferent, și ei îi era frică, fără să știe de ce.

Întîrzie cu încă patru zile întoarcerea, neputîndu-se îndura să părăsească ținutul acela prietenos și însorit. I se părea că făcuse înconjurul fericirii.

În sfîrșit, plecară.

Trebuiau să-și facă la Paris toate cumpărăturile pentru instalarea lor definitivă la Peuples, și Jeanne se bucură că o să aducă, mulțumită darului măicuței, lucruri minunate. Cel dintîi lucru la care se gîndi fu pistolașul promis tinerei corsicane de la Evisa.

A doua zi după sosire, îi spuse lui Julien:

— Dragul meu, ești bun să-mi dai banii de la mama? Mă duc să-mi fac cumpărături.

El se întoarse spre ea cu un aer nemulțumit:

— Cît îți trebuie?

Surprinsă, ea îngăimă:

— Știu eu?... cît crezi.

El urmă:

— O să-ți dau o sută de franci, dar bagă de seamă să nu faci risipă.

Buimăcită și încurcată, ea nu mai știa ce să spună.

În sfîrșit, zise șovăind:

— Dar... eu... eu îți dădusem banii aceștia doar să-i...

El n-o lăsă să termine.

— Da, nici vorbă. Dar din moment ce-i cheltuim împreună, ce importanță are dacă-s în buzunarul tău sau al meu? Eu nu mă împotrivesc, nu-i așa, de vreme ce-ți dau o sută de franci?

Jeanne luă cele cinci piese de aur, fără să mai adauge un cuvînt, dar nu îndrăzni să mai ceară altele și nu cumpără nimic altceva decît pistolul.

Peste opt zile, porniră la drum ca să se întoarcă la Peuples.

VI

ÎN FAȚA BARIEREI ALBE CU STÎLPI de cărămidă, așteptau familia și servitorii. Diligența se opri și îmbrățișările nu mai conteniră. Măicuța plîngea, Jeanne, înduioșată, își șterse și ea două lacrimi, iar tatăl ei umbla de colo pînă colo, nervos.

Apoi, în timp ce se descărcau bagajele, Jeanne își povesti călătoria în fața focului din salon. Istorisi repede, cu mare belșug de cuvinte, și în jumătate de oră spuse tot, tot, afară doar de cîteva mici amănunte uitate în graba povestirii.

După aceea, se duse să-și desfacă bagajele. Rosalie o ajută emoționată și ea. Cînd totul fu gata, cînd rufăria, rochiile și obiectele de toaletă fură puse la locul lor, bona cea tînără își părăsi stăpîna, și Jeanne, ușor obosită, se așeză.

Se întrebă ce-ar mai putea face, căutînd o îndeletnicire pentru mintea, pentru mîinile ei. N-o trăgea inima să coboare din nou în salon, lîngă măicuța care moțăia. Se gîndi să se plimbe. Dar peisajul de țară părea atît de trist, încît numai privindu-l pe fereastră, își simți inima grea de tristețe.

Atunci își dădu seama că ea nu mai avea nimic de făcut, nimic de făcut, niciodată. Toată tinerețea ei, la călugărițe, fusese preocupată de viitor, frămîntată de visări. Veșnicul neastîmpăr al nădejdilor îi umplea pe vremea aceea zilele, fără să le mai simtă cum treceau. Apoi, abia ieșită dintre zidurile aspre unde-i înfloriseră iluziile, așteptarea ei de dragoste i se și împlinise. Bărbatul visat, întîlnit și iubit, cu

care se căsătorise în cîteva săptămîni, aşa cum faci cînd te hotărăşti pe neaşteptate, o luase în braţe fără să-i dea timp să se mai gîndească la ceva.

Dar iată că realităţii dulci din primele zile avea să-i ia locul realitatea de fiecare zi, care închidea uşa nădejdilor nelămurite, încîntătoarelor nelinişti ale necunoscutului. Da, nu mai avea ce să aştepte !

Atunci, nimic de făcut nici astăzi, nici mîine, niciodată. Toate acestea le simţea nedeslușit, după o nu ştiu ce dezamăgire, după o prăbuşire a visurilor ei.

Se ridică şi se duse la fereastră, lipindu-şi fruntea de geamurile reci. Apoi, după ce privi cîtva timp cerul pe care se rostogoleau nori întunecaţi, se hotărî să iasă.

Erau, oare, aceeaşi cîmpie, aceeaşi iarbă, aceiaşi copaci ca şi în luna lui mai ? Unde era veselia însorită a frunzişului şi poezia verde a pajiştii pe care ardeau păpădiile, sîngerau macii, scînteiau margaretele şi băteau din aripi, ca aninaţi de fire nevăzute, zănaticii fluturi galbeni ? Beţia aceea uşoară a aerului încărcat de viaţă, de miresme, de particule ce fecundează, nu mai era nicăieri.

Aleile, desfundate de nesfîrşitele ploi de toamnă, se întindeau, acoperite cu un covor gros de frunze moarte, pe sub plopii aproape goi, slabi şi tremurători. Crengile subţiri se zbăteau în vînt, fluturînd încă smocuri de frunze gata să se împrăştie în văzduh. Şi toată ziua, mereu, ca o ploaie necontenită şi tristă de te apuca plînsul, cele din urmă frunze, galbene acum ca nişte bani mari de aur, se desprindeau, se învîrteau, zburau de colo pînă colo şi cădeau.

Jeanne se duse pînă la pădurice. Arăta jalnic, ca odaia unui muribund. Zidul verde, care despărţea şi tăinuia aleile cotite, se risipise. Arbuştii încîlciţi, ca o dantelă fină de lemn, îşi ciocăneau una de alta crengile subţiri, iar foşnetul frunzelor uscate pe care vîntul le mîna, le răscolea şi le aduna ici şi colo în grămezi, părea un dureros suspin de agonie.

Păsărele mici de tot săreau din loc în loc cu strigăte mărunțele și înfrigurate, căutînd adăpost.

Apărați totuși de perdeaua deasă a ulmilor, ce țineau piept vîntului dinspre mare, teiul și platanul, încărcați încă cu podoaba frunzelor din vară, păreau îmbrăcați unul în catifea roșie, celălalt în mătase portocalie, colorați astfel de primele geruri, fiecare după felul sevei lui.

Jeanne se ducea și se întorcea încet pe aleea baroanei, de-a lungul fermei vecinilor Couillard. O apăsa ceva ca o presimțire a plictiselilor nesfîrșite ale vieții monotone care începea.

Se așeză apoi pe povîrniș, acolo unde Julien îi spusese cele dintîi vorbe de dragoste, și rămase visînd, aproape fără gînduri, moleșită pînă în inimă, dorind doar să se culce și să doarmă ca să scape de tristețea acelei zile.

Deodată, zări un pescăruș trecînd pe cer, purtat de vijelie, și își aminti de vulturul pe care-l văzuse acolo, în Corsica, în întunecata vîlcea a Otei. Și primi drept în inimă zguduirea pe care ți-o dă amintirea unui lucru dulce pe care l-ai pierdut. Revăzu brusc insula strălucitoare, cu parfumul ei sălbatic, cu soarele ei care coace portocalele și chitrele, cu piscurile trandafirii ale munților, cu golfurile de azur și cu prăpăstiile în care se rostogolesc torente.

Atunci, priveliștea umedă și aspră care o înconjura, cu căderea lugubră a frunzelor și cu norii cenușii mînați de vînt, o învălui într-o deznădejde atît de adîncă, încît, ca să nu plîngă, se întoarse în casă.

Amorțită în fața căminului, măicuța dormita, atît de obișnuită cu melancolia zilelor, încît nici n-o mai simțea. Tata și Julien ieșiseră să se plimbe, vorbind de afacerile lor. Și noaptea veni, împrăștiind o umbră mohorîtă în salonul larg, luminat din cînd în cînd de reflexele focului.

Afară, ultimele lumini ale zilei lăsau să se deslușească încă, prin ferestre, peisajul acela murdar de sfîrșit de an, și cerul cenușiu, tăvălit parcă și el prin noroi.

Baronul se arătă curînd, urmat de Julien. De îndată ce intră în odaia plină de întuneric, sună slujnica, strigînd :

— Repede, repede, aprindeți lumina ! e trist aici.

Și se așeză în fața focului. În timp ce din picioarele ude, așezate în apropierea flăcării, ieșeau aburi, iar noroiul uscat de căldură i se desprindea de pe tălpi, își freca miinile, vesel :

— Sînt sigur că o să înghețe, se limpezește cerul spre nord. Astă-seară e lună plină. O să fie ger la noapte. Apoi, întorcîndu-se spre Jeanne, o întrebă : Ei, mititico, îți pare bine că te-ai întors în țara ta, la tine acasă, lîngă bătrînii tăi ?

Întrebarea aceasta atît de simplă o tulbură adînc pe Jeanne. Se aruncă în brațele tatălui său, cu ochii plini de lacrimi, îmbrățișîndu-l cu înfrigurare, ca și cum l-ar fi rugat s-o ierte de faptul că, în ciuda sforțărilor pe care le făcea inima ei să fie veselă, se simțea tristă de moarte. Se gîndea, totuși, la bucuria pe care visase c-o va avea cînd își va revedea părinții, și se mira de răceala care-i paraliza dragostea, ca și cum, fiind departe, după ce te-ai gîndit mult la cei pe care-i iubești și ai pierdut obișnuința de a-i vedea în fiecare clipă, ai simți, regăsindu-i, un fel de stînjenire în dragoste, pînă cînd legăturile vieții laolaltă se vor fi înnodat din nou.

Masa de seară ținu mult. Nimeni nu scoase o vorbă. Julien părea că uitase de nevasta lui.

Apoi, în salon, Jeanne se trase și ea lîngă foc, lăsîndu-se, moleșită de căldură, în fața măicuței adormită de-a binelea. Trezită o clipă de glasul celor doi bărbați care discutau, se întrebă, încercînd să-și limpezească mintea, dacă n-o s-o cuprindă și pe ea amorțeala posomorîtă a deprinderilor pe care nimic n-o mai curmă.

Flacăra căminului, molatică și roșcată în timpul zilei, era acum vie, limpede și pîlpîitoare, aruncînd lumini mari și neașteptate pe tapiseriile spălăcite ale fotoliilor, pe povestea cu vulpea și barza, pe bîtlanul cel melancolic, pe greier și pe furnică.

Baronul se apropie zîmbind şi, întinzîndu-şi spre tăciunii aprinşi degetele răsfirate, zise :

— Ehei, arde bine în seara asta. Îngheaţă, copii, îngheaţă ! Apoi, lăsîndu-şi mîna pe umărul Jeannei şi arătîndu-i focul, îi spuse : Vezi tu, fetiţo, iată care e lucrul ce mai bun din lume : căminul, căminul cu toţi ai tăi în jurul lui. Nimic altceva nu-i mai de preţ... Dar ce-ar fi să ne ducem la culcare ? Voi trebuie să fiţi morţi de oboseală, copii.

După ce se urcă iarăşi în odaia ei, Jeanne se miră cît de deosebită era întoarcerea ei de acum pe aceleaşi locuri pe care credea că le iubeşte atît de mult. De ce se simţea nefericită, de ce casa aceea, de ce ţinutul acela drag, toate cîte făceau să-i tresară inima de bucurie pînă atunci, îi păreau astăzi atît de întristătoare ?

Deodată, dădu cu ochii de pendulă, albina cea mică zbura mereu, de la stînga la dreapta, şi de la dreapta la stînga, cu aceeaşi mişcare grăbită şi neîntreruptă, pe deasupra florilor de argint aurit. Şi, fără veste, Jeanne se simţi pătrunsă de o caldă pornire de dragoste, mişcată pînă la lacrimi de jucăria aceea mică, jucărie vie care-i cînta orele şi zvîcnea ca o inimă.

Desigur că nu fusese atît de emoţionată nici cînd îşi îmbrăţişase părinţii. Inima are taine pe care nici o raţiune nu le pătrunde.

Pentru prima oară de cînd se căsătorise, era singură în pat, deoarece Julien, spunînd că se simţea obosit, se culcase în altă odaie. De altfel, se înţeleseseră să-şi aibă fiecare odaia lui.

Adormi tîrziu, mirată că nu mai simţea alt trup lîngă trupul ei, dezobişnuită să mai doarmă singură şi tulburată de vîntul duşmănos din nord, care se înverşuna împotriva acoperişului.

Spre ziuă, o trezi o lumină mare, care-i împurpura tot aşternutul ; geamurile acoperite cu promoroacă, erau roşii şi ele, de parcă ardea toată zarea.

Se înfăşură într-o haină largă de casă, alergă la fereastră şi o deschise.

Un vînt îngheţat, sănătos şi înţepător, se năpusti în odaia ei, biciuindu-i pielea, dîndu-i o senzaţie de frig ascuţit, care-i aduse lacrimi în ochi. Şi, în mijlocul unui cer împurpurat, de după copaci se ivi un soare uriaş, sclipitor şi umflat ca un obraz de beţiv. Pămîntul acoperit cu brumă albă, tare şi uscat acum, răsuna sub picioarele oamenilor de la fermă. Într-o singură noapte, toate crengile, încă înfrunzite, ale plopilor se despuiaseră ; dincolo de cîmpia goală, se arăta linia nesfîrşită şi verzuie a valurilor, presărate peste tot cu dîre albe.

Platanul şi teiul se scuturau repede în bătaia vîntului. La fiecare suflare îngheţată, vîrtejuri de frunze, desprinse de gerul neaşteptat, se împrăştiau în vînt ca un zbor de păsări. Jeanne se îmbrăcă şi ieşi ; apoi, ca să facă ceva, se duse să-şi vadă fermierii.

Familia Martin ridică braţele la cer, stăpîna casei o sărută pe obraji şi o sili să bea un păhăruţ cu rachiu de nucă. Jeanne se duse la cealaltă fermă. Familia Couillard ridică braţele în sus, stăpîna casei o sărută pe urechi şi Jeanne trebui să înghită un păhăruţ cu rachiu de coacăze.

După aceea, se întoarse să dejuneze.

Şi ziua trecu la fel ca şi cea din ajun, atît doar că nu fu umedă, ci rece. Şi celelalte zile ale săptămînii se scurseră ca şi acestea două, şi toate săptămînile lunii la fel cu cea dintîi.

Totuşi, încetul cu încetul, regretul după ţinuturile îndepărtate i se mai potoli. Obişnuinţa aşternea peste viaţa ei o pojghiţă de resemnare, ca învelişul de calcar pe care-l depun unele ape pe obiecte. Şi în inimă i se trezi din nou un oarecare interes pentru nenumăratele lucruri mărunte şi neînsemnate ale vieţii de fiecare zi, grija pentru ocupaţiile regulate, simple şi mediocre. Creştea în ea un fel de tristeţe îngîndurată, un vag dezgust de viaţă. Ce i-ar fi trebuit ? Ce dorea ? Nu ştia nici ea. Nu simţea lipsa societăţii, nici nu era însetată de plăceri,

nu simţea nici o chemare, nici chiar pentru bucuriile cu putinţă de îndeplinit. De alminteri, care bucurii? Ca şi fotoliile vechi din salon, spălăcite de vreme, totul se decolora cu încetul sub ochii ei, totul se stingea, totul căpăta o nuanţă ştearsă şi mohorîtă.

Relaţiile ei cu Julien se schimbaseră cu desăvîrşire. De cînd se întorsese din călătoria lor de nuntă, părea cu totul altul, ca un actor care şi-a jucat rolul şi-şi reia apoi figura obişnuită. Abia dacă se mai ocupa de ea, dacă-i vorbea măcar. Orice urmă de dragoste, dispăruse dintr-o dată, şi tot mai rare erau nopţile cînd intra în odaia ei.

Luase în mîna lui conducerea averii şi a casei, revizuia contractele de arendă, hărţuia oamenii şi reducea cheltuielile. Căpătînd el însuşi apucăturile de fermier, îşi pierduse strălucirea şi eleganţa de pe vremea logodnei.

Nu mai scotea de pe el, cu toate că era împestriţată de pete, o haină veche de vînătoare de catifea şi împodobită cu nasturi de aramă, pe care o găsise printre hainele lui din tinereţe. Neglijent ca toţi oamenii care nu mai au nevoie să placă, nu se mai rădea, iar barba lungă, rău potrivită din foarfece, îl urîţea mult. Nu-şi mai îngrijea mîinile şi, după fiecare masă, bea cîte patru sau cinci păhăruţe cu coniac.

Cînd Jeanne încercase cu delicateţe să-i facă oarecare reproşuri, el îi spusese grosolan:

— Fă bine şi lasă-mă în pace!

Şi ea nu mai îndrăzni să-i dea sfaturi.

Jeanne se resemnase într-atîta în faţa acestor schimbări, încît se mira ea însăşi. Julien ajunsese pentru ea un străin, un străin al cărui suflet şi a cărui inimă rămîneau zăvorîte. Se gîndea de multe ori la lucrul acesta, întrebîndu-se cum se făcea că, după ce se întîlniseră, se iubiseră şi se luaseră într-un avînt al dragostei, se regăseau dintr-o dată aproape tot atît de necunoscuţi unul pe altul, ca şi cum niciodată n-ar fi dormit alături.

Şi cum de nu suferea mai mult din pricina acestei părăsiri? Asta era viaţa? Se înşelaseră amîndoi? Nu mai exista nimic pentru ea în viitor?

Şi dacă Julien ar fi rămas frumos, cochet, elegant, seducător, ar fi suferit ea mai mult?

Se înţeleseră ca, îndată după Anul nou, tinerii căsătoriţi să rămînă singuri, iar părinţii să se întoarcă pe cîteva luni în casa lor din Rouen. Iarna aceea, tinerii nu trebuiau să plece de la Peuples, ca să se instaleze definitiv, să se obişnuiască şi să se simtă bine acolo unde aveau să-şi petreacă toată viaţa. Nu rămîneau chiar singuri, mai aveau şi cîţiva vecini, cărora Julien trebuia să le-o prezinte pe Jeanne: familiile Briseville, Coutelier şi Fourville.

Tinerii nu-şi puteau începe deocamdată vizitele, deoarece le fusese cu neputinţă pînă atunci să aducă pictorul ca să schimbe armoriile de pe trăsură. Într-adevăr, trăsura cea veche de familie fusese dăruită de baron ginerelui său. Dar pentru nimic în lume Julien n-ar fi primit să se arate pe la castelele vecine, fără ca scutul blazonului de Lamare să fie încrucişat cu armele familiei le Perthuis des Vauds.

Dar, în tot ţinutul, numai un singur om mai avea specialitatea ornamentelor de pe blazoane. Era un pictor din Bolbec, pe nume Bataille, chemat rînd pe rînd prin toate castelele normande, să fixeze nepreţuitele podoabe pe portierele trăsurilor.

În sfîrşit, într-o dimineaţă de decembrie, spre sfîrşitul micului dejun, văzură un străin deschizînd bariera şi luînd-o drept spre castel. În spinare, ducea o cutie. Era Bataille.

Îl chemară în sală şi-l poftiră la masă, ca şi cum ar fi fost un nobil, deoarece specialitatea lui, legăturile lui neîntrerupte cu toată aristocraţia departamentului, cunoaşterea armoriilor, a termenilor consacraţi şi a simbolurilor, făcuseră din el un fel de om-blazon, căruia toată nobilimea îi strîngea mîna.

Li se aduse numaidecît un creion și hîrtie și, în timp ce Bataille mînca, baronul și Julien schițară blazonul cu scuturile încrucișate. Adînc impresionată ori de cîte ori era vorba de asemenea lucruri, baroana își dădea și ea părerea ; pînă și Jeanne lua parte la discuție, ca și cum s-ar fi trezit în ea, pe neașteptate, nu știu ce interes tainic.

Continuînd să mănînce, Bataille își expunea ideile, lua uneori creionul, desena un proiect, cita exemple, descria toate trăsăturile nobilimii din ținut, părînd a aduce cu el, prin mintea și chiar și prin glasul lui, un fel de atmosferă de noblețe.

Era un omuleț cu părul cenușiu, tuns scurt, cu mîinile pătate de culori și mirosind a benzină. Se spunea că, pe vremuri, fusese implicat într-o afacere urîtă de moravuri, dar că stima de care se bucura în toate familiile cu titluri de noblețe ștersese de mult această pată.

Îndată ce-și bău cafeaua, îl duseră sub un șopron și ridicară mușamaua care acoperea trăsura. Bataille o cercetă, apoi hotărî grav asupra dimensiunilor pe care credea că trebuie să le dea desenului său. Și, după un nou schimb de păreri, începu să lucreze.

Cu tot frigul, baroana ceru să i se aducă un scaun ca să-l privească lucrînd, ceru apoi o cutie cu cărbuni aprinși pentru că-i înghețau picioarele și, liniștită, se puse să vorbească cu pictorul, întrebîndu-l despre logodnele pe care nu le aflase încă, despre morți și nou-născuți, completîndu-și în felul acesta arborele genealogiilor, pe care-l purta în minte.

Julien stătea și el lîngă soacra lui, călare pe un scaun. Își fuma luleaua, scuipa pe jos, asculta și urmărea din ochi cum i se colora noblețea.

În curînd, moș Simon, care trecea spre grădină cu sapa pe umăr, se opri și el să se uite. Vestea sosirii lui Bataille ajunse pînă la cele două ferme vecine, și amîndouă fermierele nu întîrziară să se înfățișeze. Stăteau în picioare de o parte și de alta a baroanei și se extaziau, repetînd într-una :

— Orice s-ar zice, trebuie pricepere, nu glumă, ca să mîzgălești asemenea bazaconii !

Bataille termină blazonul de pe cele două portiere a doua zi pe la unsprezece. De cum fu gata, toată lumea se adună în grabă și traseră caleașca afară, s-o cerceteze mai bine. Totul era în ordine. Îl felicitară pe Bataille, care plecă la drum cu cutia lui la spinare. Și baronul, baroana, Jeanne și Julien căzură la învoială asupra unui punct, și anume că pictorul era un băiat foarte talentat și că, dacă împrejurările i-ar fi îngăduit, ar fi ajuns, fără îndoială, un mare artist.

Din spirit de economie, Julien făcuse unele schimbări, care cereau, la rîndul lor, altele noi. Vizitiul cel bătrîn fiind acum grădinar, vicontele se însărcinase să conducă el singur caleașca, vînzîndu-și caretașii, ca să nu-i mai hrănească. Apoi, cum cineva trebuia să țină caii cît timp coborau stăpînii, își făcuse un mic servitor dintr-un țărănuș văcar, numit Marius.

În sfîrșit, ca să-și facă rost de cai, introdusese în contractul fermierilor Couillard și Martin cîte o clauză specială, obligîndu-i să-i împrumute fiecare cîte un cal o zi pe lună, la data hotărîtă de el. În schimb, oamenii erau scutiți să-i mai dea cîștiul de păsări.

Couillard îi aduse o gloabă mare cu părul galben, iar Martin un căluț alb cu părul lung. După ce îi înhămă pe amîndoi alături, Marius, pierdut într-o livrea veche de-a lui moș Simon, trase acest echipaj în fața peronului.

Îmbrăcat curat, cu talia cambrată, Julien își regăsise ceva din eleganța lui trecută. Barba lungă îi dădea, totuși, o înfățișare comună.

Cercetă caii, trăsura și pe servitorul cel mic și-i găsi mulțumitori, pentru el neavînd importanță decît armoriile proaspăt zugrăvite.

După ce coborî din odaie la brațul bărbatului ei, baroana se urcă cu greu în trăsură și se așeză, cu spatele sprijinit de perne. Veni, la rîndul ei, și Jeanne. La început rîse de împe-

recherca cailor, cel alb, zicea ea, fiind nepotul celui galben. Dar cînd dădu cu ochii de Marius, cu fața îngropată în pălăria cu cocardă, pe care numai nasul o împiedica să coboare mai jos, cu mîinile pierdute în adîncimea mînecilor și cu amîndouă picioarele înfășurate, ca în fuste, în poalele livrelei, de sub care se iveau, ciudat, pantofii uriași ; cînd îl văzu răsturnîndu-și capul pe spate ca să se uite la om, ridicîndu-și genunchii ca să facă un pas, de parcă se pregătea să treacă peste o apă, sau agitîndu-se ca un orb ca să asculte de porunci, cufundat cu totul, pierdut în hainele lui prea largi — o apucă un rîs nestăpînit, un rîs fără sfîrșit.

Baronul se întoarse, se uită la omulețul acela năucit și, neputînd să mai reziste, izbucni și el, spunîndu-i baroanei, bîlbîindu-se :

— Ui-uite-te la Ma-Ma-Marius, cît e de cara-caraghios ! Doamne cît e de caraghios.

Atunci baroana, aplecîndu-se peste portieră și, privindu-l, fu apucată de un rîs atît de cumplit, încît toată caleașca începu să joace pe arcuri, zguduită de parcă mergea prin gropi.

Palid, Julien îi întrebă :

— Ce v-a apucat ? Parcă sînteți nebuni de rîdeți așa !

Bolnavă de rîs, convulsionată, neputînd să se liniștească, Jeanne se așeză pe una din treptele peronului. Baronul făcu același lucru, în timp ce, în trăsură, strănuturi spasmodice și un fel de cloncănit neîntrerupt arătau că baroana se înăbușea rîzînd. Și deodată, redingota lui Marius începu să tresară : înțelesese și el, fără îndoială și rîdea din toate puterile lui în fundul pălăriei.

Atunci, scos din sărite, Julien se repezi. Cu o palmă zdravănă, despărți capul băiatului de pălăria uriașă care zbură pe iarbă. Întorcîndu-se apoi spre socru-său, bombăni cu glasul tremurînd de mînie :

— Mi se pare că tocmai dumneata n-ar trebui să rîzi. N-am fi ajuns aici dacă nu ți-ai fi risipit averea și n-ai fi mîncat tot ce-ai avut. A cui e vina că ești ruinat ?

Toată veselia încetă pe loc, de parcă le-ar fi înghețat rîsul pe buze. Și nimeni nu mai spuse un cuvînt. Gata să plîngă, Jeanne se urcă fără zgomot lîngă mama ei. Surprins, fără glas, baronul se așeză în fața celor două femei, iar Julien se instală pe capră, după ce-l ridicase lîngă el pe copilul în lacrimi, cu obrazul umflat.

Drumul fu trist și li se păru lung. Cei din trăsură tăceau. Posomorîți și încruntați, nu voiau să-și mărturisească ce se petrecea în inimile lor. Simțeau că n-ar fi putut vorbi despre altceva, atît de mult îi preocupa gîndul lor dureros, și preferau să tacă, triști, decît să atingă subiectul acela penibil.

În trapul inegal al celor doi cai, caleașca trecea de-a lungul fermelor, făcînd să fugă cu pași mari găini negre și speriate, care se aruncau și dispăreau prin gardurile de mărăcini. Cîte un cîine-lup o urmărea uneori urlînd, apoi pleca îndărăt spre casă, cu părul zvîrlit, întorcîndu-se din cînd în cînd să mai latre după ea. Cîte un băietan cu saboții plini de noroi, cu picioare lungi și leneșe, care trecea cu mîinile vîrîte adînc în buzunare și cu bluza albastră, umflată la spate de vînt, se trăgea la o parte să facă loc trăsurii și-și scotea șapca cu stîngăcie, descoperindu-și părul lins, lipit de scăfîrlie.

Între ferme, se așterneau cîmpiile pe care, departe, din loc în loc, se zăreau alte ferme.

Intrară, în sfîrșit, pe o alee mare de brazi, care dădea în drum. Gropile adînci și pline de noroi făceau trăsura să se aplece și pe măicuța să țipe. La capătul aleii, o barieră albă închidea drumul. Marius alergă s-o deschidă. Ocoliră o pajiște întinsă și ajunseră, pe un drum arcuit, în fața unei clădiri înalte, mari și triste, cu obloanele trase.

Ușa din mijloc se deschise fără veste și un servitor bătrîn și paralizat, îmbrăcat într-o vestă roșie cu dungi negre, acoperită în parte cu șorțul de serviciu, coborî treptele peronului cu pași mărunți și oblici. Ceru numele vizitatorilor și-i introduse într-un salon încăpător, deschizînd cu greu jaluzelele veșnic închise. Mobilele erau ascunse sub huse, pendulă și candelabrele învelite în pînză albă ; și un aer mucegăit, un aer de altădată, înghețat și umed, părea că-ți îmbîcsește de tristețe plămînii, inima și pielea.

Toată lumea se așeză și așteptă. Cîțiva pași ce se auziră în coridorul de la etaj dovedeau o grabă neobișnuită la stăpînii casei. Luați pe neașteptate, aceștia se îmbrăcau cît puteau mai repede. Asta ținu mult. O sonerie țîrîi de cîteva ori, alți pași coborîră o scară, apoi urcară din nou.

Cuprinsă de frigul care o pătrundea, baroana strănuta, strănut după strănut. Julien se plimba în lung și în lat. Jeanne stătea, posomorîtă, lîngă mama ei. Sprijinit de marmura sobei, baronul rămăsese cu fruntea plecată.

În sfîrșit, una din ușile înalte se deschise, descoperind pe vicontele și pe vicontesa de Briseville. Amîndoi erau mărunței, slăbuți, săltăreți, fără vîrstă, ceremonioși și stingheriți. Femeia, îmbrăcată într-o rochie de mătase cu crenguțe și purtînd pe cap o capelă bătrînească împodobită cu panglici, vorbea repede cu glasul ei acrișor.

Strîns într-o redingotă de zile mari, bărbatul saluta îndoindu-și genunchii. Nasul, ochii, dinții dezgoliți, părul care părea dat cu ceară și haina lui frumoasă, de gală, toate străluceau, așa cum strălucesc lucruri de care ai o deosebită grijă.

După cele dintîi plecăciuni de bun sosit și după politețele de rigoare între vecini buni, nimeni nu mai găsi nimic de spus. Atunci, se felicitară unii pe alții fără nici un motiv. Și unii și alții sperau să întrețină mereu aceleași excelente relații. E un adevărat noroc să mai vezi pe cîte cineva, cînd stai tot anul la țară.

Şi atmosfera glacială a salonului îi pătrundea pînă la oase, îi răguşea. Baroana începu să tuşească, fără a fi încetat cu totul să strănute. Baronul dădu atunci semnalul de plecare. Dar cei doi Briseville protestară :

— Cum, atît de repede ? Mai staţi puţin ! Jeanne însă se şi ridicase, cu toate semnele pe care i le făcea Julien, care găsea că vizita fusese prea scurtă.

Încercară să sune servitorul ca să le aducă trăsura, dar soneria nu mai funcţiona. Stăpînul casei se repezi el, apoi se întoarse să anunţe că servitorul dusese caii la grajd.

Trebuiră să aştepte. Fiecare căuta să spună o frază, un cuvînt. Vorbiră despre iarna ploioasă. Înfiorîndu-se fără voie, Jeanne întrebă ce puteau face stăpînii casei, tot anul, singuri amîndoi. Dar întrebarea îi miră pe bătrîni, deoarece ei erau mereu ocupaţi, scriindu-le mult rudelor nobile risipite prin toată Franţa, ori petrecîndu-şi zilele cu treburi mărunte, ceremonioşi unul cu celălalt ca în faţa străinilor şi vorbind maiestuos despre lucrurile cele mai neînsemnate.

Şi, sub plafonul înalt şi înnegrit al vastului salon nelocuit, bine împachetat în pînzeturi, bărbatul şi femeia aceea, atît de mici amîndoi, atît de curaţi, atît de corecţi, îi păreau Jeannei un fel de conserve de nobleţe.

În sfîrşit, trăsura trecu prin faţa ferestrelor, trasă de cei doi căluţi inegali. Însă Marius dispăruse. Crezîndu-se liber pînă seara, plecase, fără îndoială, să dea o raită prin împrejurimi.

Furios, Julien rugă să i-l trimită acasă pe jos. Şi după multe saluturi dintr-o parte şi din alta, o luară îndărăt, spre Peuples.

Îndată ce se văzură în trăsură, cu toată amintirea apăsătoare a brutalităţii lui Julien, Jeanne şi baronul începură din nou să rîdă, imitînd gesturile şi intonaţiile celor doi Briseville. Baronul îl imita pe bărbat, Jeanne pe femeie. Numai baroana, jignită oarecum în sentimentele ei de respect, le zise :

— Nu-i frumos să vă bateţi joc de ei, sînt oameni foarte cumsecade şi fac parte din una din cele mai bune familii.

Tăcură, ca să n-o supere, totuşi, din cînd în cînd, se uitau unul la altul şi iarăşi începeau. Baronul saluta ceremonios şi, pe un ton solemn, zicea :

— Castelul domniei-voastre de la Peuples trebuie să fie foarte friguros, doamnă, cu vîntul acela cumplit dinspre mare, care-l bîntuie toată ziua, nu-i aşa ?

Jeanne îşi lua un aer afectat şi, sclifosindu-se şi dînd uşor din cap ca o raţă care se scaldă, răspundea :

— O, domnule, dar eu am cu ce mă ocupa tot anul ! Avem atîtea rude cărora trebuie să le scriem ! Şi domnul de Briseville lasă totul pe seama mea. El se ocupă cu cercetări savante, împreună cu abatele Pelle. Lucrează amîndoi la istoria religioasă a Normandiei.

Baroana zîmbea şi ea, contrariată dar binevoitoare, repetînd :

— Nu-i frumos să vă bateţi joc, aşa, de oameni de acelaşi rang cu noi !

Deodată, trăsura se opri. Julien striga, chemînd pe cineva din urmă. Jeanne şi baronul, uitîndu-se pe geam, văzură o fiinţă ciudată, ce părea a se rostogoli spre ei. Cu genunchii încurcaţi în fusta fîlfîitoare a livrelei, orbit de pălăria care i se răsturna mereu pe cap, fluturîndu-şi mînecile ca pe nişte aripi de moară, bălăcindu-se în bălţile mari prin care trecea de-a dreptul, poticnindu-se de toate pietrele drumului, bălăbănindu-se, sărind, plin de noroi, Marius alerga după trăsură cît îl ţineau picioarele.

Îndată ce o ajunse, Julien se aplecă, îl înhăţă de guler şi-l ridică pînă la el, apoi, lăsînd hăţurile din mînă, începu să bată cu pumnii în pălăria ce se înfundă pînă-n umerii copilului, sunînd ca o tobă. Băiatul urla în pălărie, încerca să fugă, să sară de pe capră, în timp ce stăpînu-său, ţinîndu-l cu o mînă, îl bătea mereu cu cealaltă.

Jeanne îngăimă, înspăimîntată :

— Tată... O, tată !

Iar baroana, cuprinsă de indignare, strîngea brațul bărbatului ei, zicîndu-i :

— Dar oprește-l o dată, Jacques !

Atunci baronul coborî brusc geamul din față și, apucîndu-l pe Julien de mînecă, îl întrebă cu glas tremurător :

— N-ai de gînd să lași copilul în pace ?

Julien se întoarse, încremenit :

— Dar nu vezi în ce hal și-a murdărit livreaua, ticălosul ?

Baronul își vîrî capul între amîndoi, răstindu-se :

— Ce-mi pasă mie de livrea ! Dar cum poate fi cineva atît de brutal ?

Julien se supără din nou :

— Te rog să mă lași în pace, asta nu te privește ! și ridică iarăși mîna asupra copilului.

Dar baronul i-o prinse pe neașteptate, i-o trase în jos cu atîta putere, izbindu-i-o de lemnul băncii, și strigă cu atîta mînie :

— Dacă nu te astîmperi, atunci cobor și o să știu eu cum să te opresc ! — încît vicontele se liniști deodată și, ridicînd din umeri fără să răspundă, dădu bici cailor, care porniră în trap grăbit.

Pămîntii, cele două femei nici nu se clinteau. Se auzeau desluşit bătăile puternice ale inimii măicuței.

La masă, Julien, se arătă mai drăguț ca de obicei, de parcă nu se întîmplase nimic. Jeanne, baronul și doamna Adélaïde, care în bunătatea lor senină uitau repede, înduioșați de a-l vedea binevoitor, se lăsară în voia veseliei, cu acea senzație de adîncă liniște sufletească a convalescenților. Și cum Jeanne aduse iarăși vorba despre cei doi Briseville, Julien glumi și el, dar se grăbi să adauge :

— Sînt, totuși, oameni distinși.

Nu se mai duseră nicăieri, fiecare din ei temîndu-se să nu se repete povestea cu Marius. Hotărîră doar să trimită tu-

turor vecinilor cărţi de vizită de Anul nou şi să aştepte, ca să-i viziteze în cele dintîi zile calde ale primăverii viitoare.

Veni şi Crăciunul. Îi invitară la masă pe preot, pe primar şi pe nevastă-sa. Îi chemară şi de Anul nou. Şi acestea fură singurele distracţii care mai rupseră înlănţuirea monotonă a zilelor.

Tata şi măicuţa trebuiau să plece de la Peuples la 9 ianuarie. Jeanne ar fi vrut să-i mai oprească, însă Julien nu se arătă prea bucuros, şi, în faţa răcelii tot mai sporite a ginerelui său, baronul ceru să i se trimită de la Rouen o diligenţă.

În ajunul plecării, cum bagajele erau gata şi cum timpul era senin, Jeanne şi tatăl ei se hotărîră să coboare la Yport, unde nu mai fuseseră de la întoarcerea din Corsica.

Trecură prin pădurea pe care Jeanne o străbătuse în ziua nunţii ei, alături de viitorul ei tovarăş de viaţă, pădurea unde primise cea dintîi mîngîiere, unde tresărise la cel dintîi fior, unde presimţise dragostea senzuală pe care avea s-o cunoască, în sfîrşit, abia în vîlçeaua sălbatică a Otei, lîngă izvorul de unde băuseră amîndoi, amestecîndu-şi sărutările cu apa.

Nu mai erau frunze, în pădure, nu mai erau ierburi agăţătoare, nu mai era nimic, decît vuietul crengilor şi freamătul uscat care umple, iarna, crîngurile despuiate.

Intrară în sat. Uliţele pustii şi mute păstrau un miros de mare, de alge şi de peşte. Plasele mari, argăsite, se zvîntau şi acum, agăţate în faţa uşilor sau întinse pe pietriş. Marea cenuşie şi rece, cu bubuitul valurilor ei veşnic înspumate, începea a coborî, descoperind, spre Fécamp, stîncile verzui de la poalele falezelor. De-a lungul plajei, bărci mari, răsturnate pe-o coastă, păreau peşti uriaşi, morţi. Cobora seara şi pescarii se îndreptau grupuri-grupuri spre locul de plecare, păşind greoi cu cizmele lor marinăreşti enorme, cu gîtul înfăşurat în şaluri de lînă, cu un litru de rachiu într-o mînă şi cu felinarul bărcii în cealaltă. Se învîrteau mult în jurul bărcilor aplecate, îşi aşezau înăuntru, cu încetineala lor normandă, plasele, geamandurile, cîte o pîine,

o oală cu unt, un pahar și sticla cu rachiu tare. Apoi împingeau în apă barca, îndreptată acum, care o lua cu zgomot la vale, pe pietriș, despica spuma, se ridica pe un val, se legăna cîteva clipe, își desfășura aripile cafenii și dispărea în noapte, cu luminița ei din vîrful catargului.

Și nevestele pescarilor, mari, cu oasele puternice, ieșite prin rochiile subțiri, rămîneau acolo pînă la plecarea celei din urmă bărci, apoi se întorceau în satul ațipit, tulburînd cu glasurile lor țipătoare somnul greu al ulițelor negre.

Nemișcați baronul și Jeanne se uitau cum se depărtează în întuneric oamenii aceia, care plecau așa în fiecare noapte, punîndu-și viața în primejdie ca să nu crape de foame, și atît de săraci încît nu mîncau niciodată carne.

Entuziasmat în fața oceanului, baronul șopti :

— E înspăimîntător și e frumos. Cît de minunată e marea deasupra căreia coboară bezna și pe care atîtea vieți sînt în primejdie ! Nu-i așa, Jeannette ?

Ea îi răspunse, cu un surîs înghețat :

— Nu se compară cu Mediterana.

Dar tatăl ei se indignă :

— Mediterana ? Ulei, apă îndulcită, apă albastră din albia de clătit rufe ! Uită-te la asta cît e de înfricoșătoare cu crestele ei de spumă. Și gîndește-te la toți acești oameni care au plecat pe valurile ei și care nici nu se mai văd !

Jeanne încuviință, cu un suspin :

— Da, dacă vrei...

Dar cuvîntul care-i venise pe buze, *Mediterana,* îi strînse din nou inima, abătîndu-i toate gîndurile spre ținuturile îndepărtate unde zăceau visurile ei.

În loc să se întoarcă prin pădure, tatăl și fiica o luară pe drum, urcînd coasta cu pași rari. Nu-și spuneau nimic, triști de despărțirea lor apropiată.

Uneori, mergînd de-a lungul șanțurilor dintre ferme, îi izbea în față miros de mere zdrobite, acel miros de cidru

proaspăt, care parcă plutește la vremea aceea peste toată cîmpia normandă, sau duhoarea grasă de staul, duhoare plăcută și caldă, ce se răspîndește din bălegarul vacilor. O ferestruică luminată arăta, în fundul curților, casa de locuit.

Și Jeanne își simțea parcă sufletul mai cuprinzător, căpătînd înțelegere pentru lucruri pe care pînă atunci nu le băgase în seamă. Și luminițele acelea, risipite pe cîmp, îi dădură deodată senzația puternică a izolării tuturor ființelor, pe care totul le dezbină, pe care totul le desparte, ducîndu-le departe de ceea ce ar dori.

Și zise, cu glas resemnat :

— Nu-i totdeauna veselă viața.

Baronul oftă :

— Ce vrei, fetițo, n-avem nici o putere...

A doua zi, tata și măicuța plecară, iar Jeanne și Julien rămaseră singuri.

VII

ATUNCI, ÎN VIAȚA TINERILOR INTRĂ jocul de cărți. În fiecare zi după dejun, fumîndu-și pipa și clătindu-și gura cu coniac, din care ajunsese cu încetul să bea cîte șase sau opt păhăruțe, Julien făcea cîteva partide de bezig cu nevastă-sa. După aceea, Jeanne se urca în odaia ei și se așeza lîngă fereastră ; auzea ploaia bătînd în geamuri sau vîntul zguduindu-le, în timp ce broda cu încăpățînare o garnitură de jupon. Uneori, obosită, își ridica ochii și privea în depărtare marea întunecată, care spumega. Apoi, după cîteva minute de vagă contemplare, își relua lucrul.

De altminteri, nu avea nimic altceva de făcut, deoarece Julien, ca să-și satisfacă din plin nevoia de autoritate și apucăturile de economie, luase asupră-și toată conducerea casei.

Era de o zgîrcenie feroce, nu dădea niciodată bacşişuri şi reducea hrana la strictul necesar. Şi cum Jeanne, de cînd venise la Peuples, îşi comanda în fiecare dimineaţă la brutărie cîte o mică plăcintă normandă, el suprimă această cheltuială şi o sili să mănînce pîine prăjită.

Jeanne nu zicea nimic, ca să evite explicaţiile, discuţiile şi certurile, dar suferea ca şi cum ar fi împuns-o cineva cu acul la fiecare nouă dovadă de zgîrcenie a bărbatului ei. Toate acestea i se păreau josnice şi odioase, ei, crescută, într-o familie pentru care banul nu însemna nimic. De cîte ori n-o auzise pe măicuţa spunînd :

— Bine, dar banul e făcut ca să fie cheltuit !

Iar acum, Julien îi repeta mereu :

— Oare n-ai să te deprinzi niciodată să nu mai arunci banii pe fereastră ?

Şi de cîte ori mai rupea cîţiva gologani din simbria cuiva sau de la cîte o notă de plată, zicea zîmbind, strecurîndu-şi mărunţişul în buzunar :

— Pîraiele mici fac rîurile mari !

Totuşi, erau zile cînd Jeanne începea din nou să viseze. Se oprea cu încetul din lucru şi, cu mîinile moi, cu privirea stinsă, depăna cîte unul din visele ei de fetiţă plecată în aventuri fermecătoare. Dar glasul lui Julien, care îi dădea vreo poruncă lui moş Simon, o smulgea deodată din legănarea acestei visări, şi atunci se întorcea la lucrul ei, zicîndu-şi : „Toate astea s-au sfîrşit !" Şi, pe degetele care mînuiau acul, cădea o lacrimă.

Pînă şi Rosalie, altădată atît de veselă şi veşnic cu cîntecul pe buze, se schimbase. Obrajii ei plini îşi pierduseră strălucirea, erau traşi acum, părînd uneori frecaţi cu lut.

De multe ori, Jeanne o întreba :

— Eşti bolnavă, fetiţo ?

Dar bona îi răspundea mereu :

— Nu, doamnă.

Un pic de sînge i se urca în obraji și pleca repede. În loc să alerge ca pe vremuri, își tîra cu greu picioarele și nu mai era nici măcar cochetă. Nu mai cumpăra nimic de la negustorii ambulanți, care-i arătau zadarnic panglicile lor de mătase, corsetele și parfumurile de tot felul.

Și casa lor mare părea că sună a gol, mohorîtă, cu fațada pe care ploile o pătau cu dîre lungi, cenușii.

La sfîrșitul lui ianuarie, se porni să ningă. Vedeai de departe norii grei venind dinspre miazănoapte, pe deasupra mării întunecate. Și alba risipă a fulgilor începu. Într-o singură noapte, cîmpia fu înmormîntată, iar dimineața copacii apărură îmbrăcați într-o spumă de gheață.

Încălțat cu cizme înalte, ursuz, Julien își trecea vremea în fundul păduricii, ascuns după șanțul ce dădea spre cîmpia goală, pîndind păsările călătoare. Din cînd în cînd, o bubuitură de pușcă spărgea liniștea înghețată a cîmpiilor și stoluri de corbi negri se ridicau speriați de pe copacii mari, rotindu-se în aer.

Doborîtă de plictiseală, Jeanne cobora uneori pe peron. Zvonuri de viață veneau, de foarte departe, răsfrînte în liniștea adormită a întinderii plumburii și mohorîte.

Apoi nu mai auzea nimic, decît un fel de sforăit al valurilor îndepărtate, alunecarea vagă și neîntreruptă a pulberii de apă înghețată ce se cernea fără sfîrșit.

Și, sub căderea nesfîrșită a acestei spume dese și ușoare, stratul de zăpadă se înălța, se înălța mereu.

Într-una din aceste dimineți palide, Jeanne își încălzea picioarele la focul din odaia ei, nemișcată, în timp ce Rosalie, tot mai schimbată de la o zi la alta, îi strîngea patul, încet. Deodată, Jeanne auzi la spatele ei un suspin. Întrebă, fără să se întoarcă.

— Ce-i cu tine ?

Rosalie răspunse, ca de obicei :

— Nimic, doamnă. Dar glasul îi era frînt, de parcă-şi dădea sufletul.

Jeanne se şi gîndea la altceva, cînd îşi dădu seama că n-o mai auzea mişcîndu-se. O strigă :

— Rosalie !

Nici un răspuns. Închipuindu-şi atunci că ieşise fără zgomot, strigă mai tare :

— Rosalie !

Şi era gata să întindă mîna spre sonerie, cînd un geamăt adînc, aproape de ea, o făcu să se ridice, cu o tresărire de spaimă.

Lividă, cu ochii rătăciţi, slujnica cea mică se aşezase pe podea, cu picioarele întinse, cu spatele sprijinit de lemnul patului.

Jeanne alergă la ea :

— Ce-i cu tine ? Ce ai ?

Rosalie nu scoase o vorbă, nu făcu o mişcare. Se uita ţintă la ea cu o privire de nebună şi gîfîia, ca sfîşiată de o durere înspăimîntătoare. Şi dintr-o dată, întinzîndu-şi tot trupul, alunecă pe spate, înăbuşindu-şi între dinţii încleştaţi un strigăt de cumplită suferinţă.

Atunci, sub rochia lipită de coapsele ei desfăcute, mişcă ceva. Şi de acolo se ridică îndată un zgomot ciudat, ca un plescăit, ca respiraţia unui gîtlej sugrumat care se înăbuşă. Şi, deodată, se porni un lung mieunat de pisică, un plînset firav şi îndurerat, cel dintîi strigăt de suferinţă al copilului care intră în viaţă.

Dintr-o dată, Jeanne înţelese şi, pierzîndu-şi capul, alergă spre scară, ţipînd :

— Julien ! Julien !

El răspunse, de jos :

— Ce vrei ?

Ea abia putut să îngăime :

— Rosalie... Rosalie a...

Julien se repezi, urcă treptele două cîte două şi, intrînd brusc în odaie, ridică pe neaşteptate fustele fetei, descoperind o bucăţică de carne înspăimîntătoare, încreţită şi vîscoasă, scîncind şi agitîndu-se între două picioare goale.

Se îndreptă cu o înfăţişare aspră şi, împingînd-o spre uşă pe Jeanne, înspăimîntată, îi spuse :

— Asta nu te priveşte pe tine, pleacă. Trimite-mi-o pe Ludivine şi pe moş Simon.

Tremurînd toată, Jeanne coborî în bucătărie, apoi, neîndrăznind să se urce din nou, intră în salon, unde nu se mai făcuse foc de la plecarea părinţilor ei şi aşteptă, cu îngrijorare, veşti.

Curînd îl văzu pe moş Simon ieşind în goană. După cinci minute, omul se întoarse însoţit de văduva Dentu, moaşa satului.

Atunci se porni pe scară un du-te vino neobişnuit, ca şi cum se transporta un rănit, şi Julien veni să-i spună Jeannei că putea să se întoarcă în odaia ei.

Jeanne tremura, de parcă fusese martoră la cine ştie ce accident îngrozitor. Se aşeză din nou în faţa focului, apoi întrebă :

— Cum îi mai este ?

Preocupat, nervos, Julien se plimba prin odaie în lung şi în lat. Părea îndîrjit şi furios. La început nu-i răspunse, apoi, după cîteva secunde, se opri din mers şi o întrebă :

— Ce ai de gînd să faci cu fata asta ?

Ea nu înţelese şi se uită lung la el :

— Cum ? Ce vrei să spui ? Nu ştiu !

Şi, dintr-o dată, Julien strigă, ca scos din minţi :

— Doar n-ai vrea să ţinem în casă un bastard !

Jeanne rămase nedumerită, apoi, după o lungă tăcere, zise :

— Dar, dragul meu, poate am putea să-l dăm la doică...

El n-o lăsă să termine :

— Şi cine-o să plătească doica ? Tu, nu-i aşa ?

Jeanne se gîndi mult, căutînd o ieşire. În sfîrşit, zise :

— De asta o să aibă grijă tatăl copilului. Şi dacă o lua-o de nevastă, nu mai avem nici o grijă.

Julien urmă, la capătul răbdărilor, furios :

— Tatăl !... tatăl... dar îl cunoşti tu pe acest tată ? Nu, nu-i aşa ? Şi atunci ?...

Mişcată, Jeanne se însufleţi :

— Dar fără îndoială că omul acela n-o s-o lase aşa pe biata fată. Ar fi un laş ! O s-o întrebăm cine-i, mergem să-l căutăm şi pînă la urmă o să fie nevoit să se explice.

Julien se liniştise şi începuse iarăşi să umble prin casă.

— Numele bărbatului, draga mea, nu vrea să-l spună. Dacă nu mi l-a spus mie, cu atît mai puţin o să ţi-l spună ţie... Şi dacă omul nu vrea s-o ia ?... În orice caz, noi nu putem ţine sub acoperişul nostru o fată cu copil, înţelegi ?

Însă Jeanne repeta, încăpăţînată :

— Atunci, omul acela e un nemernic ! Va trebui, totuşi, să-l descoperim, şi atunci o să aibă de-a face cu noi !

Înroşindu-se, Julien se supără iar :

— Da, dar pînă atunci ?...

Neştiind ce să hotărască, Jeanne îl întrebă :

— Şi tu, tu ce zici ?

El îi răspunse numaidecît :

— O, cît despre mine, e foarte simplu. I-aş da ceva bani şi aş trimite-o dracului cu plodul ei cu tot !

Indignată, Jeanne se împotrivi.

— Nu, asta niciodată ! Rosalie e sora mea de lapte, am crescut împreună. A greşit, cu atît mai rău, dar n-o s-o arunc în drum pentru asta. Şi dacă o fi nevoie, o să-i cresc eu copilul !

Atunci, Julien izbucni :

— Frumoasă reputaţie o să ne facem, cu numele şi cu relaţiile pe care le avem ! O să se spună peste tot că încurajăm stricăciunea, dăm adăpost tîrfelor, şi oamenii cumsecade nici

n-or să ne mai calce în casă ! Ia te uită ce-ţi trece prin minte ! Eşti nebună !

Jeanne rămase liniştită.

— N-o să permit niciodată nimănui s-o dea afară pe Rosalie. Şi dacă tu nu vrei s-o mai ţii, o s-o ia din nou mama. Şi, pînă la urmă, tot o să aflăm cine e tatăl copilului !

Exasperat, Julien ieşi trîntind uşa şi strigînd :

— Tîmpite mai sînt femeile cu ideile lor !

După-amiază, Jeanne se urcă în odaia lăuzei. Văduva Dentu o veghea şi Rosalie stătea în pat, cu ochii deschişi, în vreme ce îngrijitoarea legăna în braţe copilul nou-născut.

Cum îşi zări stăpîna, Rosalie începu să plîngă, ascunzîndu-şi faţa în cearşafuri, zguduită de deznădejde. Jeanne încercă s-o sărute, dar ea se împotrivi, acoperindu-se. Atunci interveni îngrijitoarea, descoperindu-i obrazul, şi fata se lăsă sărutată, plîngînd încă, dar încetişor.

Un foc sărac ardea în sobă. Era frig, copilul plîngea. Jeanne nu îndrăznea să vorbească de el, de frică să nu provoace o nouă criză, dar luă mîna fetei, repetînd maşinal :

— Nu-i nimic, lasă, nu-i nimic...

Rosalie se uita pe furiş la îngrijitoare, tresărind la fiecare strigăt al mititelului. Şi cum o înăbuşea încă o urmă de amărăciune, mai izbucnea din cînd în cînd în hohote de plîns cu sughiţuri, în timp ce lacrimile pe care le înghiţea îi făceau în gîtlej un zgomot de apă.

Jeanne o mai sărută o dată şi-i şopti la ureche încet de tot:

— Lasă, fata mea, că o să avem noi grijă de el !

Apoi, simţind că se pornea o nouă criză de plîns, ieşi repede.

Veni la ea în fiecare zi, şi în fiecare zi Rosalie izbucnea în lacrimi cînd o vedea.

Dădură copilul la doică, la o vecină.

Din ziua cînd se împotrivise să dea afară bona, Julien abia vorbea cu Jeanne, ca şi cum ar fi fost mereu supărat pe ea.

Într-o zi, încercă să reia discuţia, dar Jeanne scoase din buzunar o scrisoare de la baroană, în care aceasta cerea să-i trimită imediat fata, dacă ei n-o mai ţineau la Peuples. Julien strigă, înfuriat :

— Mamă-ta e tot atît de nebună ca şi tine.

Dar nu mai stărui.

După cincisprezece zile, Rosalie putu să se ridice din pat şi să se apuce de treabă.

Atunci, într-o dimineaţă, Jeanne o sili să se aşeze, o luă de mîini şi, uitîndu-se ţintă în ochi, o îndemnă :

— Haide, fata mea, spune-mi tot.

Rosalie începu să tremure şi bolborosi :

— Ce să vă spun, doamnă ?

— Al cui e copilul ?

Pe bonă o cuprinse din nou o deznădejde înspăimîntătoare şi încercă, nebuneşte, să-şi tragă mîinile dintr-ale stăpînei, ca să-şi ascundă faţa.

Dar Jeanne o sărută fără voia ei şi o mîngîie, zicîndu-i :

— E o nenorocire, fata mea, dar ce vrei ? Ai fost slabă, dar asta li se întîmplă şi altora. Dacă tatăl copilului te ia de nevastă, nimeni nu s-ar mai gîndi la asta şi noi am putea să-l luăm în serviciul nostru, împreună cu tine.

Rosalie gemea ca şi cum ar fi torturat-o cineva şi, din cînd în cînd, se zbătea să scape şi să fugă.

Jeanne urmă :

— Îmi dau seama că ţi-e ruşine. Dar vezi că eu nu mă supăr, îţi vorbesc blînd... Dacă-ţi cer numele bărbatului, o fac spre binele tău, pentru că simt, după amărăciunea ta, că el vrea să te părăsească, şi eu vreau să împiedic asta. Julien o să se ducă la el, vezi tu, şi o să-l silim să te ia. Şi pentru că o să rămîneţi amîndoi aici, o să-l silim pe urmă să te facă şi fericită.

De data asta, Rosalie se smuci atît de tare, încît îşi smulse mîinile dintr-ale stăpînei şi fugi ca o nebună.

Seara, la masă, Jeanne îi spuse lui Julien :

— Ştii, am încercat s-o fac pe Rosalie să-mi mărturisească cine a sedus-o. N-am reuşit. Mai încearcă şi tu, poate-l convingem pe ticălosul acela s-o ia de nevastă.

Julien se supără :

— Ştii, eu unul nu vreau să mai aud vorbindu-se de povestea asta ! Ai vrut s-o ţii mai departe la noi, ţine-o, dar nu-mi mai bate capul cu ea !

De cînd născuse Rosalie, Julien părea şi mai supărăcios. Îşi luase obiceiul să nu-i mai vorbească Jeannei fără să strige, ca şi cum ar fi fost veşnic furios, în timp ce, dimpotrivă, ea îşi cobora glasul şi se arăta blîndă şi împăciuitoare, ca să înlăture orice discuţie. Dar, de multe ori, noaptea, în patul ei, plîngea.

Cu toată supărarea lui, Julien îşi luase din nou deprinderile de dragoste, pe care le uitase de la întoarcere, şi rareori treceau trei seri la rînd fără să păşească pragul odăii conjugale.

Curînd, Rosalie se vindecă de tot şi începu să fie mai puţin tristă, cu toate că rămăsese ca speriată, temîndu-se parcă de o primejdie necunoscută.

Jeanne mai încercă s-o descoasă încă de vreo două ori, dar ea fugi, ca şi mai înainte.

Dintr-o dată, Julien se arătă şi el mai drăguţ, şi Jeanne, legîndu-se din nou de nădejdi nelămurite, îşi regăsi oarecum veselia, cu toate că se simţea uneori bolnavă, o boală ciudată, despre care nu vorbea cu nimeni. Dezgheţul nu începuse încă şi de aproape cinci săptămîni cerul — limpede ziua, ca de cristal albastru, iar noaptea semănat peste tot cu stele ce păreau de chiciură, în spaţiul necuprins — se desfăşura peste întinderea netedă, tare şi lucitoare a zăpezilor.

Izolate în curţile lor pătrate, după perdelele copacilor mari pudraţi cu brumă, fermele păreau adormite în cămaşa lor albă. Nici oamenii, nici dobitoacele nu mai ieşeau pe afară. Doar hogeagurile trădau viaţa ascunsă în case, prin fîşiile subţiri de fun ce se ridicau, drepte, în văzduhul îngheţat.

Cîmpia, gardurile de mărăcini, ulmii împrejmuitori, totul părea mort, ucis de frig. Din cînd în cînd, se auzeau copacii trosnind, ca şi cum braţele de lemn li se frîngeau sub scoarţă. Şi, uneori, cîte o creangă mare, cu seva pietrificată şi cu fibrele rupte de gerul necruţător, se desprindea şi cădea.

Jeanne aştepta cu nelinişte întoarcerea adierilor călduţe, punînd pe seama asprimii neobişnuite a iernii toate suferinţele nelămurite care o încercau.

Uneori nu mai putea pune nimic în gură, cuprinsă de scîrbă în faţa oricărui lucru de mîncare, alteori pulsul îi bătea nebuneşte, iar cîteodată mesele ei cumpătate îi dădeau adevărate indigestii. Nervii încordaţi, vibrînd fără încetare, o ţineau într-o agitaţie permanentă şi insuportabilă.

Într-o seară, temperatura scăzînd şi mai mult, cînd termină masa, Julien, înfiorîndu-se de frig (sufrageria nu era niciodată destul de încălzită, într-atît făcea economie la lemne), îşi frecă mîinile, şoptindu-i :

— O să ne fie mai cald dacă ne culcăm împreună la noapte, nu-i aşa, pisicuţo ?

Rîdea, cu rîsul lui deschis de altădată, şi Jeanne îi sări de gît. Dar tocmai în seara aceea se simţea atît de rău, cu trupul îndurerat şi atît de ciudat de nervoasă, încît îl rugă încet, sărutîndu-l pe gură, s-o lase să doarmă singură. Îi spuse, în cîteva cuvinte, ce avea.

— Te rog, dragul meu, crede-mă că mă simt prost. Mîine o să-mi fie mai bine, nici vorbă.

El nu mai stărui :

— Cum vrei, dragă. Dacă eşti bolnavă, trebuie să te îngrijeşti.

Şi vorbiră de altceva.

Jeanne se culcă devreme. Împotriva obiceiului, Julien puse să i se facă foc în odaia lui. Cînd i se anunţă că „arde zdravăn", îşi sărută nevasta pe frunte şi plecă.

Toată casa părea chinuită de frig. Prin pereţi treceau zgomote uşoare, ca nişte înfiorări. Şi Jeanne tremura în patul ei.

Se ridică de două ori să mai pună lemne pe foc şi să caute rochii, fuste şi haine vechi pe care le îngrămădi peste ea, dar tot nu se încălzi. Picioarele îi amorţeau, în timp ce din pulpe şi pînă la coapse o străbăteau fiori care o făceau să se întoarcă mereu, să se agite şi să se enerveze peste măsură.

În curînd, începură să-i clănţănească dinţii. Mîinile-i tremurau, pieptul i se strîngea, inima-i bătea rar, puternic şi înăbuşit, şi uneori părea că i se opreşte. Gîfîia, de parcă aerul nu mai putea să-i pătrundă în gîtlej.

O spaimă înfricoşătoare îi cuprinse sufletul, în timp ce frigul necruţător îi pătrundea pînă în măduva oaselor. Niciodată nu mai încercase aşa ceva, nu se simţise atît de părăsită de viaţă, gata să-şi dea ultima suflare.

Se gîndi : „O să mor... Mor..."

Şi sări din pat, îngrozită, o sună pe Rosalie, aşteptă, sună din nou şi iarăşi aşteptă, tremurînd îngheţată.

Dar bona nu venea. Fără îndoială că-şi dormea cel dintîi somn. somnul acela greu, pe care nimic nu-l întrerupe. Şi Jeanne, pierzîndu-şi minţile, se repezi pe scară cu picioarele goale. Urcă fără zgomot, dibuind, găsi uşa, o deschise şi strigă :

— Rosalie !

Apoi înaintă, se lovi de pat, îl pipăi şi înţelese că era gol. Era gol şi rece, ca şi cum nimeni nu se culcase în el. Îşi zise, surprinsă : „Iar a plecat haimana, şi încă pe o vreme ca asta !"

Dar cum inima începuse să-i bată năvalnic, zbătîndu-i-se şi înăbuşind-o, Jeanne coborî, cu picioarele tremurînd, să-l trezească pe Julien.

Intră la el ca o furtună, biciuită de gîndul că o să moară şi dorind să-l mai vadă o dată înainte de a-şi pierde cunoştinţa.

Şi la lumina focului ce se stingea, zări alături de capul bărbatului ei capul Rosaliei.

La țipătul ei, se ridicară amîndoi. Jeanne rămase o clipă încremenită și înspăimîntată în fața acelei descoperiri. Apoi fugi și intră în odaia ei. Dar cum îl auzi pe Julien, înnebunit, strigînd-o :

— Jeanne ! o cuprinse o frică sălbatică de a-l vedea, de a-i auzi glasul, de a-l asculta explicîndu-se și mințind, de a-i întîlni privirea. Și se aruncă din nou pe scară, coborînd-o.

Alerga acum în întuneric, cu riscul de a se rostogoli la vale, de a-și rupe vreo mînă sau vreun picior pe treptele de piatră. Mergea drept înaintea ei, împinsă de nevoia neînduplecată de a fugi, de a nu mai ști nimic, de a nu mai vedea pe nimeni.

Cînd ajunse jos, se așeză pe o treaptă, tot în cămașă și cu picioarele goale, și rămase acolo, cu mintea rătăcită.

Julien sărise din pat și se îmbrăca la repezeală. Ea îi auzi mișcările, pașii, și se ridică, să fugă de el. Julien începuse să coboare scara, strigînd :

— Jeanne, ascultă, Jeanne !

Nu, ea nu voia să-l asculte, nici s-o atingă măcar cu vîrful degetelor. Și se repezi în sufragerie, fugind ca în fața unui ucigaș. Căuta o ieșire, un ascunziș, un colț întunecat, un mijloc de a scăpa de el. Se ghemui sub masă. Dar el deschise ușa, cu lumînarea în mînă, strigînd mereu :

— Jeanne !

Atunci sări ca un iepure, se repezi în bucătărie, ocolind-o de două ori ca o sălbăticiune încolțită, apoi cum Julien era iarăși gata s-o ajungă din urmă, ea deschise deodată ușa spre grădină și se repezi afară.

Atingerea înghețată a zăpezii, în care picioarele ei goale intrau uneori pînă la genunchi, îi dădu deodată o energie deznădăjduită. Deși dezbrăcată, nu-i era frig. Nu mai simțea nimic, pînă într-atît încordarea sufletului îi amorțise trupul, și alerga, albă ca pămîntul înălbit de zăpadă.

Trecu pe aleea cea mare, străbătu păduricea, sări șanțul și o luă peste cîmpia goală.

Nu era lună. Stelele sclipeau pe cerul negru ca niște semințe de foc. Cîmpia, de un alb șters, într-o nemișcare împietrită în liniștea ei fără sfîrșit, părea totuși luminată.

Jeanne mergea repede, fără efort, fără să știe nimic, fără să se gîndească la nimic. Și, deodată, se pomeni la marginea falezei. Se opri brusc, instinctiv, și se așeză pe călcîie, golită de orice gînd și de orice voință.

În prăpastia neagră din fața ei, apa nevăzută și mută răspîndea mirosul sărat al ierburilor de mare din timpul refluxului.

Jeanne rămase acolo mult timp, cu gîndul tot atît de amorțit ca și trupul. Apoi, deodată, începu să tremure, să tremure nebunește, ca o pînză fluturată de vînt. Brațele, mîinile și picioarele, scuturate de o putere nestăpînită, îi zvîcneau în tresăriri grăbite. Și cunoștința îi reveni dintr-o dată, limpede și sfîșietoare.

Îi trecură prin fața ochilor vedenii de demult: plimbarea cu El în barca lui moș Lastique, cuvintele lor de atunci, dragostea ei care se înfiripa, botezul bărcii. Merse apoi mai adînc în trecut, pînă la noaptea aceea legănată de visuri, cînd sosise la Peuples. Și acum, acum ! O, viața ei era zdrobită, orice bucurie moartă, orice așteptare zadarnică. Și viitorul îi apăru înspăimîntător, plin de chinuri, de trădări și deznădejdi. Mai bine ar muri, și totul s-ar sfîrși într-o clipă.

Auzi un glas strigînd în depărtare :

— Aici, uite urma pașilor ! Repede, repede, pe-aici !

Era Julien, care o căuta.

O, dar ea nu voia să-l mai vadă ! În prăpastie, acolo, în fața ei, auzea acum un zgomot lin, lunecarea nedeslușită a mării pe stînci.

Se ridică, gata să se arunce. Și trimițîndu-i vieții bunul rămas al deznădăjduiților, gemu cel din urmă cuvînt al celor

care mor, cel din urmă cuvînt pe care-l strigă soldații tineri sfîrtecați în bătălii :

— *Mamă !*

Și deodată își aduse aminte de măicuța. O văzu plîngînd. Își văzu tatăl în genunchi în fața cadavrului ei și simți, într-o clipă, toată suferința deznădejdii lor.

Atunci se lăsă moale în zăpadă, și nu mai fugi cînd Julien și moș Simon, urmați de Marius, care ducea un felinar, o prinseră de brațe ca s-o tragă îndărăt, atît de aproape era de marginea prăpastiei. Nu întîmpinară nici o împotrivire, deoarece ea nu se mai putea mișca. Simți că o luau pe sus, că o culcau într-un pat, că o fricționau cu cîrpe fierbinți. După aceea, orice amintire se șterse și orice cunoștință dispăru.

Un coșmar — coșmar să fi fost ? — o urmări apoi. Stătea culcată în odaia ei. Se luminase de ziuă, dar ea nu putea să se ridice. De ce ? Nu știa. Atunci, auzi pe podea un zgomot mic, un fel de zgîrîietură, de atingere ușoară și deodată un șoarece, un șoarece mic și cenușiu trecu repede peste cearceaf. În urma lui veni altul, apoi un al treilea, care i se apropie de piept cu pas mărunțel și grăbit. Jeannei nu-i era frică, dar voia să prindă șoricelul și își repezi mîna, fără să reușească.

Atunci alți șoareci, zece, douăzeci, sute, mii, se iviră din toate părțile. Se urcau pe coloanele patului, se înșirau pe tapiserii, îi umpleau tot culcușul. Și curînd, îi pătrunseră sub cuverturi. Jeanne îi simțea lunecîndu-i pe piele, gîdilîndu-i picioarele, urcîndu-i-se și coborîndu-i-se de-a lungul trupului. Îi vedea venind pe la picioarele patului ca să intre și să i se urce pînă la gît, și se zbătea, aruncîndu-și mîinile înainte să prindă măcar unul, dar cînd și le trăgea îndărăt, erau tot goale.

Exasperată, voi să fugă, țipă, dar i se păru că cineva o ținea nemișcată, că brațe puternice o înlănțuiau și o paralizau. Dar nu vedea pe nimeni.

Nu mai avea noţiunea timpului. Şi asta trebuie să fi ţinut mult, foarte mult.

Veni apoi deşteptarea, o deşteptare obosită, dureroasă, şi totuşi plăcută. Se simţea slăbită, slăbită. Deschise ochii, şi nu se miră de loc văzînd-o în odaia ei pe măicuţa, împreună cu un bărbat voinic, pe care nu-l cunoştea de loc.

Ce vîrstă avea ea acum ? Nu ştia, şi i se părea că e fetiţă mică. De altfel, nu-şi mai aducea aminte de nimic.

Bărbatul cel voinic zise :

— Iată, îşi vine în fire.

Şi măicuţa începu să plîngă.

Atunci el urmă :

— Vă rog să fiţi liniştită, doamnă baroană, acum pot să garantez pentru bolnavă. Numai să nu-i spuneţi nimic, nimic. Lăsaţi-o să doarmă.

Şi Jeannei i se păru că stă încă multă vreme aţipită, cuprinsă de un somn apăsător, de îndată ce încerca să gîndească. Şi nici măcar nu încerca să-şi amintească ceva, ca şi cum, fără să-şi dea seama, îi era frică de realitatea care i-ar fi apărut din nou în minte.

O dată însă, în timp ce se trezea, îl văzu pe Julien, singur, lîngă ea. Şi brusc îşi aminti totul, ca şi cum s-ar fi ridicat în faţa ei o perdea ce-i ascunsese pînă atunci toată viaţa trecută. Simţi în inimă o durere cumplită şi încercă din nou să fugă. Aruncă cearşafurile de pe ea, sări din pat, dar căzu, pentru că n-o mai ţineau picioarele.

Julien se repezi, dar Jeanne începu să urle, ca nu cumva s-o atingă, răsucindu-se şi tăvălindu-se pe jos. Atunci uşa se deschise şi mătuşica Lison alergă cu văduva Dentu, apoi baronul, apoi, în sfîrşit, măicuţa, speriată, gîfîind.

O culcară din nou, şi ea închise numaidecît ochii, vicleană, să nu fie nevoită să vorbească, ci să poată gîndi în voie.

Mama şi mătuşica Lison o îngrijeau, umblau grăbite în jurul ei, o întrebau :

— Ne auzi acum, Jeanne, mititico ?

Ea se prefăcea că nu le aude şi nu le răspundea. Îşi dădu foarte bine seama cînd se sfîrşi ziua. Se înnoptă. Îngrijitoarea se aşeză lîngă patul ei, dîndu-i din cînd în cînd să bea.

Bea fără să spună un cuvînt, dar nu mai dormea. Se gîndea, cu greu, căutînd lucruri care-i scăpau, de parcă ar fi avut găuri în memorie, spaţii mari, albe şi goale, pe care întîmplările nu lăsaseră nici o urmă.

Încetul cu încetul, după lungi strădanii, îşi aminti totul.

Şi se gîndi cu o încăpăţînare neclintită.

Venise şi măicuţa, şi mătuşica Lison, şi baronul, prin urmare, fusese bolnavă rău. Şi Julien ? Ce le spusese ? Oare părinţii ei ştiau ? Şi Rosalie, unde era ? Şi pe urmă, ce va face ea ? Ce ? O lumină un gînd : să se întoarcă, împreună cu tata şi cu măicuţa, la Rouen, ca pe vremuri. Va fi văduvă, şi atîta tot.

Atunci aşteptă, ascultînd tot ce se vorbea în jurul ei, înţelegînd cît se poate de bine, fără să arate că înţelegea, şi bucurîndu-se, răbdătoare şi vicleană, de această întoarcere a raţiunii.

În sfîrşit, seara, rămînînd singură cu baroana, o strigă, încetişor :

— Măicuţă !

O surprinse propriul ei glas ; îi păru schimbat.

Baroana îi luă amîndouă mîinile şi o întrebă :

— Fata mea, Jeanne, draga mea ! Mă recunoşti, fetiţo ?

— Da, măicuţă, dar nu trebuie să plîngi. Avem multe de vorbit. Ţi-a spus Julien de ce am fugit prin zăpadă ?

— Da, mititico, ai avut friguri, nişte friguri grozav de rele.

— Nu-i asta, mamă. Frigurile le-am avut mai tîrziu. Dar ţi-a spus de ce-am căpătat frigurile şi de ce am fugit ?

— Nu, draga mea.

— Pentru că am găsit-o pe Rosalie în patul lui.

Baroana crezu că Jeanne aiurează din nou şi o mîngîie :

— Dormi, mititico, liniştește-te și încearcă să dormi.

Jeanne însă urmă, încăpăţînată :

— Dar sînt în toate minţile acum, măicuţă, nu mai spun nebunii, cum trebuie să fi spus zilele trecute. Într-o noapte mi-a fost rău şi m-am dus să-l caut pe Julien. Rosalie era culcată cu el. Mi-am pierdut capul de durere şi am fugit, prin zăpadă, să mă arunc în mare.

Dar baroana o ţinea înainte :

— Da, mititico, ai fost bolnavă, ai fost tare bolnavă...

— Nu-i vorba de asta, mamă. Am găsit-o pe Rosalie în patul lui Julien şi nu mai vreau să rămîn aici. Ia-mă cu tine la Rouen, ca pe vremuri.

Baroana, pe care doctorul o sfătuise să n-o contrazică pe Jeanne cu nimic, îi răspunse :

— Da, mititico, da.

Dar bolnava îşi pierdu răbdarea şi stărui :

— Văd bine că nu mă crezi. Du-te şi cheamă-l pe tata, el o să mă înţeleagă, pînă la urmă !

Măicuţa se ridică anevoie, îşi luă cele două bastoane şi ieşi tîrîndu-şi picioarele. Se întoarse peste cîteva minute cu baronul, care o sprijinea.

Se aşezară în faţa patului ei, şi Jeanne începu numaidecît. Le povesti totul, încet, cu glas stins, dar desluşit : firea ciudată a lui Julien, asprimea lui, zgîrcenia lui şi, în sfîrşit, faptul că o înşelase.

Cînd termină, baronul înţelese că Jeanne nu aiura, dar nu ştia ce să creadă, ce să hotărască şi ce să spună. Îi luă mîna cu duioşie, ca de mult, cînd o adormea cu poveşti, şi-i spuse :

— Ascultă, draga mea, trebuie să fim cu băgare de seamă. Să nu ne pripim. Caută să-l suporţi pe bărbatul tău pînă în clipa cînd vom fi luat o hotărîre... Îmi făgăduieşti ?

Ea îngînă :

— Bine, fie. Dar după ce mă vindec, nu mai rămîn aici. Apoi adăugă, încet de tot : Unde-i acum Rosalie ?

Baronul răspunse :

— N-ai s-o mai vezi.

Dar Jeanne se încăpățînă :

— Vreau să știu unde-i ?

Atunci el mărturisi că fata nu plecase încă, dar că era gata să plece.

După ce ieși de la bolnavă, fierbînd de mînie și rănit în inima lui de tată, baronul îl căută pe Julien și-i zise :

— Domnule, vin să-ți cer socoteală pentru purtarea dumitale față de fiica mea. Ai înșelat-o cu servitoarea, ceea ce e de două ori nedemn.

Dar Jullien își luă un aer de nevinovăție, tăgădui cu patimă, jură, luîndu-l martor pe însuși Dumnezeu. De altfel, exista vreo dovadă ? Jeanne nu era nebună ? N-avusese o congestie cerebrală ? Nu fugise noaptea prin zăpadă, într-un acces de delir, la începutul bolii ? Și tocmai atunci, în plin acces, cînd alerga aproape goală prin casă, pretinde că ar fi văzut-o pe Rosalie în patul lui ? Și se înfurie, amenință că o să-l dea în judecată și se indignă cu violență. Iar baronul își ceru iertare, rușinat, și-i întinse mîna lui cinstită, pe care Julien refuză s-o primească.

Jeanne, cînd află răspunsul bărbatului ei, nu se miră de loc și zise :

— Minte, papa ! Dar pînă la urmă o să i-o dovedim noi.

Și timp de două zile tăcu, reculeasă, gîndindu-se.

Apoi, a treia zi, ceru s-o vadă pe Rosalie. Baronul se împotrivi s-o aducă, spunîndu-i că fata plecase. Dar Jeanne nu se lăsă.

— Atunci, să se ducă cineva s-o caute.

Începuse să se înfurie, cînd intră doctorul.

Îi spuseră totul, să hotărască el. Dar Jeanne începu deodată să plîngă, peste măsură de enervată, aproape țipînd :

— Vreau s-o văd pe Rosalie ! Vreau s-o văd !

Atunci, doctorul îi luă mîna și-i spuse, încet :

— Liniştiţi-vă, doamnă. Orice emoţie ar putea avea urmări grave, deoarece sînteţi însărcinată.

Jeanne rămase ca trăsnită. Şi în aceeaşi clipă i se păru că mişcă ceva în ea. Apoi tăcu, fără să asculte măcar ce se mai spunea, adîncindu-se în gîndurile ei. Nu putu să doarmă toată noaptea, trează mereu la gîndul nou şi ciudat că un copil trăia acolo, în pîntecele ei, tristă şi îndurerată că era copilul lui Julien, şi înfricoşată că ar putea să semene cu tatăl lui. Cînd se făcu ziuă, îl chemă pe baron şi-i spuse :

— Tăicuţule, hotărîrea mea e nestrămutată. Vreau să ştiu totul, mai ales acum. Şi tu ştii că în starea în care mă aflu nu trebuie să mă supere nimeni. Ascultă-mă bine. Du-te şi caută preotul. Am nevoie de el, ca s-o împiedic pe Rosalie să mintă. Apoi, cum o veni, adu-o pe Rosalie şi rămîneţi aici amîndoi, tu şi măicuţa. Dar vezi ca Julien să nu bănuiască nimic.

Peste o oră, preotul intră. Se îngrăşase încă şi mai mult şi gîfîia acum ca şi baroana. Se aşeză lîngă ea într-un fotoliu, cu pîntecul căzut între picioarele desfăcute, şi începu a glumi, trecîndu-şi ca de obicei, peste fruntea asudată, batista lui în pătrăţele.

— Ei bine, doamnă baroană, mi se pare că nu prea slăbim. După cît văd, ne putem lua de mînă. Apoi, întorcîndu-se spre patul bolnavei : He, he ! Dar ce am auzit, draga mea cuconiţă, că o să mai avem în curînd încă un botez ? Numai că, de data asta, n-o să mai fie o barcă. Şi adăugă cu un aer grav : O să fie un apărător al patriei. Apoi, după ce se gîndi puţin : Afară de cazul cînd o să fie o excelentă mamă de familie. Şi, aplecîndu-se spre baroană, completă : Ca domnia-voastră, doamnă.

Uşa din fund se deschise. Înspăimîntată, lăcrămînd, Rosalie nu voia să intre, şi se agăţa de uşori, împinsă de la spate de baron, care, scos din răbdări, o îmbrînci în odaie. Atunci fata îşi acoperi obrazul cu amîndouă mîinile şi rămase în picioare, plîngînd.

Cum o zări, Jeanne se ridică brusc mai albă decît cearşafurile. Bătăile inimii înnebunite îi ridicau cămaşa subţire, lipită de piele. Nu putea vorbi şi abia respira, sufocată. În sfîrşit zise, cu glasul întretăiat de emoţie :

— Nici n-aş... n-aş avea nevoie să te... să te mai întreb. Îmi... îmi ajunge că te văd... că văd... cît ţi-e ruşine în faţa mea ! Făcu o pauză, pentru că se înăbuşea, apoi urmă : Dar vreau să ştiu tot... tot. Am chemat şi preotul, să fie ca o spovedanie, auzi ?

Nemişcată, Rosalie aproape că ţipa, ţinîndu-şi mereu mîinile încleştate.

Din ce în ce mai înfuriat, baronul o apucă de braţe, i le trase la o parte şi o aruncă în genunchi lîngă pat, zicîndu-i :

— Dar vorbeşte o dată... Răspunde !

Fata rămase la pămînt, în atitudinea în care este înfăţişată de obicei Maria Magdalena, cu boneta strîmbă, cu şorţul căzut şi cu faţa ascunsă din nou în mîinile iarăşi libere.

Atunci vorbi preotul :

— Haide, fata mea, ascultă ce ţi se spune şi răspunde. Noi nu vrem să-ţi facem nici un rău, dar trebuie să ştim ce s-a întîmplat.

Aplecată la marginea patului, Jeanne se uita la ea. O întrebă :

— E adevărat că erai în patul lui Julien atunci cînd v-am surprins ?

Rosalie gemu printre degete :

— Da, doamnă.

Atunci, fără veste, baroana începu să plîngă şi ea cu zgomot, de parcă se sufoca, însoţind plînsul fetei cu sughiţurile ei convulsive.

Cu ochii aţintiţi la bonă, Jeanne o întrebă :

— Şi de cînd ţinea asta ?

Rosalie îngăimă :

— De cînd a venit.

Jeanne nu înţelegea :

— De cînd a venit ?... Atunci... atunci de astă-primăvară ?

— Da, doamnă.

— De cînd a intrat întîia oară aici în casă ?

— Da, doamnă.

Şi Jeanne, ca şi cum întrebările o apăsau, se grăbi să afle :

— Şi cum s-a întîmplat ? Cum ţi-a propus el asta ? Cum a fost ? Ce ţi-a spus ? Cînd anume şi cum s-au petrecut lucrurile, şi cum ai putut tu să faci una ca asta ?

Iar Rosalie, de data aceasta dîndu-şi singură la o parte mîinile de pe obraz, cuprinsă şi ea de un fel de înfrigurare de a vorbi, răspunse :

— Parcă eu ştiu ? În ziua cînd a stat întîi la masă aici, tot atunci a venit şi în odaie la mine. S-a ascuns în pod. N-am îndrăznit să ţip, să nu iasă scandal. S-a culcat cu mine. Eu nu mai ştiam pe ce lume eram, şi el a făcut ce-a vrut. N-am spus nimic, pentru că îl găseam drăguţ !...

Atunci, Jeanne strigă :

— Dar copilul... copilul tău... e al lui ?

Rosalie izbucni în plîns :

— Da, doamnă.

Apoi tăcură amîndouă.

Nu se mai auzeau decît plînsetele Rosaliei şi ale baroanei.

Doborîtă, Jeanne îşi simţi şi ea ochii grei şi lacrimile începură să-i curgă, fără zgomot, pe obraji.

Copilul bonei avea acelaşi tată ca şi copilul ei ! Îi trecuse mînia. Se simţea acum pătrunsă de o deznădejde posomorîtă, domoală, adîncă, nesfîrşită.

Urmă apoi cu alt glas, cu glas moale, de femeie care plînge :

— Şi cînd ne-am întors de... de acolo... din călătorie... cînd a început din nou ?

Prăbuşită acum la pămînt, bona cea mică bolborosi :

— Apoi, chiar în... chiar în seara cînd s-a întors.

Fiecare cuvînt sfîşia inima Jeannei. Prin urmare, în prima seară, în seara cînd se întorseseră la Peuples, o părăsise pentru fata asta. Iată de ce o lăsase să doarmă singură !

Ştia destul acum, şi nu voia să afle mai mult. Strigă :

— Pleacă, pleacă ! Şi cum Rosalie, doborîtă, nu se mişca, îl chemă pe tatăl ei, zicîndu-i :

— Ia-o şi du-o !

Dar preotul, care nu spusese pînă atunci nimic, găsi momentul potrivit să-şi plaseze o mică predică :

— E foarte rău ce ai făcut, fata mea, foarte rău, foarte rău, şi bunul dumnezeu n-o să te ierte curînd. Gîndeşte-te că dacă nu te porţi bine de aci înainte, iadul te aşteaptă ! Acum, cînd ai un copil, trebuie să intri în rîndul oamenilor. Nu mă îndoiesc că doamna baroană o să facă ceva pentru tine, iar noi o să-ţi găsim un bărbat.

Ar fi vorbit încă mult, însă baronul, apucînd-o iarăşi pe Rosalie de umeri, o ridică, o tîrî pînă la uşă şi o aruncă în sală, ca pe un pachet.

Îndată ce baronul se întoarse, mai palid încă decît fiica lui, preotul îşi reluă vorba :

— Ce vreţi ? Aşa-s toate pe la noi. E o jale, dar nu e nimic de făcut, şi trebuie să avem un pic de îngăduinţă faţă de slăbiciunile omeneşti. Fetele nu se mărită niciodată pînă nu rămîn însărcinate, niciodată, doamnă ! Şi adăugă, zîmbind : S-ar zice că-i un obicei al pămîntului. Apoi, indignat : Pînă şi copiii se apucă de asemenea pozne. N-am prins anul trecut, în cimitir, doi din cei mititei, de la catehism, un băiat şi o fată ? I-am spus părinţilor. Şi ştiţi ce mi-au răspuns ? „Ce vrei, părinte, doar nu i-am învăţat noi asemenea porcării, n-avem nici o putere !" După cum vedeţi, domnule, bona dumneavoastră a făcut şi ea ce fac toate celelalte...

Dar baronul, care tremura de indignare, îl întrerupse :

— Ea ? Dar ce-mi pasă mie de ea ? Julien, purtarea lui mă revoltă ! Ceea ce a făcut el e o infamie, şi o să-mi iau fata de aici.

Se plimba din ce în ce mai înfierbîntat :

— E o infamie s-o înşele aşa pe fiica mea, o infamie ! Omul acesta e un golan, o canalie, un mizerabil, şi am să i-o spun, am să-l pălmuiesc şi am să-l ucid cu bastonul !

Dar preotul, care trăgea tacticos o priză de tabac alături de baroana înlăcrimată, căutînd să-şi îndeplinească misiunea lui împăciuitoare, urmă :

— Haide, domnule baron, între noi fie vorba, a făcut şi el ce face toată lumea. Cunoaşteţi mulţi bărbaţi credincioşi ? Şi adăugă, cu o şiretenie naivă : Uite, pun rămăşag că şi dumneavoastră v-aţi ţinut de pozne ! Haide, cu mîna pe conştiinţă, n-am dreptate ? Baronul se oprise încremenit în faţa preotului, care urmă : Ei, da, aţi făcut ca şi ceilalţi. Cine ştie dacă nu v-aţi legat şi dumneavoastră de vreo slujnicuţă ca asta... Vă spun că toată lumea face aşa. Soţia dumneavoastră n-a fost nici mai puţin fericită, nici mai puţin iubită din această pricină, nu-i aşa ?

Baronul nu se mai mişca din loc, adînc tulburat.

Nici vorbă că făcuse şi el acelaşi lucru, şi încă destul de des, de cîte ori îi venise la îndemînă. Nici el nu-şi respectase căminul conjugal. Iar dacă se întîmpla să fie frumuşele, nu stătuse la îndoială nici în faţa servitoarelor baroanei. Asta însemna că fusese un nemernic ? De ce să-l judece atît de aspru pe Julien, de vreme ce nici lui nu-i trecuse prin minte că propria lui purtare era vinovată ?

Iar pe buzele baroanei, care gîfîia încă de plîns, trecu umbra unui zîmbet cînd îşi aminti ştrengăriile bărbatului său, deoarece făcea parte dintre acele femei sentimentale, uşor de înduioşat şi binevoitoare, pentru care aventurile de dragoste sînt însăşi viaţa.

Prăbuşită, privind înaintea ei cu ochii deschişi, întinsă pe spate şi cu braţele lipsite de viaţă, Jeanne se gîndea dureros. Se gîndea la o vorbă de-a Rosaliei, care-i venise în minte, rănindu-i inima şi pătrunzîndu-i în suflet ca un sfredel : „Eu n-am zis nimic, pentru că îl găseam drăguţ". Şi ea îl găsise drăguţ. Şi numai pentru asta se dăduse, se legase pe toată viaţa, numai pentru asta renunţase la orice altă nădejde, la orice planuri de viitor, la necunoscutul zilei de mîine. Se prăbuşise în această căsătorie, în această prăpastie fără margini, din care nu mai putea ieşi, în nenorocire, tristeţe şi deznădejde, numai pentru că, întocmai ca şi Rosalie, îl găsise drăguţ.

Uşa se deschise, împinsă cu mînie, şi Julien apăru, feroce. O văzuse pe Rosalie pe scară, gemînd, şi venea să vadă ce se întîmplase, înţelegînd că se pusese ceva la cale şi că, fără îndoială, bona vorbise. Văzînd preotul, rămase ţintuit locului. Întrebă cu glas tremurător, dar liniştit :

— Ce este ? Ce s-a întîmplat ?

Atît de pornit cu puţin înainte, baronul nu mai îndrăznea să spună nimic, temîndu-se de argumentele preotului şi de propriul lui exemplu, pe care i l-ar fi putut invoca ginerele său. Măicuţa lăcrimă mai tare.

Jeanne se ridicase, sprijinindu-se în mîini, şi se uita, gîfîind, la cel care o făcea să sufere atît de crud. Îngăimă :

— Ce s-a întîmplat ? S-a întîmplat că am aflat totul, că ştim toate ticăloşiile dumitale începînd din ziua cînd... din ziua cînd ai intrat în casa asta... S-a întîmplat că plodul acestei servitoare e al dumitale, ca şi... ca şi copilul meu... că vor fi fraţi !

Şi gîndul acesta sporindu-i durerea, se prăbuşi pe pat, plîngînd ca o nebună.

Julien rămase năucit, fără să ştie nici ce să facă, nici ce să spună. Dar preotul se amestecă din nou în vorbă :

— Haide, haide, să nu ne mai chinuim pînă-ntr-atîta, tînăra mea doamnă ! Fiţi rezonabilă. Se ridică, se apropie de

pat şi-şi puse mîna călduţă pe fruntea femeii deznădăjduite. Acest simplu contact o linişti în chip ciudat pe Jeane. Se simţi dintr-o dată moleşită, ca şi cum mîna aceea puternică, de ţăran, obişnuit cu gesturile care iartă şi cu mîngîierile care îmbărbătează, i-ar fi adus, prin atingerea ei, o tainică împăcare.

Stînd tot în picioare, preotul urmă :

— Trebuie să iertăm, doamnă, totdeauna să iertăm. V-a lovit o mare nenorocire. Dar Dumnezeu, în milostivirea lui, v-a răsplătit cu o mare fericire, deoarece veţi fi mamă. Copilul acesta va fi mîngîierea dumneavoastră. În numele lui, vin să vă rog, să vă conjur să iertaţi greşeala domnului Julien. Între dumneavoastră va fi de aici înainte o nouă legătură, o garanţie a fidelităţii lui viitoare. E cu putinţă, oare, să vă despărţiţi sufleteşte de acela pe al cărui copil îl purtaţi în pîntece ?

Jeanne nu răspundea nimic, zdrobită, îndurerată şi istovită, fără să se mai poată supăra măcar, fără să mai poată duşmăni. Îşi simţea nervii destinşi, moleşiţi. Abia mai trăia.

Baroana, care nu admitea nici un fel de ură, şi al cărei suflet nu era în stare de nici un efort prelungit, şopti :

— Haide, Jeanne !

Atunci, preotul luă mîna bărbatului şi, trăgîndu-l lîngă pat, o puse în mîna nevestei lui. Apoi bătu uşurel cu palma peste amîndouă, ca şi cum le-ar fi unit pentru totdeauna, şi, lăsînd la o parte tonul profesional, de predicator, strigă bucuros :

— Gata, s-a făcut ! Vă rog să mă credeţi că e mai bine aşa !

Apropiate o clipă, cele două mîini se despărţiră numai decît. Nemaiîndrăznind s-o sărute pe Jeanne, Julien îşi sărută soacra pe frunte, apoi se răsuci pe călcîie şi-l luă de braţ pe baron, care nu se împotrivi, fericit pînă la urmă că lucrurile se terminaseră aşa, şi ieşiră împreună să fumeze cîte o ţigară.

Bolnava ațipi, doborîtă, în timp ce preotul și măicuța discutau încet, cu glas scăzut.

Abatele vorbea, explicînd și dezvoltîndu-și ideile, iar baroana încuviința mereu, cu un semn din cap. În sfîrșit, preotul zise, ca încheiere :

— Așadar, ne-am înțeles. Îi dați fetei ferma de la Barville, iar eu mă însărcinez să-i găsesc un bărbat, un băiat cumsecade și gospodar. Cu o zestre de douăzeci de mii de franci, n-or să ne lipsească amatorii. O să avem de unde alege !

Baroana zîmbea fericită, cu două lacrimi rămase în drum pe obraji, dar a căror urmă umedă se uscase.

Stărui și ea :

— Bineînțeles, ferma de la Barville face pe puțin douăzeci de mii de franci, dar o s-o punem pe numele copilului. Părinții să se bucure doar de uzufruct, cît vor trăi.

Preotul se ridică și-i strînse mîna măicuței.

— Nu vă mai deranjați, doamnă baroană, nu vă deranjați. Știu ce înseamnă un pas...

Cînd ieșea, o întîlni pe mătușica Lison, care venea să-și vadă bolnava. Ea nu-și dădu seama de nimic din cele ce se petrecuseră, nimeni nu-i spuse nimic și nu află nimic, ca totdeauna.

VIII

ROSALIE PLECASE DIN CASĂ ȘI Jeanne aștepta sorocul sarcinii ei dureroase. Nu simțea nici o bucurie că se știa mamă, prea multe amărăciuni o copleșiseră. Își aștepta copilul fără curiozitate, încovoiată încă sub amenințarea unor vagi primejdii.

Primăvara venise încet. Copacii goi fremătau în bătaia vîntului încă rece, dar în iarba udă a şanţurilor, unde putrezeau frunzele toamnei, începeau a se ivi aglice galbene. Din toată cîmpia, din curţile fermelor, din ogoarele îmbibate cu apă, se înălţa un miros umed, ca un gust de fermentaţie. Şi din pămîntul cafeniu răzbeau şi sclipeau în lumina soarelui nenumărate punctişoare verzi.

O femeie voinică, clădită ca o fortăreaţă, o înlocuia pe Rosalie şi o sprijinea pe baroană în plimbările monotone de-a lungul aleii, pe care urma piciorului ei mai greu rămînea umedă şi plină de noroi.

Tăicuţul o ducea de braţ pe Jeanne, greoaie acum şi mereu bolnavă, iar mătuşica Lison, neliniştită şi preocupată de evenimentul apropiat, o ţinea de mîna cealaltă, tulburată adînc de taina aceasta pe care ea nu avea s-o cunoască niciodată.

Mergeau aşa cu toţii ceasuri în şir, fără să scoată o vorbă, în timp ce Julien colinda ţinutul călare, cuprins dintr-o dată de această nouă pasiune.

Nimic nu le mai tulbură viaţa mohorîtă. Baronul, baroneasa şi vicontele făcură o vizită contelui şi contesei de Fourville, pe care Julien părea a-i cunoaşte bine mai demult, fără să se ştie anume cum. Mai schimbară încă o vizită de ceremonie şi cu cei doi Briseville, mereu retraşi în castelul lor adormit.

Într-o după-amiază, pe la patru, în timp ce doi călăreţi, un bărbat şi o femeie, intrau la trap în curtea din faţă a castelului, Julien urcă într-un suflet în odaia Jeannei, zicîndu-i :

— Coboară repede, repede ! Au venit soţii Fourville. Au aflat în ce stare eşti şi vin aşa, ca între vecini. Spune-le că am ieşit, dar că mă întorc numaidecît. Mă duc să mă aranjez un pic.

Jeanne coborî, mirată. O femeie tînără, frumoasă şi palidă, cu o figură îndurerată, cu o privire exaltată şi cu părul de un blond atît de mat, ca şi cum niciodată nu l-ar fi mîngîiat vreo rază de soare, i-l prezentă liniştită pe bărbatul ei,

un fel de uriaş, de sperietoare, cu mustăţi mari, roşcate. Apoi adăugă :

— Am avut ocazia să-l întîlnim de mai multe ori pe domnul Lamare. Ne-a spus cît de rău vă simţiţi şi n-am vrut să mai întîrziem. Am venit aşa, ca între vecini, fără nici un fel de ceremonie. De altfel, cum vedeţi, am venit călări. Afară de asta, zilele trecute am avut plăcerea să primim vizita mamei dumneavoastră şi a baronului.

Vorbea cu nespusă uşurinţă, familiară şi distinsă în acelaşi timp. Jeanne se simţi cucerită şi o iubi din primul moment. „Iată o prietenă“, îşi zise ea.

Contele de Fourville, dimpotrivă, părea un urs care nimerise într-un salon. După ce se aşeză, îşi puse pălăria pe scaunul de lîngă el, rămase o vreme nedumerit, neştiind ce să facă cu mîinile ; şi le sprijini pe genunchi, apoi pe braţele fotoliului şi, în sfîrşit, îşi încrucişă degetele ca pentru rugăciune.

Curînd intră şi Julien. Încremenită, Jeanne nu-l mai recunoscu. Se bărbierise. Era frumos, elegant şi cuceritor ca în zilele logodnei. Strînse laba păroasă a contelui, care păru a se trezi din somn la intrarea lui, şi sărută mîna contesei, ai cărei obraji de fildeş se colorară uşor, iar pleoapele îi tresăriră.

Vorbi drăguţ ca pe vremuri. Ochii lui mari, adevărate oglinzi de dragoste, erau din nou mîngîietori, iar părul pînă adineauri spălăcit şi aspru, îşi recăpătase deodată, cu ajutorul periei şi al uleiului parfumat, unduirile moi şi lucitoare.

În clipa cînd soţii Fourville erau gata de plecare, contesa se întoarse spre Julien, întrebîndu-l :

— Dragul meu viconte, n-ai vrea să facem joi o plimbare călare ?

Şi în timp ce el se apleca, murmurînd :

— Dar desigur, doamnă ! ea o luă pe Jeanne de mînă şi, cu glas dulce, pătrunzător şi cu un zîmbet cald, îi zise :

— O, cînd o să vă faceți bine, o să batem drumurile toți trei, călări. Nu-i așa ? O să fie minunat ! Apoi își ridică, îndemînatică, trena amazoanei și sări în șa cu o ușurință de pasăre, în timp ce bărbatul ei, după ce-și luase rămas bun cu stîngăcie, încăleca pe calul lui mare, normand, drept și sigur ca un centaur.

După ce dispărură la cotitura barierei, Julien, care părea încîntat, strigă :

— Ce oameni fermecători ! Iată o cunoștință care o să ne prindă bine !

Bucuroasă la rîndul ei, fără să știe de ce, Jeanne îi răspunse :

— Contesa asta mică e încîntătoare, sînt sigură că am s-o iubesc. Bărbatul, însă, are aerul unei brute. Unde i-ai cunoscut ?

Julien își freca mîinile, vesel :

— I-am întîlnit întîmplător la familia Briseville. Bărbatul pare cam necioplit. E un vînător pasionat, dar un adevărat nobil.

Și masa de seară trecu aproape veselă, ca și cum o tainică fericire ar fi intrat în casă.

Apoi nu se mai petrecu nimic nou, pînă în ultimele zile ale lui iulie.

Într-o marți seara, pe cînd stăteau sub platan în jurul unei mese de lemn, cu două pahare mici și o sticluță de rachiu în față, Jeanne slobozi deodată un fel de strigăt și, foarte palidă, își duse mîinile la pîntece. O durere scurtă și ascuțită o străbătuse pe neașteptate, dar se stinsese îndată.

După zece minute, însă, altă durere o străbătu, care, deși mai puțin vie, se prelungi mai mult. Abia putu să se întoarcă în casă, aproape dusă pe sus de tatăl și de bărbatul ei. Drumul de la platan pînă în odaie i se păru fără sfîrșit. Gemea fără voie, cerînd să se așeze, să se oprească, doborîtă de senzația unei insuportabile greutăți în pîntece.

Nu era vremea naşterii, aşteptată abia prin septembrie. Şi cum se temeau de vreun accident, porunciră să se pună calul la un cărucior cu două roţi şi moş Simon plecă în goană după doctor.

Doctorul sosi aproape de miezul nopţii şi, de la prima aruncătură de ochi, îşi dădu seama că avea de-a face cu o naştere prematură.

În pat, suferinţele Jeannei se mai potoliseră, dar o cuprinsese o spaimă cumplită, o sfîrşeală deznădăjduită a întregii fiinţe, un simţămînt asemănător cu presimţirea, cu atingerea misterioasă a morţii. Sînt clipe cînd moartea e atît de aproape de noi, încît răsuflarea ei ne îngheaţă inima.

Odaia era plină de lume. Măicuţa se sufoca, prăbuşită într-un fotoliu. Baronul, căruia îi tremurau mîinile, îşi pierduse capul de-a binelea, alerga în toate părţile, aducea ce trebuia, cerea sfatul doctorului. Julien se plimba în lung şi în lat prin odaie, cu un aer preocupat dar cu sufletul liniştit. Iar văduva Dentu stătea dreaptă la picioarele patului, cu o figură de circumstanţă, de femeie încercată, pe care nimic n-o tulbură. Îngrijitoare de bolnavi, moaşă şi veghetoare de morţi, întîmpinîndu-i pe cei care veneau pe lume, primindu-le cel dintîi strigăt, spălînd cu cea dintîi apă carnea lor nouă şi înfăşurînd-o în cel dintîi scutec, ascultînd apoi cu aceeaşi linişte cel din urmă cuvînt, cel din urmă horcăit, cea din urmă înfiorare a celor ce se duc, dîndu-le cele din urmă îngrijiri, spălîndu-le cu buretele muiat în oţet trupul secătuit şi învelindu-i în cel din urmă giulgiu, văduva Dentu se înarmase cu o indiferenţă nezdruncinată în faţa tuturor accidentelor naşterii şi ale morţii.

Bucătăreasa Ludivine şi mătuşica Lison stăteau ascunse, discret, lîngă uşa vestibulului.

Din cînd în cînd, bolnava se tînguia încetişor.

Timp de două ore, ai fi zis că evenimentul avea să se lase așteptat încă multă vreme. Spre ziuă, însă, durerile începură din nou, cu violență, și ajunseră curînd înspăimîntătoare.

Și Jeanne, căreia țipetele îi scăpau fără voie printre dinții încleștați, se gîndea mereu la Rosalie, care nu suferise de loc, care aproape nu gemuse și al cărei copil, copilul bastard, ieșise fără greutate și fără chinuri.

În sufletul ei nefericit și tulburat, făcea mereu aceeași comparație între ele două și-l blestema pe Dumnezeu, pe care-l crezuse cîndva drept, indignîndu-se de părtinirile vinovate ale soartei și de minciunile nelegiuite ale celor ce predică binele și dreptatea.

Uneori durerea era atît de cumplită, încît în mintea ei se stingea orice gînd. Nu mai avea putere, nu mai avea viață și cunoștință decît ca să sufere.

În clipele de liniște, nu putea să-și ia ochii de la Julien, și altă durere, o durere sufletească, o cuprindea cînd își aducea aminte de ziua aceea cînd bona căzuse la picioarele aceluiași pat, cu copilul ei între coapse — cu fratele ființei mici care-i sfîșie acum, cu atîta cruzime, măruntaiele. Și-și amintea cu limpezime privirea și cuvintele bărbatului ei în fața acelei nenorocite întinse la pămînt. Iar astăzi citea în el, ca și cum gîndurile i-ar fi fost scrise în mișcări, aceeași plictiseală, aceeași nepăsare față de ea ca și față de cealaltă, aceeași lipsă de grijă a bărbatului egoist, pe care paternitatea îl scoate din fire.

Deodată, o cuprinse o convulsie înspăimîntătoare, un spasm atît de crîncen, încît se gîndi : „O să mor. Mor !" Și o revoltă furioasă, o nevoie de a blestema îi năvăli în suflet, o ură înverșunată, atît împotriva acestui om care o nenorocise, cît și împotriva copilului necunoscut care o ucidea.

Se încordă într-o ultimă sforțare, să arunce povara aceea din ea. Și dintr-o dată i se păru că tot pîntecele i se golește, iar durerea i se potoli.

Îngrijitoarea și doctorul stăteau aplecați asupra ei, o pipăiau. Ridicară ceva. Și, în curînd, zgomotul acela înăbușit, pe care-l mai auzise cîndva, o făcu să tresară. Apoi strigătul mic și jalnic, mieunatul plăpînd de copil nou-născut, îi intră în suflet, în inimă, în tot bietul ei trup istovit. Și, cu un gest inconștient, încercă să întindă brațele.

Avu o străfulgerare de bucurie, un avînt spre o fericire nouă, abia înmugurită. Într-o clipă se simți ușurată, liniștită, fericită, fericită cum nu mai fusese niciodată. Inima și carnea ei se trezeau la viață : se simțea mamă.

Vru să-și vadă copilul. Născut înainte de vreme, nu avea nici păr, nici unghii. Dar cînd văzu larva aceea mișcîndu-se, cînd o văzu deschizînd gura și scîncind, cînd atinse acea stîrpitură mototolită, schimonosită, vie, o cuprinse o fericire fără margini și înțelese că era salvată, la adăpost de orice deznădejde, că avea acum ce să iubească, să iubească la nesfîrșit.

Din clipa aceea, nu mai avu decît un gînd : copilul. Se treziră dintr-o dată în ea simțăminte de mamă fanatică, cu atît mai aprig cu cît fusese mai dezamăgită în dragostea ei, mai înșelată în nădejdile ei. Ținea tot timpul leagănul lîngă pat, apoi, cînd se simți în stare să se ridice, stătea zile întregi la fereastră, alături de culcușul ușor al copilului, legănîndu-l.

Era geloasă pe doică și, cînd micuțul, flămînd, întindea brațele spre sînul ei mare, cu vine albăstrii, și prindea între buzele lui lacome nasturele de carne brună și încrețită, Jeanne se uita, palidă și tremurînd, la țăranca aceea voinică și liniștită, și-i venea să-și smulgă copilul din brațele ei, să lovească și să sfîșie cu unghiile pieptul acela la care sugea, hulpav.

Ținu apoi să brodeze singură, ca să-l împodobească, găteli alese, de o eleganță complicată. Copilul era învăluit într-o ceață de dantele și purta pe cap bonețele minunat lucrate. Jeanne nu mai vorbea decît de asta, întrerupea discuțiile celorlalți ca să le arate un scutec, o bavetă sau vreo panglică

brodată cu măiestrie şi, fără să asculte nimic din ce se spunea în jurul ei, cădea în extaz în faţa unor nimicuri de rufărie, pe care le sucea şi le învîrtea, depărtîndu-le în faţa ochilor, să le vadă mai bine, şi întrebînd deodată :

— Credeţi că o să-i stea frumos cu asta ?

Baronul şi măicuţa zîmbeau văzînd această dragoste nebună, dar Julien, stingherit în obiceiurile lui, văzîndu-şi ştirbită autoritatea lui de stăpîn prin ivirea acestui tiran gălăgios şi atotputernic, gelos fără să-şi dea seama pe bucăţica aceea de om care-i fura locul în casă, spunea mereu, scos din răbdări şi furios :

— Cît e de plictisitoare cu plodul ei cu tot !

În curînd, dragostea aceasta o stăpîni pînă într-atît pe Jeanne, încît stătea nopţile pe scaun, lîngă leagănul copilului, să-l vadă dormind. Şi cum această contemplare pasionată şi bolnăvicioasă o istovea, cum nu se mai odihnea de loc şi nu mai avea putere, slăbea şi tuşea, doctorul ordonă să fie despărţită de copil.

Jeanne se supără, plînse, se rugă. Dar nimeni n-o luă în seamă. Copilul era dus în fiecare seară lîngă doică. Şi, în fiecare noapte, mama se scula din pat cu picioarele goale şi se ducea să-şi lipească urechea de gaura cheii, ascultînd dacă băiatul dormea liniştit, dacă nu se trezise, dacă n-avea nevoie de nimic.

Acolo o găsi într-o noapte Julien, întors acasă tîrziu, după ce cinase la contele şi contesa de Fourville. Şi de atunci o încuiară cu cheia în odaie, ca s-o silească să se culce în pat.

Botezul copilului avu loc spre sfîrşitul lui august. Naş a fost baronul, naşă mătuşica Lison. Îl botezară Pierre-Simon-Paul, pe numele de fiecare zi, Paul.

La începutul lui septembrie, mătuşica Lison plecă din nou, fără zgomot. Şi absenţa ei trecu tot atît de neobservată ca şi prezenţa.

Într-o seară, după cină, se pomeniră cu preotul. Părea stingherit, ca și cum ar fi ascuns o taină, și, după un șir de vorbe fără rost, îi rugă pe baroană și pe baron să-i acorde cîteva momente de convorbire în particular.

O luară toți trei, încet, pînă la capătul aleii mari, vorbind cu aprindere. Pe Julien, care rămăsese singur cu Jeanne, secretul acesta îl mira, îl tulbura și-l înfuria.

Ţinu să-l conducă pe preot, cînd acesta își luă rămas bun, și dispărură amîndoi îndreptîndu-se spre barieră, unde trăgea clopotul de vecernie.

Cum era răcoare, aproape frig, cei rămași intrară curînd în salon. Toți moțăiau de somn, cînd Julien se întoarse fără veste, roșu și mînios.

Încă de la ușă, fără să țină seama că era și Jeanne de față, începu să strige la socrii lui :

— Dar ce dracu', sînteți nebuni să aruncați douăzeci de mii de franci fetei aceleia ?

Nimeni nu-i răspunse, atît de surprinși erau. Și Julien urmă, urlînd furios :

— Cum poate fi cineva atît de dobitoc ? Pesemne că vreți să nu ne mai rămînă nouă nici un gologan !

Baronul, care-și venise în fire, încercă să-l oprească :

— Taci ! Gîndește-te că vorbești în fața nevestei dumitale !

Dar Julien bătu din picior, exasperat.

— Puțin îmi pasă, la urma urmei. Știe ea bine despre ce-i vorba. E un furt în detrimentul ei.

Jeanne se uita la el încremenită, fără să înțeleagă. Îngăimă :

— Dar ce e, ce s-a întîmplat ?

Atunci, Julien se întoarse spre ea și o luă martor, ca pe o asociată care ar fi avut și ea de pierdut din cîștigul așteptat. Îi povesti fără milă complotul lor ca s-o mărite pe Rosalie și darul pe care voiau să i-l facă : pămîntul de la Barville, care valora cel puțin douăzeci de mii de franci. Și încheie :

— Dar părinţii tăi sînt nebuni, dragă, nebuni de legat! Douăzeci de mii de franci! Douăzeci de mii de franci! Şi-au pierdut capul: douăzeci de mii de franci pentru un bastard!

Jeanne îl asculta, fără emoţie şi fără mînie, mirîndu-se singură de liniştea ei, indiferentă acum faţă de orice nu era copilul ei.

Baronul se sufoca de mînie şi nu găsea o vorbă de răspuns. În sfîrşit, izbucni, bătînd şi el din picior şi strigînd:

— Dar bagă de seamă ce spui! Cine-i de vină că a trebuit s-o înzestrăm pe fata asta? Al cui e copilul? E revoltător! Poate ai fi vrut să-l părăseşti acum, nu?

Surprins de violenţa baronului, Julien se uita ţintă la el. Apoi, vorbi mai cumpănit:

— Dar o mie cinci sute de franci nu erau de ajuns? Doar toate fac copii înainte de a se mărita! Ce-are a face ai cui sînt? Pe cînd, a dărui o fermă de douăzeci de mii de franci, pe lîngă paguba pe care ne-o faceţi nouă, înseamnă a spune la toată lumea ce s-a întîmplat. Ar fi trebuit să vă gîndiţi măcar la numele şi la situaţia noastră!

Vorbea cu glas aspru, ca un om sigur de dreptul său şi de logica raţionamentelor sale.

Tulburat de aceste argumente neaşteptate, baronul rămăsese cu gura căscată. Atunci, simţindu-se stăpîn pe situaţie, Julien începu să tragă concluzii:

— Noroc că încă nu s-a făcut nimic. Îl cunosc pe băiatul care vrea s-o ia, e un om cumsecade, cu care o să ne putem înţelege. Mă ocup eu de treaba asta.

Şi ieşi repede, temîndu-se, fără îndoială, să mai lungească vorba, bucuros de tăcerea tuturor, pe care o lua drept încuviinţare.

Îndată după plecarea lui, baronul strigă, tremurînd de indignare:

— O, dar asta-i din cale afară, din cale afară!...

Însă Jeanne, uitîndu-se la fața speriată a tatălui său, începu dintr-o dată să rîdă, cu rîsul ei limpede de pe vremuri cînd vedea ceva caraghios.

— L-ai auzit, tată, l-ai auzit cum spunea: „douăzeci de mii de franci" ?

Iar măicuța, care se înveselea tot atît de ușor pe cît se și întrista, gîndindu-se la mutra furioasă a ginere-său, la strigătele lui indignate și la împotrivirea lui îndîrjită de a-i lăsa să dea fetei, pe care el o înșelase, o sumă de bani care nu era a lui, fericită, pe deasupra, că o vedea pe Jeanne bine dispusă, începu să se cutremure de rîs, de rîsul ei înăbușitor care-i umplea ochii de lacrimi. La rîndul lui, se porni să rîdă și baronul, și rîseră toți trei să se îmbolnăvească, nu altceva, ca-n vremurile de altădată.

Cînd se mai liniștiră puțin, Jeanne zise, mirată :

— Curios cum toate acestea nu mă mai supără acum. Mă uit la Julien ca la un străin și nici nu-mi vine a crede că sînt nevasta lui. După cum vedeți, mă distrez cu... cu... cu grosolăniile lui.

Și, fără să știe de ce, se îmbrățișară, zîmbind încă, înduioșați.

Peste două zile, după prînz, îndată ce Julien se depărtase călare, un băiat voinic, între douăzeci și doi și douăzeci și cinci de ani, în bluză albastră nou-nouță, cu cute țepene și mîneci umflate ca niște baloane și strînse cu nasturi la încheietura mîinii, trecu pe furiș bariera, de parcă stătuse la pîndă acolo de dimineață, se strecură de-a lungul șanțului dinspre Couillard, ocoli castelul și se apropie cu pași bănuitori de baron și de cele două femei, care stăteau încă sub platan. Zărindu-i, își scoase cascheta și se apropie salutînd, cu un aer încurcat. Îndată ce ajunse destul de aproape ca să poată fi auzit, bolborosi :

— Sluga dumneavoastră, domnule baron, doamnă şi toţi cei de faţă. Apoi, cum nimeni nu-i răspunse, se anunţă : Vedeţi că eu îs cel care-s Désiré Lecoq...

Numele acesta nespunînd nimănui nimic, baronul îl întrebă :

— Şi ce doreşti dumneata ?

Atunci, pus în situaţia de a da lămuriri, băiatul se tulbură de-a binelea şi îngăimă, ridicîndu-şi şi coborîndu-şi ochii, pe rînd, de la vîrful acoperişului la şapca pe care o ţinea în mînă :

— Apoi, mi-a suflat părintele două vorbe despre treaba asta...

Şi tăcu, de frică să nu spună prea mult şi să-şi compromită interesele.

Baronul, care tot nu înţelegea, întrebă din nou :

— Care treabă ? Eu nu ştiu nimic.

Atunci celălalt, coborînd glasul, se hotărî :

— Apoi treaba, cu fata... cu Rosalie...

Bănuind despre ce era vorba, Jeanne îşi luă copilul în braţe şi se depărtă. Baronul îi zise tînărului :

— Apropie-te ! şi-i arătă scaunul de pe care se ridicase Jeanne.

Omul se aşeză numaidecît, mormăind :

— O, sînteţi cît se poate de bun ! Apoi aşteptă, ca şi cum n-ar mai fi avut nimic de spus. După o tăcere destul de lungă, se hotărî, în sfîrşit, şi ridicîndu-şi privirea spre cerul albastru, zise : Frumoasă vreme pentru seceriş... Pămîntul o să ne întoarcă din plin ce-am semănat.

Şi iarăşi tăcu.

Nerăbdător, baronul i-o luă înainte, scurt :

— Prin urmare, dumneata eşti cel care o iei pe Rosalie.

Cu tot vicleşugul lui de normand, omul se tulbură deodată şi, bănuitor, răspunse cu glasul mai viu :

— Asta rămîne de văzut, poate că da, poate că nu... Da, asta rămîne de văzut...

Pe baron, toate aceste ocoluri îl scoteau din fire.

— La naiba ! Răspunde o dată deschis : pentru asta ai venit, sau pentru ce ? Iei fata, sau n-o iei ?

Descumpănit, omul nu se mai uita decît la picioarele lui.

— Apoi, dacă-i aşa cum mi-a spus părintele, o iau : da' dacă-i aşa cum mi-a spus domnu' Julien, n-o iau.

— Şi ce ţi-a spus domnul Julien ?

— Că n-am să mă aleg decît cu o mie cinci sute de franci, da' părintele-mi spunea că am să mă aleg cu douăzeci de mii. Cu douăzeci de mii mă prind, da' cu o mie cinci sute, nu.

Atunci, cum stătea adîncită în fotoliul ei, văzînd aerul îngrijorat al ţăranului, baroana începu să rîdă zguduindu-se mărunt. Omul o privi pieziş, cu nemulţumire, fără să înţeleagă ce însemna veselia aceea, şi aşteptă.

Plictisit de atîta tocmeală, baronul i-o tăie scurt :

— I-am spus părintelui că ferma de la Barville o să fie a voastră cît veţi trăi, iar după aceea o să-i rămînă copilului. Ferma face douăzeci de mii de franci. Cuvîntul meu e cuvînt. Primeşti sau nu primeşti ?

Omul surîse cu un aer umilit şi satisfăcut şi, dintr-o dată, deveni guraliv :

— Dacă-i vorba aşa, apoi nu zic ba ! Că numai asta mă mai încurca... Atunci cînd mi-a spus părintele, m-am prins dintr-o dată, ce dracu' ! Şi pe urmă, eram bucuros că-i fac un serviciu şi domnului baron, îmi ziceam, care-o să mă răsplătească... Pentru că, nu-i aşa, cînd îşi fac oamenii un bine, apoi totdeauna se întîlnesc mai tîrziu şi se răsplătesc. Dar iată că a venit la mine domnu' Julien şi n-a mai fost vorba decît de o mie cinci sute. „Trebuie să mă lămuresc“, mi-am zis. Şi iaca, am venit. Nu zic, aveam eu încredere, da tot voiam să ştiu. Că datoria strică prietenia, nu-i aşa, domnule baron ?

Trebui să-l oprească. Îl întrebă :

— Cînd vrei să faci cununia ?

Atunci omul se schimbă deodată, din nou timid şi încurcat, şi sfîrşi prin a îngăima, bănuitor :

— N-ar fi bine să facem întîi o învoială, ceva ?

De data aceasta, baronul se supără :

— La naiba ! O dată ce închei actul de căsătorie ! Asta-i cea mai bună învoială !

Însă ţăranul se încăpăţîna :

— Nu zic, da' pînă atunci tot am putea să facem măcar aşa, o ţidulă, că nu strică...

Baronul se ridică, să pună capăt discuţiei.

— Răspunde : da sau nu ? Dar repede. Că dacă dumneata nu vrei, mai am un pretendent.

Frica unui alt concurent îl făcu pe şiretul normand să-şi iasă din minţi. Se hotărî şi întinse mîna, de parcă cumpărase o vacă.

— Bateţi palma, domnule baron, s-a făcut ! Să fie al dracului cel de şi-o lua vorba-napoi !

Baronul bătu palma, apoi o strigă pe Ludivine. Bucătăreasa îşi scoase capul pe fereastră.

— Adu-ne o sticlă cu vin.

Ciocniră, ca să stropească afacerea încheiată, şi băiatul plecă, păşind mai sprinten.

Lui Julien nu i se spuse nimic de această vizită. Actul de căsătorie se pregăti în mare taină, apoi, după publicarea strigărilor, într-o luni dimineaţa, se făcu şi nunta.

În drum spre biserică, o vecină ducea copilul în braţe în urma noilor căsătoriţi, ca o nedezminţită făgăduială de noroc. Şi nimeni nu se miră de asta în sat : oamenii nu făceau decît să-l pizmuiască pe Désiré Lecoq. Se născuse în zodie bună, ziceau ei cu un zîmbet răutăcios, în care nu intra nici urmă de indignare.

Julien făcu un scandal groaznic, care scurtă șederea socrilor lui la Peuples. Jeanne îi văzu plecînd din nou, fără să se întristeze prea mult de astă dată, Paul fiind pentru ea, acum, un nesecat izvor de fericire.

XI

CÎND JEANNE SE SIMȚI CU TOTUL întremată după naștere, se hotărî să întoarcă vizita contelui și contesei de Fourville și să se ducă, de asemenea, și la marchizul de Coutelier.

Julien tocmai cumpărase la licitație o trăsură nouă, un faeton, la care n-avea nevoie decît de un singur cal, ca să poată ieși de două ori pe lună.

Într-o zi limpede de decembrie, calul fu înhămat și, după două ore de drum de-a curmezișul cîmpiilor normande, începură să coboare într-o vale mică, ale cărei coaste erau împădurite, iar fundul cultivat.

Apoi ogoarele făcură loc livezilor, și livezile unei mlaștini pline de trestii înalte, uscate la vremea aceea, ale căror frunze lungi foșneau asemeni unor panglici galbene.

Deodată, la o cotitură neașteptată a văii, castelul Vrillette se ivi, sprijinit de o parte de coasta împădurită, și de cealaltă muindu-și tot peretele într-un iaz întins, pe care-l închidea, în față, o pădure de brazi înalți, ce urca pe cealaltă creastă.

Trecură peste un podeț străvechi aruncat deasupra unui șanț, apoi pe sub un larg portal Ludovic al XIII-lea și pătrunseră în curtea de onoare ; se aflau în fața unui castel elegant din aceeași epocă, avînd pervazuri de cărămidă și străjuit de turnulețe acoperite cu ardezie.

Julien îi explica Jeannei toate părţile castelului, ca un obişnuit al casei care-l cunoştea cu de-amănuntul, şi-i făcea onorurile, încîntat de frumuseţea lui.

— Ia te uită la portalul ăsta ! Nu-i grandioasă o casă ca asta ? Toată faţada cealaltă dă spre iaz şi se termină cu un peron regal ce coboară pînă la apă. Patru bărci stau trase tot timpul la marginea treptelor, două pentru conte şi două pentru contesă. La dreapta, acolo unde vezi perdeaua aceea de plopi, se termină iazul şi începe rîul, care merge pînă la Fécamp. Ţinutul e plin de păsări sălbatice. Contelui îi place grozav să vîneze pe aici. O adevărată reşedinţă seniorială !

Uşa de la intrare se deschise şi contesa cea palidă se ivi, ieşind zîmbitoare, înaintea oaspeţilor, într-o rochie cu trenă, ca o castelană de altădată. Părea, într-adevăr, Frumoasa lacului, născută anume pentru castelul acela de basm.

Salonul avea opt ferestre, dintre care patru dădeau spre iaz şi spre pădurea neagră de pini ce se urca pe coastă, drept în faţă.

Verdeaţa cu tonuri întunecate făcea ca iazul să pară adînc, sever şi lugubru. Şi, cînd bătea vîntul, gemetele copacilor păreau însuşi glasul mlaştinii.

Contesa o prinse pe Jeanne de amîndouă mîinile, ca pe o prietenă din copilărie, o pofti să se aşeze şi se aşeză şi ea alături pe un scaun mic, în timp ce Julien, în care de cinci luni încoace se trezise toată vechea lui cochetărie, vorbea şi rîdea, blînd şi familiar.

Vorbiră cu contesa despre plimbările lor călare. Ea rîdea puţin de felul lui de a călări, numindu-l „cavalerul Poticnici", şi rîdea şi el, spunîndu-i „regina Amazoană". O bubuitură, pornită de sub ferestre, o făcu pe Jeanne să ţipe uşurel : contele împuşcase o lişiţă.

Contesa îl strigă. Se auzi un zgomot de vîsle, barca izbindu-se de piatră, şi contele apăru, uriaş şi cu cizme, urmat de

doi cîini, uzi leoarcă, roşcaţi ca şi el, şi care se culcară pe covor, în faţa uşii.

Părea mai la largul lui acasă la el şi era încîntat că avea oaspeţi. Porunci să se pună lemne pe foc şi să se aducă vin de Madera şi biscuiţi. Deodată, strigă :

— Rămîneţi la masă la noi în seara asta, nici vorbă !

Jeanne, care se gîndea tot timpul la copil, refuză. El stărui, şi cum ea se încăpăţîna să nu primească, Julien făcu un gest, scurt, de nerăbdare. Atunci, temîndu-se să nu-i zgîndăre firea rea şi certăreaţă, Jeanne primi, deşi chinuită la gîndul că n-o să-l vadă pe Paul pînă a doua zi.

A fost o după-amiază încîntătoare. Se duseră întîi să vadă izvoarele. Ţîşneau la picioarele unei stînci acoperite cu muşchi, într-un bazin limpede în veşnică mişcare, ca o apă în clocot. Se plimbară apoi cu barca, pe adevărate cărări tăiate într-o pădure de trestii uscate. Aşezat între cei doi cîini ai lui care adulmecau cu nasul în vînt, contele vîslea şi fiecare lovitură de lopată sălta barca mare, aruncînd-o înainte. Uneori, Jeanne îşi muia mîna în apă şi se bucura de răcoarea ei de gheaţă, care o străbătea din degete pînă la inimă. În fund, la spatele bărcii, Julien şi contesa, învelită în şaluri, surîdeau cu acel surîs neîntrerupt al oamenilor fericiţi, care nu-şi mai doresc nimic.

Seara se apropie cu prelungi înfiorări îngheţate, cu adieri dinspre miazănoapte, care treceau prin papura veştedă. Soarele se cufundase în apă, după brazi, şi cerul împurpurat, stropit cu nori mici şi ciudaţi, de un roşu-aprins, te umplea de frig numai cît te uitai la el.

Se întoarseră în salonul larg, unde ardea un foc uriaş. O senzaţie de căldură şi de plăcere îi întîmpină de la uşă. Atunci contele, înveselit, îşi luă nevasta în braţele lui de atlet şi, ridicînd-o ca pe un copil pînă în dreptul gurii, o sărută pe obraji, apăsat, de două ori, ca un om cumsecade şi mulţumit.

Jeanne se uita zîmbind la uriașul acela bun, pe care, dacă l-ai fi judecat numai după mustăți, l-ai fi socotit drept un căpcăun, și-și zicea: „Cum se înșală omul, mereu, asupra tuturor celorlalți!" Îndreptîndu-și ochii spre Julien, aproape fără voie, îl văzu stînd în picioare, în pervazul ușii, înspăimîntător de palid, uitîndu-se țintă la conte. Speriată, se apropie de el și-l întrebă încet:

— Ce-i cu tine? Ți-e rău?

El îi răspunse furios:

— Lasă-mă în pace, n-am nimic. Mi-a fost frig.

Cînd trecură în sufragerie, contele ceru îngăduința să-și aducă și cîinii, care veniră numaidecît și se așezară, la dreapta și la stînga stăpînului. El le dădea mereu cîte ceva de mîncare, mîngîindu-le urechile lungi și mătăsoase, iar ei întindeau capul, dădeau din coadă și tremurau de bucurie.

După masă, în timp ce Jeanne și Julien se pregăteau să plece, domnul de Fourville îi mai opri să le arate cum se pescuiește la lumina torței.

Îi puse să șadă, împreună cu contesa, pe peronul ce cobora spre iaz, iar el se urcă în barcă, însoțit de un fecior, care ducea un uliu și o făclie aprinsă. Noaptea era limpede și rece sub cerul presărat cu stele.

Torța făcea să se tîrască pe apă dîre de foc mișcătoare și ciudate, arunca sclipiri jucăușe pe trestii și lumina perdeaua înaltă de brazi. Și deodată, cînd barca o cîrmi, o umbră uriașă și fantastică, o umbră de om, se ridică pe marginea luminată a pădurii. Capul depășea copacii și se pierdea în văzduh, iar picioarele i se cufundau în apă. Apoi făptura aceea, peste măsură de mare, își întinse brațele, de parcă voia să culeagă stelele. Brațele uriașe se ridicară brusc, apoi căzură iarăși, și îndată se auzi un plescăit de apă biciuită.

Barca se întoarse încă puțin și fantoma aceea, peste măsură de mare, păru că aleargă de-a lungul pădurii pe care făclia, întorcîndu-se și ea, o lumina din plin, apoi se adînci în orizontul

nevăzut, ca să apară fără de veste din nou, mai puțin uriașă dar mai deslușită, cu mișcările ei bizare, pe fața castelului.

Și glasul gros al contelui strigă :

— Am prins opt, Gilberte !

Vîslele bătură apa. Umbra uriașă stătea acum în picioare, nemișcată pe zid, dar micșorîndu-se cu încetul și în lungime, și în lățime : capul părea a i se coborî, trupul a i se subția. Și cînd domnul de Fourville urcă treptele peronului, urmat de feciorul care ducea torța, umbra îi scăzuse pînă la proporțiile reale ale trupului, repetîndu-i toate mișcările.

Într-o plasă avea opt pești mari care se zbăteau.

În timp ce Jeanne și Julien erau în drum spre casă, bine înveliți în hainele și păturile împrumutate de gazde, Jeanne zise, aproape fără voia ei :

— Ce om cumsecade și uriașul ăsta !

Iar Julien, care mîna calul, îi răspunse :

— Da, dar nu prea știe totdeauna să se poarte de față cu oamenii.

După opt zile se duseră la familia Coutelier, care trecea drept cea mai nobilă din tot ținutul. Domeniul de la Reminil se întindea pînă la orașul Cany. Castelul cel nou, clădit sub Ludovic al XIV-lea, se ascundea într-un parc măreț, înconjurat de ziduri. Pe o înălțime se vedeau ruinele vechiului castel. Valeți în uniformă conduseră vizitatorii într-o încăpere largă, impunătoare. Drept în mijloc, un fel de coloană susținea o cupă uriașă de Sévres. Pe un soclu, sub o placă de cristal, o scrisoare autografă a regelui îl invita pe marchizul Léopold-Hervé-Joseph-Germer de Varneville, de Rollebose, de Coutelier, să primească acest dar din partea suveranului.

Cînd intrară marchizul cu marchiza, Jeanne și Julien cercetau cu atenție darul regal. Femeia era pudrată, amabilă din datorie și manierată din dorința de a părea binevoitoare. Bărbatul, personaj impunător, cu părul alb ridicat drept pe

cap, punea în mişcările, în glasul şi în toată ţinuta lui un dispreţ care-i afirma importanţa.

Erau din acei oameni ai etichetei, al căror spirit, ale căror sentimente şi vorbe păreau a sta mereu pe picioroange.

Vorbeau numai ei, fără să mai aştepte răspunsurile, zîmbind cu indiferenţă şi avînd mereu aerul că-şi îndeplinesc obligaţia pe care le-o impunea originea lor, de a primi cu îngăduinţă pe micii nobili din împrejurimi.

Jeanne şi Julien se simţeau ca paralizaţi, încercînd să le fie pe plac, stingheriţi să mai rămînă, neîndrăznind să plece. Marchiza puse ea însăşi capăt vizitei, simplu şi firesc, întrerupînd conversaţia la timp, ca o regină politicoasă care-şi concediază supuşii.

În drum spre casă, Julien zise :

— Dacă vrei, să ne oprim aici cu vizitele. Întrucît mă priveşte mie-mi ajung soţii Fourville.

Jeanne era de aceeaşi părere.

Luna cea neagră, decembrie, gaură întunecată în adîncul anului, se scurgea cu încetul. Ca şi anul trecut, începea din nou aceeaşi viaţă închisă. Totuşi, Jeanne nu se plictisea de loc, mereu preocupată de Paul, la care Julien se uita pieziş, cu o privire neliniştită şi nemulţumită.

De multe ori, cînd Jeanne îl ţinea în braţe, alintîndu-l cu acele dezmierdări nebuneşti pe care le găsesc întotdeauna mamele pentru copiii lor, i-l întindea şi lui Julien, zicîndu-i :

— Dar sărută-l şi tu ! Parcă nici nu l-ai iubi !

El atingea cu vîrful buzelor, scîrbit, fruntea golaşă a mititelului, descriind cu tot trupul un cerc, ca şi cum se ferea să nu-i întîlnească mînuţele neliniştite şi crispate. Apoi pleca grăbit, de parcă-l gonea un fel de silă.

Din cînd în cînd, veneau la ei la masă primarul, doctorul şi preotul. Alteori veneau şi soţii Fourville, cu care se împrieteneau tot mai mult.

Contele părea că nu mai poate de dragul lui Paul. Îl ținea pe genunchi tot timpul cît stătea la ei, uneori chiar după-amiezi întregi. Îl pipăia delicat cu mîinile lui mari, de colos, îi gîdila vîrful nasului cu mustățile lungi, apoi îl săruta cu porniri pătimașe, așa cum nu sărută decît mamele. Căsătoria lui rămînea stearpă, și el era nemîngîiat.

Martie trecu, senin, uscat și aproape călduț. Contesa Gilberte începu să vorbească iarăși despre plimbările pe care aveau să le facă toți patru călare. Jeanne, ușor obosită de serile lungi, de nopțile lungi, de zilele lungi, toate la fel și monotone, primi bucuroasă. Și o săptămînă întreagă se amuză cosîndu-și singură costumul de călărie.

Și plimbările începură. Călăreau totdeauna doi cîte doi, contesa cu Julien înainte, contele cu Jeanne la o sută de pași în urma lor, vorbind liniștiți, ca doi prieteni : îi împrietenise apropierea sufletelor lor drepte și a inimilor lor neprefăcute. Ceilalți vorbeau uneori încet, rîdeau apoi în hohote mari și se uitau dintr-o dată unul la altul, ca și cum ochii lor aveau să-și spună lucruri pe care gurile nu și le puteau spune. Și deodată o luau la galop, mînați de dorința de a fugi, de a se duce mai departe, cît mai departe.

Apoi, Gilberte păru tot mai nervoasă. Vîntul aducea uneori glasul ei iritat pînă la urechile celor doi călăreți întîrziați. Atunci, contele zîmbea și-i spunea Jeannei :

— Nu-i totdeauna în toate bune nevastă-mea !

Într-o seară, în timp ce se întorceau spre casă, contesa își necăjea iapa, dîndu-i pinteni și apoi oprind-o cu smucituri scurte. Cei doi îl auziră pe Julien spunîndu-i de mai multe ori :

— Luați seama, luați seama că acuși o ia la goană !

Ea îi răspunnse :

— Cu atît mai rău, asta nu-i treaba dumitale — cu un glas atît de limpede și de aspru, încît vorbele ei răsunară deslușit peste cîmpii, ca și cum ar fi rămas suspendate în aer.

Iapa se ridica în două picioare, zvîrlea şi făcea spume la gură. Atunci, îngrijorat, contele strigă din toată puterea plămînilor lui :

— Bagă de seamă, Gilberte !

Ea însă, ca o sfidare, într-una din acele porniri de femeie pe care nimic nu o poate stăvili, îşi plesni calul cu cravaşa, brutal, între urechi. Iapa sări, furioasă, bătu aerul cu copitele de dinainte, recăzu pe pămînt, se avîntă într-un salt uriaş şi porni nebună peste cîmp, cît o ţineau picioarele.

Străbătu întîi o fîneaţă, apoi, aruncîndu-se în arătură, ridică pămîntul umed şi gras, prefăcut în praf, alergînd atît de repede încît abia puteai desluşi calul de călăreaţă.

Julien rămase pe loc, încremenit, strigînd cu deznădejde :

— Doamnă ! Doamnă !

Contele slobozi un fel de mîrîit şi, încovoindu-se peste grumazul calului lui greoi, îi făcu vînt înainte împingîndu-l cu tot trupul şi-l porni atît de repede, îndemnîndu-l, aţîţîndu-l, înnebunindu-l cu glasul, cu gesturile şi cu pintenul, încît călăreţul cel uriaş părea că-şi duce între coapse calul greu şi că-l ridică în sus, gata să-şi ia zborul cu el. Goneau cu o viteză neînchipuită, năpustindu-se drept înainte. Şi Jeanne vedea departe cele două umbre, a femeii şi a bărbatului, fugind, fugind, micşorîndu-se, pierind şi dispărînd, aşa cum vezi două păsări urmărindu-se, pierzîndu-se şi făcîndu-se nevăzute la orizont.

Julien se apropie de Jeanne, mereu la pas, îngăimînd furios :

— Cred că-i nebună pe ziua de azi !

Şi se luară amîndoi pe urma prietenilor lor, ascunşi acum într-o adîncitură a cîmpiei.

După un sfert de oră, îi văzură întorcîndu-se şi în curînd se întîlniră.

Roşu, asudat, încîntat, triumfător, contele strîngea în pumnul lui neînduplecat frîul calului tremurător al femeii lui. Ea

era palidă, cu fața îndurerată și crispată și se sprijinea cu o mînă de umărul bărbatului ei, ca și cum se simțea gata să-și piardă cunoștința.

În ziua aceea, Jeanne înțelese că prietenul lor iubea ca un nebun.

Apoi, toată luna următoare, contesa se arătă veselă cum nu fusese niciodată. Venea mai des pe la Peuples, rîdea tot timpul și o săruta pe Jeanne cu porniri de duioșie. Ai fi zis că o tainică încîntare se revărsase peste viața ei. Fericit și el, contele n-o mai slăbea din ochi, căutînd în orice clipă să-i atingă mîna sau rochia, cu o patimă mereu sporită.

Într-o seară, îi spuse Jeannei :

— Sîntem cu totul fericiți acum. Niciodată Gilberte n-a fost atît de drăguță. Nu mai are toane, nu se mai înfurie. Simt că mă iubește. Pînă acum, nu eram sigur.

Și Julien părea schimbat, era mai vesel, mai calm, ca și cum prietenia dintre cele două familii ar fi adus pacea și fericirea în fiecare din ele.

Primăvara era ciudat de timpurie și de caldă.

Începînd cu diminețile blînde și pînă în serile liniștite și călduțe, soarele trezea la viață întreaga față a pămîntului. Era o încolțire bruscă și viguroasă a tuturor semințelor deodată, una din acele izbucniri violente de sevă, o dorință înflăcărată de a renaște, pe care natura o are uneori în anii prielnici și care-l face pe om să creadă în veșnica întinerire a lumii.

Jeanne se simțea tulburată în chip nedeslușit de această fermentație a vieții. Avea lîncezeli neașteptate în fața unei floricele din iarbă, melancolii dulci și ceasuri de moleșeală plină de vise.

Se simți apoi năpădită de amintiri înduioșătoare din primele zile ale iubirii ei. Nu pentru că i s-ar fi trezit din nou în suflet ceva din dragostea ei pentru Julien : dragostea ei se sfîrșise, se sfîrșise pentru totdeauna. Dar tot trupul ei, mîngîiat de adieri,

pătruns de miresmele primăverii, se tulbura, ca sub îndemnul unei nevăzute și dulci chemări.

Îi plăcea să stea singură, să se lase în voia soarelui cald, străbătută de fiori, de plăceri vagi și senine, care nu trezeau în ea nici un gînd.

Într-o dimineață, în timp ce dormita așa, o vedenie îi trecu pe dinaintea ochilor, vedenia fugară a acelui luminiș însorit din mijlocul frunzișului întunecat al păduricii de lîngă Etretat. Acolo, pentru întîia oară, își simțise trupul înfiorat, alături de tînărul care o iubea pe atunci, acolo îi șoptise el, pentru întîia oară, dorința sfioasă a inimii lui, și tot acolo i se păruse că a atins dintr-o dată viitorul strălucitor al nădejdilor ei.

Și dori să vadă din nou pădurea aceea, să facă acolo un fel de pelerinaj sentimental, superstițios, ca și cum o întoarcere în locul acela ar fi trebuit să schimbe ceva în mersul vieții ei.

Julien plecase din zori, nu se știa unde. Așa că ceru să i se pună șaua pe călușul cel alb al Martinilor, pe care călărea acum din cînd în cînd, și plecă.

Era una din acele zile liniștite, în care nimic nu se clintește nicăieri, nici un fir de iarbă, nici o frunză. Părea că totul avea să rămînă încremenit pînă în veacul veacurilor, ca și cum pînă și vîntul murise, pînă și gîzele dispăruseră.

O liniște fierbinte, atotstăpînitoare, cobora din soare pe nesimțite, ca un abur de aur, și Jeanne mergea purtată de călușul ei, legănată și fericită. Din cînd în cînd, ridica ochii să se uite la cîte un nor mic și alb, numai cît o bucățică de vată, fulg de abur atîrnat, uitat și rămas acolo singur, în mijlocul cerului albastru.

Ajunse în valea care coboară spre mare, între arcadele cele înalte ale falezei, cărora li se zice „Porțile de la Etretat", și, încetișor, intră în pădure. Prin frunzișul încă subțire, ploua cu lumină. Jeanne căuta locul, fără să-l găsească, rătăcind pe cărările înguste.

Deodată, străbătînd o alee lungă, zări, tocmai la capătul ei, doi cai înşeuaţi legaţi de un copac şi-i recunoscu numaidecît : era calul Gilbertei şi calul lui Julien. Cum singurătatea începuse s-o apese, Jeanne se bucură de această întîlnire neaşteptată şi porni la trap într-acolo.

Cînd ajunse lîngă cei doi cai răbdători, care păreau deprinşi cu aceste aşteptări lungi, Jeanne începu să strige. Dar nimeni nu-i răspunse.

O mănuşă de femeie şi două cravaşe zăceau în iarba strivită. Prin urmare, cei doi stătuseră acolo, apoi se depărtaseră, lăsîndu-şi caii.

Aşteptă un sfert de oră, douăzeci de minute, nedumerită, fără să înţeleagă ce puteau face. Şi, cum descălecase şi stătea nemişcată, sprijinită de trunchiul unui copac, două păsărele se abătură în iarbă, lîngă ea, fără s-o vadă. Una din ele se învîrtea sărind în jurul celeilalte, cu aripile ridicate şi tremurătoare, salutînd cu capul şi ciripind. Şi, dintr-o dată, se împerechează.

Jeanne rămase surprinsă, ca şi cum n-ar fi înţeles despre ce era vorba. Apoi îşi zise : „Într-adevăr, e primăvară". Îi trecu prin minte alt gînd, o bănuială. Se uită din nou la mănuşă, la cravaşe, la cei doi cai părăsiţi, şi dintr-o dată sări în şa, cu dorinţa nestăpînită de a fugi.

Alerga în galop, întorcîndu-se la Peuples. Mintea ei judeca repede, chibzuia, confrunta faptele, apropia unele împrejurări. Cum de nu ghicise mai curînd ? Cum de nu văzuse nimic ? Cum de nu înţelesese ce însemnau absenţele lui Julien, revenirea lui la eleganţa de pe vremuri, apoi îmblînzirea firii lui ? Îşi aminti, de asemenea, de violenţele Gilbertei, de alintările ei exagerate şi, de cîtva timp, de acea fericire desăvîrşită în care trăia şi de care contele era atît de încîntat.

Îşi lăsă din nou calul la pas, deoarece trebuia să se gîndească serios, iar mersul prea agitat îi tulbura gîndurile.

După ce-i trecu cea dintîi emoție, își simți inima aproape liniștită, fără gelozie și ură, dar plină de dispreț. Nu se gîndea de loc la Julien. Din partea lui, nimic n-o mai mira. Ceea ce o indigna era dubla trădare a contesei, a prieteniei ei. Prin urmare, toată lumea era perfidă, mincinoasă și prefăcută... Și-i dădură lacrimile. Îți plîngi uneori iluziile cu aceeași tristețe cu care îți plîngi morții.

Se hotărî, totuși, să se prefacă a nu ști nimic, să-și închidă sufletul afecțiunilor obișnuite, să nu-i mai iubească decît pe Paul și pe părinți și să-i suporte pe ceilalți cu fruntea liniștită.

Cum ajunse acasă, se aruncă asupra copilului, îl luă în odaie la ea și-l sărută nebunește, fără să se poată opri, un ceas întreg.

Julien se întoarse la masă drăguț și surîzător, plin de intenții bune. O întrebă :

— Dar tata și măicuța nu vin anul ăsta ?

Ea îi rămase atît de recunoscătoare pentru această drăgălășenie, încît aproape că-i iertă descoperirea din pădure. Și, cuprinsă deodată de o dorință aprigă de a vedea mai curînd cele două ființe pe care le iubea mai mult după Paul, își petrecu toată seara scriindu-le să-și grăbească sosirea.

Era în 7 mai. Părinții își anunțară sosirea pentru 20 ale lunii.

Jeanne îi așteptă cu o nerăbdare tot mai sporită, ca și cum ar fi simțit, pe lîngă dragostea ce le-o purta, o nevoie nouă de a-și apropia inima de inimile lor cinstite, de a vorbi cu sufletul deschis cu oameni curați, neîntinați de nici o ticăloșie, cu oameni a căror viață, fapte, gînduri și dorințe fuseseră totdeauna drepte.

Își simțea conștiința însingurată în mijlocul acestor conștiințe care se clătinau. Și cu toate că, fără să-și dea seama, învățase să se prefacă, cu toate că o primea pe contesă cu mîna întinsă și cu zîmbetul pe buze, simțea sporind și învăluind-o o senzație de gol, de dispreț pentru oameni. Și, zi

după zi, zvonurile mărunte care circulau prin sat îi aruncau în suflet un şi mai mare dezgust, un şi mai adînc dispreţ faţă de oameni.

Fata fermierilor Couillard născuse deunăzi un copil şi în curînd aveau să facă nunta. Servitoarea Martinilor, o orfană, era însărcinată. O vecină, fată de cincisprezece ani, era însărcinată. O văduvă, o nenorocită şchioapă şi scîrboasă, căreia i se zicea *la Crotte*[1] de murdară ce era, avea să nască şi ea.

În fiecare clipă, aflai despre o nouă sarcină sau despre altă ispravă a vreunei fete, a vreunei ţărănci măritate şi mamă de copii sau a vreunui fermier bogat şi respectat.

Primăvara aceea arzătoare părea că răscoleşte seva în oameni ca şi în plante.

Şi Jeanne, ale cărei simţuri stinse nu mai tresăreau, a cărei inimă zdrobită şi suflet iubitor păreau singure tulburate de adierile călduţe şi fecunde, care visa, înflăcărată dar fără dorinţe, îndrăgostită de visuri dar nepăsătoare la cerinţele cărnii, se mira, simţind o silă tot mai duşmănoasă faţă de această josnică bestialitate.

Împerecherea fiinţelor o indigna acum ca un lucru împotriva naturii, şi dacă o ura pe Gilberte, n-o ura pentru că-i luase bărbatul, ci pentru însuşi faptul de a fi căzut şi ea în mocirla aceea universală. Ea, Gilberte, nu părea a fi din categoria oamenilor stăpîniţi de instincte josnice. Cum putuse atunci să se lase în voia lor ?

Chiar în ziua cînd aştepta să-i sosească părinţii, Julien îi răscoli din nou dezgustul, povestindu-i cu veselie, ca pe un lucru cu totul obişnuit şi plin de haz, cum brutarul, auzind în ajun zgomot în cuptor, şi cum nu era zi de coacere, crezînd că o să dea peste vreo pisică vagaboandă, o găsise acolo pe nevastă-sa, „care nu cocea pîine". Şi Julien adăugă :

[1] Ca substantiv comun, înseamnă *balegă, noroi.*

— Brutarul a astupat gura cuptorului, așa că cei doi erau cît pe ce să se înăbușe înăuntru. Noroc că băiatul brutăresei o văzuse pe mamă-sa intrînd acolo cu potcovarul și dăduse de veste vecinilor. Și rîse, continuînd : Ne dau să mîncăm pîine cu amor, ștrengarii ! Asta-i o adevărată poveste de-a lui La Fontaine !

Jeannei nu-i mai venea să pună gura pe pîine.

Cînd diligența se opri în fața peronului, și cînd fața fericită a tatălui ei se arătă la geam, în sufletul și în pieptul Jeannei se revărsă o emoție adîncă, o năvalnică pornire de dragoste, cum nu mai simțise niciodată. Dar rămase încremenită, gata să-și piardă cunoștința, cînd o zări pe măicuța. În cele șase luni de iarnă, baroana îmbătrînise cu zece ani. Obrajii ei mari, căzuți și moi erau purpurii, ca umpluți cu sînge, ochii îi păreau stinși și nu se mai mișca decît ridicată de amîndouă subsuorile. Respirația grea i se făcuse șuierătoare, și atît de anevoioasă, încît te simțeai, stînd lîngă ea, stînjenit și plin de milă.

Baronul, care o vedea în fiecare zi, nu observase această prăbușire și, cînd măicuța i se plîngea că se înăbușă mereu și se simte din ce în ce mai greoaie, îi răspundea :

— Bine, dragă, dar totdeauna ai fost așa !

După ce-i însoți în apartamentul lor, Jeanne se întoarse în odaia ei să plîngă, zguduită și doborîtă de durere. Ieși apoi să-l caute pe baron și i se aruncă de gît, cu ochii încă plini de lacrimi.

— Doamne, cum s-a schimbat măicuța ! Ce-i cu ea, spune-mi, ce-i cu ea ?

Surprins, baronul îi răspunse :

— Crezi că s-a schimbat ? Ce idee ! Da' de unde ! Eu, care nu m-am depărtat o clipă de lîngă ea, te asigur că n-o găsesc mai rău ca altă dată. E ca totdeauna.

Seara, Julien îi spuse :

— Tare rău arată mama ! Mă tem că n-o mai duce mult.

Şi cum Jeanne izbucni în plîns, el se enervă :

— Ei haide, haide, doar nu ţi-am spus că-i pierdută ! Totdeauna exagerezi aşa, ca o nebună. S-a schimbat, atîta tot. Aşa-i la vîrsta ei.

După opt zile, însă Jeanne nici nu se mai gîndea la lucrul acesta, obişnuită cu noua înfăţişare a măicuţei şi poate înăbuşindu-şi frica, aşa cum îţi înăbuşi, cum îţi alungi totdeauna, dintr-un fel de instinct egoist, dintr-o nevoie firească de linişte sufletească, îndoielile şi grijile ameninţătoare.

Nemaiputînd să meargă, baroana nu mai ieşea din casă decît doar cîte o jumătate de oră în fiecare zi. După ce trecea o singură dată pe aleea „ei", nu se mai putea mişca şi cerea să se aşeze pe banca „ei". Şi cînd nu se simţea în stare nici măcar să-şi ducă plimbarea pînă la capăt, zicea :

— Să ne oprim. Hipertrofia mea îmi rupe picioarele pe ziua de azi.

Nu mai rîdea de loc şi abia dacă zîmbea de ceea ce ar fi făcut-o să rîdă în hohote cu un an în urmă. Dar cum ochii îi rămăseseră buni, îşi petrecea zile întregi recitind *Corine* sau *Meditaţiile* lui Lamartine. Cerea apoi să i se aducă sertarul „cu amintiri". Şi după ce-şi deşerta pe genunchi scrisorile vechi, scumpe inimii sale, punea sertarul pe un scaun lîngă ea şi îşi aşeza la loc „moaştele", una cîte una, după ce se uita din nou, îndelung, la fiecare. Iar cînd era singură, singură de tot, săruta pe cîte unele, aşa cum săruţi în taină părul morţilor pe care i-ai iubit.

Uneori, intrînd pe neaşteptate, Jeanne o găsea plîngînd, plîngînd lacrimi amare. Se speria şi o întreba :

— Ce-i cu tine, măicuţă ?

Iar baroana îi răspundea, după un lung suspin :

— Moaştele mele sînt de vină. Scormonesc lucruri care au fost aşa de dulci, şi care nu mai sînt ! Şi apoi, regăseşti dintr-o dată atîţia oameni la care nu te mai gîndeşti de loc.

Ţi se pare că-i vezi, că-i auzi, şi asta îţi face o impresie înspăimîntătoare. Ai să înţelegi şi tu toate acestea, mai tîrziu.

Cînd se întîmpla să intre şi baronul în aceste clipe de melancolie, şoptea :

— Jeanne, draga mea, arde-ţi scrisorile, toate scrisorile : pe cele de la mama, pe cele de la mine, pe toate. Nimic nu-i mai groaznic, cînd eşti bătrîn, decît să-ţi vîri iarăşi nasul în tinereţe !

Dar Jeanne îşi păstra şi ea corespondenţa, pregătindu-şi „cutia ei cu moaşte", supunîndu-se — cu toate că nu semăna de loc cu măicuţa — unui fel de instinct ereditar de sentimentalism visător.

Peste cîteva zile, silit să lipsească pentru o afacere, baronul plecă. Vremea era minunată. Nopţile blînde — furnicare de stele — veneau după seri liniştite, serile liniştite veneau după zile strălucitoare, iar zilele pline de strălucire, după răsărituri sclipitoare. Curînd, măicuţa începu să se simtă mai bine, şi Jeanne, uitînd amorurile lui Julien şi perfidia Gilbertei, se simţea aproape fericită. Cîmpia întreagă era înflorită şi parfumată, iar marea nesfîrşită, mereu calmă, scînteia în soare de dimineaţă pînă seara.

Într-o după-amiază, Jeanne îl luă pe Paul în braţe şi o porni pe cîmp. Se uita cînd la copil, cînd la iarba împestriţată de flori de o parte şi de alta a drumului, cuprinsă de o duioşie şi de o fericire fără margini. Îşi săruta copilul în fiecare clipă, strîngîndu-l cu patimă la piept, apoi, mîngîiată de nu ştiu ce miresme de cîmpie, simţea că se pierde, cuprinsă de o nesfîrşită tihnă. Începu apoi să viseze la viitorul băiatului. Ce o să ajungă el, oare ? Uneori l-ar fi vrut om mare, celebru, puternic, alteori modest, mereu lîngă ea, devotat, iubitor şi cu braţele veşnic deschise pentru măicuţa lui. Cînd îl iubea cu inima ei egoistă, de mamă, dorea să rămînă copilul ei, nimic altceva decît copilul ei. Dar cînd îl iubea cu raţiunea ei pătimaşă, rîvnea să-l vadă om însemnat.

Se așează pe marginea unui șanț și se uită la copil. I se păru că nu-l mai văzuse niciodată și se miră dintr-o dată la gîndul că mititelul acela o să crească mare, că o să calce cu pași hotărîți, că o să-i crească barbă și o să vorbească cu glas puternic.

Cineva o strigă, de departe. Înălță capul. Era Marius, care venea alergînd spre ea. Jeanne își închipui că venise cineva în vizită și se ridică, necăjită că n-o lăsau în pace. Dar băiatul gonea cît îl țineau picioarele, și cînd ajunse destul de aproape, strigă :

— Doamnă, doamnei baroane i-e foarte rău !

Jeanne avu senzația că o picătură de apă rece îi alunecă de-a lungul spinării. Porni cu pași mari, cu mintea rătăcită. Zări, de departe, o mulțime de oameni sub platan. Se repezi, și cum toți se dădură în lături, își văzu mama întinsă la pămînt, cu capul sprijinit de două perne. Fața îi era neagră, ochii închiși, iar pieptul, care de douăzeci de ani gîfîia, stătea acum nemișcat. Doica luă copilul din brațele Jeannei și se depărtă cu el. Jeanne întrebă, năucită :

— Ce s-a întîmplat ? Cum a căzut ! Să se ducă cineva după doctor !

Și întorcîndu-se, dădu cu ochii de preot, care, nu se știe cum, prinsese de veste. Preotul își oferi serviciile și, suflecîndu-și mînecile sutanei, se grăbi să dea ajutor. Dar oțetul, apa de colonie și frecțiile rămaseră fără folos.

— Ar trebui s-o dezbrăcăm și s-o culcăm, zise el.

Fermierul Joseph Couillard era și el acolo, împreună cu moș Simon și cu Ludivine. Încercară, cu ajutorul abatelui Picot, să ridice bolnava. Dar abia o săltară și capul îi căzu pe spate, iar rochia de care o apucaseră se rupse, atît de greu era trupul și atît de anevoie de umblat cu el. Jeanne începu să țipe de groază, și oamenii lăsară din nou la pămînt trupul uriaș și moale.

Trebui să se aducă un fotoliu din salon, şi abia după ce o aşezară, oamenii izbutiră, în sfîrşit, s-o ridice. Urcară peronul pas cu pas, apoi scara spre etaj şi, ajungînd în odaie, aşezară bolnava pe pat.

În timp ce bucătăreasa nu mai pridídea s-o dezbrace, sosi tocmai la timp şi văduva Dentu, tot atît de pe neaşteptate ca şi preotul, de parcă „le mirosise a mort", cum ziceau servitorii.

Joseph Couillard porni în goana calului să dea de veste doctorului. Şi cum preotul se pregătea să plece după sfînta împărtăşanie, îngrijitoarea îi şopti la ureche :

— Nu vă mai osteniţi degeaba, părinte, că-i gata... Mă pricep eu !

Înnebunită, Jeanne se ruga într-una, nemaiştiind ce să facă, cu ce s-o ajute, ce leac să găsească. Pentru orice eventualitate, preotul şopti rugăciunea de iertare a păcatelor.

Două ore aşteptară lîngă trupul învineţit şi fără viaţă. Îngenuncheată, Jeanne plîngea, doborîtă de spaimă şi de durere.

Cînd se deschise uşa şi intră doctorul, i se păru că vede intrînd mîntuirea, mîngîierea, nădejdea. Se repezi spre el, încercînd să-i spună tot ce ştia despre accident :

— Se plimba, ca în fiecare zi... se simţea bine... chiar foarte bine... la dejun mîncase o supă de carne şi două ouă... şi deodată a căzut... şi s-a făcut neagră, aşa cum o vedeţi... şi nu s-a mai mişcat... Am încercat totul ca s-o readucem la viaţă... totul... Deodată se opri, surprinzînd un semn pe care îngrijitoarea i-l făcea doctorului şi care însemna că totul se sfîrşise, că nu mai era nici o nădejde. Refuzînd să înţeleagă, începu să întrebe cu nelinişte : E grav ? Credeţi că e chiar atît de grav ?

În sfîrşit, doctorul îi răspunse :

— Mă tem... mă tem că totul s-a... că totul s-a sfîrşit. Fiţi curajoasă, doamnă, fiţi curajoasă !

Atunci, desfăcîndu-şi braţele, Jeanne se aruncă peste trupul măicuţei.

Se întoarse şi Julien. Rămase încremenit, vădit surprins, fără să scoată un strigăt de durere, fără să dea vreun semn de deznădejde, luat prea repede, prea pe neaşteptate ca să-şi poată înjgheba dintr-o dată figura şi atitudinea trebuitoare. Şopti :

— Mă aşteptam eu... simţeam eu că i se apropie sfîrşitul. Apoi îşi scoase batista, îşi şterse ochii, îngenunche, îşi făcu cruce, mormăi nu ştiu ce, şi, ridicîndu-se, încercă s-o ridice şi pe Jeanne. Dar ea strîngea în braţe cadavrul şi-l săruta, aproape culcată peste el. Trebuiră s-o ducă de acolo. Părea nebună.

După o oră, îi îngăduiră să se întoarcă. Nu mai era nici o nădejde. Odaia fusese orînduită acum ca o cameră mortuară. Julien vorbea încet cu preotul, lîngă una din ferestre.

Văduva Dentu, instalată confortabil într-un fotoliu, ca o femeie deprinsă cu priveghiurile şi care se simţea ca la ea acasă oriunde intra moartea, părea că şi aţipise.

Se înnopta. Preotul se apropie de Jeanne, îi luă mîinile într-ale lui şi căută s-o încurajeze, revărsînd peste inima ei nemîngîiată unda mîngîierilor duhovniceşti. Vorbi de răposată, o ridică în slavă cu vorbe bisericeşti şi, trist, cu tristeţea prefăcută a preotului pentru care mortul e o binefacere, se oferi să-şi petreacă noaptea în rugăciuni, lîngă trupul neînsufleţit.

Dar, printre sughiţuri de plîns, Jeanne se împotrivi. Voia să rămînă singură, singură de tot în noaptea aceea a despărţirii. Julien se apropie, zicîndu-i :

— Dar asta nu se poate, o să rămînem amîndoi.

Ea însă spuse „nu" dînd din cap, fără să mai poată vorbi. În sfîrşit izbuti să spună :

— E mama mea, e mama mea. Vreau s-o veghez singură...

Doctorul şopti :

— Lăsaţi-o să facă aşa cum vrea. Femeia poate să stea şi în odaia de alături.

Preotul şi Julien încuviinţară, gîndindu-se fiecare la patul care-l aştepta. Apoi, abatele Picot îngenunche şi el, făcu o rugăciune, se ridică şi ieşi zicînd ;

— A fost o sfîntă ! cu tonul cu care zicea *Dominus vobiscum.*

Cu glasul lui obişnuit, vicontele o întrebă pe Jeanne :

— Vrei să iei ceva în gură ?

Neînţelegînd că vorbeşte cu ea, Jeanne nu-i răspunse.

El stărui :

— Poate că ai face bine să mănînci ceva, să te mai întăreşti.

Ea însă îi vorbi, ca rătăcită :

— Trimite numaidecît după papa.

Şi el ieşi să trimită un călăreţ la Rouen.

Jeanne stătea cufundată într-un fel de durere încremenită, de parcă aştepta, ca să se lase în voia deznădejdii, momentul cînd va rămîne pentru cea din urmă oară singură cu moarta.

Umbra năvălise în odaie, învăluind în întuneric trupul neînsufleţit. Văduva Dentu începu să umble de colo pînă colo cu pasul ei uşor, căutînd şi aşezînd la locul lor obiecte nevăzute, cu mişcările domoale ale unei îngrijitoare de bolnavi. Aprinse apoi două lumînări, punîndu-le încetişor pe măsuţa de noapte acoperită cu un şervet alb, la capul patului.

Jeanne părea că nu vede nimic, că nu simte nimic, că nu înţelege nimic. Aştepta să rămînă singură. Julien se întoarse. Mîncase. Şi iarăşi o întrebă :

— Nu vrei să iei nimic în gură ?

Ea făcu încă o dată cu capul : „Nu".

Atunci se aşeză şi el, cu un aer mai mult resemnat decît trist, şi nu mai zise nimic.

Stătea fiecare pe scaunul lui, departe unul de altul, fără să facă o mişcare.

Din cînd în cînd, femeia care veghea adormea, sforăia un pic, apoi se trezea brusc.

În sfîrşit, Julien se ridică şi se apropie de Jeanne, întrebînd-o :

— Vrei să rămîi singură acum ?

Ea îi luă mîna fără voie, cu înfrigurare :

— O, da, lasă-mă...

El o sărută pe frunte, şoptind :

— O să mai trec din cînd în cînd să te văd.

Şi ieşi împreună cu văduva Dentu, care-şi împingea fotoliul în odaia de alături.

Jeanne închise uşa, apoi deschise larg cele două ferestre. Primi drept în faţă mîngîierea călduţă a unei seri care încheia o zi de coasă. Fînul pajiştii, cosit de cu ziuă, stătea culcat sub lumina lunii.

Avu o senzaţie plăcută, dar care îi făcu rău şi o duru ca o ironie. Se întoarse lîngă pat, luă una din mîinile nemişcate şi reci şi începu să se uite la mama ei. Nu mai era umflată ca în momentul cînd avusese atacul. Părea acum că doarme, mai liniştit decît dormise vreodată, şi flacăra palidă a luminărilor clătinate de adieri îi deplasa mereu umbrele feţei, de parcă era vie, de parcă se mişca. Jeanne o privea cu lăcomie. Şi, din adîncul depărtărilor celei dintîi tinereţi, o întîmpinară nenumărate amintiri.

Îşi aduse aminte de vizitele măicuţei la vorbitorul de la călugăriţe, de felul cum îi întindea punga de hîrtie plină cu prăjituri, de nenumărate mici amănunte, de mici întîmplări, de mîngîieri mici, de vorbe, intonaţii şi gesturi familiare, de încreţiturile din jurul ochilor ei cînd rîdea, de felul cum gîfîia, suspinînd, după ce se aşeza pe scaun.

Şi Jeanne stătea acolo, privind-o şi repetîndu-şi într-un fel de nălucire : „E moartă". Şi înţelese deodată toată grozăvia acestui cuvînt.

Cea care stătea culcată acolo, mama-măicuța-doamna Adélaïde, era într-adevăr moartă? N-avea să se mai miște, n-avea să mai vorbească, n-avea să mai rîdă, n-avea să mai stea niciodată la masă în fața tăicuțului și n-avea să-i mai spună niciodată: „Bună ziua, Jeannette"? Da, era moartă!

Aveau să-i bată sicriul în cuie, s-o îngroape, și totul avea să se sfîrșească. Nimeni n-avea s-o mai vadă. Era cu putință? Cum, ea n-o să mai aibă mamă? Chipul drag și atît de familiar, pe care-l văzuse de cînd deschisese ochii, pe care îl iubise de cînd întinsese brațele, această nesfîrșită albie în care-și revărsase dragostea, această ființă unică, mama, mai neprețuită inimii decît toate celelalte ființe, dispăruse. Nu mai avea înaintea ei decît cîteva ore să-i privească fața, fața ei nemișcată și fără gînduri. Și după aceea nimic, nimic. O amintire.

Și se prăbuși în genunchi, într-o înspăimîntătoare criză de deznădejde, răsucind giulgiul cu mîinile crispate, lipindu-și gura de pat și strigînd cu glas sfîșietor, înăbușit de cearșafuri și cuverturi:

— Mamă, biata mea mamă, mamă!

Atunci, simțind că înnebunește, așa cum simțise și în noaptea cînd fugise prin zăpadă, se ridică și alergă la fereastră să se răcorească, să respire aer proaspăt, altul decît aerul acestui pat, al acestei moarte.

Iarba cosită, copacii, cîmpia goală și, departe, marea, se odihneau în liniște și pace, adormite sub farmecul blînd al lunii. Și ceva din această blîndețe mîngîietoare o cuprinse și pe Jeanne, care începu să plîngă încetișor. Se întoarse apoi lîngă pat și se așeză, luînd din nou în mîna ei mîna măicuței, ca și cum ar fi vegheat-o bolnavă.

O gîză mare intrase, atrasă de flacăra lumînărilor. Se izbea de pereți ca un glonț, zburînd de la un capăt la celălalt al odăii. Distrată de bîzîitul ei, Jeanne ridica mereu ochii s-o vadă, dar nu-i zărea niciodată decît umbra rătăcitoare pe

albul plafonului. Apoi, n-o mai auzi. Atunci, deslusi tic-tacul ușor al pendulei și încă un zgomot mărunt, sau mai curînd un foșnet abia simțit. Era ceasornicul măicuței care bătea încă, uitat în buzunarul rochiei aruncate pe un scaun, la picioarele patului. Și deodată, o nelămurită apropiere între moartă și mașinăria aceea, care nu se oprise, trezi din nou durerea ascuțită din inima Jeannei. Se uită la ceas. Era abia zece și jumătate. Și o cuprinse o spaimă cumplită la gîndul nopții întregi care o aștepta acolo.

Și alte amintiri i se treziră în minte: amintirile propriei sale vieți — Rosalie, Gilberte — dezamăgirile amare ale propriei sale inimi. Așadar, totul nu era decît necazuri, suferință, nenorocire și moarte. Totul înșela, totul mințea. Totul te făcea să suferi și să plîngi. Unde mai poți găsi un pic de odihnă și de bucurie? Într-o altă viață, fără îndoială, unde sufletul e izbăvit de încercările pămîntești. Sufletul! Și Jeanne începu să viseze la acest mister nepătruns, aruncîndu-se dintr-o dată în ipoteze poetice, pe care alte ipoteze, nu mai sufletul măicuței ei, sufletul acestui trup încremenit și înghețat? Foarte departe, poate? Undeva în spațiu? Dar unde? Se evaporase ca parfumul unei flori uscate? Sau se rătăcise, ca o pasăre nevăzută, scăpată din colivia ei? Îl chemase la el Dumnezeu? Sau se risipise la întîmplare în noi creații, amestecat în germenii gata să încolțească? Sau poate era foarte aproape? În odaia aceasta, în jurul acestui trup fără viață, pe care-l părăsise?

Și dintr-o dată i se păru că simte atingerea unei respirații, ceva ca apropierea unui duh. Se sperie, o spaimă cumplită, atît de violentă, încît nu mai îndrăzni nici să se miște, nici să răsufle, nici să se întoarcă să vadă ce era la spatele ei. Inima îi bătea ca înnebunită. Dar deodată, gîza cea nevăzută își reluă zborul și începu iarăși să se învîrte prin casă și să se izbească de pereți. Jeanne se înfioră din cap pînă în picioare, apoi, recunoscînd bîzîitul gînganiei înaripate, se liniști

și se întoarse. Ochii îi căzură pe scrinul cu capete de sfinx, cutia cu moaște.

Și o cuprinse atunci un gînd ciudat și înduioșător: să citească, în această ultimă veghe, așa cum ar citi o carte de rugăciuni, scrisorile vechi, atît de scumpe moartei. I se părea că, în felul acesta, și-ar îndeplini o datorie delicată și sfîntă, într-adevăr filială, care i-ar face plăcere măicuței, pe cealaltă lume.

Era corespondența de pe vremuri a bunicului și a bunicii ei, pe care ea nu-i cunoscuse, și voia să le întindă brațele, pe deasupra trupului fiicei lor, să se îndrepte spre ei în noaptea aceea funebră, ca și cum ar fi suferit și ei, să lege un tainic lanț de dragoste între cei morți de mult, cea care dispăruse la rîndul ei acum, și ea însăși, care rămăsese încă pe această lume.

Se sculă, coborî tăblia scrinului și luă din sertarul de jos zece pachețele de hîrtii îngălbenite, legate cu grijă și rînduite unul lîngă altul.

Dintr-un fel de rafinament sentimental, le așeză toate pe pat, în brațele baroanei, apoi începu să citească.

Erau epistole dintr-acelea vechi, pe care le găsești prin bătrînele scrinuri de familie, epistole care păstrează parfumul altui veac.

Cea dintîi începea cu *„Draga mea"*. Alta cu *„Frumoasa mea nepoată"*. Venea apoi: *„Micuța mea dragă"*, *„Drăguța mea"*, *„Fata mea adorată"*, *„Copila mea iubită"*, *„Scumpa mea Adélaïde, „Iubita mea fiică"* — după cum erau adresate fetiței, fetei sau, mai tîrziu, femeii tinere. Și toate erau pline de dezmierdări pătimașe și copilăroase, de nenumărate nimicuri intime, de acele mari și simple evenimente de familie, atît de meschine pentru străini: *„tata s-a îmbolnăvit de gripă; bona Hortense s-a fript la deget; a murit motanul «Croque-rat»; am tăiat bradul din dreapta barierei; întorcîndu-se de*

la biserică, mama a pierdut cartea de rugăciuni și crede că i-a furat-o cineva".

Era vorba, în scrisori, de oameni pe care Jeanne nu-i cunoscuse, dar de ale căror nume își amintea, nelămurit, pentru că le auzise cîndva, în copilăria ei.

O înduioșau aceste nimicuri ce-i păreau adevărate destăinuiri, ca și cum ar fi intrat dintr-o dată în viața aceea trecută și tainică, în viața din inima măicuței. Se uită la trupul care zăcea acolo, și deodată începu să citească tare, să-i citească moartei, ca și cum ar fi vrut s-o facă să uite, s-o consoleze. Și trupul ei nemișcat părea fericit.

Jeanne aruncă scrisorile la picioarele patului, una cîte una, și se gîndi că ar trebui să i le pună măicuței în sicriu, ca pe niște flori.

Dezlegă alt pachet. Era un scris nou. Începea așa: „*Nu mă mai pot lipsi de dezmierdările tale. Te iubesc ca un nebun.*"

Nimic altceva. Nici un nume. Întoarse hîrtia, fără să înțeleagă. Adresa era, într-adevăr: „Doamnei baroane Le Perthuis des Vauds". Deschise atunci scrisoarea următoare: „*Vino deseară, îndată după plecarea lui. O să avem o oră a noastră. Te ador.*" În alta: „*Am petrecut o noapte de delir, dorindu-te zadarnic. Îți simțeam trupul în brațele mele, gura sub gura mea, ochii sub ochii mei. Apoi mă apucau furiile, de-mi venea să mă arunc pe fereastră, la gîndul că, în ceasul acela chiar, tu dormeai alături de el, și el putea să te aibă oricînd...*" Buimăcită, Jeanne nu înțelegea nimic. Ce însemnau toate acestea? Cui, pentru cine, de la cine erau aceste cuvinte de dragoste?

Citi înainte, găsind mereu declarații nebune, întîlniri date cu multe sfaturi de prudență, și totdeauna, la sfîrșit, aceste patru vorbe: „*Nu uita, arde scrisoarea!*" În sfîrșit, deschise un bilet banal, un răspuns la o invitație la masă, scris de aceeași mînă și iscălit: „*Paul d'Ennemare*", acela căruia baronul îi

spunea, cînd mai vorbea încă de el, „bătrînul meu Paul", şi a cărui soţie fusese cea mai bună prietenă a baroanei.

Şi, dintr-o dată, se trezi în ea o bănuială, care se prefăcu numaidecît în siguranţă : omul acela fusese amantul mamei sale. Atunci, înnebunită, aruncă dintr-o smucitură toate hîrtiile acelea blestemate, ca şi cum ar fi aruncat de pe ea o gînganie veninoasă, alergă la fereastră şi începu să plîngă amarnic, cu strigăte pe care nu şi le putea stăpîni şi care-i sfîşiau pieptul. Apoi toată făptura i se frînse şi se prăbuşi lîngă perete, unde, ascunzîndu-şi faţa în perdea ca să nu i se audă gemetele, plînse, cufundată într-o deznădejde fără sfîrşit. Poate că ar fi rămas acolo toată noaptea, dacă un zgomot de paşi, în odaia de alături, n-ar fi făcut-o să se ridice dintr-o săritură. Poate că era tatăl ei ? Şi toate scrisorile acelea, care zăceau pe pat şi pe jos ! I-ar fi destul să deschidă una singură ! Şi ar afla, şi el, toate acestea ! El !

Se repezi şi, adunînd cu pumnii scrisorile vechi şi îngălbenite, pe ale bunicilor şi pe ale amantului, pe cele pe care nu le desfăcuse şi pe cele rămase încă legate cu sfoară în sertarele scrinului, şi le aruncă grămadă în sobă. Luă apoi una din cele două lumînări aprinse pe măsuţa de noapte şi dădu foc mormanului de hîrtii. O flacără mare izbucni, luminînd odaia, patul şi cadavrul cu o sclipire vie şi jucăuşă, desenînd în negru, pe perdeaua albă a patului, profilul tremurător al chipului rigid şi liniile trupului uriaş de sub giulgiu.

Cînd nu mai rămase în fundul sobei decît un pumn de cenuşă, Jeanne se întoarse să se aşeze lîngă fereastra deschisă, ca şi cum nu mai îndrăznea să stea lîngă moartă, şi începu din nou să plîngă, cu faţa în mîini, gemînd sfîşietor şi tînguindu-se jalnic :

— O, biata mea mamă, biata mea mamă !

Deodată, îi veni un gînd înspăimîntător : dacă, din întîmplare, măicuţa nu era moartă, dacă nu era decît căzută în letargie ? Ce s-ar întîmpla dacă s-ar scula deodată şi ar

vorbi? Oare, faptul că descoperise groaznicul secret nu i-ar micşora dragostea ei filială? Oare ar mai săruta-o cu aceleaşi buze pioase? Ar mai iubi-o cu aceeaşi sfîntă duioşie? Nu, asta nu era cu putinţă! Şi gîndul acesta îi sfîşie inima.

Noaptea se limpezea, stelele păleau. Era ceasul acela răcoros, dinainte de a se face ziuă. Luna, coborîtă, era gata să se cufunde în mare, şi toată faţa apei părea de sidef. Şi Jeanne îşi aduse aminte de noaptea pe care o petrecuse la fereastră, atunci cînd sosise la Peuples. Cît de departe erau toate, cum se schimbaseră toate, cum îşi închipuise ea atunci viitorul!

Şi iată că cerul se făcu trandafiriu, de un trandafiriu vesel, îndrăgostit, fermecător. Jeanne se uită uimită, ca în faţa unei minuni, la strălucitoarea înflorire a zilei, întrebîndu-se cum era cu putinţă ca, pe pămîntul peste care răsar asemenea dimineţi, să nu fie nici bucurie, nici fericire...

Zgomotul uşii o făcu să tresară. Intră Julien. O întrebă:

— Nu eşti prea obosită?

Fericită că nu mai era singură, Jeanne îngînă:

— Nu.

— Acum du-te şi te odihneşte, zise el.

Ea îşi sărută mama încet, cu o sărutare lungă, dureroasă, sfîşietoare. Apoi se duse în odaia ei.

Ziua se scurse în ocupaţiile triste, pe care le impune prezenţa unui mort. Baronul se întoarse spre seară şi plînse mult. Înmormîntarea se făcu în ziua următoare.

După ce îşi apăsă pentru cea din urmă oară buzele pe fruntea îngheţată a măicuţei, după ce o găti pentru cea din urmă oară şi văzu cum îi băteau sicriul în cuie, Jeanne se retrase. Începeau să sosească invitaţii. Cea dintîi intră Gilberte şi se aruncă, plîngînd, la pieptul prietenei sale. Se vedea pe fereastră cum veneau trăsurile în trap, ocolind grilajul. În vestibulul cel mare răsunau glasuri. Femei în negru intrau

în odaie una cîte una, femei pe care Jeanne nu le cunoştea. Marchiza de Coutelier şi vicontesa de Briseville o îmbrăţişară.

Deodată, îşi dădu seama că în urma ei se furişa mătuşica Lison. O strînse în braţe cu dragoste, ceea ce o făcu pe bătrînă aproape să leşine.

Julien intră şi el, în ţinută de mare doliu, elegant, preocupat, fericit că se adunase atîta lume. Îi spuse ceva Jeannei, cerîndu-i un sfat, apoi adăugă, confidenţial :

— A venit toată nobilimea, o să fie foarte bine, şi plecă, salutînd doamnele cu gravitate.

În timpul ceremoniei funebre, mătuşa Lison şi cu Gilberte rămaseră singure lîngă Jeanne. Contesa o săruta mereu, repetînd :

— Biata de tine, draga de tine !

Cînd contele de Fourville se întoarse să-şi ia soţia, plîngea şi el, de parcă-şi pierduse propria mamă.

X

ZILELE URMATOARE FURA NESPUS de triste — zile posomorîte în care casa pare goală pentru că lipseşte fiinţa apropiată, dispărută pentru totdeauna, zile bîntuite de suferinţă ori de cîte ori privirea ţi se opreşte asupra unui obiect de care se slujea mortul. Din clipă în clipă, o nouă amintire îţi sfîşie inima. Iată fotoliul lui, umbrela lui rămasă în cuier, paharul lui, pe care bona nu l-a strîns. Şi prin toate odăile, găseşti lucruri uitate : foarfecele, o mănuşă, cartea cu filele roase de degetele lui, tot mai grele, şi nenumărate mărunţişuri ce capătă o semnificaţie dureroasă, deoarece amintesc nenumărate mici întîmplări. Şi vocea lui te urmăreşte. Ţi se pare că o auzi. Ai vrea să fugi oriunde, să scapi de obsesia acestei

case. Dar trebuie să rămîi, pentru că mai sînt acolo și alții, care rămîn și sufăr și ei.

Și apoi, Jeanne rămăsese zdrobită de amintirea celor ce descoperise. Gîndul acela o apăsa, inima sfîșiată nu i se vindeca. Singurătatea ei de acum era sporită de această înfiorătoare taină. Cea din urmă încredere i se risipise, o dată cu cea din urmă credință. După cîtva timp baronul plecă, simțind nevoia să se miște, să schimbe locul, să iasă din durerea neagră în care se cufunda din ce în ce. Și casa cea mare, care vedea cum îi dispare din cînd în cînd cîte un stăpîn, își reîncepu viața ei liniștită și ordonată.

După aceea, se îmbolnăvi Paul. Jeanne își pierdu mințile și trăi douăsprezece zile fără să doarmă, aproape fără să mănînce. Copilul se vindecă, dar ea rămase înspăimîntată de gîndul că și el ar putea să moară. Ce s-ar face ea atunci ? Ce s-ar întîmpla cu ea ? Și, pe nesimțite, i se furișă în inimă nevoia nelămurită de a mai avea încă un copil. În curînd, începu să viseze, cuprinsă din nou de vechea dorință de a vedea în jurul ei două ființe mici, un băiat și o fată. Și gîndul acesta ajunse o obsesie.

Dar, de la întîmplarea cu Rosalie, Jeanne trăia despărțită de Julien. O apropiere părea chiar cu neputință în situația în care se găseau. Julien iubea pe alta, și ea știa. Și numai gîndul de a suporta din nou mîngîierile lui o făcea să se înfioare de scîrbă. Și totuși, s-ar fi resemnat, pînă într-atît o chinuia dorința de a fi iarăși mamă. Se întreba, însă, cum ar putea reîncepe îmbrățișările lor. Mai curînd ar muri de umilință decît să-i dea a înțelege ce voia, iar el părea a nu se mai gîndi la ea. Și poate că ar fi renunțat, dacă n-ar fi început să viseze în fiecare noapte o fetiță. O vedea jucîndu-se cu Paul sub platan, și uneori simțea un fel de îndemn să se scoale din pat și să se ducă, fără să spună un cuvînt, să-și găsească bărbatul în odaia lui. De două ori

chiar se apropie de uşa lui, dar se întoarse repede, cu inima bătîndu-i de ruşine.

Baronul plecase, măicuţa murise. Jeanne nu mai avea acum pe nimeni cu care să se sfătuiască, să-i încredinţeze tainele inimii.

Atunci se hotărî să se ducă la abatele Picot şi să-i mărturisească, sub taina spovedaniei, planurile pe care şi le făcuse. Îl găsi citindu-şi cartea de rugăciuni în grădiniţa lui cu pomi roditori. După ce vorbi cîtva timp de una şi de alta, Jeanne îngăimă, înroşindu-se :

— Aş vrea să mă spovedesc, părinte.

Preotul rămase încremenit şi-şi ridică ochelarii, s-o vadă mai bine. Apoi începu să rîdă.

— Totuşi, nu cred că ai cine ştie ce păcate pe conştiinţă !

Jeanne se tulbură de-a binelea şi urmă :

— Nu, dar aş vrea să vă cer un sfat, un sfat atît de... de... de penibil, încît nu îndrăznesc să vi-l spun aşa...

Preotul îşi părăsi într-o clipă înfăţişarea binevoitoare şi-şi luă aerul sacerdotal :

— Bine, copila mea, o să te ascult în jilţul duhovnicesc. Să mergem.

Dar ea îl opri, şovăitoare, reţinută deodată de un fel de scrupul de a vorbi despre lucrurile acelea oarecum ruşinoase, în liniştea reculeasă a unei biserici goale.

— Sau mai bine, nu, părinte... Dacă vreţi, aş putea... aş putea... să vă spun şi aici ce mă aduce. Uite, să mergem colo, sub umbrarul cel mic.

Se îndreptară într-acolo, încet. Ea se gîndea cum să-i spună, cum să înceapă. Se aşezară. Atunci, ca şi cum s-ar fi spovedit, Jeanne începu :

— Părinte... Apoi şovăi şi o luă de la capăt : Părinte... şi tăcu, tulburată.

Preotul aştepta, cu mîinile încrucişate peste pîntece. Văzîndu-i încurcătura, încercă s-o încurajeze :

— Ei bine, copila mea, s-ar zice că nu îndrăzneşti. Haide, curaj !

Jeanne se hotărî, ca un laş care se aruncă în faţa primejdiei :

— Părinte, aş vrea să mai am un copil.

Neînţelegînd, preotul nu-i răspunse. Atunci, ea îi explică, speriată, găsindu-şi cu greu cuvintele :

— Sînt acum singură pe lume. Tata şi bărbatul meu nu se înţeleg de loc, mama a murit, şi... şi... adăugă încet de tot, înfiorîndu-se : Zilele trecute a fost cît pe ce să-mi pierd copilul... Ce s-ar fi întîmplat atunci cu mine ?

Tăcu. Preotul o privea încurcat :

— Haide, spune !

Ea repetă :

— Aş vrea să mai am un copil.

Atunci, deprins cu glumele fără perdea ale ţăranilor, care nu se sfiau de loc în faţa lui, preotul zîmbi şi-i răspunse clătinînd din cap cu şiretenie :

— Bine, dar mi se pare că asta nu depinde decît de dumneata !

Ea îşi ridică spre el ochii nevinovaţi, apoi, bîlbîindu-se de ruşine, şopti :

— Vedeţi... vedeţi numai că, de cînd... cu bona aceea... bărbatul meu şi cu mine trăim... trăim cu totul despărţiţi...

Deprins cu obiceiurile ţăranilor, preotul rămase uimit în faţa acestei destăinuiri. Apoi, deodată, i se păru că ghiceşte adevărata dorinţă a femeii. O privi pieziş, plin de bunătate şi de simpatie pentru suferinţa ei :

— Da, înţeleg bine ce vrei să spui. Îmi dau seama că... că văduvia te apasă. Eşti tînără, eşti sănătoasă... În sfîrşit, e firesc, e cît se poate de firesc. Începu să zîmbească din nou, cam slobod, ca un popă de ţară ce era, şi o bătu uşurel peste mînă, zicînd : — Asta ţi-e îngăduit, ba chiar foarte îngăduit de sfintele porunci. Cele trupeşti numai în căsnicie să

le rîvneşti. Eşti măritată, nu-i aşa? Doar nu te-ai măritat ca să sădeşti napi!

La rîndul ei, nici Jeanne nu-i pricepu dintr-o dată subînţelesurile. Dar îndată ce-şi dădu seama se înroşi, speriată şi cu lacrimi în ochi:

— O, părinte, ce spuneţi? Ce vă închipuiţi? Dar vă jur... vă jur...

Şi o podidi plînsul.

Preotul rămase nedumerit. Încercă să o mîngîie:

— Ei, lasă, că doar n-am vrut să te supăr. Am glumit şi eu... Asta nu-i interzis între oamenii cinstiţi. Însă ai încredere în mine, poţi să ai încredere în mine. O să vorbesc eu cu domnul Julien.

Ea nu mai ştia ce să spună. Ar fi vrut să refuze această intervenţie, pe care o bănuia stîngace şi primejdioasă, dar nu îndrăznea. Şi plecă repede, după ce îngăimă:

— Vă mulţumesc, părinte.

Trecură opt zile. Jeanne trăia într-o veşnică spaimă şi nelinişte. Într-o seară, la masă, Julien se uită la ea într-un fel ciudat, cu un anumit zîmbet la colţul gurii, pe care şi-l lua cînd îşi bătea joc de cineva. Avu chiar, faţă de ea, o atitudine de galanterie uşor ironică. Şi cum se plimbau apoi pe aleea cea mare a măicuţei, îi şopti încet la ureche:

— S-ar părea că ne-am împăcat...

Ea nu-i răspunse. Se uita în jos, la o linie dreaptă, aproape invizibilă acum după ce crescuse iarba. Era urma piciorului baroanei, care dispărea, aşa cum dispare o amintire. Şi Jeannei i se strînse inima, năpădită de tristeţe, şi se simţi pierdută în viaţă, departe, atît de departe de toată lumea. Julien urmă:

— Nici eu nu doresc altceva. Dar mă temeam să nu-ţi displac.

Soarele apunea, aerul era blînd. Pe Jeanne o apăsa dorinţa de a plînge, nevoia de a se împărtăşi unei inimi prie-

tene, de a îmbrățișa pe cineva, de a-și șopti durerea. Un hohot de plîns i se urcă în gîtlej. Își desfăcu brațele și căzu în brațele lui Julien. Și plînse. Neputînd să-i vadă fața ascunsă la pieptul lui, Julien se uita, nedumerit, la părul ei. Se gîndi că ea îl iubea încă și o sărută pe creștet, îngăduitor. Se întoarseră apoi în casă, fără să-și spună un cuvînt. El intră în urma ei în odaie și-și petrecu noaptea acolo. Și vechile lor relații reîncepură. El și le îndeplinea ca o datorie, care totuși nu-i displăcea, ea le suporta ca pe ceva necesar, de care-i era scîrbă, hotărîtă să le pună capăt pentru totdeauna îndată ce se va simți din nou însărcinată.

Dar curînd își dădu seama că îmbrățișările bărbatului ei erau altfel decît înainte, poate mai rafinate, dar le lipsea ceva : Julien se purta cu ea ca un amant discret, nu ca un soț fără grijă. Ea se miră, îl observă, și curînd înțelese că toate îmbrățișările lui se opreau totdeauna înainte de a o fecunda. Atunci, într-o noapte, cu gura pe gura lui, îi șopti :

— De ce nu mi te dai cu totul, ca pe vremuri ?

El începu să rîdă, batjocoritor :

— Ei, asta-i ! Ca să nu rămîi grea.

Jeanne tresări.

— Și de ce nu vrei să avem copii ?

El încremeni :

— Ce ? Ce spui ? Ești nebună ? Încă un copil ? O nu, asta nu ! Nu-i destul că țipă unul, că dă de lucru la toată lumea și costă atîția bani ? Încă un copil ? Nu, mulțumesc !

Ea îl luă în brațe, îl sărută, îl învălui în dragostea ei și, încet de tot, îl rugă :

— O, te rog, vreau să mai fiu o dată mamă !

Dar el se supără ca și cum l-ar fi ofensat :

— Ți-ai pierdut capul de tot ! Scutește-mă cu prostiile tale, te rog !

Ea tăcu, dar își făgădui să-l silească, prin vicleșug, să-i dea fericirea pe care o visa. Încercă să-i prelungească îm-

brăţişările, jucînd comedia unei patimi nebune, înlănţuindu-l cu amîndouă braţele încleştate într-o pornire prefăcută. Folosi toate şiretlicurile, dar Julien rămase mereu stăpîn pe sine însuşi şi nu-şi pierdu cumpătul niciodată. Atunci, tot mai chinuită de dorinţa ei aprigă, ajunsă la capătul răbdării, gata să înfrunte orice, să îndrăznească orice, Jeanne se duse iar la abatele Picot. Preotul îşi termina dejunul. Era foarte roşu, deoarece avea totdeauna palpitaţii după ce mînca. Dornic de a cunoaşte rezultatul mijlocirilor sale, o întrebă de cum o văzu intrînd :

— Ei ?

Hotărîtă acum şi fără sfială, ea îi răspunse numaidecît :

— Bărbatul meu nu vrea să mai avem un copil.

Abatele se întoarse spre ea, deodată interesat, gata să scormonească, cu o curiozitate de preot, în tainele de alcov care făceau să-i placă atît de mult jilţul duhovnicesc. Întrebă :

— Cum aşa ?

Atunci, cu toată hotărîrea ei, cînd trebui să dea explicaţii, Jeanne se tulbură :

— Vedeţi... el... el... nu vrea să mă lase însărcinată.

Preotul înţelese : ştia el despre ce era vorba. Şi începu s-o întrebe, cu amănunte precise, cu o lăcomie de om care posteşte.

Apoi se gîndi cîteva clipe, şi cu glas liniştit, ca şi cum ar fi vorbit despre recolta care mergea bine, îi indică un plan de luptă meşteşugit, fixîndu-i-l punct cu punct :

— N-ai altceva de făcut, copila mea, decît să-l laşi să creadă că ai rămas însărcinată. Atunci, n-o să se mai supravegheze şi ai să rămîi cu adevărat.

Jeanne se înroşi pînă în albul ochilor. Dar hotărîtă la orice, stărui :

— Dar dacă... dar dacă nu mă crede ?

Preotul ştia bine cum să mînuiască şi să stăpînească oamenii.

— Dă de veste la toţi că eşti însărcinată, spune peste tot. Pînă la urmă, o să te creadă şi el. Apoi adăugă ca pentru a se izbăvi de păcatul înşelătoriei : E dreptul dumitale, Biserica nu îngăduie raporturile între bărbat şi femeie decît în scopul procreării.

Jeanne îi urmă sfatul viclean şi, după cincisprezece zile, îi mărturisi lui Julien că se credea însărcinată. El tresări.

— Nu se poate ! Nu-i adevărat !

Ea îi spuse îndată temeiul bănuielilor sale. El însă o linişti :

— Ei, aş ! Mai aşteaptă să vezi.

De atunci, o întreba în fiecare dimineaţă :

— Ei ?

Şi ea îi răspundea mereu :

— Nu încă. Şi grozav m-aş înşela dacă n-ar fi adevărat.

Julien era îngrijorat şi el, pe cît de nedumerit, pe atît de furios şi nenorocit. Repeta mereu :

— Nu înţeleg nimic, absolut nimic. Să mă spînzuri dacă pricep cum s-a întîmplat una ca asta !

Peste o lună, Jeanne anunţă vestea la toată lumea. Numai contesei Gilberte nu-i spuse nimic, dintr-un sentiment de complicată şi delicată pudoare.

De la cea dintîi bănuială, Julien nu se mai apropie de ea. Apoi se resemnă, furios, şi declară :

— Iată un copil pe care nu l-a dorit nimeni !

Şi începu să vină din nou în odaia nevestei lui.

Ceea ce prevăzuse preotul se împlini întocmai. Jeanne rămase însărcinată. Atunci, cuprinsă de o bucurie nebună, se încuie în fiecare seară cu cheia, închinîndu-şi viaţa, dintr-o pornire de recunoştinţă faţă de divinitatea vagă pe care o adora, unei veşnice castităţi.

Se simţea din nou aproape fericită, mirîndu-se cît de repede i se îndulcise durerea după moartea măicuţei. Se socotise nemîngîiată. Şi iată că, în mai puţin de două luni,

rana cea vie se închidea. Nu-i mai rămăsese decît o melancolie duioasă, ca un văl de tristețe aruncat asupra vieții. Nimic rău nu i se mai putea întîmpla. Copiii vor crește și o vor iubi, și ea va îmbătrîni liniștită, împăcată, fără să se mai gîndească la bărbatul ei.

Spre sfîrșitul lunii septembrie, abatele Picot veni să-i facă o vizită de ceremonie, îmbrăcat într-o sutană nouă, care nu era pătată decît de opt zile, și-i prezentă pe urmașul său, abatele Tolbiac. Era un preot tînăr de tot, slab și foarte mic. Vorbea cu emfază, și ochii lui încercănați și adînciți în orbite dovedeau un suflet violent. Preotul cel bătrîn fusese numit superior la Goderville.

Aflînd despre această despărțire, Jeanne simți o adevărată tristețe. Figura bătrînului era legată de toate amintirile ei de femeie tînără : el o cununase, el îl botezase pe Paul, el o înmormîntase pe măicuța. Nu-și putea închipui satul Etouvent fără pîntecul abatelui Picot trecînd de-a lungul drumului. Și îl iubea, pentru că era vesel și neprefăcut. Cu toate că fusese avansat, abatele nu era bucuros. Zicea :

— Îmi vine greu, doamnă contesă, îmi vine greu. Sînt optsprezece ani de cînd am venit aici. Comuna aduce venit puțin și nu-i mare lucru de capul ei. Bărbații nu prea sînt credincioși, iar femeile, femeile nu prea au purtări bune. Cît despre fete, ele nu ajung să se cunune la biserică decît după ce fac cîte un pelerinaj la Maica-domnului-cu-burta-mare, iar floarea de lămîiță nu prea are mare trecere pe la noi... Totuși, mie mi-era drag satul ăsta.

Preotul cel nou se înroșise și dădea semne de nerăbdare. Și deodată zise :

— Cu mine, toate astea vor trebui să se schimbe !

Părea un copil înfuriat, atît de plăpînd și atît de slab era în sutana lui învechită, dar curată.

Abatele Picot îl privi pieziș, cum făcea el cînd era vesel, și urmă :

— Vezi dumneata, abate, ca să împiedici lucrurile astea, ar trebui să-ţi pui enoriaşii în lanţuri. Şi asta încă n-ar ajuta la nimic !

Preotul cel mic îi răspunse, tăios :

— Vom vedea noi !

Iar bătrînul zîmbi, trăgînd tabac pe nas :

— Vîrsta o să te potolească, abate, vîrsta şi experienţa. Altfel, ai să îndepărtezi de biserică şi pe cei din urmă credincioşi, şi atîta tot. Prin părţile noastre, lumea e credincioasă dar încăpăţînată. Bagă de seamă ! Pe legea mea, cînd vine la predică vreo fată care mi se pare cam rotundă, mă gîndesc : Asta-mi aduce un enorias mai mult — şi caut s-o mărit. Pentru că, vezi, nu-i poţi împiedica să greşească, dar te poţi duce să cauţi băiatul şi să-l împiedici să părăsească fata. Însoară-i, abate, însoară-i şi nu-ţi mai bate capul cu altceva !

Preotul cel nou răspunse cu asprime :

— N-avem acelaşi fel de a gîndi. E inutil să mai stăruim.

Şi abatele Picot începu din nou să regrete satul, marea pe care o vedea de la fereastra casei parohiale, văile mici, în chip de pîlnie, unde se ducea să-şi spună rugăciunile, privind cum în depărtare treceau corăbiile. Apoi, cei doi preoţi îşi luară rămas bun. Cel bătrîn o sărută pe Jeanne, care abia se stăpînea să nu plîngă.

Peste opt zile, abatele Tolbiac veni din nou. Vorbi despre reformele pe care avea de gînd să le înfăptuiască, cum ar fi vorbit un prinţ care lua în stăpînire un regat. Apoi o rugă pe vicontesă să nu lipsească niciodată de la liturghia de duminică şi să se împărtăşească la toate sărbătoarile.

— Dumneavoastră şi cu mine, zicea el, sîntem fruntea ţinutului. Trebuie să-l îndrumăm şi să ne arătăm totdeauna ca o pildă vrednică de urmat. Ca să fim puternici şi respectaţi, trebuie să fim uniţi. Dacă biserica şi castelul vor merge mînă în mînă, bordeiul ne va şti de frică şi ne va asculta.

Religia Jeannei era plăsmuită numai din sentimente, din acea credință visătoare pe care o femeie și-o păstrează totdeauna. Și dacă își îndeplinea oarecum îndatoririle, o făcea mai mult din obișnuința căpătată la călugărițe, deoarece filozofia critică a baronului îi dărîmase de mult convingerile. Abatele Picot se mulțumea cu puținul pe care i-l putea da și n-o ținea de rău niciodată. Dar urmașul lui, nevăzînd-o la slujba de duminica trecută, alergase, neliniștit și sever, s-o mustre.

Ea nu voia s-o rupă cu casa parohială, așa că făgădui, propunîndu-și să nu dea dovadă de prea mult zel, altfel decît din bunăvoință, și asta numai în primele săptămîni. Dar încetul cu încetul se obișnui cu biserica și căzu sub influența acestui preot plăpînd, integru și dominator. Începu să-i placă pentru exaltarea și înflăcărarea lui. El făcea să vibreze în ea coarda de poezie religioasă, pe care toate femeile o au în suflet. Austeritatea lui neînduplecată, disprețul lui pentru lume și pentru plăcerile trupești, dezgustul lui față de preocupările omenești, dragostea lui de Dumnezeu, lipsa lui de experiență, atît de tinerească și sălbatică, vorba necruțătoare și voința neclintită, toate îi dădeau Jeannei impresia că așa trebuie să fi fost martirii. Și ea, îndurerată și dezamăgită, se lăsa ispitită de fanatismul rigid al acestui copil, slujitor al cerului.

El o ducea spre Cristos, mîngîietorul, arătîndu-i cum i-ar îndulci suferința bucuriile sfinte ale credinței. Și Jeanne îngenunchea în fața jilțului duhovnicesc, umilindu-se, simțindu-se mică și neputincioasă în fața acestui preot, care nu părea să aibă mai mult de cincisprezece ani.

Dar, în curînd, toată lumea din sat începu a-l urî.

De o asprime neînduplecată față de el însuși, era, față de ceilalți, de o intoleranță necruțătoare. Un lucru, mai ales, îl umplea de furie și de indignare: dragostea. În predicile lui, vorbea despre ea cu pornire, spunînd lucrurilor pe nume, după

obiceiul bisericesc, și aruncînd asupra auditoriului de țărani neciopliți fraze tunătoare împotriva poftelor trupești. Și tremura de mînie, și bătea din picior, chinuit de imaginile pe care le evoca în furia lui.

În biserică, băieții mai mari și fetele își aruncau căutături viclene. Iar țăranii bătrîni, cărora le place totdeauna să glumească cu lucruri de acestea, întorcîndu-se acasă alături de băiatul lor îmbrăcat cu bluză albastră și de nevasta cu mantie neagră, dezaprobau lipsa de îngăduință a tînărului preot. Și tot ținutul era în fierbere.

Oamenii își povesteau în șoaptă asprimea preotului la spovedanie și canoanele grele pe care le împărțea. Și cum se încăpățîna să nu le ierte pe fetele care călcaseră strîmb, începură să-și bată joc de el. Rîdeau la sărbători, în timpul liturghiei celei mari, cînd vedeau fete tinere rămînînd în bănci, în loc să se ducă la împărtășanie, o dată cu celelalte.

În curînd, preotul începu să pîndească îndrăgostiții, zădărnicindu-le întîlnirile, așa cum fac paznicii cînd urmăresc braconierii. Se ținea după ei de-a lungul șanțurilor, pe după hambare în serile cu lună și în tufele de trestii de mare de pe povîrnișul coastelor mărunte. O dată dădu peste doi care nu se despărțiră la apropierea lui. Se țineau de după mijloc și mergeau sărutîndu-se, de-a lungul unei văgăuni pline de pietre. Abatele strigă :

— Nu sfîrșiți o dată, haimanale ce sînteți ?

Dar băiatul îi răspunse, întorcîndu-se spre el :

— Ia cată-ți de treburile dumitale, părințele, că astelalte nu te privesc !

Atunci preotul ridică pietre de pe jos și aruncă în ei, cum arunci în cîini. Tinerii o luară la fugă, rîzînd amîndoi. Iar duminica următoare, preotul îi dădu de gol, spunîndu-le numele în plină biserică. Atunci toți băieții din sat încetară de a se mai duce la slujbă. Preotul mînca la castel în fiecare joi

seara şi adescori venea şi peste săptămînă să stea de vorbă cu enoriaşa lui. Jeanne se înfierbînta ca şi el, discuta despre cele nepămîntene, mînuind tot arsenalul străvechi şi complicat al controverselor religioase. Se plimbau amîndoi de-a lungul aleii celei mari, a baroanei, vorbind despre Cristos şi apostoli, despre fecioară şi părinţii bisericii, ca şi cum i-ar fi cunoscut pe toţi. Se opreau uneori să-şi pună întrebări profunde, care-i făceau să bată cîmpii cu smerenie, ea pierzîndu-se în raţionamente poetice care se înălţau la cer ca rachetele, el, mai precis, căutînd deducţii ca un avocat stăpînit de o idee fixă, care ar demonstra în chip matematic cuadratura cercului.

Julien îi arăta noului preot un deosebit respect, spunînd mereu :

— Îmi place popa, ăsta nu face concesii !

Şi se spovedea şi se împărtăşea cît putea, dînd exemplu din plin. Se ducea acum aproape în fiecare zi la Fourville, vînînd împreună cu contele, care nu se mai putea lipsi de el, şi călărind cu contesa, în ciuda ploilor şi a vremii rele.

Contele zicea :

— Au turbat cu călăria lor ! Dar asta-i face bine nevestei mele.

Baronul se întoarse pe la mijlocul lui noiembrie. Era schimbat, îmbătrînit, stins, cufundat în tristeţea neagră ce-i cuprinsese sufletul. Dragostea care-l lega de fiica lui părea că a crescut, ca şi cum cele cîteva luni de mohorîtă singurătate îi sporiseră nevoia de afecţiune, de încredere şi de duioşie.

Jeanne nu-i mărturisi gîndurile ei cele noi, prietenia ei cu abatele Tolbiac şi pasiunea ei religioasă. Totuşi, cînd baronul îl văzu întîia oară pe preot, simţi trezindu-se împotriva lui o duşmănie înverşunată. Şi cînd, seara, ea îl întreba :

— Cum îl găseşti ? el îi răspunse :

— Omul acesta e un inchizitor ! Trebuie să fie foarte primejdios.

Apoi, după ce află de la ţărani, al căror prieten era, de asprimea tînărului preot, de violenţa lui, de persecuţia pe care o exercita împotriva legilor şi a instinctelor înnăscute, în inima lui izbucni o adevărată ură.

Baronul era din rasa bătrînilor filozofi care adormeau natura, înduioşîndu-se îndată ce vedea două animale împreunîndu-se, plecîndu-şi genunchii în faţa unui Dumnezeu panteist şi burzuluindu-se în faţa concepţiei catolice a unui Dumnezeu cu intenţii burgheze, cu mînii de iezuit şi cu răzbunări de tiran, a unui Dumnezeu care înjosea creaţia presimţită, fatală, infinită şi atotputernică, creaţia-viaţă, lumină, gînd, plantă, stîncă, om, aer, animal, stea, Dumnezeu şi gîză în acelaşi timp, care creează pentru că e însăşi creaţia, mai puternică decît voinţa, mai vastă decît înţelepciunea, dînd viaţă fără scop, fără raţiune şi fără sfîrşit, în toate direcţiile şi sub toate formele prin spaţiul infinit, după nevoile hazardului şi după vecinătatea aştrilor care încălzesc lumile. Creaţia cuprindea toţi germenii, gîndirea şi viaţa, dezvoltîndu-se în sînul ei ca florile şi fructele pe copaci. Pentru el, reproducerea era marea lege generală, actul sfînt, vrednic de respect divin, care îndeplineşte voinţa obscură şi neclintită a fiinţei universale.

Şi baronul începu, din fermă în fermă, să ducă o campanie violentă împotriva preotului intolerant, care persecuta însăşi viaţa. Deznădăjduită, Jeanne se ruga lui Dumnezeu şi-l ruga şi pe tatăl ei, dar baronul îi răspundea mereu :

— Trebuie să luptăm împotriva acestor oameni, e dreptul nostru şi datoria noastră. Ei nu sînt umani. Şi repeta, scuturîndu-şi părul lung şi alb : Nu sînt umani. Nu înţeleg nimic, nimic, nimic ! Tot ce fac, fac ca într-un vis fatal. Sînt antifizici ! Şi repeta : Antifizici ! ca şi cum ar fi aruncat un blestem.

Preotul îşi dădea bine seama cine-i era duşmanul. Dar cum ţinea să-şi păstreze puterea asupra castelului şi a contesei, evita orice explicaţie, încredinţat că pînă la urmă va învinge.

Afară de aceasta, îl urmărea o idee fixă : descoperise întîmplător legăturile lui Julien cu Gilberte şi voia să le pună capăt cu orice preţ.

Într-o zi, veni la Jeanne şi, după o nesfîrşită discuţie mistică, o rugă să-şi unească puterile cu ale lui ca să combată, ca să distrugă răul din propria ei familie şi să salveze două suflete în primejdie.

Ea nu înţelese şi-i ceru lămuriri. El îi răspunse :

— Încă nu e timpul să ştiţi. O să mai vin eu, în curînd.

Şi plecă brusc.

Iarna era pe sfîrşite, o iarnă putredă, cum se zice la ţară, umedă şi călduţă. Preotul veni din nou peste cîteva zile şi-i vorbi, în cuvinte nelămurite, despre una din acele legături vinovate între oameni care s-ar cuveni să fie fără păcat. Era de datoria celor ce cunoşteau aceste fapte, zicea el, să le curme prin orice mijloace. Se pierdu în consideraţii înalte, după aceea, luîndu-i mîna, o conjură să deschidă ochii, să înţeleagă şi să-l ajute.

De data aceasta ea înţelese, dar tăcu înspăimîntată, cu gîndul la tot ce s-ar putea întîmpla neplăcut în casa ei, liniştită acum, şi se prefăcu a nu şti ce voia să-i spună. Atunci, preotul nu mai ezită şi-i vorbi răspicat :

— Îmi îndeplinesc o datorie grea, doamnă contesă, dar nu pot face altfel. Misiunea mea îmi porunceşte să nu vă las în necunoştinţă asupra unui lucru pe care-l puteţi împiedica. Aflaţi, prin urmare, că soţul dumneavoastră întreţine o prietenie criminală cu doamna de Fourville.

Jeanne îşi plecă fruntea, resemnată şi neputincioasă. Preotul urmă :

— Şi acum, ce aveţi de gînd să faceţi ?

Jeanne îngăimă :

— Dar ce vreţi să fac, părinte ?

El îi răspunse, violent :

— Să vă așezați de-a curmezișul acestei pasiuni criminale !

Jeanne începu să plîngă și zise, cu glas sfîșietor :

— Dar el m-a mai înșelat o dată cu o slujnică. Nu mă ascultă. Nu mă mai iubește. Îndată ce-mi arăt o dorință care nu-i convine, mă chinuiește. Ce pot să fac ?

Fără să-i răspundă direct, preotul strigă :

— Atunci, vă plecați capul ? Vă resemnați ? Îngăduiți un asemenea lucru ? Adulterul e aci, sub acest acoperiș și dumneavoastră îl tolerați ? Crima se săvîrșește sub ochii dumneavoastră, și întoarceți ochii de la ea ? Soție sînteți ? Creștină sînteți ? Mamă ?

Jeanne plîngea :

— Dar ce vreți să fac ?

El îi răspunse :

— Orice, numai să nu mai îngăduiți această nelegiuire ! Orice, vă spun ! Părăsiți-l ! Părăsiți casa aceasta pîngărită !

Ea zise :

— Dar n-am bani, părinte. Și nu mai am nici curaj acum. Și apoi, cum să plec fără dovezi ? N-am nici măcar dreptul s-o fac !

Preotul se ridică, fremătînd :

— Prin glasul dumneavoastră vorbește lașitatea, doamnă ! Vă credeam altfel. Nu sînteți vrednică de mila cerului !

Jeanne căzu în genunchi :

— O, nu mă părăsiți, vă rog ! Sfătuiți-mă...

El porunci, scurt :

— Deschideți-i ochii domnului de Fourville. E datoria lui să rupă această legătură.

La gîndul acesta, Jeanne se înspăimîntă.

— Dar i-ar ucide, părinte ! Și ar însemna că eu i-am denunțat ! O, asta nu, niciodată !

Atunci, cuprins de mînie, preotul ridică mîna ca pentru blestem :

— Rămîneţi cu ruşinea şi crima dumneavoastră, doamnă, pentru că vina vă e mai mare decît a lor ! Sînteţi soţie îngăduitoare ! Eu nu mai am ce căuta aici.

Şi plecă, atît de furios încît tremura din tot trupul.

Jeanne se luă după el, înnebunită, gata să-i intre în voie, începînd să făgăduiască. Dar, cutremurat de indignare, preotul mergea cu paşi repezi, fluturîndu-şi de mînie umbrela mare şi albastră, aproape cît el de înaltă. Îl zări pe Julien, în picioare lîngă barieră, supraveghind tăiatul crengilor uscate. Atunci o luă la stînga, spre curtea fermei lui Couillard, repetînd :

— Lăsaţi-mă, doamnă, nu mai am a vă spune nimic.

Drept în calea lui, în mijlocul curţii, o droaie de copii, de-ai casei şi de prin vecini, stăteau îngrămădiţi în jurul cuştii căţelei Mirza şi se uitau la ceva cu o atenţie încordată şi mută. În mijlocul lor, cu mîinile la spate, baronul se uita şi el, cu aceeaşi curiozitate. Părea un profesor între şcolarii săi. Dar cînd îl văzu pe preot se depărtă, să nu mai fie silit să-l întîlnească, să-l salute şi să-i vorbească.

Jeanne îl ruga :

— Lăsaţi-mi cîteva zile de gîndire, părinte, şi apoi veniţi. O să vă spun ce am pus la cale, ce am făcut, ce am de gînd să fac, şi o să chibzuim.

Tocmai ajunseseră lîngă droaia de copii, şi preotul se apropie să vadă ce-i interesa aşa. Făta căţeaua. În faţa cuştii, cinci căţeluşi mişunau în jurul ei, şi ea îi lingea cu dragoste, lungită pe o coastă, îndurerată. În clipa cînd preotul se apleca asupra ei, căţeaua se întinse, se încordă, şi încă un pui se ivi, al şaselea. Atunci, toţi băieţii, plini de bucurie, începură să strige, bătînd din palme :

— Uite încă unul ! Uite încă unul !

Pentru ei era un joc, un joc firesc care nu avea în el nimic vinovat. Se uitau la căţeaua care făcea pui, aşa cum s-ar fi uitat cum cad merele din copac.

La început, abatele Tolbiac rămase încremenit. Apoi, cuprins de o furie nestăpînită, ridică umbrela lui uriașă și începu să lovească în grămada de copii cît putea, peste capetele lor. Speriați, băieții o rupseră la fugă și preotul se pomeni pe neașteptate în fața cățelei care fătase și încerca acum să se scoale. Dar el nu-i dădu răgaz nici să se ridice în picioare și, pierzîndu-și capul, începu s-o bată cît îl țineau puterile. Legată în lanț, cățeaua nu putea fugi și gemea înspăimîntător, zbătîndu-se sub lovituri. Umbrela se făcu bucăți. Atunci, cu mîinile goale, preotul se urcă pe cățea, călcînd-o în picioare ca un nebun, pisînd-o, zdrobind-o. O facu să arunce pe lume încă un pui, cel din urmă, care țîșni sub apăsarea lui, apoi, turbat, sfîrși cu călcîiele trupul însîngerat, ce tot mai tresărea în mijlocul noilor născuți, care, greoi și orbi, scînceau căutînd să sugă.

Jeanne fugise. Dar, pe neașteptate, preotul se simți apucat de guler. O palmă făcu să-i sară tricornul de pe cap, și baronul, ca ieșit din minți, îl tîrî pînă la barieră și-l aruncă în drum. Cînd domnul Le Perthuis se întoarse, o zări pe Jeanne în genunchi, plîngînd în mijlocul cățelușilor și adunîndu-i în poala rochiei. Se îndreptă spre ea cu pași mari, dînd din mîini și strigînd :

— Iată-l, omul în sutană ! L-ai văzut acum de ce e în stare ?

Fermierii se adunaseră în goană, toată lumea se uita la cățeaua sfîrtecată, iar bătrîna Couillard strigă :

— Doamne, dar cum poate fi cineva așa de sălbatic ?

Jeanne adunase cei șapte pui, să-i crească.

Încercă să le dea lapte. A doua zi, muriră trei. Atunci, moș Simon plecă prin sat să descopere o cățea care alăptează. Nu găsi nici una, dar se întoarse cu o pisică, zicînd că o să prindă bine și ea. Uciseră atunci încă trei cățeluși, încredințîndu-le pe cel din urmă acestei doici de alt neam. Pisica îl adoptă imediat, culcîndu-se pe o parte și dîndu-i să sugă. Ca să nu

istovească mama adoptivă, înțărcară cățelul după cincisprezece zile și Jeanne se însărcină să-l hrănească ea singură, cu biberonul. Îl boteză Toto. Baronul, însă îi schimbă numaidecît numele și-i zise *Massacre*.

Preotul nu se mai întoarse, dar duminica următoare, aruncă din înălțimea amvonului ocări, blesteme și amenințări împotriva castelului, zicînd că rănile trebuie arse cu fierul roșu, afurisindu-l pe baron, care făcu haz de asta, și atrăgînd atenția oamenilor, printr-o aluzie străvezie dar încă timidă, asupra noilor legături amoroase ale lui Julien. Vicontele își ieși din fire, însă frica unui scandal înfiorător îi potoli mînia.

Apoi, de la o predică la alta, preotul își continua amenințările, prevestind că ceasul domnului se apropie și că toți dușmanii lui își vor primi pedeapsa.

Julien îi scrise arhiepiscopului o scrisoare plină de respect, dar energică. Și abatele Tolbiac, amenințat cu dizgrația, tăcu. Îl întîlneai acum făcînd lungi plimbări singuratice, cu pași mari și cu înfățișare de nebun. În plimbările lor călare, Gilberte și Julien îl vedeau mereu, cînd departe, ca un punct negru la capătul unei cîmpii sau pe marginea falezei, cînd citindu-și rugăciunile în cîte o vale îngustă, unde voiau să intre și ei. Atunci se întorceau din drum, să nu treacă pe lîngă el.

Venise primăvara, care le ațîța și mai mult dragostea, aruncîndu-i în fiecare zi pe unul în brațele celuilalt, cînd ici, cînd colo, sub orice adăpost pe care-l găseau în drumul lor.

Cum frunzele copacilor erau încă rare și iarba umedă, și cum nu puteau, ca în miezul verii, să se adîncească în desișul pădurilor, alegeau de cele mai multe ori, ca să-și ascundă îmbrățișările, căsuța pe roate a unui păstor, părăsită de cu toamnă pe culmea povîrnișului de la Vaucotte.

Căsuța stătea acolo singuratică, cocoțată pe roatele ei înalte, la cinci sute de metri de faleză, exact pe punctul de unde începea coborîșul în panta povîrnită a văii. Nu-i putea sur-

prinde nimeni, deoarece de acolo se vedea toată cîmpia. Iar caii, legați de hulube, îi așteptau pînă ce se săturau de sărutări.

Dar într-o zi, în clipa cînd își părăseau adăpostul, îl zăriră pe abatele Tolbiac aproape ascuns în trestiile de mare de pe coastă.

— Trebuie să ne lăsăm caii în rîpă, zise Julien. Ar putea să ne dea de gol de departe.

Și-și luară obiceiul să-i lege într-o cotitură a văii, plină de mărăciniș.

Apoi, într-o seară, în timp ce se întorceau amîndoi la Vrillette să cineze cu contele, îl întîlniră pe preotul de la Etouvent ieșind din castel. Se trase la o parte, să le facă loc, și salută, căutînd să nu le întîlnească privirea.

Îi cuprinse atunci o neliniște, care se risipi curînd.

Și iată că, într-o după-amiază, în timp ce Jeanne citea lîngă foc pe o vîntoasă cumplită (era la începutul lui mai), îl zări deodată pe contele de Fourville venind pe jos, atît de repede încît crezu că se întîmplase o nenorocire.

Coborî scările în goană să-l întîmpine, dar cînd ajunse în fața lui crezu că bietul om înnebunise. Purta pe cap o șapcă mare, îmblănită, pe care n-o purta decît acasă, era îmbrăcat cu bluza de vînătoare și era atît de palid, încît mustața roșcată, care de obicei nu distona cu tenul lui colorat, părea acum o flacără. Și ochii rătăciți i se rostogoleau ca pustii de gînduri.

Îngăimă :

— Nevasta mea e aici, nu-i așa ?

Jeanne, pierzîndu-și capul, îi răspunse :

— Nu, n-am văzut-o de loc astăzi.

Contele se așeză de parcă i s-ar fi frînt picioarele, își scoase șapca și-și șterse fruntea cu batista, de mai multe ori, în neștire. Apoi, ridicîndu-se dintr-o smucitură, se apropie de Jeanne cu amîndouă mîinile întinse, cu gura căscată, gata să vorbească, să-i încredințeze nu știu ce durere înfricoșătoare. Dar se opri, se uită la ea țintă și zise, ca în delir :

— Dar e bărbatul dumneavoastră... așa că și dumneavoastră...

Și fugi în direcția mării.

Jeanne alergă să-l oprească, îl strigă, îl imploră, gîndindu-se cu inima strînsă de groază: „Știe tot! Ce o să facă oare? Doamne, numai de nu i-ar găsi!"

Dar ea nu-l putea ajunge, iar el n-o asculta. Mergea drept înainte fără să ezite, sigur de ținta lui. Sări șanțul, trecu apoi cu pași de uriaș peste trestiile de mare și ajunse pe faleză.

Stînd în picioare pe povîrnișul plantat cu copaci, Jeanne îl urmări mult timp cu ochii. Apoi, după ce nu-l mai văzu, se întoarse în casă, pradă unei adînci neliniști.

Contele se întoarse spre dreapta și o luă la fugă. Marea zbuciumată își rostogolea valurile, nori mari și negri veneau și treceau gonind nebunește, urmați de alții, și fiecare din ei împroșca țărmul cu rafale furioase. Vîntul șuiera, gemea, reteza iarba, culca la pămînt recolta tînără și aducea, ca pe niște fulgi de spumă, păsări mari și albe, pe care le mîna departe spre uscat.

Vîrtejurile care veneau unul după altul îl plesneau pe conte peste față, îi udau obrajii și mustățile de pe care se scurgea apa, umplîndu-i urechile de zgomot și inima de zbucium.

Departe în fața lui, valea Vaucotte își deschidea sînul adînc. Și pînă acolo, nimic altceva decît o colibă de păstor lîngă un țarc de oi părăsit. Doi cai erau legați de hulubele căsuței pe roate. De cine s-ar mai fi putut teme cei dinăuntru pe o furtună ca asta?

Cum zări caii, contele se lăsă la pămînt, apoi se tîrî pe mîini și pe genunchi, asemeni unui monstru, cu trupul lui uriaș plin de noroi și cu șapca lui din păr de sălbăticiune. Se cățără așa pînă la cabana singuratică și se vîrî, dedesubt, să nu fie descoperit printre crăpăturile scîndurilor.

Văzîndu-l, caii începură să se agite. El le tăie frîul încet, cu cuțitul pe care-l ținea deschis în mînă. Și cum tocmai

atunci se stîrni un vîrtej de vînt, caii o luară la goană, speriaţi de grindina care izbea în acoperişul aplecat al căsuţei de lemn, făcînd-o să se cutremure pe roţi.

Atunci contele, ridicîndu-se în genunchi, îşi lipi ochiul de crăpătura de jos a uşii şi se uită înăuntru.

Nu se mai mişcă de acolo. Părea că aşteaptă ceva. Trecu aşa destul de multă vreme. Şi dintr-o dată se ridică, plin de noroi din cap pînă în picioare. Cu un gest de nebun, împinse zăvorul care închidea oblonul pe dinafară şi, punînd mîna pe hulube, începu să scuture coteţul acela, ca şi cum ar fi vrut să-l sfarme bucăţi. Şi deodată se înhămă, încovoindu-şi trupul înalt într-o sforţare deznădăjduită şi, trăgînd ca un bou, gîfîind, tîrî după el, spre panta povîrnită, căsuţa călătoare împreună cu cei dinăuntrul ei.

Şi cei dinăuntru ţipau, bătînd cu pumnii în pereţii de lemn, fără să înţeleagă ce se petrecea cu ei.

Cînd ajunse pe culme, contele dădu drumul căsuţei uşoare, care începu să se rostogolească pe coasta prăvălită.

Cobora tot mai repede, aruncîndu-se înainte nebuneşte, din ce în ce mai repede, sărind, poticnindu-se ca un animal şi bătînd pămîntul cu hulubele.

Un cerşetor bătrîn, ghemuit într-un şanţ, o văzu trecîndu-i pe deasupra capului şi auzi în lada de lemn strigăte înspăimîntătoare.

Deodată, căsuţa îşi pierdu o roată, smulsă într-o izbitură, se abătu pe o coastă şi iarăşi începu să coboare ca o ghiulea, cum s-ar rostogoli din vîrful unui munte o casă dezrădăcinată. Ajungînd apoi la marginea celei din urmă rîpe, sări, descriind o curbă, şi, prăbuşindu-se în adînc, se sparse ca un ou.

Îndată ce o văzu sfărîmată jos, pe pietre, cerşetorul cel bătrîn, care o văzuse trecînd, coborî cu paşi mărunţi printre mărăcini. Dar sfătuit de prudenţa lui ţărănească, şi neîndrăz-

nind să se apropie de lada cea spartă, se duse pînă la ferma vecină să dea de veste ce se întîmplase.

Oamenii alergară în grabă, dădură la o parte sfărîmăturile şi găsiră sub ele două trupuri. Erau pline de vînătăi, strivite, însîngerate. Bărbatul avea fruntea crăpată şi toată faţa zdrobită. Femeii îi spînzura maxilarul de jos, desprins de o izbitură, iar mîinile şi picioarele lor rupte erau moi, ca şi cum nu mai aveau oase sub carne.

Totuşi, oamenii îi recunoscură şi începură să chibzuiască îndelung asupra pricinilor aceste nenorociri.

— Da' ce căutau ei în cocioaba asta ? întrebă o femeie.

Atunci, cerşetorul cel bătrîn povesti că, pe cît se pare, cei doi intraseră acolo să se adăpostească de furtună şi că vîntul furios trebuie să fi răsturnat şi aruncat la vale căsuţa. Şi le explică oamenilor că el însuşi era să se ascundă acolo, dar că văzuse caii legaţi de hulube şi înţelesese că i-o luaseră alţii înainte.

Şi adăugă, satisfăcut :

— Că altminteri, mueream eu în locul lor !

Cineva zise :

— Şi ce, nu era mai bine ?

Atunci, bătrînul se înfurie cumplit :

— Şi de ce să fie mai bine ? Pentru că eu îs sărac şi ăştia-s bogaţi ? Uitaţivă la ei ce-au ajuns ! Şi, tremurînd, zdrenţăros, ud pînă la piele, dezgustător, cu barba încîlcită şi cu părul lung curgîndu-i de sub pălăria spartă, arătă cele două cadavre cu vîrful toiagului strîmb şi declară : Că doar toţi sîntem egali în faţa Ăsteia.

Dar mai veniseră şi alţi ţărani, şi se uitau piezişi, cu priviri neliniştite, viclene, speriate, egoiste şi laşe. Chibzuiră apoi ce aveau de făcut şi hotărîră, în nădejdea că vor primi vreo răsplată, să ducă trupurile la cele două castele. Aşa că pregătiră două cărucioare. Se ivi, însă, o nouă încurcătură : unii voiau

să aștearnă pe fundul cărucioarelor numai paie, alții erau de părere să pună, din cuviință, cîte o saltea.

Femeia care mai vorbise înainte strigă :

— Dar or să ni se umple saltelele de sînge, de-o să trebuiască pe urmă să le spălăm cu clor !

Atunci, un fermier voinic și cu obrazul vesel îi răspunse :

— N-avea grijă, că or să ni le plătească ei ! Cu cît or să fie mai bune, cu-atîta or să ne dea mai mult.

Argumentul fu hotărîtor.

Și cele două cărucioare, cocoțate pe roți fără arcuri, porniră la trap, una la dreapta și alta la stînga, scuturînd și legănînd, la fiecare făgaș al drumului, rămășițele unor ființe care se îmbrățișaseră și care n-aveau să se mai întîlnească niciodată.

De îndată ce văzuse căruța pe roate rostogolindu-se pe povîrniș, contele o luase la fugă cît îl țineau picioarele, prin ploaie și furtună. Alergase așa ceasuri în șir, tăind drumurile, sărind șanțurile, rupînd gardurile vii. Și se întorsese acasă pe înserat, fără să-și dea seama cum.

Servitorii îl așteptau, speriați, să-i spună că cei doi cai se întorseseră de curînd fără călăreți. Calul lui Julien se luase după celălalt.

Clătinîndu-se, contele de Fourville zise, cu glas întretăiat :

— Li s-o fi întîmplat vreun accident pe vremea asta îngrozitoare. Toată lumea să plece în căutarea lor !

Plecă și el, din nou. Dar îndată ce nu-l mai văzu nimeni, se ascunse într-un tufiș de măceși, pîndind drumul pe care trebuia să se întoarcă, moartă sau muribundă, sau poate schilodită, desfigurată pentru totdeauna, aceea pe care încă o iubea cu o patimă sălbatică.

Și, curînd, trecu pe dinaintea lui un cărucior ducînd ceva ciudat. Se opri în fața castelului, apoi intră. Asta era, da, asta era Ea. Dar o neliniște înfricoșătoare îl țintui pe loc, o spaimă

cumplită de a afla, o groază de adevăr. Şi nu se mai urni de acolo, ghemuit ca un iepure, tresărind la cel mai mic zgomot.

Aşteptă un ceas, poate două. Căruciorul nu ieşea. Îşi închipui atunci că nevasta lui îşi dădea sufletul. Şi gîndul de a o vedea, de a-i întîlni privirea, îl înspăimîntă atît de mult, încît deodată se temu să nu fie descoperit în ascunzătoarea lui şi silit să se întoarcă şi să asiste la agonia ei. Şi fugi mai departe, pînă în mijlocul pădurii. Atunci, dintr-o dată, se gîndi că ea avea nevoie, poate, de ajutor, că nimeni, fără îndoială, nu putea s-o îngrijească, şi se întoarse alergînd ca un nebun.

Intrînd, îl întîlni pe grădinar şi-l strigă :

— Ei ?...

Omul nu îndrăznea să-i răspundă.

Atunci, aproape urlînd, domnul de Fourville îl întrebă :

— A murit ?

Şi servitorul îngăimă :

— Da, domnule conte.

Simţi o nesfîrşită uşurare. O linişte bruscă îi năvăli în sînge şi în muşchii care tremurau. Şi, cu paşi hotărîţi, urcă treptele peronului larg.

Celălalt cărucior ajunsese la Peuples. Jeanne îl zări de departe, văzu salteaua, ghici trupul care zăcea deasupra şi înţelese totul. Şi emoţia o zgudui atît de adînc, încît se prăbuşi fără cunoştinţă.

Cînd îşi veni în fire, tatăl ei îi sprijinea capul şi-i ştergea tîmplele cu oţet. O întrebă, cu îndoială :

— Ştii ?

Şi ea şopti :

— Da, tată.

Dar cînd încercă să se ridice nu putu, atît de rău se simţea.

În aceeaşi seară, născu un copil mort. O fetiţă.

Nu văzu nimic din înmormîntarea lui Julien. Nu ştiu nimic. Îşi dădu seama doar, peste o zi sau două, că se întorsese mătuşica Lison. Şi, în coşmarurile înfrigurate care o chinuiau,

încerca să-și aducă aminte, cu încăpățînare, de cînd plecase bătrîna de la Peuples, pe ce vreme și în ce împrejurări. Dar nu izbutea, nici măcar în clipele de luciditate. De un singur lucru era sigură : că o mai văzuse după moartea măicuței.

XI

RĂMASE TREI LUNI ÎN ODAIA EI, atît de slabă și de palidă, încît toți o credeau pierdută. Apoi, încetul cu încetul, își veni în fire. Tăicuțul și mătușica Lison, care stăteau acum la Peuples, n-o părăseau o clipă. Din zguduirea aceea, rămăsese cu un fel de boală nervoasă : i se făcea rău din cel mai mic zgomot și cădea în nesimțire, mult timp, din cele mai neînsemnate pricini.

Nu ceruse niciodată amănunte asupra morții lui Julien. La ce bun ar mai fi făcut-o ? Parcă nu știa destul ? Toată lumea credea că fusese un accident, dar ea nu se înșela și păstra în adîncul inimii taina ei chinuitoare : faptul că știuse despre adulterul lui și viziunea acelei scurte și înspăimîntătoare apariții a contelui, în ziua catastrofei.

Și sufletul începu să i se pătrundă de amintirile duioase și melancolice, de scurtele bucurii de dragoste pe care i le dăduse, pe vremuri, bărbatul său. În fiecare clipă, imaginile i se trezeau în minte pe neașteptate, și tresărea. Îl vedea iarăși așa cum fusese în timpul logodnei, apoi așa cum îl iubise în puținele ei ceasuri de patimă, înflorite sub soarele fierbinte al Corsicei. Toate defectele lui se micșorau, toată asprimea firii lui dispărea, pînă și necredința lui se îndulcea acum, în depărtarea tot mai mare a mormîntului închis. Și, cuprinsă de o vagă recunoștință pentru omul care o strînsese în brațe, Jeanne îi ierta suferințele trecute și nu se mai gîndea decît la clipele lor de fericire. Apoi timpul, în veșnica lui trecere, lunile așternîndu-se peste luni își cernură uitarea, ca o pulbere

tot mai deasă, peste toate amintirile şi peste toate suferinţele. Şi Jeanne se dărui, întreagă, copilului ei.

El era acum idolul, unicul gînd al celor trei fiinţe adunate în jurul lui. Şi el domnea ca un tiran. Stîrni chiar un fel de gelozie între cei trei sclavi pe care-i avea : Jeanne privea cu nemulţumire sărutările pe care băiatul i le dădea din toată inima baronului după şedinţele de călărie pe genunchi, iar mătuşica Lison, neluată în seamă de nimeni nici acum, aşa cum nu fusese niciodată, tratată uneori ca o simplă servitoare de acest stăpîn care încă nu ştia să vorbească, se închidea să plîngă în odaia ei, comparînd mîngîierile neînsemnate pe care le cerşea şi pe care abia le căpăta, cu îmbrăţişările pe care copilul le păstra pentru mama şi bunicul lui.

Trecură aşa doi ani liniştiţi, fără nici un eveniment, doar cu grija neîntreruptă pentru copil. La începutul celei de a treia ierni, se hotărîră să plece şi să rămînă, pînă la primăvară, la Rouen. Şi toată familia emigră. Dar locuind în casa veche, părăsită şi umedă, Paul căpătă o bronşită atît de gravă, încît se temură de o pleurezie. Înnebuniţi de frică, cei trei hotărîră că băiatul nu se putea lipsi de aerul de la Peuples şi, îndată ce-l văzură vindecat, îl aduseră îndărăt.

Începu, atunci, un şir de ani monotoni şi fericiţi.

Mereu împreună în jurul copilului, cînd în odaia lui, cînd în salonul cel mare, cînd în grădină, se extaziau în faţa gîngurelilor, a vorbelor drăgălaşe şi a gesturilor lui.

Ca să-l alinte, Jeanne îi zicea *Paulet.* Dar neputînd articula cuvîntul, el îşi zicea Poulet [1], stîrnind în jur rîsete nesfîrşite. Şi Paul rămase Poulet. Nimeni nu-i mai spunea altfel.

Cum băiatul creştea repede, una din cele mai pasionante ocupaţii ale celor trei, cărora baronul le zicea „cele trei mame", era să-l măsoare.

[1] Ca substantiv comun : *pui de găină* (fr.).

Făcuseră cu cuţitaşul, pe tăblia de lîngă uşa salonului, o sumedenie de crestături mici, care arătau, de la o lună la alta, cît crescuse băiatul. Această scară, zisă „scara lui Poulét", ocupa un loc considerabil în viaţa tuturor.

Un personaj nou veni apoi să joace un rol important în familie : cîinele Massacre, pe care Jeanne, preocupată numai de copilul ei, îl lăsase în părăsire. Hrănit de Ludivine, adăpostit într-un butoi vechi în faţa grajdului, Massacre trăia singuratic, tot timpul în lanţ.

Într-o dimineaţă, Paul dădu cu ochii de cîine şi începu să ţipe : voia să-l sărute. Îl duseră la el cu nesfîrşite precauţii. Cîinele se bucură grozav văzînd copilul, care începu să zbiere cînd încercară să-i despartă. Atunci, scos din lanţ, Massacre se instală în casă.

Era nedespărţit de Paul, prietenul său de fiecare clipă. Se tăvăleau amîndoi pe jos, dormeau alături pe covor. Curînd, Massacre se culcă în patul prietenului său, de care nu voia să se mai despartă. Jeanne se supăra uneori pe el din pricina puricilor, iar mătuşicăi Lison îi era necaz pe cîine, pentru că lua o atît de mare parte din dragostea celui mic, din dragostea pe care i se părea că i-o fură, din dragostea pe care o dorea atît de mult.

Rar de tot se mai duceau în vizită la familiile Briseville sau Coutelier. Doar primarul şi doctorul tulburau regulat singurătatea bătrînului castel. De la uciderea căţelei şi de la bănuielile pe care i le trezise preotul cu prilejul morţii cumplite a contesei şi a lui Julien, Jeanne nu mai intrase în biserică, furioasă pe Dumnezeul care putea să aibă asemenea slujitori.

Din cînd în cînd, abatele Tolbiac mai blestema, făcînd aluzii directe, castelul bîntuit de spiritul răului, de spiritul revoltei eterne, de spiritul greşelii şi al minciunii, de spiritul nelegiuirii, al corupţiei şi al impurităţii. Aşa îi spunea el baronului.

De altfel, oamenii ocoleau biserica. Şi cînd preotul se plimba de-a lungul cîmpiilor pe care ei îşi mînau plugul, credincioşii nu se opreau să-i vorbească, nu se întorceau să-l salute. Afară de asta, mai trecea şi drept vrăjitor, pentru că alungase duhul rău dintr-o femeie stăpînită de diavol. Îl bănuiau a cunoaşte vorbe misterioase de alungat vrăjile, care nu erau, după părerea preotului, decît un fel de glume de-ale lui Satan. Îşi punea mîinile pe fruntea vacilor care dădeau lapte subţire sau care umblau cu coada bîrligată şi, cu cîteva vorbe necunoscute, le vindeca.

Spiritul lui îngust şi fanatic se deda cu patimă cercetării cărţilor bisericeşti în care era vorba de apariţiile diavolului pe pămînt, de feluritele lui manifestări, de influenţele lui oculte şi variate, de toate mijloacele de care dispunea şi de tertipurile obişnuite ale vicleşugurilor lui. Şi, cum se socotea chemat anume să lupte împotriva acestei puteri misterioase şi fatale, învăţase toate formulele de alungat vrăjile pe care le recomandă cărţile bisericeşti.

I se părea că-l simte mereu, rătăcind în umbră, pe cel viclean, şi avea mereu pe buze fraza latinească: *Sicut leo rugines circuit quoerens quem devoret* [1].

Atunci, se răspîndi în jurul lui un fel de frică, o spaimă de puterea lui ascunsă. Pînă şi confraţii săi, preoţi ignoranţi de ţară, care credeau în Belzebut şi care, tulburaţi de prescripţiile amănunţite ale riturilor cu privire la manifestările acestei puteri a răului, ajungeau să confunde religia cu vrăjitoria, socotindu-l pe abatele Tolbiac oarecum vrăjitor. Şi îl respectau tot atît de mult pentru puterea obscură pe care i-o bănuiau, cît şi pentru asprimea vieţii lui, pe care nimeni nu i-o putea pune la îndoială.

Cînd o întîlnea pe Jeanne, preotul n-o saluta.

[1] Dă tîrcoale precum leul furios, căutînd pe cineva pe care să-l sfîşie (lat.).

Această situaţie o nelinişteа şi o făcea să sufere pe mătuşica Lison, care, cu sufletul ei temător de fată bătrînă, nu înţelegea cum era cu putinţă să nu se ducă cineva la biserică. Fără îndoială că ea era credincioasă, că se spovedea şi se împărtăşea. Dar nimeni nu ştia acest lucru, şi nici nu căuta să-l ştie.

Cînd era singură, singură de tot cu Paul, îi vorbea, încet, despre bunul Dumnezeu. El o mai asculta cînd îi spunea povestea minunată a începuturilor lumii. Dar cînd îi spunea că trebuie să-l iubească mult, mult de tot pe bunul Dumnezeu, o întreba uneori :

— Da' unde-i el, tuşică ?

Atunci, ea îi arăta cerul :

— Acolo sus, Poulet, dar nu trebuie să spui la nimeni...

Se temea de baron.

Dar, într-o zi, Poulet îi declară :

— Ştii, bunul Dumnezeu e oriunde, numai în biserică nu-i.

Îi vorbise bunicului despre revelaţiile misterioase ale mătuşicăi.

Copilul mergea pe zece ani. Jeanne părea de patruzeci. El era voinic, neastîmpărat, îndrăzneţ, cînd era vorba să se caţăre prin copaci, dar încolo nu prea ştia mare lucru. Lecţiile îl plictiseau şi le întrerupea numaidecît. Şi de cîte ori baronul îl ţinea ceva mai mult în faţa vreunei cărţi, Jeanne se apropia repede, zicînd :

— Lasă-l acum să se joace, tată. Nu trebuie să-l oboseşti. E aşa de tînăr !

Pentru ea, Paul avea tot şase luni sau un an. Nici nu băga de seamă că mergea, alerga şi vorbea aproape ca un om mare. Trăia mereu cu spaima să nu-l vadă căzînd, să nu-i fie frig sau să nu-i fie prea cald dacă nu stă liniştit, să nu mănînce prea mult pentru stomacul lui, sau prea puţin pentru creşterea lui.

Cînd băiatul împlini doisprezece ani, se ivi o mare dificultate : aceea a primei împărtăşanii.

Într-o dimineaţă, Lise veni la Jeanne şi o făcu să înţeleagă că nu-l puteau lăsa mai mult fără învăţătură religioasă şi fără să-şi îndeplinească primele datorii creştineşti. Căută tot felul de argumente, invocă nenumărate pretexte şi, înainte de toate, părerea oamenilor cu care erau în relaţii. Tulburată, nehotărîtă, mama stătea la îndoială, susţinînd că puteau să mai aştepte.

Dar peste o lună, aflîndu-se în vizită la contesa de Briseville, aceasta o întrebă, din întîmplare :

— Fără îndoială că anul acesta Paul al dumneavoastră o să-şi facă prima comuniune, nu-i aşa ?

Luată prin surprindere, Jeanne îi răspunse :

— Da, doamnă.

Acest simplu cuvînt o hotărî, şi, fără să-i mărturisească nimic tatălui său, o rugă pe Lise să ducă băiatul la catehism.

Timp de o lună, totul merse bine. Dar într-o seară, Poulet se întoarse răguşit. A doua zi tuşea. Speriată, Jeanne îl descusu şi află că preotul îl pedepsise, trimiţîndu-l să aştepte sfîrşitul lecţiei afară, în curentul din portic, pentru că nu fusese cuviincios.

Aşa că Jeanne îl opri acasă şi-l învăţă ea singură catehismul. Dar cu toate rugăminţile mătuşicăi Lison, abatele Tolbiac nu-l primi printre cei ce se împărtăşeau, pe motiv că nu era destul de pregătit.

Acelaşi lucru se întîmplă şi în anul următor. Atunci, baronul, scos din fire, jură că nepotul lui n-avea nevoie să creadă în această nerozie, în acest simbol copilăresc al prefacerii pîinii şi vinului în trupul şi sîngele lui Cristos, ca să fie un om cinstit. Şi rămase hotărît că îl vor creşte ca pe un creştin, dar nu ca pe un catolic bigot, iar la majorat îl vor lăsa liber să-şi aleagă religia care-i va plăcea.

După cîtva timp, Jeanne se duse la contele și contesa de Briseville, dar aceștia nu-i întoarseră vizita. Cunoscînd politețea meticuloasă a vecinilor săi, Jeanne se miră, dar marchiza de Coutelier îi destăinui pe un ton semeț cauza acestei rezerve.

Socotindu-se, prin situația soțului său, prin titlul său într-adevăr autentic, ca și prin averea sa considerabilă ca un fel de regină a nobilimii normande, marchiza domnea ca o adevărată regină, vorbea slobod, era drăguță sau tăioasă, după împrejurări, făcea observații, punea oamenii la locul lor sau îi lăuda fără rezervă. Cînd Jeanne se duse la ea, după cîteva cuvinte reci, îi spuse cu glas uscat :

— Societatea se împarte în două : oameni care cred în Dumnezeu și cei care nu cred. Cei dintîi, chiar și cei mai umili, sînt prietenii, sînt egalii noștri. Ceilalți nu ne sînt nimic.

Simțind lovitura, Jeanne îi întoarse vorba :

— Dar nu poți crede în Dumnezeu fără să rozi pragul bisericilor ?

Marchiza îi răspunse :

— Nu, doamnă. Credincioșii se duc să i se închine lui Dumnezeu în biserica lui, așa cum pe oameni te duci să-i cauți în casele lor.

Ofensată, Jeanne urmă :

— Dumnezeu e pretutindeni, doamnă. Și, întrucît mă privește, eu, care cred din adîncul inimii în bunătatea lui, nu-l simt mai apropiat atunci cînd anumiți preoți se așază între el și mine.

Marchiza se ridică :

— Preotul e cel ce poartă stindardul bisericii, doamnă. Și cel ce nu urmează acest stindard, e împotriva lui și împotriva noastră.

Jeanne se ridică la rîndul ei, tremurînd :

— Dumneavoastră, doamnă, credeți în Dumnezeul unei clase. Eu cred în Dumnezeul oamenilor cinstiți.

Apoi salută și ieși.

Dar chiar și țăranii îi luau în nume de rău, cînd vorbeau între ei, că nu-l dusese pe Poulet la prima împărtășanie. Nici ei nu se duceau la liturghie, nu se apropiau de sfînta cuminecătură, sau n-o primeau decît la Paști, după prescripțiile formale ale bisericii. În privința plozilor, însă, era altceva. Și nici unul n-ar fi îndrăznit să crească un copil în afara acestei legi obștești, pentru că, oricum, religia e religie.

Jeanne simțea bine această dezaprobare și se indigna în sufletul ei împotriva tuturor acestor înțelegeri ascunse, a tuturor acestor aranjamente de conștiință, a acestei temeri universale de orice, a acestei mari lașități oploșite în adîncul tuturor inimilor și împodobită, cînd iese la iveală, cu tot atîtea măști respectabile.

Baronul luă conducerea studiilor lui Paul și-l puse să învețe latinește. Mama nu mai avea decît o rugăminte :

— Caută să nu-l obosești prea mult !

Și rătăcea neliniștită pe lîngă odaia în care se făceau lecțiile, deoarece tăicuțul îi interzisese să intre acolo, ca să nu-i întrerupă cu obișnuitele ei întrebări :

— Nu ți-e frig la picioare, Poulet ?...

Sau :

— Nu te doare capul, Poulet ?

Sau, adresîndu-se profesorului :

— Nu-l mai pune să vorbească atîta, să nu-și obosească pieptul !

Îndată ce era liber, copilul cobora și se apuca de grădinărit cu mama și cu mătușa Lison. Prinsese dragoste pentru lucrul pămîntului, și toți trei sădeau primăvara pomi, semănau tot felul de semințe a căror încolțire și creștere îi pasionau, tundeau crengi și culegeau flori, să facă buchete.

Cea mai mare grijă a băiatului era să cultive salate. În grădina de legume avea în seama lui patru straturi mari, pe care semăna cu nesfîrşită grijă lăptuci romane, cicoare creaţă, cicoare de grădină, lăptuci regale — toate speciile cunoscute ale acestor frunze comestibile. Săpa, stropea, plivea şi răsădea, ajutat de cele două mame ale lui, pe care le punea să lucreze ca pe nişte femei cu ziua. Stăteau ceasuri întregi în genunchi pe straturi, murdărindu-şi rochiile şi mîinile, ca să vîre rădăcina răsadurilor tinere în găurile pe care le scobeau cu un singur deget înfipt vertical în pămînt.

Poulet creştea, era acum de cincisprezece ani. Scara lui din salon arăta un metru şi cincizeci şi opt de centimetri, dar cu mintea rămînea copil, ignorant, prostuţ, înăbuşit între cele două fuste, şi bătrînul acela drăguţ, dar care nu mai era din vremea lui.

Într-o seară, baronul aduse vorba de liceu. Imediat Jeanne începu să plîngă, iar mătuşa Lison, speriată, se trase într-un colţ întunecat.

Mama zise :

— Dar ce nevoie are să înveţe atîta ? O să facem din el un om al pămîntului, un ţăran gentilom. O să-şi cultive şi el pămîntul, ca atîţia alţi nobili. O să trăiască şi o să îmbătrînească fericit în casa asta, în care am trăit şi noi înaintea lui şi în care o să murim. Ce-i putem cere mai mult ?

Dar baronul clătină din cap :

— Ce o să-i răspunzi tu dacă o să-ţi spună, cînd o fi de douăzeci şi cinci de ani : „Nu sînt nimic şi nu ştiu nimic din vina ta, din vina egoismului tău de mamă ? Nu sînt în stare să muncesc, să fiu şi eu cineva. Şi totuşi, n-am fost făcut pentru viaţa aceasta obscură, umilă şi tristă, tristă de moarte, la care m-a osîndit dragostea ta nesocotită."

Jeanne plîngea înainte, implorîndu-şi fiul :

— Spune, Poulet, nu-i aşa că n-ai să-mi reproşezi niciodată că te-am iubit prea mult ?

Şi băiatul îi promise, nedumerit :

— Nu, mamă.

— Mi-o juri ?

— Da, mamă.

— Nu-i aşa că vrei să rămîi aici ?

— Da, mamă.

Atunci, baronul ridică glasul, hotărît :

— Jeanne, tu n-ai dreptul să dispui cum vrei de viaţa lui. Ceea ce faci acum e o laşitate, e aproape o crimă. Îţi sacrifici copilul de dragul propriei tale fericiri.

Ea îşi ascunse faţa în mîini, plîngînd în hohote şi îngăimînd printre lacrimi :

— Am fost atît de nenorocită... atît de nenorocită ! Acum, cînd sînt şi eu liniştită lîngă el, mi-l luaţi... Ce-o să mă fac... acum... singură ?

Baronul se ridică, se aşeză lîngă ea şi o luă în braţe :

— Dar eu, Jeanne ?

Ea i se aruncă de gît, îl îmbrăţişă sălbatic, apoi, înăbuşindu-se încă, şopti printre sughiţuri :

— Da... poate că ai dreptate... tăicuţule. Sînt nebună, dar am suferit atîta... Bine. Să-l dăm la liceu.

Şi fără să prea înţeleagă ce voiau să facă ceilalţi cu el, Poulet, la rîndul lui, începu să lăcrimeze.

Atunci cele trei mame îl îmbrăţişară, mîngîindu-l şi încurajîndu-l. Şi cînd se duseră la culcare, toţi erau cu inima strînsă şi toţi plînseră în paturile lor, chiar şi baronul, care se stăpînise pînă atunci.

Era lucru hotărît : la deschiderea şcolilor, Paul va fi trimis la liceul din Hâvre. Şi toată vara aceea îl alintară mai mult ca oricînd.

Jeanne suspina adesea la gîndul despărţirii. Îi pregăti rufăria de parcă avea să plece într-o călătorie de zece ani. Apoi, într-o dimineaţă de octombrie, după o noapte fără somn,

cele două femei şi baronul se urcară cu el în trăsură şi porniră în trapul celor doi cai.

Îi aleseseră mai dinainte, cu prilejul altei călătorii, locul în dormitor şi locul în clasă. Ajutată de mătuşica Lison, Jeanne îşi petrecu toată ziua aşezîndu-i lucrurile în dulăpior. Şi cum în dulăpior nu încăpea nici un sfert din ce-i adusese, se duse la director şi-i mai ceru unul. Directorul îl chemă pe econom, care-i dovedi că atîta rufărie şi atîtea obiecte n-ar face decît să încurce lumea fără să folosească nimănui şi refuză, în numele regulamentului, să-i mai dea încă un dulap. Atunci Jeanne, dezolată, se hotărî să închirieze o cameră într-un mic hotel din apropiere, dîndu-i în grijă hotelierului să-i ducă el, personal, lui Poulet, tot ce-i va trebui, îndată ce-i va cere.

Se plimbară apoi pe dig, să vadă cum intră şi cum ies vapoarele.

Seara se lăsă, tristă, peste oraşul care îşi aprindea încetul cu încetul luminile. Intrară să mănînce într-un restaurant. Nimănui nu-i era foame. Se uitau unul la altul cu ochii umezi, în timp ce farfuriile treceau pe dinaintea lor şi plecau aproape neatinse.

O luară apoi, încetişor, spre liceu. Copii de toate vîrstele soseau din toate părţile, însoţiţi de familii sau de servitori. Mulţi plîngeau. În curtea largă, abia luminată, se auzea zvon de lacrimi.

Jeanne şi Poulet se îmbrăţişară îndelung. Uitară de toţi, mătuşica Lison stătea la o parte, cu faţa în batistă. Dar baronul, simţind că se înduioşează şi el, scurtă despărţirea, luînd-o de acolo pe Jeanne. Trăsura îi aştepta în faţa porţii şi toţi trei plecară, în noapte, spre Peuples.

Din cînd în cînd, un suspin greu străbătea întunericul.

A doua zi, Jeanne plînse de dimineaţă pînă seara. Ziua următoare puse să i se înhame caii la trăsură şi plecă la Hâvre. Poulet părea că se şi deprinsese cu despărţirea. Pen-

tru întîia oară avea și el prieteni, și dorul de joacă îl făcea să se frămînte pe scaun, în vorbitor.

Jeanne îl vizita așa, o dată la două zile, iar duminica venea să-l scoată în oraș. Neștiind ce să facă în timpul orelor de clasă, între recreații, stătea în vorbitor, neavînd nici curajul și nici puterea să se depărteze de școală. Directorul o rugă să urce pînă la el și-i ceru să nu mai vină atît de des. Dar ea nu ținu seama de acest sfat.

Atunci, îi atrase atenția că dacă va continua să-și împiedice băiatul de a se juca în timpul orelor de recreație și de a-și căuta de învățătură tulburîndu-l mereu, se va vedea nevoit să i-l dea îndărăt acasă, și-i scrise în același timp și baronului. Așa că Jeanne rămase la Peuples, ținută sub pază ca o prizonieră.

Aștepta acum fiecare vacanță, cu mai multă nerăbdare decît copilul ei.

Și o neliniște fără sfîrșit îi tulbura sufletul. Începu să rătăcească pe drumuri, plimbîndu-se zile întregi singură cu cîinele Massacre și visînd în gol.

Uneori, stătea cîte o după-amiază întreagă privind marea de sus, de pe faleză. Alteori, cobora prin pădure pînă la Yport, refăcînd vechile plimbări a căror amintire o urmărea. Cît de departe, cît de departe era timpul cînd rătăcea pe aceleași locuri, ca fată, amețită de visuri !

De cîte ori își revedea băiatul, i se părea că fuseseră despărțiți de ani și ani. De la o lună la alta, el era mai bărbat. De la o lună la alta, ea era mai bătrînă. Tatăl ei părea a-i fi frate, iar mătușica Lison care, ofilită de la douăzeci și cinci de ani, nu mai îmbătrînea, părea a-i fi soră mai mare.

Poulet nu-și vedea de carte. Rămase repetent în clasa a patra. A treia merse cum merse, dar trebui s-o ia de la capăt pe a doua, și intră în clasa de retorică abia la douăzeci de ani.

Se făcuse băiat mare, blond, cu favoriți, de pe acum stufoși și cu o umbră de mustață. De cîtva timp, venea el la Peuples duminica. Cum de mult lua lecții de călărie, închiria pur și simplu un cal și făcea drumul în două ore.

Încă de dimineață, Jeanne pleca înaintea lui, cu mătușica și cu baronul. Acesta se încovoia încetul cu încetul și mergea ca un moșneguț, cu mîinile la spate, de parcă se temea să nu cadă în nas.

Mergeau domol de-a lungul drumului, așezîndu-se uneori pe marginea unui șanț și cătînd în depărtare dacă nu se zărea călărețul. Îndată ce se arăta, ca un punct negru pe linia albă, cei trei își fluturau batistele, iar el își îndemna calul la galop, și ajungea la ei ca o furtună, ceea ce le făcea, pe Jeanne și pe Lison, să tremure de frică, iar pe bunic să strige „bravo !", într-un entuziasm de om neputincios.

Cu toate că Paul era cu un cap mai înalt decît mamă-sa, Jeanne se purta cu el ca și cum ar fi fost încă un băiețel, întrebîndu-l :

— Nu ți-e frig la picioare, Poulet ?

Iar cînd tînărul se plimba pe dinaintea peronului, după dejun, fumînd o țigară, ea deschidea fereastra și-i striga :

— Nu ieși cu capul gol, pentru Dumnezeu, ai să capeți guturai !

Și tremura de îngrijorare cînd Paul pleca, noaptea, călare :

— Vezi să nu mergi prea repede, mititelul mamei ! Fii cu băgare de seamă, gîndește-te la biata ta mamă, care ar fi nenorocită dacă ți s-ar întîmpla ceva.

Dar iată că, într-o sîmbătă dimineața, Jeanne primi o scrisoare în care Paul o anunța că a doua zi n-o să poată veni, deoarece cîțiva prieteni organizaseră o petrecere la care era invitat și el.

Toată duminica se chinui, ca sub amenințarea unei nenorociri, iar joi, nemaiputînd răbda, plecă la Hâvre.

îi păru schimbat, fără să-şi dea seama anume cum. Părea animat, vorbea cu un glas mai bărbătesc. Şi deodată îi spuse, ca pe un lucru foarte firesc :

— Ştii, mamă, pentru că ai venit tu astăzi, n-o să vin la Peuples nici duminica viitoare, ca să luăm petrecerea de la capăt.

Jeanne rămase încremenită, înăbuşindu-se de parcă-i spusese că pleca în America. Apoi cînd, în sfîrşit, se simţi în stare să vorbească, îl întrebă :

— O, Poulet, dar ce ai ? Ce-i cu tine ? Spune !

El începu să rîdă şi o sărută :

— Dar nu-i nimic, mamă, absolut nimic ! Mă duc să petrec cu prietenii, ca toţi cei de vîrsta mea.

Ea nu găsi o vorbă de răspuns şi, cînd se văzu singură în trăsură, o năpădiră gînduri ciudate. Nu-l mai recunoscuse pe Poulet al ei, pe micul ei Poulet de altădată. Pentru întîia oară îşi dădea seama că el era mare acum, că nu mai era al ei, că în curînd avea să-şi trăiască viaţa lui, fără să mai ţină seama de cei bătrîni. I se părea că se schimbase într-o zi. Cum, tînărul acesta voinic şi bărbos, care ştia să-şi impună voinţa, era băiatul ei, bietul ei băieţel care o punea pe vremuri să răsădească salate ?

Şi timp de trei luni, Paul nu veni să-i vadă pe ai lui decît din cînd în cînd, chinuit mereu de dorinţa de a pleca îndărăt cît mai curînd, de a cîştiga în fiecare seară cîte o oră. Jeanne era înspăimîntată, însă baronul o mîngîia mereu, zicîndu-i :

— Lasă-l în pace, doar are douăzeci de ani băiatul !

Dar într-o dimineaţă, un bătrîn destul de rău îmbrăcat ceru, într-o franţuzească din Germania, s-o vadă pe „toamna ficontesă". Şi, după multe plecăciuni ceremonioase, scoase din buzunar un portofel murdar, zicînd :

— Am un mic pileţel pentru tumneafoastră.

Şi-i întinse, despăturind-o, o bucată de hîrtie slinoasă.

Jeanne o citi, o reciti, se uită la evreu, mai citi o dată și întrebă :

— Ce-i asta ?

Omul îi explică, slugarnic :

— Să fă spun. La fiul de la tumneafoastră trebuit puțin bani, și cum eu știut că tumneafoastră sînteți o mamă bună, împrumutat la el puțin, cît trebuit...

Jeanne tremura.

— Dar de ce nu mi-a cerut mie ?

Omul îi explică, pe larg, că era vorba de o datorie de joc, care trebuia plătită a doua zi înainte de amiză, că Paul, nefiind major, nu putea să împrumute nimic de la nimeni și că onoarea i-ar fi fost „gombromisă" fără acest „mic serficiu" pe care i-l făcuse.

Jeanne voia să-l cheme pe baron, dar emoția o paralizase într-atît, încît nu putea să se ridice de pe scaun. În sfîrșit, îi spuse cămătarului :

— Vrei să fii atît de bun și să suni ?

Dar omul ezita, temîndu-se de vreo cursă. Bîlbîi :

— Tacă teranjez, refin altă tat'.

Ea îi făcu semn din cap : n-o deranja. El sună și rămaseră unul în fața celuilalt, muți, așteptînd.

Cînd intră, baronul înțelese numaidecît despre ce era vorba. Polița era de o mie cinci sute de franci. Îi plăti omului o mie și-i zise, privindu-l în ochi :

— Bagă de seamă să nu te mai prind pe aici !

Celălalt mulțumi, salută și dispăru.

Bunicul și mama plecară îndată la Hâvre. Dar ajungînd la liceu, aflară că Paul nu mai dăduse pe acolo de o lună. Directorul primise patru scrisori semnate de Jeanne : în prima era anunțat că elevul său era ușor bolnav, în celelalte i se dădeau vești asupra stării lui. Fiecare scrisoare era însoțită de un certificat medical, toate, bineînțeles, false. Cei doi rămaseră consternați, uitîndu-se unul la altul.

Directorul, stînjenit, îi însoţi la comisariatul de poliţie. Jeanne şi baronul dormiră la hotel.

A doua zi, îl găsiră pe Paul la o femeie uşoară din oraş. Bunicul şi mama îl luară cu ei la Peuples, fără să schimbe o vorbă în tot lungul drumului. Jeanne plîngea cu faţa în batistă. Paul se uita pe fereastră, nepăsător.

În opt zile, se descoperi că Paul, în ultimele trei luni, făcuse cincisprezece mii de franci datorii. Creditorii nu se arătară, ştiind că în curînd va fi major.

Nu avură nici o explicaţie. Voiau să-l recucerească cu blîndeţea. Îi făceau mîncărurile cele mai gustoase, îl alintau, îl răsfăţau. Era primăvară. Cu toată frica Jeannei, îi închiriară o luntre la Yport, să se poată plimba pe mare de cîte ori o vrea.

Nu i se lăsă la îndemînă nici un cal, de frică să nu plece la Hâvre.

Şi Paul lenevea, supărăcios, uneori brutal. Baronul se gîndea, îngrijorat, la studiile lui întrerupte. Pînă şi Jeanne, terorizată de gîndul unei despărţiri, se întreba, totuşi, ce vor face cu el.

Într-o seară, nu se întoarse. Aflară că plecase cu luntrea lui, însoţit de doi marinari. Înnebunită, Jeanne coborî noaptea, cu capul gol, pînă la Yport.

Pe plajă, cîţiva oameni aşteptau întoarcerea luntrei.

O luminiţă se ivi în larg şi se apropie, legănîndu-se. Dar Paul nu mai era în luntre : plătise şi coborîse la Hâvre.

Poliţia îl căută zadarnic. Dispăruse. Femeia care îl ascunsese întîia oară dispăruse şi ea, fără să lase vreo urmă, după ce îşi vînduse mobila şi-şi plătise chiria. În odaia lui Paul, de la Peuples, găsiră două scrisori de la această femeie, care părea nebună după el. Era vorba de o călătorie în Anglia, pentru care, zicea ea, găsise fondurile necesare.

Şi cei trei din castel rămaseră să trăiască, tăcuţi şi întunecaţi, în infernul mohorît al torturilor morale, Jeanne, pînă

acum căruntă, înălbi de tot. Şi se întreba, cu naivitate, de ce o lovise soarta cu atîta cruzime.

Primi o scrisoare de la abatele Tolbiac:

„Doamnă, mîna lui Dumnezeu s-a abătut greu asupra dumneavoastră. I-aţi refuzat copilul. La rîndul lui, el vi l-a luat, să-l arunce unei prostituate. Oare n-o să deschideţi ochii în faţa acestui semn ceresc? Mila Domnului e fără sfîrşit. Poate că dacă v-aţi întoarce şi aţi îngenunchea în faţa lui, el v-ar ierta. Cînd veţi veni să bateţi la uşa lăcaşului său, eu, umilul lui slujitor, vă voi deschide."

Rămase multă vreme cu scrisoarea pe genunchi. Poate că avea dreptate preotul. Şi toate îndoielile religioase începură să-i sfîşie conştiinţa. Oare Dumnezeu putea să fie răzbunător şi pizmaş, cum sînt oamenii? Dar dacă nu s-ar arăta pizmaş, nimeni nu s-ar teme de el, nimeni nu l-ar adora. Ca să-l cunoaştem mai bine, fără îndoială, li se înfăţişează oamenilor cu propriile lor sentimente. Şi îndoiala laşă, care împinge spre biserici pe cei şovăielnici, pe cei tulburaţi, îşi făcu loc în sufletul ei. Jeanne se furişă într-o seară, la căderea nopţii, pînă la casa parohială şi, îngenunchind la picioarele preotului celui bicisnic, îi ceru iertarea păcatelor.

El îi promise iertarea numai pe jumătate, Dumnezeu neputînd să-şi reverse tot harul asupra unui acoperiş ce adăpostea un om ca baronul.

— Veţi simţi curînd, o asigură el, efectele îndurării cereşti.

Într-adevăr, peste două zile primi o scrisoare de la Paul, şi, în nebunia suferinţei ei, o socoti ca un început al uşurării promise de preot.

„Draga mea mamă, nu te nelinişti. Sînt la Londra, sănătos, dar am mare nevoie de bani. Nu mai avem nici o centimă, şi nu mîncăm în fiecare zi. Aceea care e cu mine

și pe care o iubesc din toată inima a cheltuit tot ce avea ca să nu mă părăsească: cinci mii de franci. Și înțelegi că e o datorie de conștiință din partea mea să-i dau îndărăt, înainte de orice, această sumă. Prin urmare, fii drăguță și avansează-mi cincisprezece mii de franci asupra moștenirii de la tata, deoarece în curînd voi fi major. M-ai scoate dintr-o mare încurcătură.

Adio, draga mea mamă, te îmbrățișez din toată inima, ca și pe bunicul și pe mătușica Lison. Sper să te revăd curînd.

Fiul tău,
Vicontele Paul de Lamare."

Îi scrisese! Prin urmare, n-o uitase. Nici nu se gîndi că-i cerea bani. De vreme ce el nu mai avea, trebuia să-i trimită. Ce-i păsa ei de bani? Îi scrisese!

Și alergă, plîngînd, să-i ducă baronului scrisoarea. O chemară și pe mătușica Lison și citiră încă o dată, cuvînt cu cuvînt, hîrtia aceea care le vorbea despre el. Discutară fiecare parte din scrisoare, cu de-amănuntul.

Trecînd de la o deznădejde totală la un fel de beție a nădejdii, Jeanne îi luă apărarea lui Paul:

— O să se întoarcă, o să se întoarcă, dacă scrie!

Baronul zise, mai calm:

— Oricum, ne-a părăsit pentru ticăloasa aceea... Înseamnă că o iubește mai mult decît pe noi, de vreme ce n-a stat la îndoială.

O durere neașteptată și înspăimîntătoare străbătu inima Jeannei, și o ură i se aprinse deodată în suflet împotriva acelei femei care-i fura copilul, o ură nepotolită și sălbatică, o ură de mamă geloasă. Pînă acum nu se gîndise decît la Paul. Abia dacă-și amintea că o tîrfă era vinovată de rătăcirile lui. Dar vorbele baronului îi aduseseră fără veste aminte de această rivală, îi deschiseseră ochii asupra puterii ei nenorocite și simți că între ea și femeia aceea începea o luptă

înverșunată și, în același timp, că mai bucuroasă și-ar pierde copilul decît să-l împartă cu ea.

Și toată bucuria i se nărui.

Expediară cele cincisprezece mii de franci, și timp de cinci luni nu mai primiră nici o veste.

Se prezentă apoi un om de afaceri, să pună la punct amănuntele moștenirii lui Julien. Jeanne și baronul îi dădură conturile fără să discute, renunțînd pînă și la uzufructul cuvenit mamei. Și întorcîndu-se la Paris, Paul încasă o sută douăzeci de mii de franci. Scrise apoi patru scrisori în șase luni, dîndu-le, pe scurt, vești despre el și sfîrșind cu reci manifestări de dragoste: *„Muncesc, îi asigura el. Mi-am găsit o situație la Bursă. Sper să pot veni pe vreo zi la Peuples, să vă îmbrățișez, dragii mei."*

Nu pomenea nimic de amanta lui, și tăcerea aceasta spunea mai mult decît dacă ar fi vorbit despre ea pe patru pagini. Și în scrisorile lui lipsite de dragoste, Jeanne o simțea stînd la pîndă, necruțătoare, pe femeia aceea, veșnica dușmancă a mamelor, prostituata.

Cei trei singuratici se sfătuiau cum ar putea face să-l salveze pe Paul, dar nu vedeau nici o ieșire. Un drum la Paris? La ce le-ar putea folosi?

Baronul zicea:

— Trebuie să lăsăm să i se macine patima. Pe urmă, o să se întoarcă el singur la noi.

Și viața le era nespus de tristă.

Jeanne și Lison se duceau amîndouă la biserică, ascunzîndu-se de baron.

Trecu destul timp fără vești, apoi, într-o dimineață, o scrisoare deznădăjduită îi înspăimîntă.

„Biata mea mamă, sînt pierdut. Dacă nu-mi vii în ajutor, nu-mi mai rămîne decît să-mi zbor creierii. O afacere, care avea pentru mine toți sorții de izbîndă, s-a prăbușit. Datorez

optzeci și cinci de mii de franci. Dacă nu-i plătesc, sînt dezonorat, ruinat, în imposibilitate de a mai face ceva de aici înainte. Sînt pierdut. Ți-o repet, mai curînd îmi zbor creierii decît să mai trăiesc după această rușine. Poate că aș fi făcut-o, dacă nu m-ar fi încurajat o femeie despre care nu-ți vorbesc niciodată și care e providența mea.

Te îmbrățișez din adîncul inimii, scumpa mea mamă. E poate pentru cea din urmă oară. Adio,

Paul."

Teancurile de hîrtii de afaceri, adăugate la scrisoare, dădeau explicații amănunțite asupra dezastrului.

Baronul răspunse cu poșta următoare că vor vedea ce e de făcut. Apoi plecă la Hâvre să se informeze și ipotecă niște pămînturi ca să facă rost de banii pe care-i trimise lui Paul.

Tînărul răspunse prin trei scrisori pline de mulțumiri înflăcărate și de dragoste fierbinte, anunțînd că va veni numaidecît să-și îmbrățișeze iubitele lui rude.

Dar nu veni.

Trecu un an întreg.

Jeanne și baronul se pregăteau să plece la Paris, să-l găsească și să încerce un ultim efort, cînd primiră cîteva rînduri de la el. Era din nou la Londra, unde organiza o întreprindere de corăbii cu aburi, sub firma : „Paul Delamare et Comp." Scria : *„Asta înseamnă pentru mine o situație asigurată, poate chiar bogăția. Și nu risc nimic. Vedeți, prin urmare, că am numai avantaje. Cînd ne vom revedea, voi avea o poziție frumoasă în societate. Numai afacerile pot să te mai scoată astăzi din încurcătură."*

Dar după trei luni, compania de vapoare era declarată în stare de faliment, iar directorul urmărit pentru nereguli în scriptele comerciale. Jeanne avu o criză de nervi, care durǎ cîteva ore, apoi căzu la pat.

Baronul plecă iarăşi la Hâvre, adună informaţii, umblă pe la avocaţi, oameni de afaceri, procuratori şi portărei, constată că deficitul societăţii „Delamare" era de două sute treizeci şi cinci de mii de franci şi îşi ipotecă din nou averea. Castelul de la Peuples şi cele două ferme alăturate rămaseră grevate cu o sumă importantă.

Într-o seară, în timp ce îndeplinea ultimele formalităţi în cabinetul unui om de afaceri, se prăbuşi pe parchet, lovit de un atac de apoplexie.

Un călăreţ veni s-o anunţe pe Jeanne. Dar cînd ajunse ea la Hâvre, baronul murise.

Jeanne îl aduse la Peuples, atît de doborîtă, încît durerea ei era mai mult un fel de amorţeală decît deznădejde.

Abatele Tolbiac refuză să primească trupul în biserică, cu toate rugăminţile disperate ale celor două femei. Aşa că baronul fu îngropat la căderea nopţii, fără nici un fel de ceremonie.

Paul află totul printr-unul din agenţii care-i lichidau falimentul. Stătea încă ascuns în Anglia. Scrise, cerîndu-şi iertare că nu venise, deoarece aflase prea tîrziu nenorocirea. *„De altfel, acum, draga mea mamă, după ce m-ai scos din încurcătură, mă întorc în Franţa şi te voi îmbrăţişa curînd."*

Jeanne era atît de adînc prăbuşită sufleteşte, încît părea că nu mai înţelege nimic.

Spre sfîrşitul iernii, mătuşica Lison, în vîrstă acum de şaizeci şi opt de ani, căpătă o bronşită, care degeneră într-o congestie pulmonară şi îşi dădu sufletul uşor, îngînînd:

— Biata, micuţa, mica mea Jeanne, mă duc să-l rog pe bunul Dumnezeu să-i fie milă de tine.

Jeanne merse în urma ei la cimitir, văzu ţărîna căzînd peste sicriu şi, în timp ce se prăbuşea, dorind din adîncul inimii să moară şi ea, să nu mai sufere, să nu mai gîndească, o ţărancă voinică o prinse în braţe şi o luă de acolo, ca pe un copil mic.

Întorcîndu-se la castel, Jeanne, care stătuse cinci nopți la căpătîiul mătușicăi Lison, se lăsă culcată în pat, fără împotrivire, de țăranca aceea necunoscută, care se purta cu blîndețe și autoritate, și căzu într-un somn istovitor, doborîtă de oboseală și de suferință.

Se trezi pe la miezul nopții. O lampă mică ardea pe cămin și o femeie dormea într-un fotoliu. Cine era femeia aceea ? Jeanne n-o recunoștea și încerca, aplecîndu-se peste marginea patului, să-i vadă mai bine trăsăturile la lumina tremurătoare a fitilului ce plutea în ulei, într-un pahar de bucătărie.

Totuși, i se părea că o mai văzuse. Dar unde ? Și cînd ? Femeia dormea liniștit, cu capul înclinat pe un umăr, cu boneta căzută pe covor. Ar fi putut să aibă patruzeci, sau poate patruzeci și cinci de ani. Era o femeie zdravănă, roșie în obraji, cu umeri puternici. Mîinile mari îi spînzurau de o parte și de alta a fotoliului. Avea părul cărunt. Jeanne o privea cu încăpățînare, cu acea tulburare a minții cu care te trezești din somnul înfrigurat ce urmează marilor nenorociri.

Nici vorbă că mai văzuse fața aceea ! Poate mai demult ? Poate de curînd ? Nu știa nimic, și gîndul acesta o urmărea, o tulbura, o enerva. Se ridică încet să se uite mai de aproape la adormită, apropiindu-se de ea în vîrful picioarelor. Era femeia care o ridicase la cimitir și apoi o culcase. Și le amintea toate acestea, abia deslușit.

Dar o mai întîlnise oare și în altă parte, în alt moment al vieții ei ? Sau poate numai i se părea că o cunoaște, din amintirea tulbure a zilei din urmă ? Și apoi, cum ajunsese în odaia ei ? Ce căuta acolo ?

Femeia deschise ochii, o văzu pe Jeanne și se ridică dintr-o dată. Erau acum față în față, atît de aproape încît pepturile li se atingeau. Necunoscuta bombăni :

— Cum, v-ați sculat ? Vedeți că iar o să vă îmbolnăviți. Faceți bine și culcați-vă la loc.

Jeanne o întrebă :

— Cine ești ?

Dar femeia, desfăcîndu-și brațele, o prinse, o ridică și o purtă din nou spre pat, cu o putere de bărbat. Și în timp ce o așeza ușor pe cearșafuri, aplecată, aproape culcată peste ea, începu să plîngă, sărutînd-o ca o nebună pe obraji, pe păr, pe ochi, udîndu-i fața cu lacrimi și îngăimînd :

— Biata mea stăpînă, *donșoară* Jeanne, biata mea stăpînă, așadar, nu mă mai recunoașteți ?

Jeanne strigă :

— Rosalie, fata mea !

Și luînd-o cu amîndouă brațele de după gît, o îmbrățișă, sărutînd-o. Și plînseră amîndouă, amestecîndu-și lacrimile și neputînd să se mai desprindă una din brațele celeilalte.

Cea dintîi se liniști Rosalie :

— Ei, haide, trebuie să fiți cuminte și să nu răciți !

Și trase așternutul peste ea, îl potrivi bine și așeză din nou perna sub capul fostei sale stăpîne, care se înăbușea încă, tremurînd de emoție, mișcată de vechile amintiri ce i se treziseră în suflet.

Pînă la urmă o întrebă :

— Și cum de-ai ajuns aici, draga mea ?

Rosalie îi răspunse :

— Ce dracu', doar nu era să vă las așa, singură de tot, tocmai acum !

Jeanne o rugă :

— Aprinde o lumînare, să te văd.

Și cînd femeia aduse lumînarea și o puse pe măsuța de noapte, se priviră mult una pe alta, fără să-și spună un cuvînt. Apoi Jeanne, întinzîndu-i mîna fostei sale slujnice, șopti :

— Nu te-aș fi recunoscut niciodată, fata mea. Te-ai schimbat mult, știi, dar nu chiar atît de mult cît m-am schimbat eu !

Iar Rosalie, uitîndu-se la femeia aceea cu părul alb, slabă şi trecută, pe care o lăsase tînără, frumoasă şi fragedă, răspunse :

— Ce-i drept, v-aţi schimbat, doamnă Jeanne, şi încă mai mult decît s-ar fi cuvenit. Dar gîndiţi-vă că, uite, sînt douăzeci şi patru de ani de cînd nu ne-am văzut.

Tăcură, gîndindu-se iarăşi. În sfîrşit, Jeanne îngăimă :

— Cel puţin ai fost fericită ?

Şi Rosalie, stînd la îndoială de frică să nu trezească amintiri prea dureroase, se bîlbîi :

— Apoi... da... doamnă. Nu prea am de ce mă plînge, am fost mai fericită decît dumneavoastră... asta nici vorbă... Doar un lucru mi-a stricat totdeauna cheful : că n-am rămas aici...

Tăcu dintr-o dată, speriată că adusese vorba, fără să-şi dea seama, de anumite lucruri. Însă Jeanne urmă cu blîndeţe :

— Ce vrei, fata mea, omul nu face totdeauna ce vrea. Şi tu eşti văduvă, nu-i aşa ? O nelinişte făcea să-i tremure glasul, apoi urmă : Mai ai şi alţi... şi alţi copii ?

— Nu, doamnă.

— Şi el... fiul tău... ce face ? Eşti mulţumită de el ?

— Da, doamnă, e un băiat bun, nu se dă în lături de la muncă. S-a însurat acum şase luni, şi o să ia pe seama lui ferma, fiindcă, vedeţi eu m-am întors la dumneavoastră.

Tremurînd de emoţie, Jeanne şopti :

— Atunci, n-ai să mă mai părăseşti niciodată, fata mea ?

Şi Rosalie se grăbi să-i răspundă :

— D-apoi cum, doamnă, că m-am gîndit din vreme la asta!

După aceea, nu mai vorbiră cîtva timp.

Fără voie, Jeanne începu din nou să compare vieţile lor, dar fără amărăciune, resemnată acum în faţa crudei nedreptăţi a soartei. Întrebă :

— Şi bărbatul tău, cum s-a purtat cu tine ?

— O, a fost un om cumsecade, doamnă, şi harnic, şi a ştiut să strîngă avere. A murit de boală de piept.

Jeanne se ridică în capul oaselor, cuprinsă de nevoia de a şti totul :

— Haide, fata mea, povesteşte-mi tot, toată viaţa ta. Asta o să-mi facă bine astăzi.

Şi Rosalie, apropiindu-şi un scaun de pat, se aşeză şi începu să vorbească despre ea, despre casa ei, despre lumea ei, intrînd în acele mici amănunte scumpe oamenilor de la ţară, descriindu-şi curtea, rîzînd uneori de fapte de demult care-i aminteau de bucurii trecute şi ridicînd puţin cîte puţin tonul, ca o fermieră ce era, deprinsă să poruncească. Sfîrşi, spunînd :

— Eh, mi-am rostuit acum ceva avere. Nu mă mai tem de nimic. Apoi se tulbură iarăşi şi zise, mai încet : Oricum, toate acestea dumneavoastră vi le datoresc. De aceea, să ştiţi că nu cer nici un fel de leafă. O, nu, nu ! Şi pe urmă, dacă nu vreţi, uite, plec !

Jeanne stărui :

— Doar nu vei fi vrînd să-mi slujeşti pe nimic ?

— Ba da, doamnă, ba da ! Bani ? Să-mi daţi dumneavoastră bani ? Dar eu am bani aproape cît şi dumneavoastră. Ştiţi măcar cît vă mai rămîne după toate mîzgăliturile celea de ipoteci şi împrumuturi, şi dobînzi neplătite care cresc la fiecare termen ? Ştiţi ? Nu, nu-i aşa ? Uite, vă asigur că nu mai aveţi nici măcar zece mii de livre venit ! Nici zece mii, auziţi ? Dar o să pun o regulă în toate astea, şi încă repede !

Începuse iarăşi să vorbească tare, înfuriindu-se şi indignîndu-se la gîndul acestor dobînzi neachitate, a ruinii ameninţătoare. Şi cum pe faţa stăpînei ei trecea un vag surîs de înduioşare, strigă, revoltată :

— Nu trebuie să rîdeţi de asta, doamnă, pentru că azi, cine n-are parale nu mai e considerat nobil.

Jeanne îi luă din nou mîinile şi i le păstră într-ale sale. Apoi zise rar, urmărită mereu de gîndul care o chinuia :

— Cît despre mine, n-am avut noroc. Toate mi-au mers rău. Ursita m-a urmărit cu înverşunare.

Dar Rosalie clătină din cap :

— Nu trebuie să spuneţi asta, doamnă, nu trebuie să spuneţi ! V-aţi măritat prost, asta-i tot. Că nici nu se mărită cineva aşa, fără măcar să-şi cunoască pretendentul !

Şi vorbiră mereu despre ele, cum ar fi făcut două vechi prietene.

Cînd răsări soarele, ele încă vorbeau.

XII

ÎN OPT ZILE, ROSALIE LUASE CONducerea deplină a lucrurilor şi a oamenilor din castel. Jeanne o asculta resemnată, fără să se împotrivească. Slabă şi tîrîndu-şi picioarele, ca măicuţa, pe vremuri, ieşea la braţul servitoarei care o plimba domol, o dojenea şi o îmbărbăta cu vorbe aspre, cînd mîngîietoare, ca pe un copil bolnav.

Vorbeau mereu despre vremurile trecute, Jeanne cu lacrimi în glas, Rosalie cu vorba liniştită a ţăranilor care nu se tulbură uşor. Vechea slujnică aminti de cîteva ori despre dobînzile neachitate, apoi ceru să i se încredinţeze hîrtiile pe care Jeanne, cu totul nepricepută în afaceri, i le ascundea, din ruşine pentru băiatul ei.

După aceea, timp de o săptămînă, Rosalie se duse în fiecare zi la Fécamp, să lămurească lucrurile cu ajutorul unui notar pe care-l cunoştea.

Apoi într-o seară, după ce-şi culcă stăpîna în pat, se aşeză la căpătîiul ei şi zise, deodată :

— Ei, şi acuma, după ce v-aţi culcat, să stăm de vorbă.

Şi-i arătă care era situaţia.

După ce avea să achite totul, Jeannei îi mai rămînea o rentă de şapte pînă la opt mii de franci. Nimic mai mult.

Jeanne răspunse :

— Ce vrei, fata mea ? Simt eu bine că n-o să fac multă vreme umbră pămîntului ! Cît mai am de trăit, o să-mi ajungă.

Dar Rosalie se înfurie :

— Pentru dumneavoastră, poate că e de-ajuns. Dar lui domnul Paul nu trebuie să-i lăsaţi nimic ?

Jeanne se cutremură :

— Nu-mi mai aduce aminte de Paul, te rog. Sufăr prea mult cînd mă gîndesc la el.

— Ba dimpotrivă, de el vreau să vorbesc, pentru că vedeţi, doamnă Jeanne, dumneavoastră vă lipseşte curajul. Ştiu, face prostii, dar n-o să facă mereu. Şi pe urmă, o să se însoare, o să aibă copii, o să-i trebuiască bani ca să-i crească. Ascultaţi-mă bine : trebuie să vindeţi castelul.

Jeanne tresări şi se ridică în aşternut.

— Să vînd castelul ? Ce-ţi trece prin minte ! Asta nu, niciodată !

Rosalie nu se tulbură de loc.

— Ba eu vă spun c-o să-l vindeţi, pentru că trebuie să-l vindeţi.

Şi îi expuse socotelile ei, planurile ei, argumentele ei. După ce s-ar vinde castelul şi cele două ferme alăturate, unui cumpărător pe care îl şi găsise, s-ar păstra cele patru ferme de la Saint-Léonard, care, uşurate de orice sarcini, ar aduce un venit de opt mii trei sute de franci. S-ar pune la o parte o mie trei sute pe an pentru reparaţii şi întreţinerea bunurilor. Ar rămîne, prin urmare, şapte mii de franci, din care s-ar lua cinci mii pentru cheltuielile anuale şi ar mai fi două mii care le-ar putea pune deoparte. Şi Rosalie adăugă :

— Restul l-aţi păpat tot. Gata-i ! Şi pe urmă, să ştiţi că eu o să păstrez cheia. Cît despre domnul Paul, n-o să mai capete nimic. V-ar stoarce şi ultimul bănuţ !

Jeanne, care plîngea în tăcere, șopti :

— Dar dacă n-are ce mînca ?

— Cînd i-o fi foame, să vină să mănînce la noi. O să se găsească totdeauna un pat și o mîncărică bună pentru el. Credeți că ar fi făcut toate prostiile pe care le-a făcut, dacă nu i-ați fi dat bani dintru început ?

— Dar avea datorii, ar fi fost dezonorat !

— Și cînd n-o să mai aveți nimic, asta o să-l împiedice să mai facă altele ? Ați plătit, bine ! Dar n-o să mai plătiți, v-o spun eu. Și acum, noapte bună, doamnă.

Și plecă.

Jeanne nu dormi de loc, tulburată adînc la gîndul că va trebui să vîndă castelul, să plece, să părăsească această casă de care era legată toată viața ei.

A doua zi, cînd o văzu pe Rosalie intrînd în odaie, îi spuse :

— Draga mea, niciodată n-o să mă pot hotărî să plec de aici !

Dar bona se supără :

— Cu toate astea trebuie s-o faceți, doamnă. Uite, acuși vine notarul cu cel care rîvnește la castel. Fără asta, în patru ani nu mai aveți o para chioară.

Jeanne repetă, doborîtă :

— N-o să pot, n-o să pot niciodată...

Peste o oră, factorul îi aduse o scrisoare de la Paul, care cerea încă zece mii de franci. Ce să facă ? Înnebunită, se sfătui cu Rosalie, care ridică brațele la cer :

— Ce vă spuneam eu, doamnă ? În frumoasă încurcătură ați fi intrat amîndoi, dacă nu m-aș fi întors eu !

Și Jeanne, supunîndu-se voinței bonei sale, îi răspunse fiului ei :

„Dragul meu copil, nu mai pot face nimic pentru tine. M-ai ruinat. Sînt nevoită să vînd pînă și castelul de la Peuples.

Dar nu uita că vei găsi totdeauna un adăpost cînd vei vrea să te retragi lîngă bătrîna ta mamă, pe care ai făcut-o să sufere atît de mult,

Jeanne."

Şi cînd sosi notarul cu domnul Jeoffrin, fostul stăpîn al unei rafinării de zahăr, Jeanne îi primi ea însăşi şi-i rugă să viziteze totul, cu de-amănuntul.

Peste o lună semnă actul de vînzare, şi în acelaşi timp cumpără o căsuţă lîngă Goderville, pe drumul cel mare de la Montivilliers, în cătunul Batteville.

După aceea, se plimbă pînă seara, singură, pe aleea măicuţei, cu inima zdrobită şi cu sufletul sfîşiat de durere, trimiţînd zării, copacilor, băncii mîncate de viermi de sub platan, tuturor acestor lucruri atît de apropiate de parcă-i intraseră în ochi şi în suflet, păduricii, povîrnişului de deasupra cîmpiei sterpe, unde se aşezase de atîtea ori, de unde îl văzuse pe contele de Fourville alergînd spre mare în ziua cumplită a morţii lui Julien, ulmului bătrîn şi fără creştet de care se rezemase de-atîtea ori, ca şi întregii grădini atît de familiare, un rămas bun deznădăjduit şi înlăcrimat.

Rosalie veni, o luă de braţ şi o sili să intre în casă.

Un ţăran voinic, de vreo douăzeci şi cinci de ani, aştepta în faţa uşii. O salută prieteneşte, ca şi cum ar fi cunoscut-o de cine ştie cînd.

— Bună ziua, doamnă Jeanne, sînteţi sănătoasă ? Mi-a spus mama să vin, pentru mutat. Aş vrea să ştiu ce luaţi, avînd în vedere că o să fac treaba asta în mai multe rînduri, ca să nu încurc munca la cîmp.

Era fiul bonei ei, fiul lui Julien, fratele lui Paul.

Crezu că i se opreşte inima în loc. Şi totuşi, ar fi vrut să-l sărute pe băiatul acela.

Se uită la el, să vadă dacă semăna cu bărbatul ei, dacă semăna cu băiatul ei. Era voinic, roşu în obraz, cu părul

blond și cu ochii albaștri ca ai mamă-si. Și totuși, semăna și cu Julien. Cum ? În ce fel ? Nu-și dădea bine seama, dar avea ceva din el în întreaga lui înfățișare.

Băiatul urmă :

— V-aș rămîne îndatorat dacă ați putea să-mi arătați chiar acum lucrurile.

Dar ea nu era încă hotărîtă ce să ia, deoarece casa cea nouă era foarte mică, așa că îl rugă să vină la sfîrșitul săptămînii.

De atunci începu s-o preocupe mutatul, punînd o dureroasă distracție în viața ei mohorîtă și lipsită de orice așteptare.

Trecea din odaie în odaie, căutînd mobilele care-i aminteau anumite întîmplări, acele mobile prietene care fac parte din viața, aproape din ființa noastră, pe care le cunoaștem din tinerețe și de care se leagă amintiri vesele ori triste din povestea vieții noastre, mobile care au fost tovarășii fără grai ai ceasurilor noastre dulci sau mohorîte, care au îmbătrînit și s-au învechit alături de noi, a căror stofă a plesnit pe alocuri și a căror căptușeală s-a destrămat, ale căror încheieturi au slăbit și a căror culoare s-a șters.

Le alegea una cîte una, stînd de multe ori la îndoială, tulburată ca înainte de a lua hotărîri de cea mai mare importanță, revenind în fiecare clipă asupra hotărîrii dinainte, cumpănind meritele a două fotolii sau ale vreunui scrin vechi, în comparație cu o masă veche de lucru.

Deschidea sertare, căuta să-și amintească întîmplări. Apoi, după ce-și spunea : „Da, pe acesta îl iau", obiectul era coborît în sufragerie.

Ținu să-și păstreze toată mobila din odaia ei, patul, tapiseriile, pendula, totul.

Alese cîteva scaune din salon, a căror îmbrăcăminte îi plăcuse de pe cînd era mică de tot : vulpea și barza, vulpea și corbul, greierul și furnica și bîtlanul melancolic.

Rătăcind așa prin toate colțurile casei, pe care avea s-o părăsească, se urcă într-o zi în pod.

Și rămase încremenită de uimire : era acolo o amestecătură de tot felul de lucruri, unele stricate, altele numai murdare, altele urcate cine știe de ce, pentru că nu mai erau pe placul stăpînilor sau pentru că fuseseră înlocuite. Găsi nenumărate bibelouri, cunoscute pe vremuri și dispărute dintr-o dată fără să-și fi dat seama, nimicuri de care se slujise, lucrușoare vechi și fără importanță, care trăiseră cincisprezece ani alături de ea, pe care le văzuse în fiecare zi fără să le observe și care, descoperite deodată, în podul acela, alături de altele și mai vechi, de locul cărora își amintea perfect la începutul întoarcerii ei aici, căpătau acum o importanță neașteptată de martori uitați, de prieteni regăsiți. Îi făceau impresia acelor oameni cu care ai avut de-a face mult timp, fără să ți se fi destăinuit vreodată, și care într-o seară, pe neașteptate, din senin, încep să vorbească fără sfîrșit, dezvăluindu-și tot sufletul lor pe care nu-l bănuiai.

Umbla de la un obiect la altul și inima îi tresărea : „Uite, își zicea ea, ceașca asta chinezească eu am spart-o, într-o seară, cu cîteva zile înainte de nuntă... O, iată și lanterna cea mică a mamei, și bastonul pe care l-a rupt tăicuțul cînd a vrut să deschidă poarta cu lemnul umflat de ploaie..."

Mai erau acolo și multe lucruri pe care nu le cunoștea, care nu-i aminteau nimic, rămase de pe la bunici și străbunici, lucruri prăfuite, parcă exilate într-o vreme ce nu mai era a lor, care păreau triste de această părăsire și cărora nimeni nu le mai știa povestea și aventurile, deoarece nimeni nu-i văzuse pe cei care le aleseseră, le cumpăraseră și le stăpîniseră, nimeni nu cunoscuse mîinile care le atinseseră și ochii care le priviseră cu bucurie.

Jeanne punea mîna pe ele, le întorcea, lăsîndu-și urmele degetelor pe praful adunat pe ele, și stătea acolo, în mijlocul

acestor vechituri, sub lumina spălăcită ce pătrundea prin cele cîteva ochiuri mici de sticlă deschise în acoperiș.

Cerceta cu de-amănuntul scaune cu trei picioare, căutînd să vadă dacă nu-i aminteau ceva, o încălzitoare de pat de aramă, alta pentru picioare, spartă, pe care i se păru că o recunoaște, și nenumărate obiecte de gospodărie care nu mai erau bune de nimic.

Făcînd apoi o grămadă din tot ce ar fi vrut să ia și coborînd, o trimise pe Rosalie să i le aducă. Indignată, femeia refuză să coboare „porcăriile celea". Dar Jeanne, cu toate că nu mai avea de mult nici un fel de voință, de data aceasta se ținu tare, și Rosalie trebui s-o asculte.

Într-o dimineață, tînărul fermier Denis Lecoq, fiul lui Julien, veni cu căruța să facă primul transport. Rosalie plecă și ea cu el, să supravegheze descărcatul și să așeze lucrurile la locul unde trebuiau să rămînă.

Singură, Jeanne începu să rătăcească prin odăile castelului, pradă unei deznădejdi înspăimîntătoare, sărutînd, într-un avînt de dragoste nebună, tot ce nu putea lua cu ea, păsările mari și albe de pe tapiseria salonului, sfeșnice vechi, tot ce-i ieșea în cale. Trecea dintr-o încăpere în alta, înnebunită, cu ochii scăldați în lacrimi. Apoi ieși să-și ia „rămas bun" de la mare.

Era spre sfîrșitul lui septembrie, un cer scund și cenușiu părea că apasă peste lume. Valuri triste și gălbui se întindeau cît vedeai cu ochii. Rămase mult în picioare pe faleză, și în minte i se învălmășiră gînduri chinuitoare. Apoi, la căderea nopții, se întoarse. Suferise în ziua aceea tot atît cît în clipele celor mai mari dureri ale vieții ei.

Rosalie se întorsese și o aștepta, încîntată de casa cea nouă, declarînd că era mult mai veselă decît hardughia asta de castel, care nici măcar nu era așezat în apropierea vreunui drum.

Jeanne plînse toată seara.

De cînd știa că vînduse castelul, fermierii abia îi mai dădeau atenția cuvenită, spunîndu-i între ei „Nebuna", fără să prea știe de ce, fără îndoială pentru că ghiciseră, din instinct, sentimentalismul ei bolnăvicios, mereu sporit, visările ei smintite și toată rătăcirea bietului ei suflet răvășit de durere.

În ajunul plecării, Jeanne intră din întîmplare în grajd. Un mîrîit o făcu să tresare. Era Massacre, la care nu se mai gîndise de luni de zile. Orb și aproape paralizat, ajuns la o vîrstă pe care cîinii n-o ating de obicei, trăia așa de azi pe mîine, pe o grămadă de paie, îngrijit de Ludivine, care nu-l uitase. Jeanne îl luă în brațe, îl sărută și-l aduse în casă. Mare cît un polobocel, abia se tîra pe labele depărtate și înțepenite, și lătra așa cum latră cîinii de lemn pe care-i cumpărăm copiilor.

În sfîrșit, se făcu ziuă, cea din urmă zi. Jeanne dormise în fosta odaie a lui Julien, a ei fiind goală.

Se ridică din pat istovită, gîfîind, ca și cum ar fi făcut un drum lung. Căruța cu geamantanele și cu restul mobilierului era în curte, gata încărcată. O trăsurică pe două roți aștepta înhămată în urma ei, să le ia, pe stăpînă și pe bonă.

Moș Simon și Ludivine rămîneau singuri în castel, pînă la sosirea noului proprietar, apoi aveau să se retragă pe la rude, deoarece Jeanne le asigurase cîte o mică rentă. De altfel, făcuseră și economii. Foarte bătrîni, amîndoi flecari, nu mai erau buni de nimic. Marius, care se însurase, părăsise de mult casa.

Pe la opt începu ploaia, o ploaie măruntă și înghețată, pe care o mîna un vînt ușor dinspre mare. Trebuiră să întindă pături peste căruță. Frunzele începeau să zboare de pe copaci.

Pe masa din bucătărie abureau ceștile de cafea cu lapte. Jeanne se așeză în fața ceștii ei, o bău în înghițituri mici, apoi se ridică, oftînd :

— Să mergem !

Își puse pălăria și șalul și, în timp ce Rosalie o încălța cu galoșii, adăugă, cu plînsul în gît :

— Ţi-aduci aminte, fata mea, cum ploua cînd am plecat din Rouen ca să venim aici ?

O apucă un fel de spasm, îşi duse amîndouă mîinile la piept şi se prăbuşi pe spate, fără cunoştinţă...

Rămase ca moartă mai mult de o oră, apoi deschise ochii şi iarăşi o cuprinseră spasme însoţite de torente de lacrimi. Cînd se mai linişti puţin, se simţi atît de istovită, încît nu mai era în stare să se ridice. Rosalie, care se temea de alte crize dacă mai amîna plecarea, ieşi să-şi cheme feciorul. O luară, o ridicară, o duseră şi o aşezară pe banca de lemn îmbrăcată în piele ceruită. Şi urcîndu-se lîngă ea, bătrîna bonă îi înveli genunchii şi-i acoperi umerii cu o haină groasă, apoi, ţinîndu-i deasupra capului o umbrelă, strigă :

— Repede, Denis, dă-i drumul !

Tînărul se căţără lîngă mamă-sa şi, aşezîndu-se numai pe jumătate din lipsă de loc, îşi porni în goană calul, al cărui mers smucit le făcea pe cele două femei să sară mereu în sus.

Cînd trecură de colţul satului, zăriră pe cineva mergînd de-a lungul şi de-a latul drumului. Era abatele Tolbiac, care părea că pîndeşte această plecare.

Se opri în loc, lăsîndu-i să treacă. Îşi ţinea cu o mînă sutana ridicată, de furia apei de pe drum, iar picioarele lui uscate, încălţate cu ciorapi negri, sfîrşeau în doi pantofi enormi, plini de noroi.

Jeanne coborî ochii, să nu-i întîlnească privirea. Rosalie însă, care ştia totul, se înfurie. Bombăni :

— Bădăranul ! Bădăranul ! Şi, apucîndu-şi feciorul de mînă, îi spuse : Ia arde-i una cu biciul !

În clipa cînd trecură pe lîngă preot, tînărul lăsă brusc, în făgaşul drumului, roata trăsuricii lui hodorogite, care o luase în goana mare, şi un val de noroi ţîşni, stropindu-l pe popa din cap pînă-n picioare.

Şi în timp ce preotul se ştergea cu batista lui uriaşă, Rosalie se întoarse, radioasă, şi-i arătă pumnul.

Mergeau aşa de cinci minute, cînd, deodată, Jeanne strigă :

— Massacre, l-am uitat pe Massacre !

Denis trebui să oprească şi, coborînd, alergă să caute cîinele, în timp ce Rosalie ţinea hăţurile.

În sfîrşit, Denis se ivi, ţinînd în braţe dihania uriaşă, informă şi cheală, pe care o aşeză între fustele femeilor.

XIII

DUPĂ DOUĂ ORE, TRĂSURICA SE opri în faţa unei case mici de cărămidă, ridicată în mijlocul unei livezi de peri tunşi în chip de furcă, la marginea drumului mare.

Patru umbrare de zăbrele, îmbrăcate în caprifolii şi clematite, însemnau cele patru colţuri ale acestei grădini, împărţite în straturi mici pentru legume, pe care le tăiau cărări înguste, tivite cu pomi fructiferi.

Un gard viu, foarte înalt, înconjura din toate părţile proprietatea, despărţită de ferma vecină printr-un cîmp. La o sută de paşi înainte, pe drum, se vedea o potcovărie. Celelalte case mai apropiate erau la cîte un kilometru depărtare.

În jur, priveliştea oferea imaginea cîmpiei ţinutului Caux, presărată peste tot cu ferme înconjurate de cîte patru şiruri duble de copaci mari, închizînd între ele curtea cu meri.

Cum ajunse, Jeanne încercă să se odihnească, dar Rosalie n-o lăsă, de frică să nu cadă iarăşi în gîndurile ei.

Tîmplarul din Goderville era acolo, chemat să le instaleze. Şi începură numaidecît să aşeze la locul lor mobilele aduse mai demult, în aşteptarea ultimei căruţe, care trebuia să sosească.

Era o muncă grea, care le dădea mult de gîndit şi de chibzuit.

Peste o oră, căruţa apăru la barieră şi trebuiră s-o descarce pe ploaie.

Cînd se înseră, casa era într-o neorînduială cumplită, plină de lucruri îngrămădite unele peste altele, la întîmplare. Şi Jeanne, moartă de oboseală, adormi îndată ce se culcă.

Zilele următoare avu atîtea treburi, încît nu mai găsi timp să se înduioşeze. Îi făcu chiar o oarecare plăcere să-şi împodobească noua locuinţă, urmărită mereu de gîndul că băiatul ei o să vină şi el acolo. Întinse pe pereţii sufrageriei, care-i servea în acelaşi timp şi de salon, tapiseriile din fosta ei odaie de dormit, şi pregăti cu deosebită grijă una din cele două încăperi de la etaj, căreia-i zicea, în gîndul ei, „apartamentul lui Poulet".

Şi-o păstră pentru ea pe cea de-a doua, Rosalie rămînînd să stea sus, lîngă pod.

Rînduită cu grijă, căsuţa era drăguţă şi Jeanne se simţi bine acolo la început, cu toate că-i lipsea ceva, ceva de care nu-şi dădea bine seama.

Într-o dimineaţă, ajutorul notarului din Fécamp îi aduse trei mii şase sute de franci, bani încasaţi pe mobila rămasă la Peuples, evaluată de un tapiţer. Primind banii, Jeanne simţi o înfiorare de plăcere şi, îndată ce omul plecă, se grăbi să-şi pună pălăria, încercînd să ajungă cît mai repede la Goderville şi să-i trimită lui Paul suma aceea neaşteptată.

Dar în timp ce se grăbea pe drumul mare, o întîlni pe Rosalie, care se întorcea de la piaţă. Femeia bănui ceva, fără să ghicească de la început adevărul. Apoi, după ce-l descoperi, pentru că Jeanne nu mai putea să-i ascundă nimic, îşi lăsă panerul jos, ca să se poată înfuria în toată voia.

Îşi puse mîinile în şolduri şi începu să ţipe, apoi îşi înhăţă cu braţul drept stăpîna, cu braţul stîng panerul şi, mereu furioasă, o luă la drum îndărăt spre casă.

Îndată ce ajunseră, Rosalie îi ceru banii. Jeanne îi dădu trei mii, păstrînd cele șase sute de franci. Dar femeia îi bănui șiretenia și pînă la urmă trebui să dea tot.

Pînă la urmă, Rosalie se învoi ca acest rest să-i fie trimis tînărului.

Peste cîteva zile, Paul mulțumi : *„Mi-ai făcut un adevărat serviciu, draga mea mamă, deoarece ne aflam în mare mizerie"*.

Jeanne nu se putea obișnui de loc la Batteville. I se părea mereu că nu mai respira ca înainte, că era și mai singură, și mai părăsită, și mai pierdută. Ieșea să se plimbe cîte puțin, ajungea pînă la cătunul Verneuil și se întorcea prin Trois-Mares, pentru ca, îndată ce se înapoia acasă să se ridice iar, chinuită de nevoia de a ieși din nou, ca și cum ar fi uitat să se ducă tocmai acolo unde trebuia, unde i-ar fi plăcut să se ducă.

Și lucrul acesta se repeta în fiecare zi, fără să-și dea seama de rostul acestei nevoi ciudate. Dar într-o seară, o frază îi veni fără voie în minte, dezvăluindu-i secretul neliniștii ei. Așezîndu-se la masă, zise :

— O, cum aș vrea să văd marea !

Ceea ce-i lipsea atît de mult era marea, vecina ei de douăzeci și cinci de ani, marea cu aerul ei sărat, cu mîniile ei, cu glasul ei bubuitor, cu răsuflarea ei puternică, marea pe care o vedea în fiecare dimineață de la fereastra castelului ei din Peuples, pe care o respira zi și noapte, pe care o simțea lîngă ea, pe care începuse s-o iubească, fără să-și dea seama, ca pe o ființă.

Massacre trăia și el în aceeași veșnică agitație. Chiar din seara sosirii, se instalase în partea de jos a dulapului din bucătărie, fără să-l mai poată urni cineva de la locul lui. Stătea acolo toată ziua, aproape nemișcat, întorcîndu-se doar din cînd în cînd și mîrîind înăbușit.

Dar îndată ce se înnopta, se ridica și, izbindu-se de pereți, se îndrepta spre poarta grădinii. Apoi, după ce stătea afară

cele cîteva minute de care avea nevoie, se întorcea, se așeza pe coadă în fața plitei calde încă și, cum plecau cele două stăpîne la culcare, începea să urle.

Și urla așa toată noaptea, cu glas plîngător și jalnic, oprindu-se uneori cîte un ceas să înceapă din nou, mai sfîșietor încă. Îl legară în fața casei, într-un butoi. Urlă sub ferestre. Apoi, fiind infirm și aproape de moarte, îl aduseră îndărăt, în bucătărie.

Jeanne nu mai putea să doarmă cînd îl auzea pe bietul animal gemînd și zgîriind mereu la ușă, încercînd să cunoască și el locuința cea nouă și înțelegînd bine că nu mai era acasă la el.

Nimic nu-l putea liniști. Ațipit toată ziua, de parcă ochii stinși și conștiința infirmității lui l-ar fi împiedicat să se miște în timp ce toate ființele trăiau și se agitau, îndată ce se însera începea să rătăcească fără odihnă, ca și cum n-ar mai fi îndrăznit să trăiască și să se miște decît în întunericul care face pe toată lumea să fie oarbă.

Într-o dimineață, îl găsiră mort. A fost o mare ușurare pentru cele două femei.

Iarna trecea, și Jeanne se simțea cuprinsă de o deznădejde apăsătoare. Nu era una din acele dureri ascuțite, care par a-ți sfîșia inima, ci o tristețe mohorîtă și lugubră.

Nimic nu venea s-o smulgă din starea aceea. Nimeni nu-și bătea capul cu ea. Drumul se întindea în fața porții, la dreapta și la stînga, aproape totdeauna pustiu. Din cînd în cînd, trecea la trap cîte o cabrioletă ușoară, mînată de un om cu obrazul roșu, a cărui bluză, umflată de vînt, părea un balon albastru. Alteori trecea domol o căruță, sau vedeai venind de departe doi țărani, bărbat și femeie, mici de tot la orizont, apoi crescînd și, după ce treceau de casă, micșorîndu-se și ajungînd doar cît două gîngănii abia zărite acolo, la capătul liniei albe ce se întindea cît vedeai cu ochii, urcînd și coborînd după unduirile moi ale pămîntului.

De cînd începuse să dea colțul ierbii, o fetiță cu fustă scurtă trecea în fiecare dimineață prin fața barierei, mînînd două vaci slabe, care păşteau de-a lungul şanțurilor. Se întorcea seara, tot atît de adormită, făcînd cîte un pas la fiecare zece minute, în urma vacilor ei.

În fiecare noapte, Jeanne visa că stătea încă la Peuples. Părea că era acolo ca pe vremuri, cu tata şi cu măicuța, uneori chiar cu mătuşica Lison. Îşi luase din nou îndeletnicirile demult uitate şi i se părea că o susține iarăşi pe doamna Adélaïde, care se plimba pe aleea ei. Şi fiecare deşteptare era urmată de lacrimi.

Se gîndea mereu la Paul, întrebîndu-se: „Ce face, oare? Cum o fi arătînd acum? Se mai gîndeşte vreodată la mine?..." Plimbîndu-se încet pe drumurile desfundate dintre ferme, îi treceau prin minte toate gîndurile acestea chinuitoare. O chinuia mai ales gelozia neostoită împotriva femeii necunoscute care-i răpise copilul. Această ură, şi numai ea o oprea, o împiedica să facă ceva, să plece să-l caute, să ajungă pînă la el. I se părea că o vede pe femeia aceea, în picioare, în pragul uşii, întrebînd-o: „Ce căutați aici, doamnă?" Mîndria ei de mamă se răzvrătea în fața posibilității unei asemenea întîlniri, şi orgoliul ei de femeie totdeauna pură, fără slăbiciuni şi fără pată, o exaspera din ce în ce mai mult împotriva tuturor acestor laşități ale bărbatului robit de practicile murdare ale amorului trupesc, care face pînă şi inimile să fie laşe. Omenirea i se părea dezgustătoare cînd se gîndea la toate tainele ruşinoase ale simțurilor, la mîngîierile care înjosesc, la toate secretele bănuite ale împerecherilor ce nu se mai pot desface.

Primăvara trecu, trecu apoi şi vara.

Dar cînd se întoarse iarăşi toamna cu ploile ei lungi, cu cerul cenuşiu, şi cu norii mohorîți, o cuprinse o oboseală atît de cumplită la gîndul că va trăi mereu aşa, încît se hotărî să facă un mare efort şi să-l recîştige pe Poulet al ei.

Patima trebuia să i se fi mai potolit de atunci.
Şi îi scrise o scrisoare scăldată în lacrimi.

„Dragul meu copil, te rog din suflet, întoarce-te lîngă mine ! Gîndeşte-te că sînt bătrînă şi bolnavă, singură, cît e anul de lung, împreună doar cu o slujnică. Stau acum într-o casă mică, la o margine de drum. E foarte trist. Dar totul mi s-ar părea altfel dacă ai fi tu aici. Nu te mai am decît pe tine pe lume şi nu te-am văzut de şapte ani ! N-ai să ştii niciodată cît am fost de nenorocită şi cum îmi pusesem toată nădejdea în tine. Erai viaţa mea, visul meu, singura mea speranţă, singura mea dragoste, şi-mi lipseşti, şi m-ai părăsit.

O, întoarce-te, micul meu Poulet, întoarce-te şi îmbrăţişează-mă, întoarce-te lîngă bătrîna ta mamă, care întinde spre tine braţe deznădăjduite,

Jeanne"

Peste cîteva zile, el îi răspunse :

„Draga mea mamă, n-aş dori altceva decît să vin să te văd, dar n-am nici un ban. Trimite-mi ceva, şi voi veni. De altfel, chiar mă gîndeam să vin, ca să-ţi vorbesc despre un proiect care mi-ar îngădui să fac ceea ce îmi ceri.

Dezinteresul şi dragostea aceleia care mi-a fost tovarăşă în zilele grele prin care trec, au rămas nemărginite faţă de mine. E cu neputinţă să aştept mai mult, fără să recunosc în mod public iubirea şi devotamentul ei atît de statornice. De altminteri, ea are purtări alese, care ţi-ar fi pe plac. E foarte instruită şi citeşte mult. În sfîrşit, nu-ţi poţi închipui ce a însemnat ea totdeauna pentru mine. Aş fi o brută dacă nu i-aş dovedi recunoştinţa mea. Aşa că vin să-ţi cer învoirea de a o lua în căsătorie. Tu mi-ai ierta purtarea de pînă acum şi am trăi cu toţii împreună, în casa ta cea nouă.

Dacă ai cunoaşte-o, mi-ai da imediat consimţămîntul. Te asigur că e desăvîrşită şi foarte distinsă. Sînt sigur că ai iubi-o. Cît despre mine, eu n-aş putea să trăiesc fără ea.

Aştept cu nerăbdare răspunsul tău, draga mea mamă, şi te îmbrăţişăm amîndoi din toată inima.

Fiul tău,
Vicontele Paul de Lamare."

Jeanne încremeni. Rămase nemişcată, cu scrisoarea pe genunchi, bănuind viclenia acelei fete care-i ţinuse tot timpul copilul lîngă ea, care nu-l lăsase să vină măcar o dată, aşteptînd clipa cînd bătrîna mamă deznădăjduită, nemaiputîndu-se împotrivi dorinţei de a-şi îmbrăţişa fiul, ar slăbi şi ar îngădui orice.

Şi o durere violentă, provocată de dragostea încăpăţînată a lui Paul pentru această prostituată, îi sfîşie inima. Îşi spunea mereu : „Nu mă iubeşte. Nu mă iubeşte."

Rosalie intră. Jeanne îngăimă :

— Ştii, vrea s-o ia de nevastă...

Femeia tresări :

— Că doar n-o să-i îngăduiţi aşa ceva ! Domnul Paul n-o să strîngă de pe drumuri o tîrîtură ca asta !

Şi Jeanne îi răspunse, doborîtă de durere, dar indignată :

— Nu, fata mea, niciodată ! Şi pentru că el nu vrea să vină, o să mă duc eu să-l caut, şi o să vedem atunci care din noi două o să fie mai tare.

Şi-i scrise imediat lui Paul, anunţîndu-i sosirea şi rugîndu-l să se întîlnească în altă parte decît în casa în care stătea tîrfa aceea.

Apoi, aşteptînd un răspuns, făcu pregătirile de plecare. Rosalie începu să îngrămădească într-un geamantan vechi rufăria şi hainele stăpînei. Dar în timp ce împăturea o rochie, o rochie verde de ţară, strigă :

— Ia te uită, nici măcar n-aveţi cu ce vă îmbrăca ! Dar n-o să vă las să plecaţi aşa. V-aţi face de rîs faţă de toată lumea, iar cucoanele din Paris s-ar uita la dumneavoastră ca la o servitoare.

Jeanne o lăsă să facă ce voia. Şi cele două femei se duseră împreună la Goderville să aleagă o stofă cu carouri verzi, pe care o încredinţară croitoresei tîrguşorului. Apoi intrară la notar, la domnul Roussel, care făcea în fiecare an cîte un voiaj de cincisprezece zile la Paris, să-i ceară informaţii, deoarece Jeanne nu mai văzuse Parisul de douăzeci şi opt de ani.

Notarul îi dădu nenumărate sfaturi cu privire la felul cum să se ferească de trăsuri, să-şi păzească portofelul, povăţuind-o să-şi coasă banii în căptuşeala hainelor şi să nu păstreze în buzunar decît atît cît îi trebuia. Vorbi mult despre restaurantele cu preţuri moderate, dintre care două sau trei numai pentru femei, şi-i recomandă hotelul Normandie, unde trăgea el însuşi, lîngă gară. Putea să se prezinte acolo ca venind din partea lui.

Trenul, despre care vorbea toată lumea, circula de şase ani între Paris şi Hâvre. Dar Jeanne, cu gîndul numai la necazurile ei, nu văzuse încă trăsurile cu aburi care revoluţionaseră ţara întreagă.

Vremea trecea şi Paul nu răspundea.

Jeanne aşteptă opt zile, apoi cincisprezece, ieşind în fiecare dimineaţă pe drum înaintea factorului pe care îl oprea, întrebîndu-l cu emoţie :

— N-ai nimic pentru mine, moş Malandain ?

Şi omul răspundea mereu, cu glasul lui răguşit de asprimea anotimpurilor :

— Nici de data asta nimic, buna mea doamnă.

Nici vorbă că ea, femeia aceea, îl împiedica pe Paul să răspundă !

Atunci, Jeanne se hotărî să plece fără să mai aştepte răspunsul. Ar fi vrut s-o ia şi pe Rosalie, dar femeia se împotrivi, ca să nu sporească cheltuielile drumului.

De altminteri, nu-i îngădui nici stăpînei ei să ia mai mult de trei sute de franci :

— Dacă vă trebuie mai mult, scrieţi-mi, şi eu mă duc la notar şi vă mai trimit. Că dacă vă dau mai mult, o să-i vîre în buzunar domnul Paul.

Şi, într-o dimineaţă de decembrie, se urcară amîndouă în trăsurica lui Denis Lecoq, care venise să le ia de la gară, pînă unde o petrecea Rosalie pe stăpîna ei.

Se interesară întîi de costul biletelor, apoi, după ce totul fu gata şi geamantanul dat la bagaje, aşteptară în faţa şinelor de fier, încercînd să-şi dea seama cum se puneau toate în mişcare, atît de preocupate de acest mister, încît nu se mai gîndeau la motivul trist al acestei călătorii.

În sfîrşit, un fluierat îndepărtat le făcu să se întoarcă, şi zăriră o maşină neagră care se făcea tot mai mare. Ajunse cu o larmă cumplită şi trecu pe dinaintea lor, trăgînd după ea un şir de case mici, ce luceau uşor. Şi cînd un amploiat deschise o uşă, Jeanne o sărută pe Rosalie, plîngînd, şi se urcă într-una din acele căsuţe.

Rosalie strigă, emoţionată :

— La revedere, doamnă. Drum bun şi să veniţi curînd !

— La revedere, fata mea.

Se mai auzi un fluierat, şi tot şirul de vagoane începu să lunece din nou, întîi mai încet, apoi mai repede, apoi cu o repeziciune înfricoşătoare.

În compartimentul unde se afla Jeanne, doi bărbaţi dormeau sprijiniţi în cele două colţuri.

Ea se uita cum treceau cîmpiile, copacii, fermele, satele, înspăimîntată de această goană, simţindu-se prinsă de viaţa nouă şi dusă într-o lume nouă care nu mai era a ei, a tinereţii ei liniştite şi a vieţii ei monotone.

Se însera cînd trenul ajunse la Paris.

Un comisionar luă geamantanul Jeannei, și ea îl urmă, smerită, îmbrîncită, făcîndu-și loc cu neîndemînare prin mulțimea fără astîmpăr, aproape alergînd în urma omului, de frică să nu-l scape din ochi.

Cînd ajunse în biroul hotelului, se grăbi să anunțe :

— Vin la dumneavoastră recomandată de domnul Roussel.

Stînd la biroul ei, patroana, o femeie enormă și serioasă, întrebă :

— Cine-i ăsta, domnul Roussel ?

Buimăcită, Jeanne urmă :

— Dar e notarul din Goderville, care trage aici în fiecare an !

Femeia cea grasă declară :

— Se poate. Eu nu-l cunosc. Doriți o cameră ?

— Da, doamnă.

Un băiat îi luă geamantanul și urcă scara înaintea ei. Își simțea inima strînsă. Se așeză la o măsuță și ceru să i se aducă o supă cu o aripă de pui. Nu luase nimic în gură din zorii zilei.

Mîncă, tristă, la lumina unei lumînări, gîndindu-se la tot felul de lucruri, amintindu-și de trecerea ei prin acest oraș cînd se întorsese din călătoria de nuntă, de primele semne ale caracterului lui Julien, care ieșiseră la iveală cu prilejul opririi lor la Paris. Dar pe atunci era tînără și încrezătoare și curajoasă. Acum se simțea bătrînă, neîncrezătoare, fricoasă chiar, slabă și gata să se tulbure pentru un lucru de nimic. După ce-și termină masa, se așeză la fereastră și se uită la strada plină de lume. Ar fi vrut să iasă, și nu îndrăznea. Nici vorbă că s-ar fi rătăcit, își zicea. Se culcă și suflă în lumînare.

Dar zgomotul, senzația aceea de oraș necunoscut și oboseala drumului o țineau trează. Ceasurile treceau. Zgomotele de afară se potoleau încetul cu încetul, fără ca ea să poată

dormi, enervată de această odihnă numai pe jumătate a orașelor mari. Era deprinsă cu somnul liniștit și adînc al cîmpiilor, care amorțește totul, oamenii, animalele și plantele, și acum simțea în jurul ei o tainică neliniște. Glasuri aproape nedeslușite ajungeau pînă la ea, de parcă alunecau prin pereții hotelului. Din cînd în cînd, trosnea cîte o dușumea, se închidea o ușă, suna o sonerie.

Deodată, pe la două dimineața, tocmai cînd începuse să ațipească, o femeie începu să țipe în odaia de alături. Jeanne se ridică brusc din pat. I se păru apoi că aude un rîs de bărbat.

Atunci, pe măsură ce se apropia ziua, o năpădiră gîndurile și, de cum se lumină, începu să se îmbrace.

Paul stătea pe strada Sauvage, în Cité. Voia să se ducă pînă acolo pe jos, urmînd îndemnurile la economie ale Rosaliei. Era frumos, aerul rece înțepa obrajii și oameni grăbiți alergau pe trotuare. Mergea cît putea mai repede pe o stradă pe care i-o arătase cineva, la capătul căreia trebuia s-o apuce la dreapta, apoi la stînga, după care, ajungînd într-o piață, să întrebe din nou. Nu găsi piața și ceru lămuriri unui brutar, care-i dădu alte indicații. Plecă iarăși, greși drumul, se rătăci, urmă alte sfaturi și se pierdu cu totul.

Mergea acum aproape la întîmplare, înnebunită. Era cît pe ce să strige un birjar, cînd dădu cu ochii de Sena. Atunci o luă de-a lungul cheiurilor.

Cam peste o oră, ajunse în strada Sauvage, un fel de ulicioară mohorîtă. Se opri în fața ușii, atît de emoționată încît nu mai putu face un pas.

Acolo, în casa aceea, era Poulet !

Simțea cum îi tremurau genunchii și mîinile. În sfîrșit, intră, trecu printr-un coridor, văzu odaia portarului și-l întrebă, întinzîndu-i o monedă de argint :

— Sînteți atît de bun să urcați și să-i spuneți domnului Paul de Lamare că o doamnă în vîrstă, o prietenă de-a mamei sale, îl așteaptă jos ?

Portarul îi răspunse :

— Nu mai locuiește aci, doamnă.

Pe Jeanne o străbătu un fior. Îngăimă :

— O ! Dar unde... unde locuiește acum ?

— Nu știu.

Jeanne se simți buimăcită, ca și cînd ar fi fost gata să cadă, și rămase cîtva timp fără să poată vorbi. În sfîrșit, printr-un efort de voință, își veni în fire și șopti :

— De cînd a plecat ?

Omul îi dădu lămuriri din belșug :

— Acum cincisprezece zile. Au plecat așa, într-o seară și nu s-au mai întors. Erau datori la toată lumea în cartier, prin urmare înțelegeți că nu și-au lăsat adresa.

Jeanne vedea înaintea ei lumini mari, izbucniri de flăcări, ca și cum i-ar fi tras cineva cu pușca în fața ochilor. Dar o idee fixă o susținea și o făcea să se țină pe picioare, liniștită în speranță și chibzuială : trebuia să-și regăsească băiatul.

— Și n-a spus nimic cînd a plecat ?

— Nimic ! Au șters-o ca să nu plătească, atîta tot.

— Dar trebuie să trimită pe cineva să-i ridice scrisorile.

— Asta ar mai lipsi, să i le dau ! Și-apoi, nu primeau nici zece scrisori pe an. Le-am dus totuși una, sus, două zile înainte de a pleca.

Era scrisoarea ei, fără îndoială. Zise, repede :

— Ascultă, sînt mama, mama lui Paul, și am venit să-l caut. Iată zece franci pentru dumneata. Dacă ai vreo veste sau vreo informație despre el, adă-mi-le la hotelul Normandie din strada Hâvre, și o să-ți plătesc bine.

Portarul îi răspunse :

— Aveți toată încrederea, doamnă.

Și Jeanne plecă repede.

O luă iarăși la drum, fără să-i mai pese încotro se ducea. Se grăbea ca și cum avea de făcut un drum important, stre-

curîndu-se de-a lungul pereților, îmbrîncită de oameni încărcați cu pachete, traversînd străzile fără să ia seama la trăsurile care se apropiau, încît birjarii o înjurau, împiedicîndu-se de marginea trotuarelor, pe care n-o vedea, și alergînd drept înaintea ei, cu sufletul răvășit.

Deodată se pomeni într-o grădină, și se simți atît de obosită, încît se așeză pe o bancă. Pe cît se pare, rămase mult timp acolo, plîngînd fără să-și dea seama, pentru că trecătorii se opreau și se uitau la ea. Apoi simți că-i era foarte frig și se ridică să plece. Dar abia o mai țineau picioarele de slabă ce era.

Ar fi vrut să mănînce o supă în vreun restaurant, dar nu îndrăznea să intre prin localuri, cuprinsă de un fel de rușine, de frică, de un fel de pudoare pe care i-o dădea sentimentul vădit al suferinței sale. Se oprea o clipă în fața ușii, se uita înăuntru, îi vedea pe toți oamenii aceia stînd la o masă și mîncînd și fugea intimidată, zicîndu-și : „O să intru în cel următor". Dar nu intra nici în acela.

Pînă la urmă, cumpără de la o brutărie o pîine mică în formă de lună și începu s-o ronțăie din mers. Îi era grozav de sete, dar nu știa unde ar fi putut să bea, și se lăsă păgubașă.

Trecu pe sub o boltă și se trezi în altă grădină, înconjurată de arcade. Atunci își dădu seama că se afla la Palais-Royal.

Și cum soarele și mersul o încălziseră puțin, se așeză și mai rămase acolo încă o oră sau două.

O mulțime de oameni intra, o mulțime elegantă care vorbea, zîmbea, saluta, acea mulțime fericită în care femeile sînt frumoase și bărbații bogați, care nu trăiesc decît pentru podoabe și pentru bucurii.

Speriată de a se găsi în mijlocul acestei mulțimi sclipitoare, Jeanne se ridică să plece, dar deodată îi trecu prin minte că s-ar putea să-l întîlnească acolo pe Paul. Și începu să rătăcească, pîndind fețele tuturor, ducîndu-se și întorcîndu-se

de la un capăt la celălalt al grădinii, cu mersul ei umil şi grăbit.

Unii întorceau capul să se uite după ea, alţii rîdeau şi şi-o arătau unul altuia. Jeanne observă şi se grăbi să plece, gîndindu-se că, fără îndoială, rîdeau de înfăţişarea ei şi de rochia ei în carouri verzi, aleasă de Rosalie şi lucrată, tot după sfatul ei, la croitoreasa din Goderville.

Nu îndrăznea nici măcar să mai întrebe trecătorii pe unde-i era drumul. Plecă, totuşi, într-un noroc şi sfîrşi prin a-şi regăsi hotelul.

Îşi petrecu restul zilei pe un scaun, la picioarele patului, fără să facă o mişcare. Apoi mîncă, aşa cum mîncase în ajun, o supă şi puţină carne şi se culcă, făcîndu-le toate maşinal, din obişnuinţă.

A doua zi se duse la poliţie şi ceru să i se caute copilul. Nu i se putu promite nimic, totuşi rămaseră să se ocupe de lucrul acesta.

Atunci începu să rătăcească pe străzi, în nădejdea că-l va întîlni. Şi se simţi în mijlocul acelei mulţimi agitate mai singură, mai pierdută şi mai nefericită decît s-ar fi simţit în mijlocul unei cîmpii pustii.

Cînd se întoarse seara la hotel, i se spuse că o căutase cineva din partea domnului Paul şi că va reveni a doua zi. Un val de sînge îi năvăli în inimă şi nu închise ochii toată noaptea. Dacă era el ? Da, nici vorbă că el era, cu toate că, după amănuntele care i se dăduseră, parcă nu l-ar fi recunoscut.

Pe la nouă dimineaţa, cineva bătu în uşă. Jeanne strigă :

— Intră ! gata să se arunce, cu braţele deschise, în calea noului venit.

Dar cel care intră era un necunoscut. Şi în timp ce omul îi cerea iertare pentru faptul că o deranjase şi îi explica despre ce era vorba — o datorie de-a lui Paul pe care venea să i-o ceară — ea simţi că începe să plîngă fără să vrea, şi-şi

terse lacrimile cu vîrful degetului, pe măsură ce-i lunecau pe la colțurile ochilor.

Necunoscutul aflase de sosirea ei prin portăreasa din strada Sauvage și, cum nu putea da de urma lui Paul, venise la ea. Și-i întinse o hîrtie, pe care ea o luă fără să se gîndească la nimic. Citi o cifră : 90 de franci, scoase banii și plăti.

În ziua aceea, nu ieși din casă.

A doua zi, se prezentară alți creditori. Jeanne dădu tot ce-i mai rămăsese, păstrîndu-și doar douăzeci de franci, și scrise Rosaliei în ce situație ajunsese.

Își petrecea zilele rătăcind, așteptînd răspunsul slujnicei, neștiind ce să facă, unde să-și omoare ceasurile jalnice, ceasurile nesfîrșite, neavînd pe nimeni căruia să-i spună o vorbă caldă, neavînd pe nimeni care să-i știe suferința. Rătăcea la întîmplare, hărțuită acum de nevoia de a pleca, de a se întoarce acolo, în căsuța ei de pe marginea drumului singuratic.

Cu cîteva zile înainte, nu mai putea trăi acolo, atît de greu o apăsa tristețea, și acum, dimpotrivă, simțea că n-ar mai putea trăi decît acolo, unde i se înrădăcinaseră obiceiurile ei posomorîte.

În sfîrșit, într-o seară, găsi la hotel o scrisoare și două sute de franci. Rosalie îi scria :

„Doamnă Jeanne, întorceți-vă neîntîrziat, că eu nu vă mai trimit nimic. Cît despre domnul Paul, cînd o să avem vești despre el, o să mă duc eu să-l caut.

Vă salut,
A voastră credincioasă,
Rosalie."

Și într-o dimineață, cînd ningea și era un frig cumplit, Jeanne plecă îndărăt spre Batteville.

XVI

DUPĂ ACEEA NU MAI IEŞI, NU SE mai mişcă de acasă. Se scula în fiecare dimineaţă la aceeaşi oră, se uita pe fereastră să vadă cum era timpul, apoi cobora şi se aşeza în faţa focului din sală.

Stătea acolo zile întregi, încremenită cu ochii aţintiţi la flăcări, lăsîndu-şi gîndurile jalnice să rătăcească la întîmplare şi urmărind desfăşurarea dureroasă a nenorocirilor ei. Întunericul învăluia încetul cu încetul odăiţa, fără ca ea să facă altă mişcare decît să pună lemne pe foc. Atunci, Rosalie aducea lampa, strigînd :

— Ei, haide, doamnă Jeanne, mai mişcaţi-vă puţin, că altfel n-o să aveţi poftă de mîncare nici astă-seară !

Adeseori era obsedată de idei fixe şi torturată de preocupări cu totul neînsemnate. În mintea ei bolnavă, lucrurile cele mai mici căpătau o importanţă exagerată.

Trăia mai ales în trecut, în vechiul ei trecut, urmărită de amintirile primilor ani de viaţă şi de călătoria ei de nuntă, acolo, în Corsica. Peisaje din insulă, de mult uitate, îi apăreau pe neaşteptate în tăciunii din sobă şi îşi amintea toate amănuntele, toate micile întîmplări, toate trăsăturile celor pe care-i întîlnise acolo. Avea mereu în faţa ochilor capul lui Jean Ravoli, călăuza, iar uneori i se părea că-i aude şi glasul.

Se gîndea apoi la anii fericiţi ai copilăriei lui Paul, cînd o punea să răsădească salate şi cînd îngenunchea pe pămîntul gras, alături de mătuşica Lison, întrecîndu-se care mai de care să-i facă lui pe plac, să înfigă răsadurile cu mai multă îndemînare şi să capete cît mai multe fire.

Şi buzele ei şopteau încetişor :

— Poulet, micul meu Poulet, — de parcă vorbea cu el.

Şi cum visul ei se întrerupea asupra acestui cuvînt, încerca uneori ceasuri în şir să scrie în gol, cu degetul întins, literele care-l alcătuiau. Le desena încet în faţa focului, închipuindu-şi că le şi vede, apoi, cînd i se părea că s-a înşelat, îl începea din nou pe *P* cu braţul care-i tremura de oboseală, căutînd să ducă numele pînă la capăt. Iar după ce termina, o lua de la început.

La urmă, nu mai avea răbdare, amesteca totul, scria alte cuvinte şi se enerva îngrozitor.

Puseseră stăpînire pe ea toate maniile oamenilor singuratici. O scotea din fire cel mai mic lucru schimbat de la locul lui.

De multe ori, Rosalie o lua la plimbare pe drum, să se mai mişte. Dar după douăzeci de minute, Jeanne spunea:

— Nu mai pot, fata mea, şi se aşeza pe marginea şanţului.

În curînd, orice mişcare îi ajunse nesuferită şi începu să întîrzie din ce în ce mai mult în pat.

Un singur obicei îl păstrase neschimbat încă din copilărie: să se scoale dintr-o dată, imediat după ce-şi bea cafeaua cu lapte. Îi plăcea peste măsură de mult cafeaua cu lapte, şi s-ar fi lipsit de ea mai greu decît de orice. În fiecare dimineaţă, o aştepta pe Rosalie cu o nerăbdare aproape senzuală şi, îndată ce-şi vedea ceaşca pe măsuţa de noapte, se ridica în pat şi o golea într-o clipă, cu oarecare lăcomie. Apoi, aruncînd cearşafurile de pe ea, începea să se îmbrace.

Încetul cu încetul, însă, se deprinse să mai rămînă cîteva clipe într-un fel de visare, după ce-şi punea ceaşca pe farfurie. Apoi începu să se întindă din nou în pat, prelungind tot mai mult această lene, pînă cînd Rosalie venea, furioasă, şi o îmbrăca aproape cu de-a sila.

Nu mai avea nici urmă de voinţă, şi de cîte ori Rosalie îi cerea un sfat, o întreba ceva sau căuta să-i afle vreo părere, ea nu-i răspundea decît:

— Cum vrei tu, fata mea, cum vrei tu...

Se credea urmărită pas cu pas de un nenoroc atît de înverşunat, încît ajunse fatalistă ca un oriental. Iar obişnuinţa de a-şi vedea visurile spulberate şi nădejdile năruite o făcea să stea în cumpănă zile întregi înainte de a îndeplini lucrul cel mai simplu, încredinţată că va porni totdeauna pe drumul cel rău şi că toate vor lua întorsătura cea mai proastă.

Spunea în fiecare clipă :

— Eu, care n-am avut noroc în viaţă...

Atunci, Rosalie se supăra :

— Ei, dar ce-aţi zice dacă ar trebui să vă cîştigaţi singură pîinea, dacă aţi fi nevoită să vă sculaţi în fiecare dimineaţă la şase ca să plecaţi la lucru, cu ziua ? Sînt multe femei care-s nevoite s-o facă, şi pe urmă, cînd îmbătrînesc, mor de foame.

Jeanne îi răspundea :

— Dar gîndeşte-te că sînt singură, că băiatul meu m-a părăsit !

Rosalie se înfuria de-a binelea :

— Mare lucru ! Şi băieţii care-şi fac armata ? Şi cei care pleacă în America ?

Pentru ea, America era o ţară incertă, unde oamenii se duc să facă avere, dar de unde nu se mai întorc niciodată.

Şi urma :

— Vine totdeauna o vreme cînd oamenii trebuie să se despartă, pentru că bătrînii şi tinerii nu-s făcuţi să trăiască la un loc. Şi încheia, cu cruzime : Şi ce-aţi zice dacă ar fi murit ?

Atunci, Jeanne nu mai răspundea nimic.

Îşi mai veni în fire în primele zile ale primăverii, cînd aerul se mai îndulci, dar nu se folosi de această reîntoarcere la viaţă decît ca să se arunce tot mai adînc în gîndurile ei mohorîte.

Într-o dimineață, urcîndu-se în pod să caute ceva, deschise din întîmplare un cufăraș plin cu calendare vechi. Le păstrase, după obiceiul multor oameni de la țară.

I se păru că-și regăsise înșiși anii trecutului ei, și în fața acestei grămezi de cartoane pătrate, o cuprinse o emoție nedeslușită și ciudată.

Le luă și le aduse jos, în sală. Erau de toate felurile, și mai mari și mai mici. Începu să le rînduiască pe masă, după ani. Și deodată îl regăsi pe cel dintîi, cel pe care îl adusese cu ea la Peuples.

Se uită mult la el, la zilele șterse cu creionul în dimineața plecării ei de la Rousen, a doua zi după ce ieșise de la călugărițe. Și plînse. Plînse cu lacrimi mohorîte și domoale, biete lacrimi de bătrînă ce-și contempla viața nenorocită întinsă acolo, pe masa aceea.

Și-i veni atunci un gînd, care ajunse curînd o obsesie dureroasă, înverșunată, neîntreruptă : să regăsească, aproape zi cu zi, tot ce făcuse în vremea aceea. Înfipse în tapiseria pereților, unul lîngă altul, toate cartoanele îngălbenite și începu să stea ceasuri întregi în fața unuia sau a altuia, întrebîndu-se : „Oare, ce mi s-a întîmplat luna asta ?“

Însemnase, subliniindu-le, datele memorabile din viața ei, și ajungea să regăsească uneori cîte o lună întreagă, reconstituind una cîte una, grupîndu-le și legîndu-le între ele, toate micile întîmplări care avuseseră loc înaintea sau în urma unui eveniment important.

Și izbuti, datorită unei atenții încăpățînate, unor eforturi de memorie și unei voințe neclintite, să restabilească aproape în întregime primii doi ani petrecuți la Peuples. Căci amintirile mai îndepărtate ale vieții i se întorceau în minte cu o ușoară și o pregnanță ciudată.

Anii următori însă, păreau că se pierd în ceață, că se amestecă și sar unul peste altul, și Jeanne rămînea uneori mult timp aplecată asupra vreunui calendar, cu gîndul încordat

spre *Altădată,* fără să-şi amintească măcar dacă în calendarul acela şi-ar putea regăsi o anumită amintire.

Se oprea cînd în faţa unuia, cînd în faţa alteia din aceste imagini ale unor zile moarte, ce înconjurau sala, asemeni unor gravuri. Şi încremenea pe scaun, ca înaintea uneia din ele, pînă se înnopta, privind nemişcată, adîncită în cercetările ei.

Şi, pe neaşteptate, cînd toată seva pămîntului se trezi sub căldura soarelui, cînd grînele începură să încolţească pe ogoare şi copacii să înverzească, şi cînd, prin curţi, merii îmbobociră ca nişte bulgări trandafirii, parfumînd cîmpia, o cuprinse un mare neastîmpăr.

Nu-şi mai afla locul. Se ducea şi venea, pleca şi se întorcea de douăzeci de ori pe zi, rătăcind uneori pînă departe de-a lungul fermelor, torturată parcă de sentimentul părerilor de rău.

O margaretă ghemuită într-o tufă de iarbă, o rază de soare strecurîndu-se printre frunze, o băltoacă de apă dintr-un făgaş în care se oglindea albastrul cerului, toate o mişcau, o înduioşau, o tulburau, aducîndu-i din nou senzaţii îndepărtate, ca nişte ecouri ale emoţiilor ei de fată, de pe cînd visa rătăcind peste cîmpii.

Acelaşi fior o cutremurase, gustase aceeaşi dulceaţă şi aceeaşi beţie tulburătoare a zilelor călduţe, pe vremea cînd îşi aştepta viitorul. Şi toate acestea le regăsea din nou acum, cînd viitorul i se închisese în faţă. Se bucură încă în sufletul ei, şi în acelaşi timp suferea, ca şi cum bucuria eternă a lumii trezite la viaţă, pătrunzînd prin pielea ei uscată, prin sîngele ei răcit şi prin sufletul ei împovărat, nu mai putea avea pentru ea decît un farmec palid şi dureros.

I se părea, de asemeni, că pretutindeni în jurul ei, totul se schimbase întrucîtva. Soarele trebuie să fi fost ceva mai puţin cald decît în tinereţea ei, cerul ceva mai puţin albastru, iarba ceva mai puţin verde. Iar florile, mai puţin colorate şi mai puţin parfumate, nu mai erau chiar atît de îmbătătoare.

În anumite zile o pătrundea totuşi atîta bucurie de a trăi, încît începea din nou să se lase pradă visării, să spere, să aştepte. Căci poţi, oare, în ciuda asprimii neînduplecate a sorţii, să nu nădăjduieşti, cînd e atît de frumos afară ?

Şi Jeanne mergea, mergea drept înaintea ei, ceasuri şi ceasuri în şir, îmboldită parcă de neastîmpărul din suflet. Uneori se oprea brusc şi se aşeza pe marginea drumului, să se gîndească la lucruri triste. De ce nu fusese şi ea iubită, ca altele ? De ce nu avusese parte măcar de bucuriile simple ale unei vieţi liniştite ?

Şi uneori, uitînd pentru o clipă că era bătrînă, că nu mai avea înaintea ei decît cîţiva ani de singurătate şi tristeţe şi că ajunsese la capătul drumului, îşi clădea, ca pe vremuri, cînd avea şaisprezece ani, planuri dulci inimii sale, ţesînd minunate vise de viitor. Dar senzaţia aspră a realităţii o învăluia deodată. Şi atunci se ridica zdrobită, ca sub apăsarea unei poveri ce i-ar fi frînt mijlocul, şi o lua încet spre casă, şoptind :

— O, bătrînă nebună, bătrînă nebună ce eşti !

Rosalie îi spunea mereu :

— Dar ţineţi-vă firea, doamnă, ce v-a venit de vă înduioşaţi aşa ?

Şi Jeanne răspundea cu tristeţe :

— Ce vrei, am ajuns şi eu ca Massacre înaintea morţii...

Într-o dimineaţă, Rosalie intră mai devreme în odaia ei şi, aşezîndu-i pe măsuţă ceaşca de cafea cu lapte, zise :

— Grăbiţi-vă, doamnă, Denis ne aşteaptă la poartă. Mergem la Peuples, că am nişte treburi acolo.

Jeanne se simţi atît de emoţionată, încît crezu că-şi pierde cunoştinţa. Se îmbrăcă, tremurînd, speriată şi pe jumătate moartă la gîndul că o să-şi mai vadă o dată casa ei dragă.

Un cer strălucitor se desfăşura peste lume, şi căluţul, cu chef, o lua din cînd în cînd la galop. Cînd intrară în Etouvent, Jeanne simţi că se înăbuşă, atît de tare i se zbătea inima, iar

cînd zări stîlpii de cărămidă de la biserică, spuse de cîteva ori, fără să vrea, coborînd glasul :

— Oh, oh, oh ! ca în fața lucrurilor care-ți răscolesc inima.

Deshămară calul la Couillard, apoi, în timp ce Rosalie cu fiul ei plecau la treburile lor, fermierii îi propuseseră Jeannei să facă o vizită la castel, noii stăpîni nefiind acasă, și-i încredințară cheile.

Plecă singură, și cînd ajunse în partea dinspre mare a bătrînului castel, se opri să-l privească. Pe dinafară, nimic nu se schimbase. Clădirea vastă și cenușie avea în ziua aceea zîmbete de soare pe zidurile ei întunecate. Toate obloanele erau închise.

O frîntură dintr-o creangă uscată îi căzu pe rochie. Se uită în sus : căzuse din platan. Se apropie de copacul uriaș, cu coaja netedă și palidă, și-l mîngîie cu mîna, aș cum mîngîi o vietate. Piciorul lovi în iarbă un ciot de lemn putred : era tot ce mai rămăsese din banca pe care stătuse de atîtea ori cu toți ai ei, din banca pe care o așezaseră acolo chiar în ziua celei dintîi vizite a lui Julien.

Se îndreptă apoi spre ușa dublă a vestibulului și o deschise cu greu, deoarece cheia mare și ruginită nu voia să se învîrte. În sfîrșit, încuietoarea cedă, scrîșnind aspru din încheieturi, și, împins, canatul, care se împotrivea și el, se desfăcu.

Jeanne se urcă aproape alergînd în odaia ei. N-o mai recunoscu, tapisată cum era cu o hîrtie de culoare deschisă. Dar cînd se uită pe fereastră, se simți zguduită pînă în adînc în fața priveliștii atît de iubite : păduricea, ulmii, cîmpia stearpă și marea presărată cu pînze cafenii, care păreau nemișcate în depărtare.

Începu apoi să rătăcească prin casa mare și pustie. Se uită la petele atît de cunoscute de pe pereți. Se opri în fața unei găurici mici, săpată în tencuială de baron, care se amuza de multe ori, încercînd să facă scrimă, amintindu-și de tinerețe, lovind cu bastonul peretele ori de cîte ori trecea pe acolo.

În odaia măicuței, descoperi după ușă, într-un colț întunecos de lîngă pat, un ac fin cu gămălia de aur, pe care-l înfipsese pe vremuri acolo (abia acum își aducea aminte), și pe care-l cătase apoi ani și ani. Nimeni nu-l găsise. Îl luă ca pe o neprețuită relicvă, și-l sărută.

Umbla peste tot, căuta, recunoștea urme aproape nedeslușite pe tapetele care nu fuseseră schimbate și regăsea acele figuri bizare pe care imaginația le împrumută uneori desenelor de pe stofe, marmurii și umbrelor de pe plafoanele pătate de vreme.

Călca fără zgomot, singură în castelul vast și mut, ca într-un cimitir. Toată viața ei zăcea acolo. Coborî în salon. Era întunecat, din pricina obloanelor închise, și Jeanne trebui să aștepte cîtva timp înainte de a desluși ceva. Apoi, după ce i se deprinseră ochii cu întunericul, recunoscu încetul cu încetul tapiseriile înalte pe care se plimbau păsări. Două fotolii rămăseseră în fața căminului, ca și cum atunci se ridicase cineva de pe ele. Și pînă și mirosul odăii, pe care și-l păstrase totdeauna așa cum și-l păstrează și ființele pe al lor, un parfum vag și totuși ușor de recunoscut, acel iz nedeslușit și dulce al odăilor vechi, o pătrundea, o învăluia în amintiri și o îmbăta. Stătea acolo răsuflînd des, trăgînd în piept acea mireasmă a trecutului, cu ochii ațintiți la cele două fotolii. Și deodată, într-o halucinație bruscă, plăsmuită de ideea ei fixă, i se păru că-i vede, îi văzu, aș cum îi văzuse de atîtea ori, pe tatăl și pe mama ei, încălzindu-și picioarele la foc.

Se trase îndărăt înspăimîntată, se lovi cu spatele de marginea ușii, de care se prinse ca să nu cadă, cu ochii mereu ațintiți la cele două fotolii.

Vedenia dispăruse.

Rămase cîteva clipe încremenită, apoi își veni în fire cu încetul și vru să fugă, de frică să nu fi înnebunit. Din întîmplare, însă, ochii i se opriră pe ușorul ușii de care se sprijinea, și atunci zări „scara lui Poulet“.

Toate aceste crestături ușoare urcau pe vopseaua lemnului la intervale neregulate, și cifrele săpate cu cuțitașul arătau vîrsta, luna și cu cît crescuse copilul. Se vedea cînd scrisul baronului, mai mare, cînd al ei, mai mărunt, cînd al mătușicăi Lison, ușor tremurat. Și Jeannei i se păru că băiețelul de pe vremuri era acolo, în fața ei, cu părul lui blond, lipindu-și fruntea mică de ușorul ușii, așteptînd să fie măsurat.

Baronul striga :

— Uite, Jeanne, a crescut cu un centimetru în șase săptămîni.

Și Jeanne începu să sărute lemnul, înnebunită de dragoste.

Cineva o strigă de afară. Era glasul Rosaliei :

— Doamnă Jeanne, doamnă Jeanne, sînteți așteptată cu masa !

Și ieși, amețită. Nu mai înțelegea nimic din ce i se spunea. Mîncă ce i se dădu, ascultă vorbindu-se fără să știe ce se vorbea, vorbi și ea, fără îndoială, cu fermierele care o întrebau de sănătate, le lăsă s-o sărute, sărută și ea obrajii care i se întindeau, apoi se urcă în trăsurică.

Cînd pierdu din ochi, printre copaci, acoperișul înalt al castelului, simți în piept o durere sfîșietoare : știa că-și luase rămas bun, pentru totdeauna, de la casa ei.

Se întoarseră la Batteville.

În clipa cînd intră în noua ei locuință, zări ceva alb sub ușă. Era o scrisoare, pe care factorul o strecurase acolo în lipsa lor. Înțelese că era de la Paul și o deschise, tremurînd de neliniște. Paul scria :

„Draga mea mamă, nu ți-am scris mai curînd pentru că nu voiam să te silesc să faci un drum inutil la Paris, trebuind să viu eu însumi să te văd neîntîrziat. În clipa de față, mă aflu sub amenințarea unei mari nenorociri și sînt într-un greu impas. Soția mea e pe moarte, după ce a născut acum trei zile o fetiță, și nu am nici un ban. Nu știu ce să fac cu

fetița, pe care portăreasa o hrănește cu biberonul așa cum se pricepe și ea, dar mi-e frică să n-o pierd. N-ai putea să te ocupi tu de ea? Nu mă pricep de loc ce să fac și n-am cu ce s-o dau la doică. Răspunde-mi cu poșta următoare.

Fiul tău care te iubește,
Paul."

Jeanne se prăbuși pe un scaun, abia mai avînd putere s-o strige pe Rosalie. Cînd femeia veni, mai citiră o dată scrisoarea împreună, apoi rămaseră mult timp una în fața alteia, fără o vorbă.

În sfîrșit, Rosalie zise :

— Mă duc eu, doamnă, s-o aduc pe cea mică. Nu se poate s-o lăsăm așa.

Jeanne îi răspunse :

— Du-te, fata mea.

Tăcură din nou, apoi Rosalie urmă :

— Puneți-vă pălăria, doamnă, și să mergem la Goderville, la notar. Dacă femeia aceea moare, domnul Paul trebuie s-o ia de nevastă înainte, că-i mai bine pentru cea mică, mai tîrziu.

Și Jeanne își puse pălăria, fără o vorbă. O bucurie adîncă, pe care n-o putea mărturisi, îi umplea inima, o bucurie vicleană, pe care trebuia s-o ascundă cu orice preț, una din acele bucurii blestemate de care ți-e rușine, dar pe care o simți fierbinte în taina neînțeleasă a sufletului : amanta fiului ei era pe moarte.

Notarul îi dădu Rosaliei îndrumări amănunțite, pe care i le repetă de mai multe ori. Aceasta, convinsă că n-o să facă nici o greșeală, îl asigură :

— N-aveți nici o grijă, acum știu ce am de făcut.

Și plecă la Paris în aceeași seară.

Jeanne trăi două zile cu mintea atît de tulburată, încît nu era în stare să se gîndească la nimic. A treia zi dimi-

neața, primi cîteva cuvinte de la Rosalie, care o înștiința că se întoarce cu trenul de seară. Nimic mai mult.

Pe la trei după-amiază, puse să se înhame trăsurica unui vecin, care o duse la gara din Beuzeville să-și aștepte bona. Stătea în picioare pe peron, cu ochii țintă la șinele drepte ce alergau apropiindu-se undeva, departe, departe, la capătul zării. Din cînd în cînd, se uita la ceasul gării : încă zece minute... încă cinci minute... încă două... Acum. Dar nimic nu se arăta în depărtare. Deodată, descoperi o pată albă, un nor de fum, iar dedesubt un punct negru care creștea, creștea, gonind cu toată viteza. În sfîrșit, locomotiva uriașă își încetini mersul și trecu, pufnind, pe dinaintea Jeannei, care cerceta cu nerăbdare ușile vagoanelor. Unele se deschiseră și cîțiva oameni coborîră, țărani în bluze, femei cu panere, mici burghezi cu pălării moi. În sfîrșit, o zări și pe Rosalie, care ținea în brațe un fel de pachet de scutece.

Jeanne ar fi vrut să-i iasă înainte, dar se temu să nu cadă, atît de tare i se muiaseră picioarele. Dar Rosalie o văzu și se apropie de ea cu liniștea ei obișnuită :

— Bun găsit, doamnă. Uite, m-am întors. Și n-a fost tocmai ușor.

Jeanne bîlbîi :

— Dar cum a fost ?

Rosalie răspunse :

— Cum să fie ? Cealaltă a murit az'noapte. Apucaseră să se ia. Am adus mititica.

Și-i întinse fetița, care nici nu se vedea din scutecele ei. Jeanne o luă în brațe mașinal, apoi ieșiră din gară și se urcară în trăsurică.

Rosalie urmă :

— Domnul Paul, o să vină îndată după înmormîntare. Pe cît se pare, mîine, la aceeași oră.

Jeanne șopti :

— Paul... și nu mai adăugă nimic.

Soarele cobora spre orizont, scăldînd în lumină cîmpiile înverzite, stropite ici şi colo cu aurul rapiţei în floare şi cu sîngele macilor. O tihnă fără sfîrşit plutea peste pămîntul liniştit, greu de sevă. Vizitiul plescăia din limbă îndemnîndu-şi calul şi trăsurica alerga în goană.

Şi Jeanne se uita drept înaintea ei în văzduh, în adîncul cerului pe care-l tăia, ca nişte rachete, zborul învăluitor al rîndunelelor. Şi deodată, o căldură uşoară, o căldură plăcută, de viaţă, îi trecu prin îmbrăcăminte, îi ajunse la picioare şi o pătrunse pînă la piele : era căldura fiinţei mici care dormea pe genunchii ei.

Se simţi cuprinsă de o nesfîrşită duioşie. Dezveli brusc chipul fetiţei, pe care nu-l văzuse încă. Şi cum, speriată de lumina violentă, fiinţa aceea plăpîndă deschise ochii albaştri frămîntîndu-şi gura, Jeanne începu s-o strîngă în braţe nebuneşte, ridicînd-o în sus şi acoperind-o cu sărutări.

Dar Rosalie, fericită şi ursuză, o opri :

— Ei, haide, doamnă Jeanne, sfîrşiţi o dată ! O s-o faceţi să plîngă. Apoi adăugă, răspunzînd, fără îndoială, unui gînd al ei : Pentru că, vedeţi, viaţa nu-i niciodată chiar atît de bună, dar nici chiar atît de rea pe cît pare.

1883

Redactor : TEODORA POPA
Tehnoredactor : ION TUDOR

Apărut 1970. Format 540×840/16. Coli ed. 13,03. Coli tipar 15,50. A. nr. 4898/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 84—31=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 293 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Lei 6

Colecția
«Romanul de dragoste»
4

În colecția
«ROMANUL DE DRAGOSTE»
vor apare:

Liviu Rebreanu	Adam și Eva
Camil Petrescu	Patul lui Procust
Mihail Sadoveanu	Cazul Eugeniței Costea
Ionel Teodoreanu	Lorelei
G.M. Zamfirescu	Sfînta mare nerușinare
Prosper Mérimée	Carmen
Heinrich Mann	Îngerul albastru